Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A.
Polish Tourism Development Agency

SEKTOROWA STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI NA OBSZARACH WIEJSKICH W GMINACH: KLUCZBORK, BYCZYNA, WOŁCZYN I LASOWICE WIELKIE

Projekt jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich 2004-2006", działanie 2.7., Pilotażowy Program Leader +.

Warszawa, maj 2006 r.

© Copyright 2006 by Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A., ul. Stawki 2, 00 -193 Warszawa

"Sektorowa strategia rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" **została opracowana przez zespół w składzie:**

1. **Iwona Majewska**
2. **Magdalena Ragus**
3. **Tatiana Telniuk**
4. **Krystyna Czerniawska**

Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. istnieje na polskim rynku inwestycji turystycznych od 1993 roku. Celem Spółki jest pomoc w tworzeniu i realizacji projektów wspierających rozwój infrastruktury turystycznej w Polsce.

Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. jest liderem w tworzeniu markowych produktów turystycznych, inicjowaniu i kreowaniu nowoczesnych procesów inwestycyjnych.

Autorzy dokumentu pragną serdecznie podziękować wszystkim osobom, których wiedza i doświadczenie przyczyniły się do powstania "Sektorowej strategii rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" i umożliwiły pozyskanie informacji.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie 6

2. Metodologia 10

3. Charakterystyka LGD jako jednostki odpowiedzialnej za realizację "Sektorowej Strategii..." 13

4. Analiza stanu zasobów - diagnoza obszaru objętego projektem 28

4.1. Charakterystyka obszaru 28

4.1.1. Zasięg terytorialny i uwarunkowania geograficzne 28

4.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze / środowiskowe 31

4.1.3. Uwarunkowania kulturowe 44

4.1.4. Uwarunkowania historyczne 52

4.2. Potencjał demograficzny i gospodarczy 55

4.2.1. Charakterystyka ludności zamieszkującej obszar objęty projektem 55

4.2.2. Stan rozwoju infrastruktury wiejskiej 66

4.2.2.1. Infrastruktura społeczna 66

4.2.2.2. Infrastruktura turystyczna 91

4.3. Infrastruktura techniczna 106

4.4. Analiza aktywności marketingowej obszaru 112

4.5. Uzasadnienie spójności obszaru 127

5. Aktualnie wdrażane inicjatywy / projekty na obszarze objętym projektem 133

6. Analiza S.W.O.T. 139

7. SSRT – cele i planowany budżet 145

7.1. Temat(y) wiodący(e) i cele strategiczne SSRT 145

7.2. Uzasadnienie wyboru tematu wiodącego, celów strategicznych..... 147

7.3. Partnerstwo 150

7.4. Koncepcja rozwoju turystyki w regionie – opis obszarów priorytetowych 154

7.4.1. Obszar priorytetowy PRODUKT 154
7.4.2. Obszar priorytetowy ZASOBY LUDZKIE 176
7.4.3. Obszar priorytetowy PROMOCJA I MARKETING 188
7.4.4. Obszar priorytetowy PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA 199
7.4.5. Obszar priorytetowy INSTYTUCJE 212
7.5. Zintegrowane Programy Działań 223
7.6. Wdrożenie "Sektorowej Strategii ..." 246
7.6.1. Obszary istotne dla wdrożenia SSRT 246
7.6.2. Ramowa koncepcja wdrażania SSRT 247
7.6.3. Harmonogram wdrożenia 255
7.6.4. Identyfikacja głównych źródeł finansowania SSRT na okres programowania 2007-2013 257
7.6.5. Wskaźniki weryfikacji dla SSRT 284
7.7. Wpływ realizacji SSRT na rozwój regionu 290
7.8. Powiązane SSRT ze strategią NPR 2004-2006 299
8. Promocja i informowanie o projekcie i SSRT 308
9. Podsumowanie 312
Spis tabel i rysunków 314

1. Wprowadzenie.

Geneza projektu

"Sektorowa strategia rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" powstała w ramach realizacji SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006", działanie 2.7. "Pilotażowy Program Leader +". Podczas opracowania projektu podjęte zostały działania informacyjne i szkoleniowe, które miały na celu aktywizowanie mieszkańców oraz organizacji działających na obszarach wiejskich w procesie planowania strategii rozwoju, łącznie z pomocą doradczą i ekspercką związaną z tworzeniem Lokalnej Grupy Działania "Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej – LEADER".

Najważniejszym celem powstania "Sektorowej strategii..." jest aktywizowanie lokalnych inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, m.in. poprzez wprowadzanie funkcji turystycznych, w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Obecnie gminy objęte projektem stoją w obliczu wielu problemów społeczno-gospodarczych, z których najważniejszym jest sytuacja na rynku pracy. Utrzymująca się na wysokim poziomie stopa bezrobocia, rozdrobnienie gospodarstw rolnych i trudna sytuacja ekonomiczna rolnictwa to czynniki w znacznym stopniu uniemożliwiające wszechstronny rozwój. To właśnie te problemy leżą u podstaw realizacji projektu. Jednocześnie region posiada bogaty, częściowo jedynie wykorzystany potencjał w postaci walorów naturalnych i kulturowych, stanowiących podstawę rozwoju przemysłu turystycznego. Stąd założeniem wstępnym jest, iż jednym z najważniejszych czynników rozwoju gmin objętych projektem będzie turystyka.

Przemysł turystyczny na arenie międzynarodowej uznany został za jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się sektorów gospodarki, po przemyśle elektronicznym i komputerowym. O roli turystyki świadczą niezbicie dane statystyczne. Światowa Rada Turystyki i Podróży (WTTC) szacuje, iż każda złotówka zarobiona przez przemysł turystyczny generuje kolejne 3 złote dochodu w innych sektorach. Od funkcjonowania turystyki bezpośrednio zależy istnienie 40 gałęzi gospodarki. Szacunki WTTC na 2006 rok wskazują, iż zatrudnienie w turystyce wyniesie 8,7% światowego zatrudnienia, a jej wkład w światowy PKB będzie się utrzymywał na poziomie

3,6%. Ponadto turystyka w 2006 roku wygeneruje 11,8% światowego eksportu, 9,5% wydatków konsumenckich i 9,3% światowych inwestycji[1].

Efekty turystyki widoczne są w takich dziedzinach jak zatrudnienie, edukacja, środowisko, transport czy kultura. Jednocześnie rozwój turystyki zależy od wielu działań w innych gałęziach gospodarki. Występuje tutaj sprzężenie zwrotne.

Podsumowując należy stwierdzić, że nie do przecenienia jest znaczenie turystyki dla rozwoju regionalnego. Jest to najlepiej i najłatwiej obserwowane w kontekście wpływów do budżetu (udział w PKB) oraz walki z bezrobociem.

Turystyka na arenie międzynarodowej została uznana za jeden z najszybciej rozwijających się sektorów i jedną z nielicznych dziedzin, w której wzrost wpływów przekłada się na tworzenie realnych miejsc pracy. Jest jednocześnie potężnym instrumentem polityki regionalnej, pozwalającym na wyrównywanie różnic społeczno-ekonomicznych. Posiada również bardzo istotną wartość dodaną w zakresie pobudzania i podnoszenia morale społeczności lokalnych. Turystyka pozwala zjednywać zwaśnione narody, przełamywać stereotypy, wzbogacać wiedzę, rozwijać się intelektualnie. Jest doskonałą podstawą do aktywizacji społeczeństw lokalnych i rozwoju regionów.

Zgodnie z przewidywaniami Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) w 2020 roku liczba podróży na świecie wyniesie 1560 milionów, a poziom wpływów przekroczy 2 biliony dolarów. Europa pozostanie najczęściej odwiedzanym regionem świata z udziałem w rynku w wysokości 46%. Liczba turystów ulegnie podwojeniu i wyniesie 717 milionów. Najbardziej pożądanymi kierunkami ruchu turystycznego w Europie staną się kraje Europy Środkowej i Wschodniej[2].

Dlaczego Leader+?

Unia Europejska od kilku lat przykłada coraz większą wagę do zrównoważonego i wielowymiarowego rozwoju całych obszarów wiejskich, nie tylko samego rolnictwa. Świadczy o tym zaprezentowany w lipcu 2004 roku projekt utworzenia jednego Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz założenia przyjęte na okres programowania 2007-2013, czyli określenie trzech podstawowych celów polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich:

- **Cel 1: Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez ich restrukturyzację.**

---

[1] **The 2006 Travel & Tourism Economic Research, Executive Summary, WTTC, luty 2006.**

[2] Dane Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) – Tourism 2020 Vision, http://www.world-tourism.org/facts/wtb.html

- **Cel 2: Poprawa stanu środowiska i krajobrazu poprzez racjonalną gospodarką ziemią.**
- **Cel 3: Poprawa warunków życia ludności wiejskiej i promocja dywersyfikacji działalności gospodarczej.**

Celem polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich jest również aktywizacja obszarów wiejskich poprzez lokalne, oddolne działania. Instrumentem temu służącym jest program Leader+.

Program Leader + w oparciu o współpracę na poziomie regionalnym i lokalnym wspomaga wdrażanie nowoczesnych strategii rozwoju obszarów wiejskich. Jego celem jest znajdowanie często nietypowych metod rozwiązywania problemów i zaspokajania potrzeb społeczności wiejskich. Pozwala on wykorzystywać dla rozwoju niekonwencjonalne walory wsi: krajobraz, dziedzictwo historyczne i kulturowe. Wspiera inicjatywy mające na celu znajdowanie alternatywnych źródeł dochodu dla mieszkańców regionu. Dzięki lokalnemu i oddolnemu charakterowi program Leader+ usprawnia proces rozwoju obszarów wiejskich. Decyzje podejmowane lokalnie są, bowiem zawsze trafniejsze, bardziej innowacyjne i mogą być bardziej efektywnie wdrażane. Leader+ wymusza współdziałanie, przez co wspiera budowę kapitału społecznego, daje realną władzę i dlatego pobudza inicjatywę i aktywność. Uczy kooperacji międzysektorowej i wzajemnej współpracy w relacjach publiczno-prywatnych. Jest to program, który jako jedyny pozwala dbać o to, aby ocalić rodzimy krajobraz, zachować tradycje i obrzędy, układy przestrzenne, dziedzictwo kulturowe i kulinarne, wytwórczość i sztukę ludową. Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie posiadają bardzo bogaty i niewykorzystany potencjał w tym zakresie, który stanowi dla nich niezaprzeczalną szansę rozwoju. Stąd w sposób naturalny zrodził się pomysł na złożenie wniosku o dofinansowanie projektu ze środków programu Leader+[3].

Turystyka na obszarach wiejskich – szansą rozwoju

Zainteresowanie wypoczynkiem, zabawą, relaksem i rekreacją na wsi sięga, w przypadku najzamożniejszych grup społecznych, czasów średniowiecza. Już w tak dawnych czasach powszechnym było posiadanie letniej rezydencji wiejskiej, która dawała ogromne możliwości spędzania wolnego czasu: polowania, wędkarstwo, jeździectwo, grzybobrania etc.

---

[3] Na podstawie: http://www2.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/3CE9CDA55E556513C1256FB300369B6E/$file/INICJATYWA.ppt, http://www.leader.brwinow.pl/leader.php, http://www.leaderplus.sir.com.pl/, http://www.minrol.gov.pl

Turystyka wiejska we współczesnym rozumieniu różni się jednak zasadniczo od swojej pierwotnej formy. Obecnie znany typ turystyki wiejskiej zaczął się rozwijać od lat 70-tych XX wieku. Wypoczynek na wsi stał się powszechną formą spędzania czasu wolnego, popularną wśród wszystkich grup społecznych (chociaż bardziej wśród osób wykształconych), o znacznie wyższym stopniu penetracji terenów przez turystów. Ze względu na powszechność, poszerzony został zakres działalności turystycznej podejmowanej na wsi – turystyka wiejska stała się dziedziną zmienną, rozwijającą się, wykorzystującą nowe technologie.

We współczesnym świecie turystyka na obszarach wiejskich jest postrzegana jako najistotniejszy rodzaj turystyki zrównoważonej oraz jeden z najważniejszych elementów w transformacji i ożywianiu obszarów wiejskich. Jej zadaniem priorytetowym jest dywersyfikacja dochodów rolników poprzez tworzenie nowych miejsc pracy i alternatywnych źródeł dochodu, przy zachowaniu charakteru regionu i jego dziedzictwa. Ogromną szansą dla jej rozwoju jest przede wszystkim nadmierne obciążenie ruchem turystycznym dotychczas lansowanych miejscowości i regionów oraz obserwowany na światowym rynku turystycznym trend "powrotu do korzeni i tradycji", a także poszukiwanie przez ludzi ciszy, spokoju i kontaktu z naturą.

Ciekawe, oryginalne produkty turystyki wiejskiej, wykreowane przy wykorzystaniu lokalnego potencjału, czerpiące z bogactwa kulturowego oraz walorów naturalnych, cieszą się na rynku turystycznym ogromną popularnością, stanowiąc jednocześnie źródło dochodu dla mieszkańców terenów wiejskich, a także klucz do budowy platformy współpracy pomiędzy mieszkańcami, przedsiębiorcami, inwestorami i władzami samorządowymi.

2. Metodologia.

Metodologia konstruowania "Sektorowej Strategii..."

"Sektorowa strategia rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" została skonstruowana zgodnie z najlepszymi wzorcami międzynarodowymi oraz wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi do Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich[4]. Zgodnie z tą metodologią "Sektorowa Strategia..." składa się z kilku zasadniczych części:

1. **Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania "Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER".**
2. **Analiza stanu zasobów – diagnoza obszaru objętego projektem (analiza obszaru pod kątem uwarunkowań przyrodniczych, historycznych, kulturowych i demograficznych, a także zagospodarowania regionu i jego aktywności marketingowej).**
3. **Opis inicjatyw / projektów aktualnie wdrażanych na obszarze.**
4. **Analiza S.W.O.T.**
5. **Cele "Sektorowej Strategii..." i planowany budżet.**
6. **Wpływ realizacji "Sektorowej Strategii..." na rozwój regionu.**
7. **Powiązanie "Sektorowej Strategii..." z Narodowym Planem Rozwoju 2004-2006.**
8. **Promocja i informowanie o projekcie.**

"Sektorowa Strategia..." powstała przy wykorzystaniu metody partycypacyjno-eksperckiej, która obejmuje pracę, jak w metodzie partycypacyjnej oraz istotny wkład koncepcyjny pracy konsultantów i ekspertów. Łączy ona zalety obu podejść metodycznych (eksperckiego i partycypacyjnego), a polega na tym, że:

- **część prac wykonywana była w wersji uczestniczącej (partycypacyjnej) z udziałem władz i przedstawicieli opiniotwórczych kręgów;**

[4] Wytyczne zawarte są na stronie http://www.minrol.gov.pl/DesktopModules/SearchEngine/SearchEngine.aspx?SearchText=instrukcja%20sporządzania%20ZSROW

- **część prac wykonywana była przez konsultantów i ekspertów (np. niektóre analizy, raporty, syntezy, diagnozy, scenariusze, opracowanie niektórych koncepcji działań);**
- **do konsultantów należało też analizowanie i ewentualne korygowanie materiałów wypracowanych w trakcie spotkań warsztatowych, a następnie rozwijanie lub doskonalenie ich treści;**
- **wyniki prac konsultantów były udostępniane i dyskutowane ze społecznością lokalną;**
- **niektóre działania (zebranie i dostarczenie niezbędnych informacji, organizacyjna strona konsultacji społecznych) wykonywana była przy doradztwie konsultantów.**

W spotkaniach dotyczących "Sektorowej Strategii", konsultacjach i warsztatach udział brali:

- **przedstawiciele władz samorządowych;**
- **przedstawiciele organizacji pozarządowych;**
- **przedstawiciele podmiotów gospodarczych, instytucji lokalnych i innych grup interesów;**
- **inne osoby o wysokiej aktywności lub pozycji społecznej - tzw. lokalne autorytety, lokalni liderzy;**
- **przedstawiciele istotnych dla rozwoju instytucji zewnętrznych (np. władz powiatu, urzędu pracy, banków, itp.)**

Warsztaty, prezentacje i konsultacje były realizowane z wykorzystaniem techniki moderacji wizualnej, która pozwala na:

- **uzyskanie wysokiego poziomu interakcji między uczestnikami spotkań;**
- **bardzo efektywne z punktu widzenia czasu dochodzenie do wyników pracy w grupie;**
- **ogniskowanie dyskusji, trzymanie się tematu;**
- **wizualizację przebiegu pracy i jej wyników;**
- **rozwinięcie u osób pracujących nad "Sektorową Strategią..." umiejętności pracy w grupie oraz skutecznego porozumiewania się.**

Źródła wykorzystanych danych

Opracowanie "Sektorowej strategii rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" wymagało dotarcia i pozyskania wielu danych, pochodzących z bardzo różnych źródeł.

Z punktu widzenia metodologicznego źródła te dzielą się na pierwotne - informacje pochodzące z badań marketingowych, z wywiadów ankietowych i rozmów oraz wtórne - dane uzyskane m.in. z prasy branżowej i lokalnej, jednostek naukowo-badawczych oraz Urzędu Statystycznego, danych Światowej Organizacji Turystyki (WTO) i Światowej Rady Turystyki i Podróży (WTTC).

Najważniejsze źródła danych i informacji pierwotnych:

- **dane i informacje pozyskane podczas warsztatów strategicznych, w których uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, branży turystycznej i organizacji pozarządowych,**
- **dane zebrane podczas wywiadów ankietowych i rozmów z przedstawicielami władz samorządowych oraz pracownikami urzędów,**
- **opinie zebrane w wywiadach ankietowych oraz rozmowach bezpośrednich z gestorami bazy noclegowej i gastronomicznej oraz mieszkańcami terenu,**
- **dane zebrane podczas wywiadów ankietowych i rozmów z osobami prowadzącymi gospodarstwa agroturystyczne.**

Najważniejsze źródła danych i informacji wtórnych:

- **dokumenty strategiczne (ogólnopolskie, wojewódzkie, powiatowe i gminne),**
- **dane z Głównego Urzędu Statystycznego,**
- **publikacje i opracowania historyczne,**
- **dane dotyczące ruchu turystycznego pochodzące z Instytutu Turystyki i Światowej Organizacji Turystyki,**
- **strony internetowe miast, gmin, powiatów i województwa,**
- **foldery promocyjne,**
- **prasa ogólnopolska, regionalna oraz lokalna.**

3. Charakterystyka LGD jako jednostki odpowiedzialnej za realizację "Sektorowej Strategii...".

Informacje o Lokalnej Grupie Działania

Istotą projektu jest stworzenie "Sektorowej Strategii Rozwoju Turystyki na Obszarach Wiejskich w Gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" przy wsparciu procesu jej przygotowania w postaci analiz, ekspertyz, wsparcia doradczego, prac studialnych. W ramach projektu podjęte zostały działania informacyjne i szkoleniowe (warsztaty), mające na celu stymulowanie udziału lokalnego biznesu, mieszkańców oraz organizacji działających na obszarach wiejskich w procesie planowania strategii rozwoju, włącznie z pomocą doradczą i ekspercką związaną z tworzeniem Lokalnych Grup Działania (dalej LGD).

Konsekwencją powstania "Sektorowej Strategii..." są działania, mające na celu lepsze wykorzystanie potencjału rozwojowego terenów wiejskich, poprawieniu ich konkurencyjności pod względem warunków zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Dodatkowo spowoduje to aktywizację i współpracę lokalnych środowisk.

Utworzona Lokalna Grupa Działania jest reprezentacją społeczności analizowanego obszaru. LGD posiada osobowość prawną i utworzona jest przez przedstawicieli miejscowych podmiotów należących do trzech różnych sektorów: sektora publicznego, czyli instytucji reprezentujących administrację rządową i samorządową, sektora społecznego (pozarządowego), do którego zalicza się organizacje zaangażowane w rozwiązywanie spraw społecznych, zatrudnienia, jakości życia, etc. oraz sektora gospodarczego, do którego zalicza się podmioty gospodarcze (firmy, gospodarstwa rolne) oraz organizacje zrzeszające podmioty gospodarcze.

LGD jest czynnikiem mobilizującym nowe myślenie i umożliwiającym efektywniejsze wykorzystanie lokalnych zasobów. Zadaniem LGD nie jest wchodzenie w rolę istniejących struktur i instytucji, lecz połączenie różnych, ale i komplementarnych interesów, wpływów i możliwości - obecnych w środowisku lokalnym - w jeden mechanizm.

Stworzona, w ramach realizacji projektu, grupa założycielska Lokalnej Grupy Działania utworzyła organizację pozarządową, posiadającą osobowość prawną w postaci stowarzyszenia pod nazwą Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER". Zgodnie ze swoim Statutem jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych, działającym w rozumieniu przepisów w sprawie Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich".

Stowarzyszenie działając na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych.

Strategia obejmuje obszar gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Natomiast Stowarzyszenie swoim działaniem obejmuje obszar gmin Kluczbork, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Wynika to z faktu, iż gmina Byczyna zrezygnowała ze współpracy na rzecz budowania LGD na obszarze objętym projektem przystępując do innej Lokalnej Grupy Działania.

Planowane jest rozszerzenie Lokalnej Grupy Działania o kolejnych członków ze względu na chęć przystąpienia do LGD 3-ch gmin z powiatu oleskiego.

Zgodnie ze Statutem Stowarzyszenie realizuje swój cel w szczególności poprzez:

1) **organizowanie i finansowanie:**
   a) **przedsięwzięć o charakterze informacyjnym lub szkoleniowym,**
   b) **imprez kulturalnych, służących zwłaszcza promocji regionu i jego tożsamości kulturowej,**
   c) **działalności promocyjnej,**
2) **prowadzenie bezpłatnego doradztwa w zakresie przygotowywania projektów inwestycyjnych związanych z realizacją Strategii,**
3) **współpracę i wymianę doświadczeń z instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie objętym celem Stowarzyszenia na poziomie krajowym i międzynarodowym,**
4) **prowadzenie innych działań przewidzianych dla LGD w przepisach SPO.**

Idea założenia Stowarzyszenia została przedstawiona podczas Zebrania Założycieli w dniu 24 stycznia 2006 roku w Urzędzie Miejskim w Kluczborku, przy ul. Katowickiej 1. Zebrani zaaprobowali przedstawiony projekt założenia Stowarzyszenia (Uchwała nr 1/2006 z dn. 24 stycznia 2006 r.), uchwalono Statutu Stowarzyszenia (Uchwała nr 2/2006 z dn. 24 stycznia 2006 r.), nastąpił wybór Komitetu Założycielskiego (Uchwała nr 3/2006 z dn. 24 stycznia 2006 r.)

Zgodnie ze Statutem Władzami Stowarzyszenia są:

- **Walne Zebranie Członków,**
- **Zarząd,**
- **Komisja Rewizyjna.**

Zebranie Założycieli wybrało Komitet Założycielski w następującym składzie:

1) **Wacław Wnętrzak**

2) **Jerzy Woźniak**
3) **Iwo Gałecki**
4) **Mariusz Olejnik**
5) **Adam Ulbrych**
6) **Iwona Jurczyk**
7) **Mariola Szachowicz**
8) **Władysława Pojda**

Podczas Walnego Zebrania Założycieli w dniu 10 marca 2006 r. został wybrany Zarząd, Prezesem, którego został Tomasz Paluch - przedstawiciel Urzędu Miejskiego w Kluczborku. W skład Zarządu wchodzi ponadto dwóch Wiceprezesów: Barbara Malinowska – przedstawiciel Spółdzielni Mieszkaniowej "Przyszłość" oraz Iwona Jurczyk, rekomendowana przez Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Kujakowice przy Radzie Sołeckiej Kujakowic Górnych, trzech Członków Zarządu: Beata Siwak – przedstawiciel Urzędu Miejskiego w Wołczynie, Mariola Szachowicz , rekomendowana przez Radę Sołecką Lasowic Wielkich, Adam Ulbrych – właściciel gospodarstwa agroturystycznego „Rozalia" oraz Skarbnik - Jerzy Woźniak – właściciel PPHU „JUKAMA".

Zgodnie z wymogami Programu Leader+ partnerzy gospodarczy i społeczni mają nie mniej niż 50% głosów w ciele decyzyjnym Lokalnej Grupy Działania. Zarząd składa się z siedmiu osób: 4 osoby, czyli 57%, to przedstawiciele sektorów gospodarczego i społecznego, oraz 3 osoby, czyli 43%, przedstawiciele partnerów z sektora publicznego. W skład Zarządu wchodzą 4 kobiety i 3 mężczyzn.

Powołane Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER" to wyważona reprezentacja, której członkowie to w większości partnerzy reprezentujący sektor gospodarczy i społeczny. Większość członków Stowarzyszenia posiada doświadczenie w realizacji programów lokalnych, regionalnych i krajowych, finansowanych ze środków UE.

Wszyscy członkowie Zarządu, jak i członkowie LGD, zgłosili się do udziału w projekcie dobrowolnie i są gotowi działać na rzecz realizacji projektu.

Zadaniem Zarządu LGD jest reprezentowanie organizacji na zewnątrz, w tym podpisywanie umów, organizowanie pracy Stowarzyszenia oraz przygotowywanie dokumentów, rozliczeń i raportów. Zarząd jest również odpowiedzialny za przygotowywanie spotkań ciała decyzyjnego LGD. Do ważnych zadań Zarządu należy ponadto przygotowywanie wniosków pod kątem ich zgodności z zasadami finansowania z programu.

Do zadań LGD należy promocja działalności organizacji, udzielanie informacji, spotkania z beneficjentami i pomoc w przygotowywaniu ich wniosków.

LGD będzie odpowiedzialna za realizację ustaleń zawartych w Strategii. Do jej obowiązków należy monitorowanie realizacji Strategii, przygotowywanie odpowiednich raportów, opracowywanie rocznych planów działania, a także efektywne i zgodne z założeniami Strategii wydatkowanie środków jej powierzonych[5].

Komisja Rewizyjna składa się z Przewodniczącego, którym został Robert Podgórniak, Wiceprzewodniczącego, którym został Mariusz Olejnik, oraz członka, którym jest Marek Wyrwa; członkowie Komisji Rewizyjnej są wybierani oraz odwoływani przez Walne Zebranie Członków.

Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER" w dniu 17 lutego 2006 roku zostało wpisane przez Sąd Rejonowy w Opolu, VIII Wydział Gospodarczy do Krajowego Rejestru Sądowego.

Sposób rozszerzania składu LGD o kolejnych partnerów.

Stworzenie Lokalnej Grupy Działania poprzez powołanie do życia Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER" przyczyni się do budowania platformy współpracy przedstawicieli trzech sektorów. Korzyść takiej współpracy dla badanego obszaru wynika z połączenia cech i potencjału charakteryzującego poszczególne sektory oraz wykorzystania ich dla rozwoju własnego regionu, promowania go, przy wykorzystaniu lokalnych zasobów. Poszczególne sektory mają jednak własną specyfikę działania oraz określone interesy, którymi się kierują w swojej działalności. Efektywna współpraca będzie, więc miała miejsce wtedy, kiedy partnerzy poznają wzajemne oczekiwania i korzyści związane z podjęciem współpracy.

Na wstępnym etapie funkcjonowania zaangażowanie i zainteresowanie współpracą wszystkich partnerów nie jest możliwe, dlatego też proces rozszerzenia członków Stowarzyszenia należy traktować jako działanie stałe. Identyfikacja poszczególnych partnerów to zadanie otwarte, powtarzane cyklicznie w toku funkcjonowania Stowarzyszenia.

---

[5] R. Kamiński, K. Kwatera, „Jak budować Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Pilotażowego Programu LEADER+, Poradnik dla animatorów LGD, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa, listopad 2005.

W miarę rozwoju współpracy w partnerstwie oraz jego aktywności zmieniać się będzie skład członków Stowarzyszenia. Lokalna Grupa Działania chcąc jak najtrafniej odpowiadać na potrzeby mieszkańców, stwarzając lepsze warunki życia dla wszystkich mieszkańców, musi w sposób ciągły wsłuchiwać się w potrzeby i interesy wyrażane przez lokalne instytucje i organizacje.

Zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia członkiem zwyczajnym może być osoba fizyczna spełniająca określone warunki zawarte w Statucie oraz osoba prawna będąc członkiem wspierającym.

Lokalna Grupa Działania będzie informować społeczność lokalną o działalności Stowarzyszenia, o wdrażanych projektach oraz o zamiarze rozszerzenia o kolejnych partnerów należących do trzech sektorów, tworząc wywarzoną reprezentację.

Podczas Walnych Zebrań Członków Stowarzyszenia będą omawiane zasady oraz konkretne działania w ramach rozszerzania składu Stowarzyszenia o kolejnych partnerów. Należeć do nich będą przede wszystkim:

- działalność promocyjna

- możliwość złożenia deklaracji podczas imprez (stoisko LGD)

- zaproszenia do instytucji (szkoły, rady sołeckie, rady parafialne, stowarzyszenia, OSP itd.)

- zaproszenie do firm związanych z turystyką - potencjalnych inwestorów na obszarach wiejskich

- informacja w mediach

- działalność członków - wyszukiwanie potencjalnych zainteresowanych inwestycjami oraz potencjalnych liderów wśród ludzi młodych (budowanie zaplecza personalnego).

Realizacja przedsięwzięć związanych z promocją i informacją o projekcie (szczegółowo opisanych w rozdziale 8) posłuży jednocześnie okazją do zainteresowania potencjalnych partnerów udziałem w działalności Stowarzyszenia.

Działalność Stowarzyszenia i jego rola w rozwoju obszarów wiejskich nie sprowadza się tylko do uczestnictwa w Programie Leader+. Głównym celem Stowarzyszenia jest wspieranie rozwoju obszaru objętego projektem.

Potencjał administracyjny LGD

Kwalifikacje i doświadczenie osób, które będą odpowiedzialne za zarządzanie projektem

Poniższa tabela zawiera informacje odnoszące się do osób, które podczas Zebrania Założycielskiego zostały wybrane do Zarządu Stowarzyszenia i będą odpowiedzialne za zarządzanie projektem stanowiącym przedmiot wniosku o dofinansowanie realizacji projektu w ramach Schematu II działania 2.7. "Pilotażowy Program Leader+".

Lp.	Imię i nazwisko osoby wskazanej	Podmiot delegujący[6]	Zakres odpow. w LGD	Doświadczenie	Kwalifikacje	
					wykształcenie	szkolenia, kursy
1.	**Tomasz Paluch**	**Urząd Miejski w Kluczborku**	**Prezes Zarządu**	**1) Organizowanie Ogólnopolskich Dni Pszczelarza**	**Wyższe - mgr inż. leśnictwa**	**1) Kurs Podstawy Rolnictwa Ekologicznego**
				2) Praca jako koordynator programu Odnowa Wsi		**2) Udział w konferencjach i szkoleniach odnośnie programu Leader na szczeblu regionalnym**
				3) Aktywna współpraca z sołtysami i radami sołeckimi w Gminie Kluczbork		**3) Podyplomowe Studium Komunikowania i Kreowania Wizerunku Publicznego na Uniwersytecie Wrocławskim**
						4) Teoria i praktyka zrównoważonego rozwoju - warsztaty zorganizowane przez Uniwersytet Opolski w 2004 r.
						5) Sustainable Development in the Baltic Region - Zrównoważony rozwój w regionie Morza Bałtyckiego - kurs zorganizowany przez Uniwersytet w Karlstad w 2002 r.

[6] **Podmiotem delegującym są partnerzy publiczni i społeczno-gospodarczy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o Narodowym Planie Rozwoju (Dz. U. Nr 116, poz.1206).**

2.	**Iwona Jurczyk**	**Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Kujakowice przy Radzie Sołeckiej Kujakowic Górnych**	**Wiceprezes Zarządu**	**1) Sołtys wsi od 1991 r.**	**Wyższe Zawodowe - Inż. Rolnik**	**1) Zarządzanie i Marketing CEEG**
						2) Zarządzanie Oświatą OCDL
						3) Usługi na obszarach wiejskich EPRD
						4) Uwarunkowania Hodowli Trzody Chlewnej w obliczu UE
						5) Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw
				2) Uczestnictwo w opracowaniu Projektu-Odnowa Wsi – realizowany projekt we wsi Dobiercice – "Rekonstrukcja Terenów Rekreacyjnych"		**6) Podstawy Rolnictwa Ekologicznego**
						7) Podstawy Pełnej Księgowości Komputer
				3) Opracowanie Planu Rozwoju Wsi na 10 lat		
				4) Prezes M-G Spółki Wodnej		
				5) Lider wsi Dobiercice		
				6) V-ce Prezes Gminnego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych		

3.	**Barbara Malinowska**	**Spółdzielnia mieszkaniowa „Przyszłość" w Kluczborku**	**Wiceprezes Zarządu**	**1) Prowadzenie gospodarstwa agroturystyczego – gospodarstwo nagrodzone przez Urząd Marszałkowski**	**Średnie ogólne**	**-**
				2) Przewodniczenie Radzie Sołeckiej w poprzedniej kadencji		
4.	**Beata Siwak**	**Urząd Miejski w Wołczynie**	**Członek Zarządu**	**1) Sekretarz Gminy Wołczyn**	**Wyższe mgr Ekonomii - bankowość i finanse, integracja europejska**	**1) Podyplomowe Studia – nadzór - kontrola, audyt w gospodarce i administracji**
						2) Seminarium nt. "Specjalny program pomocy przedakcesyjnej na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich"
						3) Szkolenie pt. Realizacja projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego
5.	**Mariola Szachowicz**	**Rada Sołecka Lasowic Wielkich**	**Członek Zarządu**	**1) Program Małych Grantów na rzecz realizacji projektów odnowy wsi**	**Wyższe rolnicze**	**1) Studia podyplomowe "Urządzanie wsi i gospodarstw rolnych"**
						2) Studia podyplomowe "Fundusz Europejski"

				2) Produkt tradycyjny		**3) Kurs "Programy Rolnośrodowiskowe"**
				3) Projekt odnowy wsi		
				4) Konkurs "Piękna Wieś"		
6.	**Adam Ulbrych**	**Gospodarstwo „Rozalia”**	**Członek Zarządu**	**5 lat pracy w gospodarstwie ekologicznym w Niemczech** **5 lat doświadczenia w organizowaniu międzynarodowej wymiany młodzieży w ramach programów realizowanych przez organizację Chrześcijańska Młodzież Pracująca (JOC Belgia)**	**podstawowe**	**-**

Doświadczenie członków LGD oraz gmin objętych projektem (w tym delegujących do LGD) w realizacji projektów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich

Lp.	Nazwa podmiotu delegującego[7]	Siedziba, telefon, e-mail	Doświadczenie
1.	**Gmina Kluczbork**	**Urząd Miejski w Kluczborku ul. Katowicka 1 46-200 Kluczbork tel. 077-418-14-81 fax 077-418-22-30 e-mail: um@kluczbork.pl**	**Fundusze strukturalne Sektorowy Program Operacyjny Działanie 2.3 „Odnowa wsi oraz zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego”: 1) kwota przyznana – 352 397zł Rozbudowa Wiejskiego Domu Kultury w Kuniowie, 2) kwota przyznana - 176 919zł Centrum Kulturalno-Edukacyjne i Sportowo-Rekreacyjne w Kujakowicach Górnych, 3) kwota przyznana 119 554zł Rozbudowa Wiejskiego Domu Kultury w Bąkowie. Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, W-wa 1) kwota przyznana – 7.656 „5 lat partnerstwa okazją do pogłębienia wzajemnych kontaktów mieszkańców Kluczborka i Bad Durkheim” Wojewódzki Urząd Pracy 1) kwota przyznana – grant na 13.500 „GCI kluczem do Twojego sukcesu(...)” PHARE 2005 1) kwota przyznana - 165 075 € „Rolnictwo ekologiczne i społeczeństwo wspierające zrównoważony rozwój w regionie Morza Bałtyckiego bis”**
		Urząd Miejski w Byczynie	**1/ Budowa wodociągu**

[7] **Podmiotem delegującym są partnerzy publiczni i społeczno-gospodarczy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o Narodowym Planie Rozwoju (Dz. U. Nr 116, poz.1206).**

2.	**Gmina Byczyna**	**ul. Rynek 1 46-220 Byczyna tel./fax 077 413 41 50 e-mail: um@byczyna.pl**	**Gołkowice-Piaski – zrealizowano w ramach programu SAPARD 2/ Budowa wodociągu Nasale-Pogorzałka – zrealizowano w ramach programu SAPARD 3/ Budowa placu zabaw – "Kochłowice z myślą o dzieciach" – zrealizowano w ramach programu SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" 4/ Centrum Oświatowo-Kulturalne we wsi Paruszowice - zrealizowano w ramach programu "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" 5/ Rekonstrukcja terenów wypoczynkowo-rekreacyjnych we wsi Dobiercice - zrealizowano w ramach programu "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" 6/ Dziedzictwo kultury i tradycji w tworzeniu lokalnego produktu turystycznego - zrealizowano w ramach programu "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich"**
3.	**Gmina Wołczyn**	**Urząd Miejski w Wołczynie ul. Dworcowa 1 46-250 Wołczyn tel./fax 077 418 83 40 e-mail: info@wolczyn.gmina.pl**	**1/ Budowa tranzytowej sieci kanalizacyjnej kan. san. w Wierzbicy Górnej I etap- SAPARD kwota – 675 487 zł, Agencja Rolna – 577 728 zł, Gminny F.O.Ś. – 166 785 zł 2/ Modernizacja ulicy Rzecznej w Wołczynie –ZPO 491 717 zł, środki własne – 246 392 zł 3/ Budowa hali sportowo-widowiskowej w Wołczynie – środki własne – 1 830 zł, budżet**

			państwa (MENiS) – 1 570 000 zł **4/ Budowa budynku kulturalno-socjalnego w Wołczynie – budżet państwa – 595 000 zł.**
4.	**Gmina Lasowice Wielkie**	**Urząd Gminy Lasowice Wielkie 46-282 Lasowice Wielkie 99A Tel. 077 417 54 70 Fax 077 417 54 91 e-mail : ug@lasowicewielkie.pl**	**1/ remont Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Lasowicach Wielkich - ze środków Banku Światowego w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, w okresie od 04.06.2004 do 30.09.2004 r., kwota projektu 275 370 PLN, dofinansowanie 115 655 PLN** **2/ rozbudowa wodociągu grupowego Chocianowice – sieć wodociągowa Gronowice-Wędrynia - w ramach Programu SAPARD, Działania 3 Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich, Schemat 3.1 Zaopatrzenie gospodarstw wiejskich w wodę wraz z uzdatnianiem, termin realizacji 26.05.2004 r. do 30.09.2004 r., wartość projektu 531 649 PLN, dofinansowanie – 398 736,66 PLN (75%)** **3/ rozbudowa wodociągu grupowego Chocianowice, sieć wodociągowa Jasienie-Trzebiszyn - ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach ZPORR 2004-2006, Priorytet 3 Rozwój lokalny, Działania 3.1 Obszary wiejskie**
5.	**Gospodarstwo Ekologiczne „EKOSTYL” Janusz i Iwona Śliczni (Członek LGD)**	**Biadacz-Kamienisko 6, 46-233 Biadacz Tel. 077 413 21 66, Tel/fax 034 359 45 41 e-mail: ekostyl@poczta.onet.pl www.ekostylsliczni.pl**	**1/ Wsparcie z funduszy unijnych ochrony środowiska w gospodarstwach rolnych - Działania szkoleniowe i informacyjne na terenie województwa śląskiego dla rolników chcących podjęć działania prośrodowiskowe w swoich gospodarstwach. Fundusz Współpracy - Program Agro-Info – bezpośredni zleceniodawca: Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w**

			Gliwicach, kwota - ok. 25000 PLN **2/ Rolnictwo ekologiczne i społeczeństwo wspierające zrównoważony rozwój w regionie Morza Bałtyckiego PHARE PWP 2001 - Budowanie lokalnych połączeń konsument –producent ekologiczny. Projekt komplementarny do projektu BERAS realizowanego w ramach IW INTERREG III BSR, kwota - ok. 240000 PLN** **3/ Rolnictwo ekologiczne i społeczeństwo wspierające zrównoważony rozwój w regionie Morza Bałtyckiego bis – Phare PWP 2002 - Kontynuacja wcześniejszego projektu – projekt komplementarny do projektu BERAS realizowanego w ramach IW INTERREG III BSR, kwota - ok. 800000 PLN**
6.	**Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Kujakowice przy Radzie Sołeckiej Kujakowic Górnych**	**46-211 Kujakowice Górne, 30 – lecia, 1 A Tel. 0-77 413 11 21, 413 11 13 e-mail: jozek_wozny@opole.home.pl www.kujakowice.pl**	**1/ Dożynki Wojewódzkie - Promocja, impreza masowa** **2/ „Telechata" - Organizacja pracowni komputerowej w szkole podstawowej w Kujakowicach Dolnych – 34 100 PLN** **3/ Budowa Sali wiejskiej - Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich – 50 000 PLN** **4/ Wykonanie klimatyzacji w świetlicy wiejskiej - Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich** **5/ Festyn „Spotkajmy się w Kujakowicach" - Cykliczna impreza masowa – 53 000 PLN rocznie** **6/ Utworzenie strony internetowej: www.kujakowice.pl Zastosowanie nowych**

			technologii w celu podniesienia konkurencyjności
7.	**Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Kuniów**	**46-200 Kluczbork, Kuniów 74 e-mail: stowarzyszenie@kuniow.pl www.kuniow.pl**	**1/ Dni Kuniowa - cykliczna Impreza masowa – 51 000 PLN rocznie** **2/ „Oktoberfest" -cykliczna impreza masowa – 80 000 PLN rocznie**
8.	**Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Bąków**	**Braci Bassy 16 46-233 Bąków**	**1/ Remont i rozbudowa świetlicy wiejskiej. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich – 90 000 PLN**

4. Analiza stanu zasobów - diagnoza obszaru objętego projektem.

4.1. Charakterystyka obszaru.

4.1.1. Zasięg terytorialny i uwarunkowania geograficzne.

Położenie, powierzchnia

Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie pod względem podziału administracyjnego Polski tworzą, położony w północno-wschodniej części województwa opolskiego, powiat kluczborski. Sąsiaduje on od zachodu z powiatem namysłowskim, od południa z powiatem opolskim, od wschodu z powiatem oleskim, a od północy graniczy z powiatami: kępińskim, wieruszkowskim i świdnickim.

Gmina Kluczbork zajmuje centralną część powiatu kluczborskiego i sąsiaduje z 6 gminami należącymi do województwa opolskiego:

- **od północy z gminą Byczyna,**
- **od północnego wschodu z gminą Gorzów Śląski (powiat oleski, województwo opolskie),**
- **od wschodu z gminą Olesno (powiat oleski, województwo opolskie),**
- **od południa z gminą Lasowice Wielkie,**
- **od południowego zachodu z gminą Murów (powiat opolski, województwo opolskie),**
- **od zachodu z gminą Wołczyn.**

Gmina Byczyna zajmuje północną część powiatu kluczborskiego i sąsiaduje z 7 gminami, z których dwie należą do województwa wielkopolskiego, dwie do województwa łódzkiego, a trzy do województwa opolskiego:

- **od północnego zachodu z gminą Trzcinica (powiat kępiński, województwo wielkopolskie),**
- **od północy z gminami: Łęka Opatowska (powiat kępiński, województwo wielkopolskie) i Bolesławiec (powiat wieruszowski, województwo łódzkie),**
- **od północnego wschodu z gminą Łubnice (powiat wieruszowski, województwo łódzkie),**
- **od wschodu z gminą Gorzów Śląski (powiat oleski, województwo opolskie),**
- **od południa z gminą Kluczbork,**
- **od zachodu z gminą Wołczyn.**

Gmina Wołczyn zajmuje zachodnią część powiatu kluczborskiego i sąsiaduje z 7 gminami, z których dwie należą do województwa wielkopolskiego, a pięć do województwa opolskiego:

- **od północy z gminami Trzcinica i Rychtal (powiat kępiński, województwo wielkopolskie),**
- **od północnego wschodu z gminą Byczyna,**
- **od południowego wschodu z gminą Kluczbork,**
- **od południowego zachodu z gminami: Murów (powiat opolski, województwo opolskie) i Pokój (powiat namysłowski, województwo opolskie),**
- **od zachodu z gminą Domaszowice (powiat namysłowski, województwo opolskie).**

Gmina Lasowice Wielkie zajmuje południową część powiatu kluczborskiego i sąsiaduje z 6 gminami należącymi do województwa opolskiego:

- **od północy z gminą Kluczbork,**
- **od wschodu z gminą Olesno (powiat oleski, województwo opolskie),**
- **od południowego wschodu z gminą Zębowice (powiat oleski, województwo opolskie),**
- **od południa z gminami: Turawa i Łubiany (powiat opolski, województwo opolskie),**
- **od zachodu z gminą Murów (powiat opolski, województwo opolskie).**

Pod względem zajmowanej powierzchni, największa jest gmina Wołczyn (241 km^2), następne w kolejności są gmina Kluczbork (zajmuje 217 km^2), gmina Lasowice Wielkie (211 km^2) oraz gmina Byczyna (183 km^2).

Wszystkie gminy, oprócz gminy Lasowice Wielkie, są miejsko-wiejskie[8]. W skład obszaru objętego projektem wchodzą 3 miasta (Kluczbork, Wołczyn i Byczyna) oraz 79 sołectw, z czego 23 na terenie gminy Kluczbork, 23 na terenie gminy Byczyna, 20 na terenie gminy Wołczyn i 13 na terenie gminy Lasowice Wielkie.

Region objęty projektem obejmuje obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania, określone w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 czerwca 2004 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz. U. nr 73 i nr 158, z późn. zm.). Zgodnie z załącznikiem 2 do ww. rozporządzenia, do takich obszarów należy gmina Lasowice Wielkie.

[8] **Identyfikatory jednostki podziału terytorialnego: gmina miejsko-wiejska Kluczbork – 1604023, gmina miejsko-wiejska Byczyna – 1604015, gmina miejsko-wiejska Wołczyn – 1604045, gmina wiejska Lasowice Wielkie – 1604032.**

Rys. 1. Mapa powiatu kluczborskiego z podziałem na gminy.

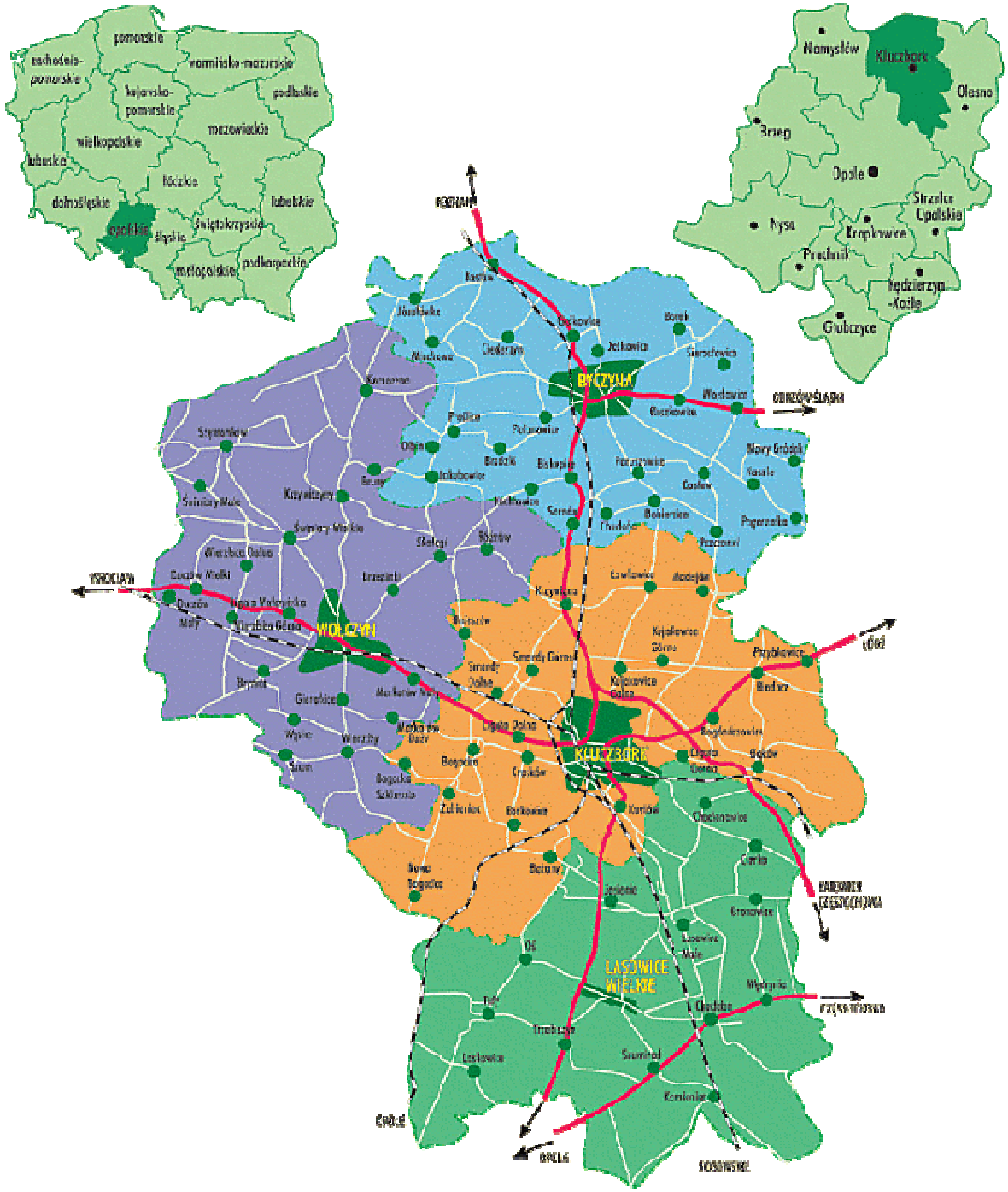

*Źródło: **www.powiatkluczborski.pl/mapa-poprawiona.jpg***

Ukształtowanie powierzchni

Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie położone są na Nizinie Śląskiej nad rzeką Stobrawą - prawym dopływem Odry. Ze względu na swe położenie, pod względem ukształtowania powierzchni przeważają tutaj tereny nizinne. Zdecydowana część obszaru objętego projektem nie przekracza wysokości 250 m n.p.m. W krajobrazie dominują tereny nizinne, a występujące nierówności terenu - deniwelacje

z reguły nie wykraczają poza wartości 20-40 m. Powierzchnia stanowi płaszczyznę lekko pofałdowanych nizin. Najwyższe wzniesienie, Wzgórze Biskupie, znajduje się w okolicach Kościelisk (285 m n.p.m).

W rzeźbie terenu zaznaczają się następujące typy morfologiczne:

- **plejstoceńska równina wodnolodowcowa,**
- **płaskodenna dolina rzeki Stobrawa i jej bocznych dopływów,**
- **wysoczyzna morenowa falista,**
- **wysoczyzna morenowa płaska,**
- **wzniesienia Progu Woźnickiego,**
- **doliny rzeczne wcinające się w płaski teren wysoczyzny.**

Ukształtowanie powierzchni i budowa geologiczna są wynikiem działania lodowca, o czym świadczyć mogą głazy narzutowe, jakie zachowały się do dzisiaj w miejscowościach Wichrów, Biskupice, Łomnica i Knieja.

4.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze / środowiskowe.

Uwarunkowania przyrodnicze analizowanego obszaru mają niezwykle istotne znaczenie dla oceny stanu zasobów i, w kolejnym etapie prac, dla kreowanego produktu turystycznego. Od nich w dużej mierze zależą przede wszystkim możliwości rozwoju różnych rodzajów i form turystyki. Wielość i różnorodność występującego bogactwa przyrodniczego stanowią nierzadko podstawową atrakcję dla odwiedzających obszar recepcyjny turystów.

Uwarunkowania przyrodnicze zostaną przeanalizowane w kontekście: klimatu, bogactw naturalnych, sieci hydrograficznej, stanu ochrony środowiska naturalnego oraz ilości i charakteru obiektów cennych przyrodniczo.

<u>Uwarunkowania klimatyczne</u>

Obszar gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie zalicza się do ciepłego Rejonu Nadodrzańskiego.

Według klasyfikacji W. Okołowicza i D. Martyn analizowany obszar położony jest w obrębie śląskowielkopolskiego regionu klimatycznego. Cechuje go wyraźna przewaga wpływów oceanicznych, zwłaszcza na zachodzie, niższe od przeciętnych amplitudy temperatury, wczesna wiosna i lato oraz łagodna, krótka zima.

Średnioroczna temperatura powietrza wynosi +8,20^{0}C, najwyższa +18,20^{0}C (lipiec – najcieplejszy miesiąc), najniższa –2,50^{0}C (styczeń – najzimniejszy miesiąc). Średnie dobowe maksyma temperatury w przeciągu całego roku przyjmują wartości dodatnie, natomiast średnie minima dobowe są niższe od 0^{0}C od około połowy trzeciej dekady listopada do połowy trzeciej dekady marca. Dni pogodne najliczniejsze są we wrześniu i październiku, najrzadsze zimą i w maju.

Sumy opadów kształtują się w wysokości 600 – 650 mm średnio w roku i 375 – 430 mm w okresie wzmożonego zapotrzebowania roślin w wodę. Roczny przebieg dni z opadami cechują dwa maksima – główne letnie V – VII i wtórne zimowe, oraz dwa minima: główne – jesienią IX – X i wtórne wiosenne IV. Opady obfite występują średnio w 15 dniach.

Przeważają wiatry zachodnie, przy dużym udziale południowo – zachodnich jesienią i zimą oraz północno – zachodnich wiosną i latem. Wiatry charakteryzują się niewielkimi prędkościami. Liczba dni z silnymi wiatrami (powyżej 10 m/s) wynosi ok. 20 - 30.

Gleby

Większość gleb występujących na obszarze gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie wytworzona została z glin zwałowych oraz z glin i piasków wodnolodowcowych zlodowacenia środkowopolskiego. Pod względem bonitacyjnym gleby zaliczają się do III i IV klasy gruntów ornych oraz V i VI klasy użytków zielonych. W większości należą one do typów: pseudobielicowego, brunatnego, czarnych ziem, mad i gleb organicznych.

Użytkowanie gruntów w poszczególnych gminach (wg danych z roku 2002) kształtuje się następująco:

- **w gminie Byczyna użytki rolne stanowią 79%, użytki leśne - 12%,**
- **w gminie Kluczbork użytki rolne stanowią 72%, użytki leśne - 19%,**
- **w gminie Wołczyn użytki rolne stanowią 65%, użytki leśne - 28%,**
- **w gminie Lasowice Wielkie użytki rolne stanowią 37%, użytki leśne - 60%.**

Bogactwa naturalne

Do najważniejszych bogactw naturalnych występujących na obszarze objętym projektem należą: solanka wołczyńska o temperaturze +43,5^{0}C (wody gorące, hypertermalne) - solanka chlorowo – sodowo – wapniowo – bromowo – żelazisto - borowa[9], posiadająca atest Ministra Ochrony Środowiska kwalifikujący do zastosowania w balneologii (jakość tych wód jest porównywana do wód ciechocińskich; najefektywniej można je zastosować zarówno do kąpieli, jak i do inhalacji); złoża surowców ceramicznych (gmina Byczyna); żwir budowlany; piasek; torf; czyste powietrze; dobra woda i dużo zieleni.

[9] **Źródła solanki odkryto ponad 20 temu. Przeprowadzone wówczas badania i ekspertyzy wykazały jej lecznicze właściwości. W ramach projektu badań "Kreda Opolska" w 1981 roku odwiercony został otwór VII A. Pokłady źródeł termalnych znajdują się w promieniu 14 km od wyznaczonego punktu, co oznacza, iż rozlewisko ma średnicę prawie 30 km. Zasoby wód są bardzo duże – przy wydobyciu 7 m^3 /h starczą na ok. 30 lat. Z uwagi na długi czas, który upłynął od ostatnich badań, należy je przeprowadzić ponownie. Władze miasta i gminy Wołczyn zapisały w budżecie na 2006 rok opracowanie koncepcji zagospodarowania tych źródeł, jak również przeprowadzenie ponownej ekspertyzy i badań (dane uzyskane podczas spotkania z władzami miasta i gminy Wołczyn).**

Kompleksy leśne

Analizowany obszar charakteryzuje się stosunkowo niewielkim odsetkiem lasów w ogólnej powierzchni (30,0 % w roku 2002). Wartość ta minimalnie przekracza średnią wartość lesistości w Polsce, która wynosi nieco ponad 28%. W granicach obszaru objętego projektem (część południowo – zachodnia) znajduje się fragment dużego kompleksu leśnego – Borów Stobrawskich.

Pod względem przyrodniczym polskie obszary leśne zostały podzielone na szereg krain i dzielnic. Analizowany obszar położony jest w dwóch regionach przyrodniczo-leśnych, wchodzących w obręb Krainy Śląskiej. Większa, północna i środkowa część obszaru, leży w mezoregionie Równiny Oleśnickej, Dzielnicy Wrocławskiej, zaś część południowa (wspomniane Bory Stobrawskie) w granicach Krainy Śląskiej, Dzielnicy Równiny Opolskiej. Różnią się one nieco typami siedlisk i składem gatunkowym.

W strukturze siedliskowej dominują bory. Około 55% wszystkich siedlisk stanowi bór świeży i bór mieszany. Pozostały odsetek siedlisk jest różny. W Borach Stobrawskich około 20% stanowi bór mieszany wilgotny, zaś resztę lasy mieszane (wilgotne i świeże). Pozostałe siedliska to około 7% ogółu. W dzielnicy Wrocławskiej większy udział (ok. 18%) ma las mieszany świeży, mniejszy zaś bory wilgotne. W krainie tej większy udział mają również łęgi i olsy (ok. 10%).

W drzewostanie całej Krainy Śląskiej przeważa sosna (ok. 70%), poza tym licznie występuje dąb, świerk, buk i olsza. Lasy sosnowe (ok. 42% powierzchni analizowanego obszaru) tworzą kompleks Borów Stobrawskich sięgający aż do Odry.

Omawiane kompleksy leśne obfitują w runo leśne (jagody i borówki). Występuje tu również wielkie bogactwo grzybów (prawdziwki, kurki, maślaki, podgrzybki) oraz obfitość zwierzyny płowej: sarny, dziki, jelenie, zające, kuny, lisy. Tereny te mogą więc być bardzo atrakcyjne zarówno dla grzybiarzy, jak i dla myśliwych.

Sieć hydrograficzna

Obszar gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie położony jest w zlewisku Morza Bałtyckiego, w obrębie dorzecza Odry, w jego prawej części. Jest to obszar wododziałowy między pierwszorzędowymi dopływami Odry: Stobrawą i Wartą. Cieki w granicach analizowanego regionu są niewielkie, częściowo mają tu swoje odcinki źródłowe. Najważniejszymi ciekami odwadniającymi teren gmin są:

- **Stobrawa - prawobrzeżny dopływ Odry, o długości 77,6 km. Jej źródła znajdują się w środkowej części powiatu oleskiego. Płynie na zachód prawie równoleżnikowo, przecinając gminy: Kluczbork, Lasowice Wielkie i Wołczyn, i uchodzi do Odry pomiędzy ujściem Nysy Kłodzkiej i Brzegiem.**
- **Budkowiczanka - największy (55,5 km) dopływ Stobrawy, ma źródła również na terenie powiatu oleskiego. Przepływa przez gminę Lasowice Wielkie.**

- **Prosna (wraz z małym dopływem Pratwą) - największy ciek wodny przepływający przez obszar objęty projektem, lewy dopływ Warty, przepływa przez gminę Kluczbork. Rzeka o długości 217 km, płynie na północ i uchodzi do Warty na terenie pradoliny warszawsko–berlińskiej.**

System rzeczny gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie uzupełniają:

- **Liczne, małe, krótkie cieki wodne o znacznym stopniu zagęszczenia sieci. Należą do nich: Wołczyński Strumień (Wołczynka), Kluczborska Struga - na terenie gminy Wołczyn; Baryczka (prawobrzeżny dopływ Stobrawy), Struga (prawobrzeżny dopływ Baryczki), Kujakowicki Potok (lewobrzeżny dopływ rzeki Baryczki), Bogacica, Borkówka (prawobrzeżny dopływ Bogacicy) - na terenie gminy Kluczbork; Potok Leśny (prawobrzeżny dopływ Borkówki), Pratwa, Czarna Woda, Opusta, Borkówka, Budkówka.**
- **System rowów melioracyjnych.**
- **Lokalne zbiorniki wód powierzchniowych w postaci stawów hodowlanych i innych zbiorników wodnych. Są to m.in.: Zbiornik Brzózki, Czarny Staw, Jezioro Dąbrowiak, Jezioro Czarne.**

Doliny rzeczne są elementem wzbogacającym krajobraz gmin. Stanowią ostoje roślinności i fauny typowej dla ekosystemów przywodnych, modyfikują warunki klimatyczne i wodne w najbliższej okolicy.

Rys. 2. Wody powierzchniowe w granicach gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie (1-granica powiatu kluczborskiego, 2-cieki wodne, 3-zbiorniki wodne).

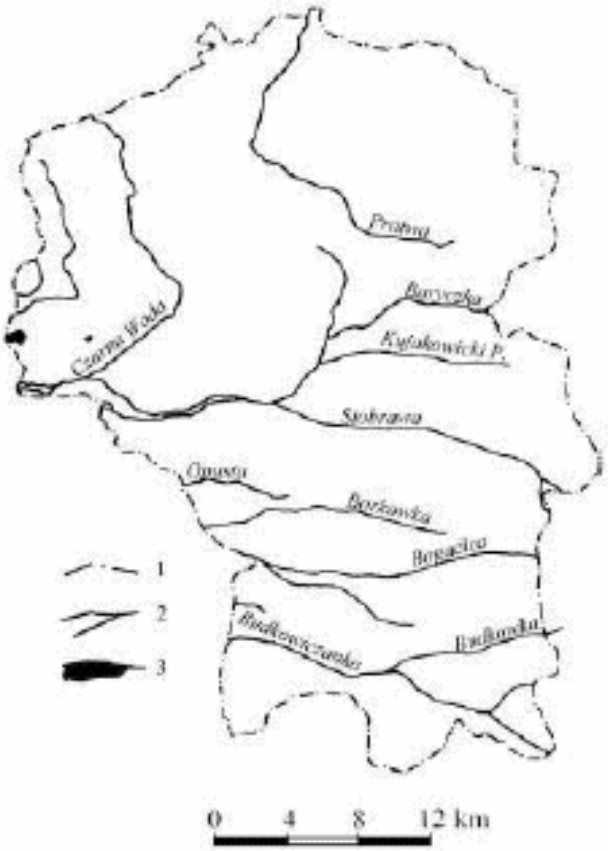

*Źródło: **Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Kluczborskiego, Kluczbork 2005, s. 26.***

Zanieczyszczenie środowiska

Powietrze

Stan sanitarny powietrza na obszarze objętym projektem kształtowany jest przez lokalną emisję pyłowo-gazową, której źródłem są indywidualne paleniska domowe, kotłownie oraz zakłady przemysłowe i produkcyjno-usługowe. W wyniku cyrkulacji atmosferycznej nad obszar ten docierają również zanieczyszczenia z terenów sąsiednich (Śląsk, Opole, Częstochowa, Wrocław). Wzdłuż ciągów komunikacyjnych (drogi, koleje) koncentruje się uciążliwa emisja spalin (szczególnie obszar Kluczborka). Lokalnie jakość powietrza jest pogarszana przez emisję uciążliwych zapachów i odorów. Największe źródła emisji na omawianym terenie to: Lesaffre Bio-Corporation (dawna Śląska Fabryka Drożdży) w Wołczynie, ZEC w Kluczborku, ZEC w Byczynie, ZEC w Wołczynie.

Według oceny Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Opolu, której dokonano w roku 2002, ze względu na poziom pyłu zawieszonego i dwutlenku azotu obszar gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie został zakwalifikowny do klasy B, co powinno oznaczać dążenie do osiągnięcia stężeń tych substancji poniżej poziomów

dopuszczalnych. Przegląd rocznych stężeń oznaczanych substancji wykazał niski poziom dwutlenku siarki, jego maksymalne stężenie nie przekraczało 30% wielkości normy. Dla pozostałych substancji teren będący przedniotem opracowania sklasyfikowano jako klasę A, dla której nie jest konieczne podejmowanie żadnych działań, ale należy utrzymać jakość powietrza na tym samym lub lepszym poziomie. Dla kryterium ochrony roślin sklasyfikowano go jako klasę A, a więc również klasę nie wymagającą działań na rzecz poprawy jakości powietrza.

Hałas

Na obszarze objętym projektem nie prowadzono pomiarów hałasu komunikacyjnego. Można przypuszczać, że największe zagrożenie hałasem występuje wzdłuż drogi krajowej nr 42 i 45 - obszar miasta Kluczbork, wzdłuż drogi krajowej nr 42 - obszar miasta Wołczyn i wzdłuż drogi krajowej nr 11 - obszar miasta Byczyna.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe obszaru objętego projektem nie są objęte monitoringiem podstawowym badań jakości wód powierzchniowych województwa opolskiego. W ramach monitoringu regionalnego badaniami na omawianym terenie objęte są wody Pratwy - gmina Byczyna oraz wody Wołczyńskiego Strumienia, Baryczki i Prosny.

Jakość wód w źródłowym odcinku Pratwy nie odpowiadała wymogom normatywnym klasy trzeciej, głównie z powodu wysokiego stężenia azotu azotanowego i fosforu ogólnego (WIOŚ, Opole 2001 r.).

Wyższy stopień zanieczyszczeń wykazują wyniki klasyfikacji wód Wołczyńskiego Strumienia i Baryczki. W wodach Wołczyńskiego Strumienia występują przekroczenia ponadnormatywne stężeń ekstremalnych dla 6 wskaźników, a w wodach Baryczki dla czterech wskaźników, w tym m.in. azotu azotanowego, fosforu ogólnego, żelaza ogólnego, Miano Coli (WIOŚ, Opole 2000 r.).

Natomiast wody Prosny w przekroju Prosna-Przedmość charakteryzują się jako wody III klasy czystości o podwyższonych zawartościach wskaźników miana Coli, żelaza i azotu azotynowego (WIOŚ, Opole 2002 r.).

Podsumowanie

Ze względu na położenie z dala od głównych, regionalnych centrów przemysłowych oraz brak zróżnicowanego przemysłu wprowadzającego zanieczyszczenia do atmosfery oraz lesistość (zwłaszcza w gminie Lasowice Wielkie) Ziemia Kluczborska charakteryzuje się stosunkowo czystym i zdrowym powietrzem.

Z uwagi na strukturę przestrzenną i gospodarczą nie należy do obszarów, na których zagrożenia akustyczne stanowią istotne obciążenia dla środowiska, nie występują tu źródła hałasu oddziałujące wielkoprzestrzennie.

Lokalne władze kładą duży nacisk na rzecz ochrony środowiska: ograniczając emisję zanieczyszczeń ze źródeł energetycznych poprzez rozbudowywanie sieci gazowniczej i wymianę urządzeń węglowych na gazowe oraz wejście w pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (fakt ten wpłynął na ograniczenie zanieczyszczeń pyłowych i podwyższenie czystości powietrza). co potwierdza ocena Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, przeprowadzona w maju 2002 r., odnotowując spadek wielkości emisji pyłowo-gazowej na tym obszarze.

Obiekty cenne przyrodniczo

Obszar gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie charakteryzuje się bogactwem walorów przyrodniczo – krajobrazowych objętych ochroną prawną.

W jego granicach znajduje się część Stobrawskiego Parku Krajobrazowego, Obszar Chronionego Krajobrazu "Lasy Stobrawsko-Turawskie" oraz 5 rezerwatów przyrody: trzy leśne i dwa florystyczne oraz liczne pomniki przyrody.

Rozmieszczenie terenów zielonych na obszarze objętym projektem ilustruje rysunek poniżej.

Rys. 3. Tereny leśne i obszary chronione powiatu kluczborskiego 1 – granica powiatu; 2 – cieki wodne; 3 – większe zbiorniki wodne; 4 – granica parku Krajobrazowego Bory Stobrawskie; 5 – większe kompleksy leśne; 6 – rezerwaty przyrody: leśne: a – Komorzno, b – Krzywiczyny, c – Bażany, florystyczne: d – Smolnik, e – Kamieniec; 7 – miejscowości.

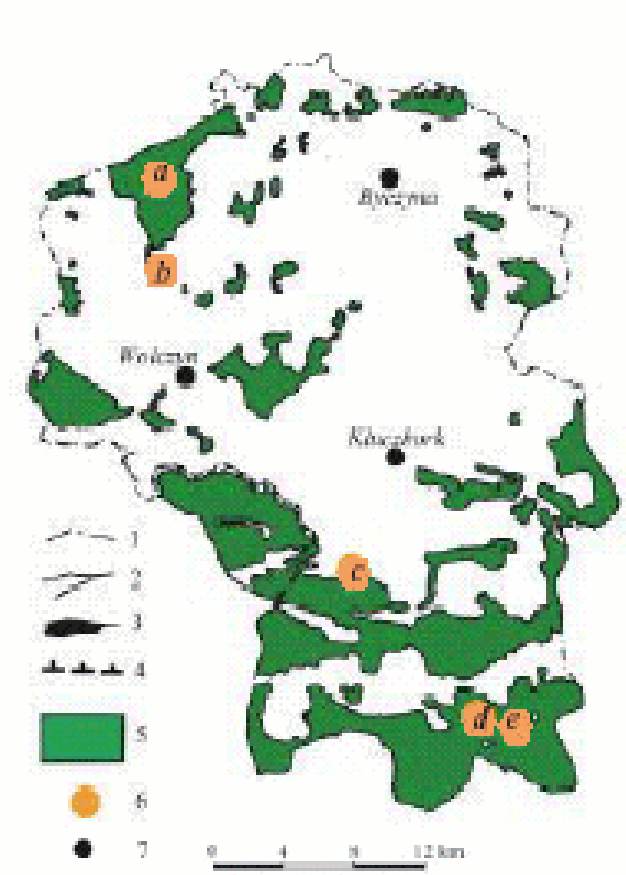

*Źródło: **Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Kluczborskiego, Kluczbork 2005, s. 24.***

Rezerwaty przyrody

Rezerwaty przyrody, w myśl ustawy o ochronie przyrody, są obszarami obejmującymi naturalne lub mało zmienione ekosystemy, określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej mające istotną wartość ze względów naukowych, kulturowych, krajobrazowych i dydaktycznych

W granicach analizowanego obszaru zlokalizowanych jest pięć rezerwatów przyrody. Najmłodszy z nich utworzony został w 2001 roku. Powierzchnia objęta ochroną to 40 ha dobrze wykształconych zbiorowisk leśnych, torfowiskowych i wodnych.

- **Leśny Rezerwat Przyrody "Bażany" – znajduje się na terenie *gminy Kluczbork* (zajmuje 22,02 ha), chroni naturalny drzewostan sosnowy – jedyny na tym terenie, rosnący na wydmach, z obfitym**

stanowiskiem jałowca. Występują w nim rośliny chronione: widłak jałowcowaty i kruszyna pospolita.

- **Leśny Rezerwat Przyrody "Krzywiczyny" – położony na terenie *gminy Wołczyn*. Zajmuje powierzchnię 19,70 ha i obejmuje fragment lasu mieszanego, który zawiera 126-letni drzewostan jodłowy z domieszką świerka, modrzewia i sosny. Na terenie rezerwatu występują okazy jodły pospolitej Abies Alba w wieku 130 - 150 lat. Jest to najdalej na północ wysunięte stanowisko jodły naturalnego pochodzenia. Oprócz jodły występują tu: sosna zwyczajna, świerk pospolity, dąb szypułkowy, grab zwyczajny, modrzew europejski oraz buk zwyczajny. Jodła osiąga tu wysokość do 45 m i obwód powyżej 3 m.**
- **Leśny Rezerwat Przyrody "Komorzno" – utworzony na terenie *gminy Wołczyn* w celu ochrony fragmentu buczyny pomorskiej najdalej wysuniętego na południe (185-letnie buki). Zajmuje powierzchnię 3,70 ha. Buczyna tworzy tu zespół dość zubożały w stosunku do zbiorowisk pomorskich, ale interesujący ze względu na występowanie daleko od jej typowego rozmieszczenia. W rezerwacie dominującym gatunkiem jest buk zwyczajny Fagus sylvatica, który miejscami tworzy drzewostany czyste bez domieszek. Oprócz buka występuje tu również sosna zwyczajna, grab zwyczajny oraz dąb bezszypułkowy.**
- **Leśno-Stawowy Rezerwat Przyrody "Smolnik" – położony na obszarze *gminy Lasowice Wielkie*, w miejscowości Szumirad na terenie Stobrawskiego Parku Krajobrazowego. Jest to rezerwat częściowy o powierzchni 26,15 ha, utworzony w 1958 roku. Jest jednym z dwóch na Opolszczyźnie rezerwatów florystycznych. Dla potrzeb naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych objęto ochroną staw ze stanowiskiem kotewki orzecha wodnego - Trapa natans (przedstawiciela chronionego gatunku roślin wodnych) oraz przylegający do zbiornika las o charakterze naturalnym. W granicach rezerwatu istnieje wiele chronionych i rzadkich gatunków flory, takich jak: rosiczka okrągłolistna, bagno zwyczajne, bobrek trójlistkowy i inne. Z gatunków zwierząt licznie reprezentowane są ptaki w tym: bocian czarny, zimorodek, dzięcioł zielony, łabądź niemy, wodnik. Przepływająca przez rezerwat rzeka Budkowiczanka jest miejscem bytowania bobrów i wydr.**
- **Florystyczny Rezerwat Przyrody "Kamieniec" - wcześniej użytek ekologiczny "Kamieniec" - przemianowany na rezerwat przyrody na mocy rozporządzenia Wojewody Opolskiego nr P/8/2001 z dnia 19 lipca 2001 roku. Znajduje się na terenie *gminy Lasowice Wielkie* i zajmuje powierzchnię 2,67 ha. Przedmiotem ochrony jest bagno – teren podmokły i niedostępny, porośnięty trzciną, tatarakiem, kępami olch i wierzby. Celem ochrony jest zachowanie tego obszaru ze względu na ciekawy zespół roślinny oraz miejsce bytowania i żerowania zwierzyny łownej.**

Parki Krajobrazowe

Parki krajobrazowe zaliczane są do wielkopowierzchniowych form ochrony przyrody. Ten rodzaj ochrony ma na celu, obok wartości przyrodniczych, zachowanie walorów historycznych i kulturowych danego obszaru, popularyzację i upowszechnianie tych wartości w warunkach racjonalnego gospodarowania. Parki krajobrazowe powoływane są w drodze rozporządzenia wojewody po uzgodnieniu z przedstawicielami zainteresowanych samorządów terytorialnych.

Na obszarze objętym projektem znajduje się jeden park krajobrazowy - Stobrawski Park Krajobrazowy. Położony jest on na terenie *gminy Wołczyn* (obejmuje ok. 10% jej powierzchni w południowo-wschodniej części - tereny leśne w sołectwach Wierzchy i Szum) i niewielki jego fragment na terenie gminy Kluczbork (okolice Nowej Bogacicy i Zameczka). Jest największym parkiem krajobrazowym w województwie opolskim utworzonym Rozporządzeniem Wojewody Opolskiego nr P/11/99 z dnia 28 września 1999 roku (Dz. Urz. Woj. Op. nr 38 poz. 255). Zajmuje ogółem powierzchnię 52 635,5 ha. Granice parku obejmują znaczną część doliny Odry, Nysy Kłodzkiej i Stobrawy wraz z terenami leśnymi należącymi do dużego kompleksu Lasów Stobrawsko-Turawskich.

Walory, które zadecydowały o powołaniu Parku to:

- **występowanie wielu chronionych i zagrożonych roślin, zbiorowisk roślinnych i zwierząt,**
- **występowanie jednego z większych, lądowych obszarów wydmowych,**
- **występowanie ekosystemów typowych dla dużych rzek: licznych starorzeczy, kompleksów grądów, olsów, łęgów i łąk zalewowych,**
- **występowanie ostoi ptactwa o znaczeniu międzynarodowym,**
- **wysoka lesistość terenu, w tym lasów zróżnicowanych gatunkowo i siedliskowo,**
- **niska gęstość zaludnienia i uprzemysłowienia.**

Obszar Stobrawskiego Parku Krajobrazowego odznacza się dużym zróżnicowaniem siedlisk i zbiorowisk roślinnych. Występują tu liczne chronione i rzadkie gatunki roślin. Wiele z nich jak np. widłak goździsty, wroniec widlasty, widłak jałowcowy, grzybienie białe, wawrzynek wilcze łyko, barwinek pospolity znalazło się na "Czerwonej liście roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce".

Pomniki przyrody

Pomniki przyrody to pojedyncze, bądź grupowo występujące twory przyrodnicze szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiątkowej bądź krajobrazowej. Mogą to, więc być np. sędziwe drzewa bądź ich skupiska, duże głazy narzutowe, skałki lub inne widowiskowe "dzieła natury". Pomnikiem stać się mogą także obiekty mniej okazałe, lecz mające jakieś szczególne znaczenie (np. drzewko posadzone przez

kogoś znanego). Pomniki przyrody, jako kategoria chroniąca pojedyncze, szczególne egzemplarze określonego gatunku drzewa, czy pojedyncze duże głazy, mają, więc przede wszystkim znaczenie kulturowe i dydaktyczne. Status pomnika przyrody nadaje danemu obiektowi wojewoda lub rada gminy.

Na obszarze objętym projektem występuje kilkadziesiąt pomników przyrody. Ich lista znajduje się poniżej.

Gmina Kluczbork

- **olsza czarna w Kluczborku, obwód 390 cm, wysokość 30 m, wiek ok. 190 lat, najstarszy okaz w Polsce (koło dworca kolejowego),**
- **dąb szypułkowy w Kluczborku, obwód 440 cm, wysokość 23 m, wiek 320 lat,**
- **dąb szypułkowy - Nowa Bogacica, leśniczówka Piec,**
- **dęby szypułkowe (9 szt.) - przy drodze Nowa Bogacica – Piec,**
- **cisy pospolite (16 szt.) – Kluczbork.**

Gmina Wołczyn

- **lipa drobnolistna w Duczowie Wielkim , wiek 170 lat,**
- **dąb szypułkowy, wiek 270 lat - osobliwość: zrośnięte ze sobą od ponad 150 lat,**
- **buk zwyczajny w Komorznie, wiek 320 lat,**
- **głaz narzutowy w Wierzbicy Dolnej - blok skandynawskiego granitu różowego (przy drodze z Wierzbicy do Włoch).**

Gmina Byczyna

- **lipa szerokolista w Byczynie, obwód 280 cm (na Rynku),**
- **lipa szerokolistna w Proślicach,**
- **2 lipy drobnolistne w Jakubowicach,**
- **lipa drobnolistna w Proślicach, obwód 743, wiek 550 lat - jedna z największych w Polsce,**
- **lipa drobnolistna w Byczynie,**
- **10 dębów szypułkowych w Kostowie,**
- **24 buki pospolite w Kostowie,**
- **2 graby pospolite w Kostowie .**

Gmina Lasowice Wielkie

- **dąb szypułkowy w Gronowicach,**
- **dąb szypułkowy w Ciarce,**
- **dąb szypułkowy w Lasowicach Małych, wiek 250 lat,**
- **dąb szypułkowy w Szumiradzie,**
- **modrzew europejski w Szumiradzie, wiek 200 lat,**
- **buk zwyczajny w obrębie Jełowa, wiek 200 lat,**
- **grupa trzech dębów szypułkowych w Lasowicach Małych, 400 – letnie.**

Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne są kategorią stworzoną dla ochrony wielu licznych, niewielkich fragmentów przyrody, cennych w skali lokalnej (tj. typowych dla jakiegoś obszaru lub przeciwnie - rzadkich na jakimś terenie), lecz posiadających zbyt małą wartość przyrodniczą, aby mogły być uznane za rezerwaty przyrody. Użytki ekologiczne powołuje rada gminy lub wojewoda. W związku z tym, że na lokalnym szczeblu decyzje zapadają znacznie szybciej niż w ministerstwie, objęcie ochroną w formie użytku ekologicznego wykorzystywane jest niekiedy do "tymczasowego zabezpieczenia" jakiegoś cennego terenu, do czasu, aż Minister Ochrony Środowiska rozpatrzy wniosek o objęcie go ochroną rezerwatową.

Na analizowanym obszarze ochroną w formie użytków ekologicznych objęte zostały śródleśne bagna i tereny podmokłe znajdujące się w obrębie gminy Lasowice Wielkie. Są to:

- **użytek ekologiczny "Kamieniec" - o powierzchni 2,67 ha,**
- **użytek ekologiczny "Tuły" - o powierzchni 22,41 ha,**
- **użytek ekologiczny "Żabiniec" - o powierzchni 0,23 ha.**

Ponadto Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody "Pro Natura" przygotowuje obecnie wniosek do Rady Gminy Wołczyn o utworzenie użytku ekologicznego o powierzchni 6,28 ha na terenie gospodarstwa "Rozalia" w miejscowości Komorzno-Lubiatowice.

Obszary chronionego krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach. Jest to teren wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

Na obszarze objętym projektem znajduje się jeden Obszar Chronionego Krajobrazu - Obszar Chronionego Krajobrazu Lasów Stobrawsko – Turawskich. Powołany został Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu nr XXIV/193/88 z dnia 26 maja 1988 roku. Obszar ten zajmuje północną część województwa opolskiego (prawie 1/4 jego powierzchni) i obejmuje rozległy, rozczłonkowany kompleks leśny o całkowitej powierzchni 118 367 ha, z czego 19 800 ha znajduje się na terenie gminy Lasowice Wielkie (zajmując 94% jej ogólnej powierzchni), a 2 367 ha na terenie gminy Wołczyn (granica Obszaru w gminie Wołczyn przebiega na południe od linii Markotów Duży, Gierałcice, Brynica, Wierzbica Górna i Duczów Mały, głównie skrajem kompleksów leśnych) oraz na terenie gminy Kluczbork (na południe od Bażan).

Lasy Stobrawsko – Turawskie objęto ochroną ze względu na znaczące walory przyrodnicze i krajobrazowe, atrakcyjność turystyczną i słabe zurbanizowanie. Duże kompleksy leśne, silnie rozwinięta granica lasu, polodowcowa rzeźba terenu, harmonijny krajobraz wzbogacony licznymi alejami drzew oraz starymi parkami i zadrzewieniami, a także

liczne stanowiska roślin i zwierząt chronionych stanowiły podstawę do objęcia ochroną prawną tak rozległego obszaru.

Inne zabytki przyrodnicze

Do innych obiektów cennych przyrodniczo położonych na obszarze gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie należy zaliczyć podlegające ochronie zabytkowe aleje oraz zabytkowe parki. Lista alei znajduje się poniżej. Natomiast zabytkowe parki zostały wymienione w części opracowanie dotyczącej zabytków, są one, bowiem najczęściej nierozerwalnie związane z założeniami pałacowymi.

Zabytkowe aleje

- **w gminie Kluczbork**
  - **aleja dębów na trasie Nowa Bogacica - Piec, obwód: od 455 do 665 cm, wysokość od 15 do 25 m, wiek 300, 400 lat,**
  - **aleja cisów pospolitych o długości 50 m, obwód 80 do 145 cm, wysokość 8 do 12 m,**
- **w gminie Byczyna**
  - **aleja dębowo-bukowa w Kostowie – 24 dęby i 1 buk,**
- **w gminie Wołczyn**
  - **aleja dębów szypułkowych na gruntach wsi Gierałcice w wieku około 60 - 270 lat.**

Podsumowanie

Obszar gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie charakteryzuje się dużym bogactwem walorów przyrodniczo-krajobrazowych, które stanowią jedną z głównych jego atrakcji. Bogactwo środowiska przyrodniczego jest szczególnie cenne w gminach Kluczbork, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Analiza wskazuje, iż gmina Byczyna, w porównaniu z pozostałymi gminami, nie jest bardzo zasobna w walory naturalne.

Duża różnorodność fauny i flory, obecność dużych obszarów leśnych (zwłaszcza na terenie gminy Lasowice Wielkie i Kluczbork) pełnych dzikiej zwierzyny przyciągać mogą myśliwych, a bogactwo ich runa zbieraczy.

Występowanie cennych przyrodniczo terenów objętych ochroną, takich jak Stobrawski Park Krajobrazowy, Lasy Stobrawsko-Turawskie, rezerwaty w Szumiradzie, Bażanach, Komorznie, Krzywiczynach, pomniki przyrody, zabytkowe aleje i parki oraz wspomniana wcześniej czystość środowiska naturalnego to niewątpliwie duża atrakcja dla turysty uciekającego od zgiełku wielkich miast, szukającego spokoju i odprężenia. Analiza walorów naturalnych wskazuje jednoznacznie, iż obszar objęty projektem posiada duży potencjał do rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.

4.1.3. Uwarunkowania kulturowe.

Uwarunkowania kulturowe stanowią niejednokrotnie o atrakcyjności turystycznej danego obszaru. Związane są zazwyczaj z przeszłością regionu, która odciska na nim znaczące piętno, przejawiające się zarówno w sferze materialnej (zabytki, muzea, galerie, wystawy), jak i duchowej (wielokulturowość, tradycje, obyczaje, imprezy). Stąd uwarunkowania kulturowe gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie omówiono w kontekście zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Zabytki

Zabytkowe obiekty stanowią dużą atrakcję turystyczną, świadczą, bowiem o historii obszaru i pozwalają na jej poznanie. W wielu przypadkach to one są magnesem, przyciągającym turystów, każdy chce, bowiem zobaczyć ślady przeszłości. Nie dotyczy to jedynie wysokiej klasy, unikalnych zabytków, ale również obiektów mniej cennych, ale jakże interesujących nie tylko dla miłośników historii i architektury. Kluczem do sukcesu jest odpowiednia promocja obiektów i ich oznaczenie oraz zagospodarowanie najbliższego otoczenia.

Bogata historia Ziemi Kluczborskiej znajduje odzwierciedlenie w obiektach zabytkowych, które świadczą o jej przeszłości. Poniżej podano listę najważniejszych zabytków według ich rodzajów, w podziale na poszczególny gminy.

OBIEKTY SAKRALNE

GMINA KLUCZBORK	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Bąków	§ kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, drewniany, pocz. XVI w. (znajduje się w nim największy i najstarszy tryptyk na Śląsku), § plebania z 1845 r.
§ Biadacz	§ kościół filialny z lat 1842-1843
§ Bogacica	§ kościół parafialny pw. Św. Trójcy
§ Kluczbork	§ kościół ewangelicki pw. Chrystusa Zbawiciela, gotycki, XIV, XVIII w., § kościół pw. MB Wspomożenia Wiernych, neogotycki, 1911-1913 r., § dawna plebania ewangelicka przy ul. Gdacjusza, XVIII/XIX w., § kaplica cmentarna, II poł. XIX w.
§ Kuniów	§ kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela z 1803 r.
§ Ligota Górna	§ kaplica cmentarna, drewniana
§ Łowkowice	§ kościół parafialny pw. Nawiedzenia MB, XIX w.

§ **Maciejowice**	§ **kościół ewangelicki, drewniany**
GMINA BYCZYNA	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Biskupice**	§ **kościół rzymsko-katolicki, filialny, drewniany, pw. Św. Jana Chrzciciela, XVII w.**
§ **Byczyna**	§ **kościół parafialny pw. Św. Trójcy, barokowy, 1767 r.,** § **kościół ewangelicki pw. Św. Mikołaja, gotycki, XIV/XV w.,** § **kaplica cmentarna pw. Św. Jadwigi, XIV, XVI-XIX w.**
§ **Ciecierzyn**	§ **neogotycki kościół pw. Narodzenia NMP, poewangelicki, k. XIX w.**
§ **Dobiercice**	§ **kościół pw. Jana z Dukli, 1861 r.**
§ **Gołkowice**	§ **kościół filialny pw. Św. Jana Chrzciciela, drewniany, 1766-1767 r.**
§ **Jakubowice**	§ **kościół ewangelicki pw. MB Królowej Polski, drewniany, XVII w.**
§ **Kostów**	§ **neobarokowy kościół pw. Św. Augustyna, 1911 r.**
§ **Miechowa**	§ **kościół filialny pw. Św. Jacka, drewniany, XVI w.**
§ **Nasale**	§ **kościół ewangelicki pw. Św. Wawrzyńca, drewniany, XVI w.**
§ **Paruszowice**	§ **kaplica ewangelicka, gotycka, XV, XIX w.**
§ **Polanowice**	§ **neogotycki kościół pw. Nawiedzenia NMP, poewangelicki, 1913 r.**
§ **Proślice**	§ **kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, drewniany, 1531 r.**
§ **Roszkowice**	§ **kościół filialny pw. Św. Antoniego, neoromański, 1848-1849 r.**
§ **Sarnów**	§ **murowana kaplica pw. Św. Jana Chrzciciela, w jej wnętrzu znajduje się ołtarzyk barokowy o dekoracji akantowej, p. XVIII w.**
§ **Wojsłowice**	§ **neogotycki kościół pw. Św. Józefa, k. XIX w.**
GMINA WOŁCZYN	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Brzezinki**	§ **kościół filialny pw. Narodzenia NMP, drewniany, 1550 r.**
§ **Gierałcice**	§ **kościół ewangelicki, drewniany, XVII w.**
§ **Komorzno**	§ **kościół filialny pw. Św. Jadwigi, drewniany, 1753 r.**
§ **Krzywiczyny**	§ **kościół parafialny pw. Św. Trójcy, drewniany, 1623 r.**
§ **Rożnów**	§ **kościół filialny pw. Św. Trójcy, drewniany, 1788 r.**

§ **Skałągi**	§ **kościół parafialny pw. Św. Michała, k. XVIII w.**
§ **Świniary Wielkie**	§ **kościół filialny pw. Św. Bartłomieja, drewniany**
§ **Wierzbica Dolna**	§ **kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża, drewniany, 1698 r.**
§ **Wierzbica Górna**	§ **kościół filialny pw. Św. Jacka, 1719-1722 r.**
§ **Wołczyn**	§ **kościół katolicki parafialny pw. Św. Teresy, poewangelicki, 1770 -1799 r.,** § **kościół ewangelicki, 1848 r.,** § **kościół katolicki pw. NMP Niepokalanie Poczętej, 1859-1861**
GMINA LASOWICE WIELKIE	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Chocianowice**	§ **kościół pw. Nawiedzenia NMP, drewniany, 1662 r.**
§ **Laskowice**	§ **kościół filialny pw. Św. Wawrzyńca, drewniany, 1686 r.**
§ **Lasowice Małe**	§ **kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP, drewniany, 1688 r.**
§ **Lasowice Wielkie**	§ **kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych, drewniany, 1599 r.**
§ **Tuły**	§ **zespół kościelno-parafialny pw. MB Bolesnej, 1853 r. (kościół, kaplica grobowa, kostnica, mur arkadowy z bramą wjazdową)**
§ **Wędrynia**	§ **kościół filialny pw. Św. Jana Chrzciciela, drewniany, 1791 r.**

DWORY ORAZ ZESPOŁY DWORSKIE I PAŁACOWE, PARKI ZABYTKOWE

GMINA KLUCZBORK	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Bąków**	§ **zespół pałacowy, I poł. XIX w. (pałac, park)**
§ **Bogacica**	§ **dwór, I poł. XIX w.**
§ **Bogdańczowice**	§ **zabytkowy park, XIX w.**
§ **Kluczbork**	§ **park miejski,** § **ogród willowy (park)**
§ **Maciejów**	§ **zespół pałacowy XVIII/XIX w. (pałac, park)**
§ **Smardy Dolne**	§ **zespół pałacowy II poł. XIX w. (pałac, park)**
GMINA BYCZYNA	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Biskupice**	§ **zespół dworski, pocz. XIX w. (dwór neoklasycystyczny, park z aleją dojazdową)**
§ **Byczyna**	§ **park miejski, XIX w.**

§ **Ciecierzyn**	§ **park pałacowy z aleją dojazdową, XIX w. - zdewastowany**
§ **Dobiercice**	§ **park zabytkowy, zdewastowany**
§ **Gołkowice**	§ **zespół pałacowy, XVIII-XIX w. (pałac barokowy, oficyna, park)**
§ **Gosław**	§ **pałac dworski, 1925 r.**
§ **Jakubowice**	§ **zabytkowy park, II poł. XIX w.**
§ **Kochłowice**	§ **stylizowany pałac dworski, park pałacowy z aleją dojazdową, lata 20-te XX w. - zdewastowany**
§ **Kostów**	§ **zespół pałacowy, późnobarokowy, XVIII-XIX w. (pałac, park)**
§ **Miechowa**	§ **zespół dworski, XIX w. (dwór, park), zdewastowany**
§ **Nasale**	§ **zespół dworski, I poł. XIX w. (dwór, park), zdewadtowany**
§ **Paruszowice**	§ **zabytkowy park**
§ **Proślice**	§ **park, II poł. XIX w.,** § **późnobarokowy pałac dworski z XVIII/XIX w.**
§ **Pszczonki**	§ **pałac dworski, park dworski z aleją dojazdową, 1925 r.**
§ **Roszkowice**	§ **zespół pałacowy, k. XIX w. (pałac neoklasycystyczny, rządcówka, obora, spichlerz, park z I poł. XIV w.)**

GMINA WOŁCZYN

Lokalizacja	Krótki opis
§ **Bruny**	§ **dwór, I poł. XIX w.**
§ **Brynica**	§ **dwór, spichlerz**
§ **Brzezinki**	§ **dwór, spichlerz**
§ **Duczów Mały**	§ **zabytkowy park, XIX w.**
§ **Gierałcice**	§ **zespół dworski, pocz. XIX w. (oficyna, spichlerz, park)**
§ **Komorzno**	§ **pozostałości zespołu dworskiego, XVIII-XIX w. (oficyna, park)**
§ **Krzywiczyny**	§ **zespół pałacowy, k. XVIII w. (pałac, park)**
§ **Rożnów**	§ **zespół dworski, I poł. XIX w. (dwór, park z aleją dojazdową)**
§ **Skałągi**	§ **zabytkowy park**
§ **Świniary Wielkie**	§ **pałac, zabytkowy park, XVIII/XIX w. (odrestaurowany)**
§ **Wąsice**	§ **park z aleją dojazdową, XIX w.**
§ **Wierzbica Dolna**	§ **zabytkowy park, XIX w.**

§ Wierzbica Górna	§ zespół pałacowy, k. XVIII/XIX w. (dwór, park, ogrodzenie przed pałacem)
§ Wołczyn	§ park miejski, II poł. XIX w.
GMINA LASOWICE WIELKIE	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Jasienie	§ spichlerz w zespole dworskim, I poł. XIX w., § park podworski, poł. XIX w.
§ Lasowice Małe	§ dwór, XVII w., XIX w. – własność AWRSP, § spichlerz w zespole dworskim, I poł. XIX w., § park podworski, XIX w.
§ Lasowice Wielkie	§ zabytkowy park dworski, I poł. XIX w.
§ Szumirad	§ park wiejski
§ Tuły	§ zespół pałacowy, XVIII-XIX w. (pałac barokowy, spichlerz, stodoła, park) – własność prywatna
§ Wędrynia	§ zespół dworsko-pałacowy (dwór, park) – własność prywatna

CMENTARZE, MOGIŁY

GMINA KLUCZBORK	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Bąków	§ mogiła braci Augusta i Emila Bassy (na cmentarzu katolickim)
§ Bogacica	§ mogiła powstańców śląskich na cmentarzu przykościelnym
§ Kluczbork	§ zbiorowa mogiła żołnierzy z września 1939 r. (na cmentarzu parafialnym), § cmentarz wojenny Armii Radzieckiej przy ul. Opolskiej, § mogiła powstańca śląskiego Henryka Dubiela (na cmentarzu parafialnym)
GMINA BYCZYNA	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Biskupice	§ cmentarz żydowski, poł. XIX w.
§ Byczyna	§ mogiła Franciszka Lazara (na cmentarzu parafialnym), § mogiła ks. Hermana Koellinga (na cmentarzu komunalnym)
§ Kostów	§ mogiła zbiorowa powstańców śląskich (na cmentarzu katolickim)
GMINA WOŁCZYN	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Rożnów	§ Grobowiec – piramida (jedna z 3 takich piramid w Europie, obok piramidy we Wrocławiu i Berlinie)
§ Wołczyn –	§ cmentarz żydowski przy ul. Byczyńskiej, pocz. XIX w.

Brzezinki	

INNE

GMINA KLUCZBORK	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Bogacica**	§ **spichlerz**
§ **Kluczbork**	§ **tradycyjny układ urbanistyczny, tzw. śląski typ rozplanowania,** § **Stare Miasto,** § **mury obronne, XV/XVI w.,** § **Brama Krakowska,** § **ratusz z dwoma dwufrontowymi kamieniczkami pozostałymi z dawnego barokowego zespołu "Dwunastu Apostołów", XVIII/XIX w.,** § **budynek więzienia,** § **siedziba Muzeum im. Dzierżona – budynek wzniesiony na fundamentach zamku stojącego przy murach miejskich, dawna baszta zamkowa przebudowana na pocz. XX w. na wieżę ciśnień,** § **Muzeum im. Jana Dzierżona – stała ekspozycja pt. "Pszczelarstwo dawne i nowe" oświęcona historii pszczelarstwa i patronowi ks. Janowi Dzierżonowi, eksponaty z zakresu archeologii, historii i etnografii regionu; przed muzeum usytuowany jest pawilon, w którym można obejrzeć kolekcję uli figuralnych wykonanych przez artystów ludowych i rzeźbiarzy amatorów z całego kraju,** § **Pasieka Zarodowa im. Jana Dzierżona w Maciejowie,** § **Zabytkowa kuźnia i piekarnia w Kuniowie**
§ **Łowkowice**	§ **wiatrak, 1868 r.**
GMINA BYCZYNA	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Byczyna**	§ **średniowieczny układ urbanistyczny,** § **średniowieczne mury obronne z basztą Piaskową, Bramami: Polską i Niemiecką oraz fosą, XV/XVI w.,** § **ratusz z XV/XVI w., przebudowany s tylu barkowo-klasycystycznym wraz z otaczającymi domami,** § **Muzeum Regionalne w Ratuszu,** § **spichlerz (obecnie magazyn), II poł. XIX w.,** § **spichlerz, XIX w.,** § **zespół młyński, pocz. XX w. (młyn, magazyn, silos, dom mieszkalny),** § **kuźnia, XIX/XX w.**
§ **Jakubowice**	§ **czworak dworski, XIX w.**
§ **Proślice**	§ **spichlerz dworski, drewniany, 1819 r.,** § **czworak, drewniany, I poł. XIX w.**
GMINA WOŁCZYN	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ **Szymonków**	§ **ruina romantyczna z basztą, XIX w.**
§ **Wołczyn**	§ **Stare miasto (rynek otoczony późnoklasycystycznymi**

	kamieniczkami)
GMINA LASOWICE WIELKIE	
Lokalizacja	**Krótki opis**
§ Jasienie	**§ spichlerz dworski, XIX w.**
§ Lasowice Małe	**§ spichlerz, poł. XIX w.**
§ Tuły	**§ młyn wodny, przebudowany w XX w., urządzenia z XVIII w., nadal funkcjonuje jako atrakcja turystyczna**

Podsumowanie

Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie mogą się poszczycić wieloma zabytkami, które świadczą o bogatej przeszłości obszaru i przypominają o średniowiecznych korzeniach miast i wsi. Do pereł Ziemi Kluczborskiej należy zaliczyć przede wszystkim obiekty sakralne, w tym XIV-wieczny kościół ewangelicki pw. Zbawiciela w Kluczborku, w którym przed wiekami swoje kazania głosił Adam Gdacjusz, zwany "Śląskim Rejem" oraz liczne XVI, XVII i XVIII-wieczne drewniane kościółki, rozsiane po całym obszarze, połączone Szlakiem Drewnianych Kościółków Śląska Opolskiego[10], stanowiące charakterystyczny krajobraz regionu. Niezwykle urokliwa jest także Byczyna – jedno z najstarszych miast Śląska, ze swoim w pełni zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym i pięknym Rynkiem, nad którym góruje wspaniały Ratusz. Do niezwykłych atrakcji należy również zaliczyć Muzeum im. Dzierżona ze stałą ekspozycją poświęconą historii i technikom pszczelarstwa, a także Pasiekę Zarodową w Maciejowicach. Charakterystycznym elementem krajobrazu są ponadto liczne zespoły pałacowe z zachowanymi zabytkowymi parkami, z których niektóre (np. pałac w Biskupicach, Gołkowicach czy Proślicach) zostały zaadaptowane na bazę turystyczną. Wiele z nich jednak niszczeje i wymaga dużych prac modernizacyjnych.

Zabytki znajdujące się na obszarze objętym projektem nierzadko wymagają modernizacji i renowacji. Stąd w planach gmin znalazły się m.in. projekty związane z rewitalizacją miasta Kluczbork oraz renowacją zabytkowego obwarowania Byczyny wraz z renowacją zabytków.

Dziedzictwo kulturowe

Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie to region zamieszkały w większości przez ludność napływową[11], co przekłada się na fakt, iż praktycznie nie ma wielowiekowej tradycji regionalnej, folkloru i charakterystycznej obyczajowości. Nie oznacza to jednak, iż dziedzictwo kulturowe nie stanowi o atrakcyjności turystycznej gmin objętych projektem. Tradycję tworzą obecni mieszkańcy gmin. Jest ona związana

[10] **Szlak ten nie jest wytyczony, obiekty nie są oznakowane. Wydano jedynie folder promocyjno-informacyjny.**

[11] **Na terenie gminy Lasowice Wielkie ludność narodowości niemieckiej stanowi 37,4% ogółu mieszkańców.**

z kilkoma elementami, a najważniejsze z nich to: historia pszczelarstwa związana z postacią ks. dr Jana Dzierżona, tradycja rycerska budowana w Byczynie oraz tradycja ekologiczna.

Tradycje pszczelarskie są najbardziej żywe w gminie Kluczbork, z którą związany był w ostatnich latach swojego życia wybitny znawca pszczelarstwa, odkrywca partenogenezy pszczół - ks. dr Jan Dzierżon. Jemu i jego pracy poświęcone jest Muzeum im. J. Dzierżona w Kluczborku oraz Zarodowa Pasieka Pszczół w Maciejowie pod Kluczborkiem, gdzie ks. Dzierżon spędził ostatnie 20 lat swojego życia. Tradycje pszczelarskie są jednym z kluczowych elementów wykorzystywanych do promocji. W nawiązaniu do pszczelarstwa, w gminie Kluczbork organizowane są imprezy. Rok 2006 został ogłoszony Rokiem Dzierżonowskim z uwagi na 100 rocznicę śmierci wybitnego pszczelarza. Pamiątką regionalną uczyniono miód i świece z wosku pszczelego. Gmina otrzymała pieniądze z programu PHARE na realizację projektu budowy Ośrodka Edukacji Ekologicznej, Pszczelarskiej i Historycznej. Ośrodek powstanie przy Muzeum w Kluczborku i będzie przeznaczony na organizowanie zajęć plenerowych, lekcji pszczelarstwa, kiermaszy i wystaw plenerowych. Dla mieszkańców gminy Kluczbork tradycje pszczelarskie stanowią bardzo ważny element ich dziedzictwa kulturowego, z którym się utożsamiają. Na tej bazie planowane jest także stworzenie nowego, unikalnego kulinarnego produktu lokalnego: pieczywa miodowego i miodu pitnego.

Zupełnie inny charakter ma tradycja budowana od kilku lat przez mieszkańców gminy Byczyna, która jednoznacznie identyfikowana jest jako miejsce historyczne, zabytkowe i niezwykle urokliwe. Aby zwiększyć atrakcyjność turystyczną obszaru i liczbę turystów ją odwiedzających, od kilku lat organizowane są imprezy rycerskie. Początkowo były one organizowane we współpracy z Opolskim Bractwem Rycerskim, obecnie w Byczynie przy szkole podstawowej działa Kompania Zaciężna Miasta Warownego. Z programu Interreg III A nad Zalewem Biskupice-Brzózki, na obszarze 42 hektarów, zbudowany zostanie średniowieczny rycerski gród drewniany, w którym mieścić się będzie Polsko-Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa. We wrześniu 2005 roku odbyła się uroczystość "Wbicia Pala" – symbolicznego rozpoczęcia budowy grodu, która rozpocznie się w marcu 2006 roku. Zakończenie prac planowane jest na 31 grudnia 2007 roku. Gród ma być repliką średniowiecznego ostrówka. Wewnątrz grodu o powierzchni 2 tys. m^2 znajdą się trybuny dla 350 widzów, hotel na 40 miejsc, karczma, stajnia z kuźnią i zbrojownią. Oferta Centrum będzie bardzo szeroka: warsztaty i szkolenia rzemiosł średniowiecznych, lekcje fechtunku bronią historyczną, wystawy, galerie i konferencje historyczne, koncerty zespołów muzyki dawnej, turnusy edukacyjne, "żywe" lekcje historii oraz nauka jazdy konnej.

Walorem, który również wyróżnia gminy objęte niniejszym projektem jest rolnictwo ekologiczne, funkcjonowanie wielu gospodarstw ekologicznych z atestami i gospodarstw agroturystycznych. Zdrowa żywność, tradycje kulinarne (np. wypiek chleba kuniowskiego), ekologia – te elementy stały się również częścią projektu realizowanego z programu

PHARE przez gminę Kluczbork. W jego ramach do 2007 roku na terenie OSiR w Bąkowie powstanie centrum szkoleniowo-konferencyjne dla agro- i ekogospodarstw "EKOTUR" (adaptacja restauracji "Pod Brzozami" na centrum). Ponadto organizowane będą warsztaty rękodzieła dla kobiet, warsztaty pszczelarskie, promowana będzie żywność ekologiczna oraz oferta gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych z gminy Kluczbork. W Kuniowie, z inicjatywy Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Wsi Kuniów, w maju 2006 roku otwarty zostanie kompleks pomieszczeń regionalnych pod nazwą "Izba Pamięci Regionalnej i Rzemiosła", w którego skład wejdą XIX-wieczna piekarnia i kuźnia oraz izba regionalna. W piekarni odwiedzający będą mogli sami upiec według starej receptury tradycyjny Chleb Kuniowski. W kuźni natomiast będzie wykuwana "Podkowa Kuniowska", w oryginalnym piecu z cegły klinkierowej, przy użyciu oryginalnych XIX-wiecznych narzędzi.

Ważne z punktu widzenia uwarunkowań kulturowych obszaru objętego niniejszym projektem są także związki obecnych mieszkańców regionu z jego dawnymi mieszkańcami, aktualnie zamieszkałymi w Niemczech. W gminach obserwuje się, bowiem zjawisko tzw. turystyki sentymentalnej. Rokrocznie do regionu przyjeżdżają Niemcy pragnący odwiedzić swoje rodzinne strony. Efektem takich związków ze społecznością niemiecką są również umowy partnerskie, podpisane m.in. między Kluczborkiem a Bad Dürkheim, Byczyną a gminą Deidesheim, Wołczynem a gminą Hassloch oraz Lasowicami Wielkimi a Grünstadt Land i Holle. W ich ramach realizowane są projekty wymiany kulturalnej, artystycznej i sportowej.

4.1.4. Uwarunkowania historyczne.

Historia ziem gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie odcisnęła duże piętno na ich obecnym kształcie. Pierwsze ślady osadnictwa sięgają już czasów epoki kamienia, brązu i żelaza. Lokacja miast miała miejsce w średniowieczu. Wiek XIV był okresem rozwoju Ziemi Kluczborskiej, pomimo iż bardzo często zmieniała ona właścicieli. Najdłużej znajdowała się ona jednak pod panowaniem władców piastowskiej linii brzeskiej (do 1675 r.), potem przez krótki czas Habsburgów, a od połowy XVIII w. aż do II wojny światowej Prusaków.

Krótka historia Ziemi Kluczborskiej została przedstawiona poniżej.

Najstarsze ślady działalności człowieka na obszarze gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie sięgają epoki kamienia, brązu i żelaza. Świadczą o tym m.in. znaleziska po pradawnych mieszkańcach regionu (znalezione w okolicach Byczyny, Gołkowic, Roszkowic, Brun i Kuniowa krzemienne ostrza i kamienne siekiery, naczynia gliniane należące do kultury ceramiki sznurowej) oraz cmentarzyszko w Lasowicach Małych z okresu halsztackiego.

Główne zręby osadnictwa na terenach gmin Ziemi Kluczborskiej związane były z szeroką akcją osadniczą II połowy XIII wieku. To wówczas prawa miejskie uzyskały trzy miasta tego regionu: Wołczyn z rąk księcia Henryka III Wrocławskiego w 1261 r., Byczyna w 1268 r. oraz Kluczbork - dotychczasowa osada targowa, który otrzymał dokument lokacyjny z rąk Henryka IV Probusa w 1274 r., stając się głównym ośrodkiem gospodarczo-administracyjnym Ziemi Kluczborskiej. Znajdujący się tutaj sąd był organem apelacyjnym dla mieszkańców wsi, odwołujących się od wyroków sądów wiejskich. Osadnictwo wiejskie, bowiem na tych terenach sięga również XIII wieku, np. lokacja Chocianowic nastąpiła już w 1213 r., Laskowic w 1239 r., a Lasowic Wielkich i Małych w 1292 r.

Kolejne lata to okres systematycznego rozwoju miast, mimo bardzo częstych zmian właścicieli Ziemi Kluczborskiej, przekazujących miasta w darowiźnie, jako spadek czy w zastaw za długi. Na krótko (1341-1356) Kluczbork, Byczyna i Wołczyn znalazły się we władaniu Kazimierza Wielkiego, który oddał Ziemię Kluczborską królowi Czech - Karolowi II w zamian za Księstwo Warszawskie. W sumie najdłużej Ziemia Kluczborska pozostawała w posiadaniu władców piastowskiej linii brzeskiej, aż do jej wygaśnięcia w roku 1675.

W 1430 roku Ziemia Kluczborska została ogarnięta ruchem husyckim. Kluczbork zajęty przez husytów stał się centrum tego ruchu na Śląsku i równocześnie obiektem ataków sił antyhusyckich, systematycznie podejmujących próby zdobycia miasta. Ponieważ próby te nie dały rezultatu, przystąpiono do negocjacji i za ekwiwalent pieniężny Byczyna i Kluczbork zostały wykupione z rąk husytów w 1433 r., zaś Wołczyn pozostawał w ich rękach do 1436 r., po czym przeszedł na stałe pod władanie książąt oleśnickich. Kluczborkiem i Byczyną władali książęta opolscy, ostatecznie w 1536 r., dzięki staraniom Ferdynanda I, Kluczbork wraz z Byczyną powróciły do księstwa brzeskiego, pozostając w nim aż do wygaśnięcia rodu.

Na lata panowania Fryderyka II i Jerzego II przypadł na tych terenach rozwój reformacji. Mimo początkowego oporu związanych z miastem Krzyżowców z czerwoną gwiazdą oraz mieszczan, wiara ewangelicka zaczęła się rozszerzać, obydwa kościoły w Kluczborku oddano ewangelikom, w Wołczynie i w Kluczborku otwarto specjalne szkoły dla polskich pastorów na tym terenie. W efekcie mieszczanie kluczborscy pozostali wierni luteranizmowi w latach następnych. Oprócz sfery religijnej reformacja wpłynęła także na życie miasta: nastąpiło zdecydowane wzmocnienie władzy książęcej kosztem praw samorządu miejskiego.

W II połowie XVI wieku Ziemia Kluczborska stała się widownią walk między siłami polskimi i habsburskimi. Ubiegający się o tron polski arcyksiążę Maksymilian Habsburg został pokonany w bitwie pod Byczyną przez kanclerza i hetmana koronnego Jana Zamojskiego 24 stycznia 1588 r.

Trudny okres w dziejach tej ziemi to czasy wojny trzydziestoletniej, toczonej między zwolennikami protestantyzmu a katolicyzmu, w wyniku, której miasta były wielokrotnie plądrowane. Dopiero zakończenie wojny

przyniosło warunki do rozwoju tego regionu. Pokój westfalski, zawarty w 1648 r., przyznał księstwom brzeskiemu i oleśnickiemu, a więc całej Ziemi Kluczborskiej, wolność wyznania augsburskiego. Dzięki temu Kluczbork stał się ośrodkiem kulturalnym polskich protestantów oraz osiedlających się tutaj, i w innych okolicznych miejscowościach, prześladowanych arian. Był to również czas rozkwitu byczyńskiego gimnazjum, słynącego z wysokiego poziomu nauczania.

Po śmierci ostatniego księcia brzeskiego, Kluczbork i Byczyna przypadły Habsburgom, zaś w 1742 r. wraz z całym Górnym i Dolnym Śląskiem przeszły pod panowanie pruskie. Sytuacja nie uległa zmianie mimo kolejnych wojen śląskich. Ostatecznie Ziemia Kluczborska pozostała pod panowaniem niemieckim prawie 200 lat, Kluczbork i Byczyna jako miasta królewskie, zaś Wołczyn - pozostający w rękach magnackiego rodu Posadowskich - był miastem prywatnym, aż do reformy ustrojowej Steina i Hardenberga zapoczątkowanej w 1807 r., zwieńczonej nowym podziałem administracyjnym, który spowodował, że od 1816 r. Kluczbork stał się miastem powiatowym. Do powiatu, obok gmin wiejskich weszły Byczyna i Wołczyn.

Położenie na granicy Prus i Królewca Polskiego wpływało niekorzystnie na rozwój obszaru, sytuacja nieco się poprawiła dzięki budowie linii kolejowej (pierwszy odcinek: Oleśnica - Namysłów - Kluczbork - Fosowskie w 1868 r.). W sumie aż do okresu międzywojennego powiat pozostał tradycyjnym obszarem rolniczym, ze słabo rozwiniętą infrastrukturą przemysłową, choć to wówczas powstały zalążki funkcjonujących obecnie zakładów: w 1893 r. powstała fabryka drożdży - dzisiejsza Lesaffre Bio-Corporation Sp. z o. o. z Wołczyna, czy zakład metalowy powstały w Kluczborku w 1905 r., obecna Fabryka Maszyn i Urządzeń "Famak".

II wojna światowa przyniosła zasadnicze zmiany, powiat przestał być obszarem nadgranicznym, dokonała się również znaczna wymiana ludności. Jednak już w kwietniu powołano Starostwo Powiatowe w Kluczborku, które dokonało wstępnego podziału administracyjnego Ziemi Kluczborskiej, a ostateczny podział został zatwierdzony rozporządzeniem wojewody śląsko-dąbrowskiego z 27 listopada 1945 r. i obowiązywał do 1975 r. Ponownie powiat kluczborski rozpoczął działalność w styczniu 1999 r.

Mówiąc o historii tych terenów, nie można nie wspomnieć o słynnych postaciach związanych z regionem.

Z gminą Kluczbork związani byli: Jan z Kluczborka, żyjący w latach 1370-1436 teolog i filozof, który był jednym z założycieli Biblioteki Jagiellońskiej, Adam Gdacjusz – płomienny kaznodzieja z Kruciburka, śląski Rej, XVII – wieczny pastor, pisarz i moralista, ks. dr Jan Dzierżon – badacz życia pszczół, Gustav Freytag – urodzony w 1816 roku niemiecki pisarz i publicysta, czołowy przedstawiciel niemieckiego realizmu mieszczańskiego oraz Bogusław Jarkłowski – urodzony w 1868 roku

artysta malarz, znany jako twórca portretów pastorów i cyklu obrazów olejnych dawnego Kluczborka.

Z Byczyną związany był m.in. Piotr z Byczyny – autor najobszerniejszego historiograficznego dzieła na średniowiecznym Śląsku pt. "Kronika Książąt Polskich".

Analizując wykorzystanie faktów historycznych dla budowania oferty turystycznej, należy stwierdzić, iż historia regionu jest wykorzystana w bardzo małym stopniu.

4.2. Potencjał demograficzny i gospodarczy.

4.2.1. Charakterystyka ludności zamieszkującej obszar objęty projektem.

Zakres merytoryczny i szczegółowość analizy oraz oceny sytuacji demograficznej uzależniony jest od zgromadzonych danych wyjściowych. Informacje dotyczące charakterystyki ludności zamieszkującej analizowany obszar pochodzą z następujących źródeł:

- **dane udostępnione przez urzędy gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie,**
- **strategie rozwoju oraz Plany Rozwoju Lokalnego gmin objętych projektem,**
- **roczniki statystyczne GUS oraz Urzędu Statystycznego w Opolu.**

Liczba ludności[12]

Obszar objęty projektem zamieszkuje obecnie 70 704 osób, co stanowi 6,7% ogółu mieszkańców województwa opolskiego. Gęstość zaludnienia wynosi 83 osoby na km^2. W porównaniu do danych z 2000 roku liczba ludności zamieszkującej region zmniejszyła się o ok. 2 %.

Szczegółowe dane dotyczące liczby ludności prezentuje tabela poniżej.

Tabela nr 1. Charakterystyka liczbowa ludności analizowanego obszaru.

Gmina	Liczba ludności					Gęstość zaludnienia (osób na km^2)
	wiejska		miejska		ogółem	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety		
Kluczbork	6 338	6 483	12 555	13 609	38 985	180
Byczyna	3 116	3 102	1 797		9 926	55
Wołczyn	4 229	4 127	2 991	1 911	14 577	61
Lasowice Wielkie	3 531	3 685	nie dotyczy	3 230	7 216	34

[12] **Liczbę ludności podano zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. (Dz. U. Nr 203, poz.1966) o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, rozdział 1 Przepisy ogólne – art. 2 pkt 3 i 4).**

				nie dotyczy		
Ogółem	17 214	17 397	17 343	18 750	70 704	-

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Na poniższym wykresie zobrazowano procentowy udział mieszkańców poszczególnych gmin w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru objętego projektem.

Wykres nr 1. Mieszkańcy analizowanego obszaru w podziale na gminy.

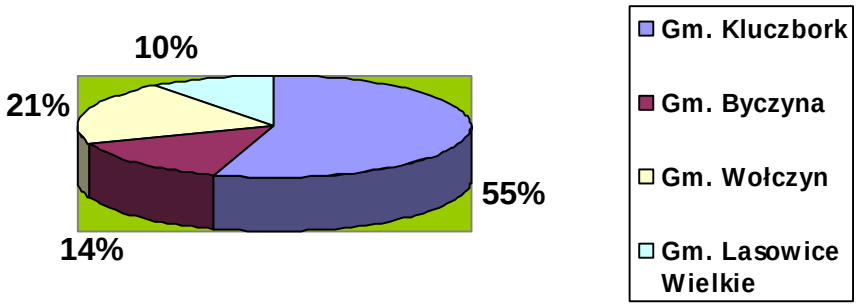

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Według danych Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2004 r. na 1000 ludności zamieszkującej analizowany obszar zarejestrowano ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały. Dodatnim saldem migracji charakteryzowała się jedynie gmina Byczyna.

W poszczególnych gminach liczba kobiet nieznacznie przewyższa liczbę mężczyzn w ogólnym saldzie migracji.

Tabela nr 2. Migracje na analizowanym obszarze.

Gmina	Napływ ogółem	Odpływ ogółem	Saldo migracji
Kluczbork	398	529	- 131
Byczyna	115	96	19
Wołczyn	142	235	- 93
Lasowice Wielkie	39	104	- 65

Gmina	Napływ ogółem	Odpływ ogółem	Saldo migracji
Ogółem	694	964	- 270
Województwo	11 326	14 723	- 3 397

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Według danych Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2004 r. na obszarze objętym projektem zarejestrowano ujemny przyrost naturalny. Dodatnim przyrostem naturalnym charakteryzowała się tylko gmina Byczyna.

Tabela nr 3. Przyrost naturalny na analizowanym obszarze.

Gmina	Małżeństwa*	Urodzenia*	Zgony*	Przyrost naturalny*
Kluczbork	182	291	346	- 55
Byczyna	57	92	86	6
Wołczyn	78	127	146	- 19
Lasowice Wielkie	33	54	54	-
Ogółem	350	564	632	- 68
Województwo	4 618	8 204	9 192	- 988

***w liczbach bezwzględnych**

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Liczba ludności na analizowanym obszarze systematycznie maleje, chociaż rokrocznie odnotowuje się coraz mniejsze spadki. Poniższe zestawienie prezentuje dynamikę zmian w liczbie ludności obszaru objętego projektem w latach 2003-2005.

Tabela nr 4. Dynamika zmian w liczbie ludności na analizowanym obszarze.

	Liczba ludności w roku:		
	2003	2004	2005 (stan na dzień 30.09.2005 r.)
Analizowany obszar	71 043	70 704	70 474

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Wśród mieszkańców analizowanego obszaru zachowuje się względna równowaga pomiędzy kobietami a mężczyznami. Obrazuje to poniższa tabela.

Tabela nr 5. Kobiety i mężczyźni na analizowanym obszarze.

Gmina	Liczba ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety na 100 mężczyzn
Kluczbork	38 985	18 893	20 092	106
Byczyna	9 926	4 913	5 013	102
Wołczyn	14 577	7 220	7 357	102
Lasowice Wielkie	7 216	3 531	3 685	104
Ogółem	70 704	34 557	36 147	104
Województwo	1 051 531	509 514	542 017	106

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Struktura wieku ludności

Strukturę wieku ludności obrazuje tabela poniżej.

Tabela nr 6. Struktura wieku mieszkańców analizowanego obszaru.

Gmina	Wiek					
	przedprodukcyjny*		produkcyjny**		poprodukcyjny***	
	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety
Kluczbork	8 060	3 862	24 991	12 236	5 934	3 994
Byczyna	2 399	1 163	6 116	2 899	1 411	951
Wołczyn	3 317	1 600	9 121	4 304	2 139	1 453
Lasowice Wielkie	1 523	756	4 471	2 144	1 222	785
Ogółem	15 299	7 381	44 699	21 583	10 706	7 183
Województwo	213 749	104 249	674 076	326995	163 706	110 773

*** Wiek przedprodukcyjny od 0-17 lat.**
**** Wiek produkcyjny – mężczyźni od 18-64 lat; kobiety od 18-59.**
***** Wiek poprodukcyjny – mężczyźni w wieku 65 lat i więcej; kobiety w wieku 60 lat i więcej.**
Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Jak widać w powyższej tabeli, najwięcej mieszkańców obszaru objętego projektem jest w wieku produkcyjnym. Najmniejsza liczba ludności znajduje się w przedziale wieku poprodukcyjnego, co z punktu widzenia społeczno-gospodarczego należy uznać za czynnik pozytywny.

***W gminie Kluczbork* występuje przewaga mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, na 100 mężczyzn przypada 96 kobiet. W wieku poprodukcyjnym widoczna jest natomiast przewaga liczby**

kobiet w stosunku do liczby mężczyzn, na 100 mężczyzn przypada 206 kobiet. Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi 56 (miasto – 52,4).

W gminie Byczyna **występuje przewaga mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, gdzie na 100 mężczyzn przypada 90 kobiet. W wieku poprodukcyjnym występuje duża przewaga kobiet w stosunku do liczby mężczyzn, na 100 mężczyzn przypada 207 kobiet. Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi 62,3 (miasto – 56).**

W gminie Wołczyn **niewielka liczbowo przewaga mężczyzn występuje w grupie przedprodukcyjnej i produkcyjnej, gdzie na 100 mężczyzn przypada 89 kobiet. W grupie ludności poprodukcyjnej liczba kobiet zdecydowanie przewyższa liczbę mężczyzn - na 100 mężczyzn 211 kobiet. 0gólna proporcja płci dla gminy Wołczyn jest bardziej zróżnicowana niż przeciętnie w województwie opolskim. Struktura według wieku jest mniej korzystna niż przeciętnie w województwie.** Świadczy o tym liczba ludności **w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W gminie wskaźnik ten wynosi 59,8 (miasto 59,3), podczas gdy w województwie 56,0.**

W gminie Lasowice Wielkie **występuje względna równowaga liczby mężczyzn i kobiet w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Natomiast struktura według wieku jest mniej korzystna niż na całym obszarze ogólnie oraz w województwie,** świadczy **o tym liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, która wynosi 61,4.**

Poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia

Według wykazu powiatów (gmin) zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym zawartym w Załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 r.[13] analizowany obszar nie jest zagrożony bezrobociem strukturalnym.

Poniższe zestawienie pokazuje strukturę pracujących w roku 2004 według faktycznego miejsca pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

[13] Dz. U. z dnia 30 grudnia 1999 r. Nr 110, poz. 1264 z późn. zm.

Tabela nr 7. Struktura pracujących na analizowanym obszarze w 2004 roku.

Gmina	Ogółem	w tym kobiety	Sektor		w tym w usługach
			publiczny	prywatny	
Kluczbork	7 465	3 226	3 943	3 522	4 501
Byczyna	817	409	341	476	387
Wołczyn	1 414	695	621	793	737
Lasowice Wielkie	344	212	207	137	228
Ogółem	10 040	4 542	5 112	4 928	5 853
Województwo	185 285	88 393	86 320	98 965	105 767

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. według danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Jak widać w powyższej tabeli, odsetek pracujących kobiet wynosi ok. 50% (dokładnie w gminie Kluczbork – 43%, Byczyna – 50%, Wołczyn – 49%), jedynie w gminie Wołczyn przekracza on 60%. Zatrudnienie w sektorze publicznym i prywatnym mniej więcej się bilansuje (odsetek zatrudnionych w sektorze publicznym kształtuje się na następującym poziomie: gmina Kluczbork – 52%, Byczna – 41%, Wołczyn – 43%, Lasowice Wielkie – 60%). Zdecydowanie dominuje zatrudnienie w usługach *(jedynie w gminie Byczyna stopa zatrudnienia w usługach nie przekracza 50%).*[14]

Poniższe zestawienie pokazuje strukturę pracujących w roku 2004 według faktycznego miejsca pracy według rodzajów działalności, z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie oraz w fundacjach, stowarzyszeniach, partiach politycznych, organizacjach społecznych, organizacjach pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

[14] **Dane odnoszę się pracujących w roku 2004 według faktycznego miejsca pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.**

Tabela nr 8. Struktura pracujących na analizowanym obszarze w 2004 roku według sektorów.

Wyszczególnienie wg sektorów	Analizowany obszar	Województwo opolskie
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, rybactwo	3 924	49 827
Przemysł i budownictwo	3 505	72 034
Usługi (rynkowe i nierynkowe)	5 867	106 591
Ogółem	13 296	228 452

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Jak widać w powyższej tabeli, największa liczba pracujących zatrudniona jest w usługach – 44%, następnie uplasowało się rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo, rybactwo – 29% oraz na końcu przemysł i budownictwo – 26%.

Jeżeli chodzi o stopę bezrobocia, to według danych uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy w Kluczborku stopa bezrobocia na analizowanym obszarze na dzień 30.12.2005 roku wyniosła 21,2%. Porównując do lat poprzednich odnotowuje się tendencję spadkową stopy bezrobocia. W roku 2003 wynosiła ona 25, 5%, w 2004 – 23,7%, obecnie 21,2%.

Poniższa tabela zawiera dane liczbowe dotyczące liczby bezrobotnych na analizowanym obszarze.

Tabela nr 9. Liczba bezrobotnych na analizowanym obszarze na koniec 2004 roku.

Gmina	Liczba bezrobotnych		
	ogółem	bez prawa do zasiłku	kobiety
Gmina Kluczbork, w tym miasto Kluczbork	2 658 1 988	2 139	1 518 161
Byczyna, w tym miasto Byczyna	1 083 394	911	662 250
Wołczyn, w tym miasto Wołczyn	1 618 686	1 378	800 342
Lasowice Wielkie	268	147	147
Ogółem	5 627	4 642	3 127

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Kluczborku na dzień 31.12.2005 r.

Jak widać w powyższej tabeli, w gminie Kluczbork stosunkowo duża liczba bezrobotnych zamieszkuje miasto Kluczbork (w gminie Byczyna i Wołczyn liczba ta jest znacznie mniejsza). Wśród bezrobotnych

w gminach Kluczbork, Byczyna i Lasowice przeważają kobiety (odpowiednio 57%, 61%, 54% ogółu bezrobotnych). W gminie Wołczyn liczba bezrobotnych kobiet jest mniejsza niż mężczyzn i wynosi 49%. Wśród ogólnej liczby bezrobotnych duża część nie posiada prawa do zasiłku, jest to 82,5%. Liczba zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy wynosi 347 osób. Absolwenci znajdujący się w ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy w Kluczborku również stanowią dużą grupę osób bezrobotnych, ich liczba wynosi 1 312 osób, co stanowi 23,3% ogólnej liczby bezrobotnych zarejestrowanych w PUP.

Jak większość gmin w Polsce, także gminy biorące udział w projekcie są dotknięte problemem bezrobocia. Dane uzyskane z Powiatowego Urzędu Pracy w Kluczborku informują, że w gminie Wołczyn na koniec 2004 roku bez pracy pozostawały 1618 osoby, co stanowi 17,7 % ludności w wieku produkcyjnym, podobna sytuacja występuje w gminie Byczyna, natomiast w gminie Kluczbork ten wskaźnik natężania bezrobocia, tzn. stosunek liczby bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym, wynosi 10,6 %, a w gminie Lasowice Wielkie – 6%.

Brak możliwości stałego zatrudnienia powoduje zahamowanie i odpływ przedsiębiorczości oraz migrację ambitnej części społeczeństwa w poszukiwaniu pracy poza gminą oraz krajem, coraz więcej ludzi podejmuje się sezonowej pracy za granicą[15].

<u>Liczba gospodarstw rolnych</u>

Obszar objęty projektem ma charakter rolniczo – przemysłowy wynikający z jego tradycji i historii. W sektorze rolnictwa istnieje jeszcze rozdrobnienie gospodarstw rolnych, z tendencją do ich powiększania poprzez przekształcenie własnościowe i organizacyjne.

Zgodnie z Ustawą o podatku rolnym (ostatnia nowelizacja z 10 października 2002 roku, art. 2, p. 1.) za gospodarstwo rolne uważa się obszar gruntów…….. o łącznej powierzchni przekraczającej 1 hektar lub 1 hektar przeliczeniowy, stanowiących własność lub znajdujących się w posiadaniu osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej, w tym spółki, nie posiadającej osobowości prawnej.

Poniższa tabela zawiera dane liczbowe dotyczące liczby i wielkości gospodarstw rolnych.

[15] Informacja o Rynku Pracy za miesiąc marzec 2004r na podstawie danych Powiatowego Rynku Pracy.

Tabela nr 10. Liczba gospodarstw rolnych na analizowanym obszarze.

Gmina	Procent użytków rolnych	Liczba gospodarstw rolnych						
		1-2 ha	2-5 ha	5-7 ha	7-10 ha	10-15 ha	powyżej 15 ha	ogółem
Kluczbork	72	842	404	129	166	175	164	1 880
Byczyna	79	484	226	96	139	77	82	1 104
Wołczyn	65	521	384	141	149	100	113	1 408
Lasowice Wielkie	37	118	133	42	59	powyżej 10 ha – 153		505
Ogółem		1 965	1 147	408	513	-		4 897

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych z Urzędów miejskich w Byczynie, Kluczborku, Wołczynie oraz Urzędu gminy w Lasowicach Wielkich (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Poniżej przedstawiono udział liczby gospodarstw rolnych poszczególnych gmin na całym obszarze objętym projektem.

Wykres nr 2. Procentowy udział liczby gospodarstw rolnych w poszczególnych gminach.

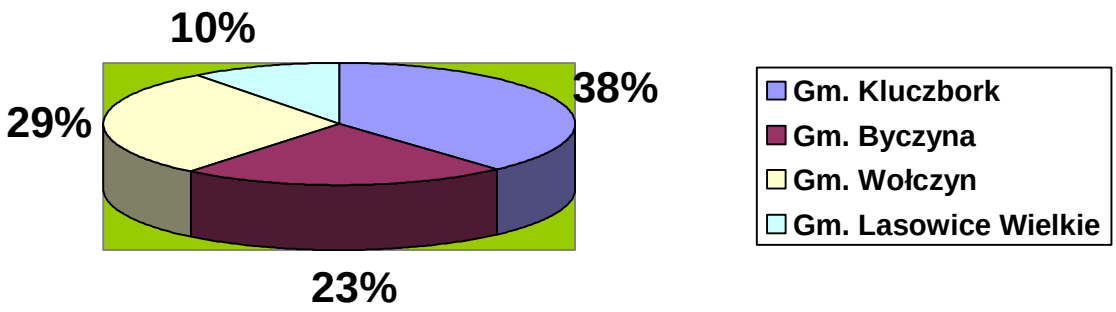

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Na analizowanym obszarze najwięcej funkcjonuje gospodarstw rolnych o powierzchni do 2 ha. W następnej kolejności liczną grupę stanowią gospodarstwa od 2 do 5 ha.

Gmina Kluczbork **wyróżnia się na tle innych gmin ilością małych gospodarstw rolnych o powierzchni od 1 o 2 ha, udział w ogólnej liczbie małych gospodarstw rolnych na badanym obszarze stanowi 43 %. W *gminie Byczyna* funkcjonuje 1 104 gospodarstw rolnych. W tej grupie dominują gospodarstwa o powierzchni do 2 ha. Gospodarstw dużych jest tylko 82, lecz zajmują one około połowy ogólnej powierzchni użytków rolnych w sektorze gospodarstw indywidualnych. Przeciętna wielkość takiego gospodarstwa wynosi 6,78 ha. Ze względu na rolniczy charakter *gminy Wołczyn* na jej terenie istnieje 1 408 gospodarstw rolnych, wśród których dominują gospodarstwa od 1 do 2 ha. *Gminę Lasowice Wielkie* charakteryzuje najmniejsza liczba gospodarstw rolnych. Dominują gospodarstwa o powierzchni 2-5 ha.**

Liczba podmiotów gospodarczych, w tym MSP

Liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących na badanym obszarze wskazuje na to, że grupa dużych przedsiębiorstw jest bardzo nieliczna, co oznacza, że rynek lokalnych przedsiębiorców na ma ograniczone możliwości "masowego" zatrudnienia. Najliczniejszą grupę stanowią małe przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób, ich udział w ogólnej liczbie pomiotów gospodarczych na badanym obszarze stanowi ponad 95%. Najwięcej małych przedsiębiorstw znajduje się w gminie Kluczbork, stanowią one 66% wszystkich małych przedsiębiorstw na obszarze objętym projektem. Najwięcej tego rodzaju przedsiębiorstw znajduje się w mieście Kluczbork - 52% wszystkich małych przedsiębiorstw na badanym obszarze i 80% na obszarze gminy miejsko-wiejskiej Kluczbork.

Dokładne dane dotyczące podmiotów gospodarczych prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 11. Liczba podmiotów gospodarczych na analizowanym obszarze.

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych		
	małe – zatrudniające do 9 osób	średnie – zatrudniające od 10 do 49 osób	duże – zatrudniające powyżej 50 osób
Kluczbork, w tym miasto	3 448 2 755	126 90	31 30
Byczyna, w tym miasto	602 373	32 20	5 2
Wołczyn, w tym miasto	916 548	38 20	9 6

Lasowice Wielkie	**295**	**9**	**4**
Ogółem	**5 261**	**205**	**49**

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu (stan na dzień 31.12.2004 r.).

Informacje o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenia dla rozwoju obszaru

W przemyśle obszaru objętego projektem wiodące gałęzie to: przemysł maszynowy, dziewiarski, spożywczy i budowlany.

Dynamicznie rozwijają się również inne sektory, takie, jak: handel, transport, przetwórstwo rolno – spożywcze, szeroko rozumiane usługi. Znaczna część istniejących w powiecie firm ulega w ostatnich latach przekształceniom własnościowym, a dawne państwowe zakłady sprywatyzowały się tworząc spółki.

Walory turystyczne regionu tworzą podstawy do uprawiania turystyki, agroturystyki i ekoturystyki.

***Gmina Kluczbork* położona jest w strefie rolno-leśnej województwa opolskiego, dlatego dominującymi funkcjami są rolnictwo i leśnictwo oraz rekreacja i turystyka. Ostatnie lata to okres dużych zmian w gospodarce Kluczborka. Tradycyjnie dominującym przemysłom: maszynowemu, dziewiarskiemu i budowlanemu towarzyszy dynamiczny rozwój innych branż, takich, jak: handel, transport, przetwórstwo rolno - spożywcze, szeroko rozumiane usługi.**

***Gmina Wołczyn* ma charakter rolniczo - przemysłowy. Poza rolnictwem w gminie działa przemysł lekki i spożywczy. Bardzo dobrze rozwinięta jest także sieć sklepów branży spożywczej, przemysłowej i budowlanej oraz usługi.**

Funkcja przemysłowa gminy reprezentowana jest przez sektor publiczny i drobne zakłady rzemiosła produkcyjnego. Zdecydowana większość zakładów zlokalizowana jest na terenie miasta. W strukturze gałęziowej ostatnio rozwijającym się jest przemysł materiałów budowlanych (kamieniarstwo).

***Gmina Byczyna* jest gminą typowo rolniczą. Istniejący na jej terenie przemysł oparty jest głównie na drobnych zakładach usługowych i produkcyjnych. Do wiodących branż należą: zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego i stolarsko-meblarskie. Dobrze rozwinięta jest sieć sklepów oraz baza gastronomiczna.**

Na terenie gminy działają głównie drobne przedsiębiorstwa przetwórcze, handlowe i rzemieślnicze różnych branż. Przeważają przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, spożywczego i mięsnego oraz przedsiębiorstwa przemysłowo handlowe. Coraz większą popularność zyskują gospodarstwa agroturystyczne.

Gmina Lasowice Wielkie **jest również gminą o charakterze typowo rolniczym. Obszar aktywności gospodarczej obejmuje głównie funkcję rolno-leśną. Gmina dysponuje terenami chronionego krajobrazu w całości przydatnego dla rozwoju różnych form turystyki, w tym agroturystyki. Działania gminy, poza rozwojem infrastruktury rolnictwa i drobnej wytwórczości, skierowane są na intensywny rozwój turystyki ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki.**

Prężnie rozwija się działalność rzemieślnicza w branżach: kowalstwo, dekarstwo i mechanika pojazdowa. We wszystkich miejscowościach funkcjonuje dobrze zorganizowana sieć handlowa i gastronomia.

4.2.2. Stan rozwoju infrastruktury wiejskiej.

4.2.2.1. Infrastruktura społeczna.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Do ważnych z punktu widzenia turystów obiektów zapewniających ochronę zdrowia i opiekę społeczną należą: przychodnie, aptek, szpitale, zakłady opieki zdrowotnej i gabinety prywatne.

Lista obiektów zapewniających ochronę zdrowia i opiekę społeczną na obszarze gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela nr 12. Placówki opieki zdrowotnej i apteki na analizowanym obszarze.

Gmina	Apteki	Szpitale, NZOZ-y, przychodnie	Lekarze prywatni, gabinety lekarskie
Kluczbork	§ Apteka "PRIMULA", Kluczbork § Apteka "RODZINNA, Kluczbork § Apteka "W RYNKU", Kluczbork § Apteka "NOWA", Kluczbork § Apteka "GOŹDZIKOWEJ", Kluczbork § Apteka "ZAMKOWA", Kluczbork § Apteka "POD GRYFEM", Kluczbork § Apteka – mgr	§ Pogotowie Ratunkowe w Kluczborku – Firma "Falck" § Powiatowe Centrum Zdrowia S.A., Kluczbork § Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy, Kluczbork § Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ANMED" s.c., Kluczbork § Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "MEDYK" s.p., Kluczbork § Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej	§ Grupowa Praktyka Pielęgniarek, Kluczbork § "MEDYCYNA SZKOLNA" s.c., Kluczbork § Grupowa Specjalistyczna Praktyka Położnicza "NASZE ZDROWIE" s.c., Kluczbork § Prywatny Gabinet Laryngologiczny – Teresa Kuleszyńska, Kluczbork § Gabinet Dermatologiczny – Aleksander Firlej, Kluczbork § Gabinet Dermatologiczny – Teresa Miziniak, Kluczbork

Gmina	Apteki	Szpitale, NZOZ-y, przychodnie	Lekarze prywatni, gabinety lekarskie
	Arczyńska, Kluczbork § Apteka – mgr Musiał, Kluczbork § Apteka – mgr Karolak, Kluczbork § Apteka – mgr Wojtunik, Bogacica	s.p. "VITA", Kluczbork § Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ANMED" s.c.- Kujakowice Górne, Łowkowice	§ "ARS MEDICA" Gabinet Okulistyczny – Alina Hrehorów, Kluczbork § Gabinet Położniczo – Ginekologiczny – Lucjan Guzowski, Kluczbork § Poradnia Ginekologiczna – Ireneusz Gulewicz, Kluczbork § Gabinet Ginekologiczny "GJ", Kluczbork § Specjalistyczna Praktyka Lekarska – Janusz Kluczyński, Kluczbork § Poradnia Chorób Płuc i Gruźlicy, Kluczbork § Poradnia Neurologiczna – W. Derkowski, A. Bobiński, Kluczbork § Gabinet Lekarski Psychiatryczny – Zdzisław Cichoń, Kluczbork § Poradnia Diabetologiczna – Krystyna Pychyńska-Jasińska, Kluczbork § Stomatologia - 10 gabinetów i poradni stomatologicznych, Kluczbork § Gabinety rehabilitacji – 5, Kluczbork § Poradnia RTG, Kluczbork § Stacja Opieki CARITAS Diecezji Opolskiej, Kluczbork
Byczyna	§ Apteka – mgr A. Tarnowski, Byczyna § Apteka "W RATUSZU", Byczyna	§ Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „REMEDIUM” s.c., Bycznyna § Podstawowa ambulatoryjna opieka zdrowotna, Byczyna § Przychodnia Lekarska, Byczyna, Biskupice	§ Indywidualna Praktyka Położnej, Byczyna § Poradnia Profilaktyki Medycznej, Byczyna § Gabinety stomatologiczne – 2, Byczyna § Gabinet Rehabilitacji, Bycznyna

Gmina	Apteki	Szpitale, NZOZ-y, przychodnie	Lekarze prywatni, gabinety lekarskie
Wołczyn	§ **Apteka ŚW.FRANCISZKA, Wołczyn** § **Apteka "MELISA", Wołczyn** § **Apteka "ALOES", Wołczyn**	§ **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ESKULAP" s.c., Wołczyn** § **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "MEDICUS" s.c., Wołczyn** § **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Spec – Med.", Wołczyn** § **Powiatowe Centrum Zdrowia S.A. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Kluczborku, Wołczyn** § **Poradnia ginekologiczna "K", Wołczyn** § **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ANMED" s.c., Skałągi** § **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Rodzina", Szymonków**	§ **Gabinet Okulistyczny "ARS MEDICA"– Alina Hrehorów, Wołczyn** § **Gabinety stomatologiczne – 3, Wołczyn** § **Gabinet Fizjoterapii mgr Ilona Zalcman, Wołczyn Indywidualna Praktyka Lekarska, Komorzno** § **Indywidualna Praktyka Położnej, ul. Paruszowicka 3/15, Byczyna (położne obejmują opieką kobiety z gminy Byczyna i Wołczyn)** § **Prywatna Praktyka Lekarska, A. Świtała, Szymonków, Wierzbica Górna**
Lasowice Wielkie	§ **Apteka "HERBA", Lasowice Wielkie**	§ **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "BIOMED" - podstawowa ambulatoryjna opieka zdrowotna, Lasowice Wielkie** § **Ośrodek Zdrowia, Lasowice Wielkie, Lasowice Małe**	§ **Grupowa Specjalistyczna Praktyka Położnicza "NASZE ZDROWIE" s.c. (położne obejmują opieką kobiety z miasta i gminy Kluczbork oraz z Lasowic Wielkich)** § **IndywidualnaPraktyka Lekarska – Marian Jakubowski, Lasowice Wielkie** § **Indywidualna Praktyka Pielęgniarska - Ewa Mieszkalska, Lasowice Wielkie** § **Gabinet stomatologiczny, Lasowice Wielkie** § **Podstawowa ambulatoryjna opieka**

Gmina	Apteki	Szpitale, NZOZ-y, przychodnie	Lekarze prywatni, gabinety lekarskie
			zdrowotna, Lasowice Małe

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych z urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych i wywiadu telefonicznego.

Analiza wskazuje, iż na obszarze objętym projektem zapewniony jest dostęp do obiektów i usług medycznych, których zagęszczenie można uznać za wystarczające. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt koncentracji placówek opieki zdrowotnej i społecznej w miastach i ich praktyczny brak na terenach wiejskich. Najmniej korzystna sytuacja w omawianym zakresie występuje w gminie Lasowice Wielkie – liczba placówek jest tam zdecydowanie najmniejsza.

Wśród ośrodków zdrowia najwięcej jest Niepublicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej. Każda gmina analizowanego obszaru posiada co najmniej kilka placówek medycznych. W Kluczborku funkcjonuje szpital.

<u>Bezpieczeństwo publiczne</u>

W zakresie bezpieczeństwa publicznego ważne są instytucje straży miejskiej, policji i straży pożarnej.

Straż miejska funkcjonuje w Kluczborku i Wołczynie. Policja działa na całym obszarze projektem, aczkolwiek w gminie Lasowice Wielkie ogranicza się to do oddelegowania 2 dzielnicowych. Jeżeli chodzi o straż pożarną, to składa się na nią zarówno państwowa jednostka, jak i ochotnicze straże pożarne.

Zestawienie placówek dbających o bezpieczeństwo publiczne na analizowanym obszarze zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 13. Placówki bezpieczeństwa publicznego na analizowanym obszarze.

Gmina	Straż miejska	Policja	Straż pożarna
Kluczbork	Straż miejska w Kluczborku	Komenda Powiatowa Policji w Kluczborku	Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Kluczborku
Byczyna	-	Posterunek policji – Rewir Dzielnicowych Policji w Byczynie	9 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej
Wołczyn	Komenda Straży Miejskiej w Wołczynie	Komisariat policji w Wołczynie	10 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej
Lasowice Wielkie	-	brak stałego posterunku policji, oddelegowanych jest 2 dzielnicowych	8 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych z urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych i wywiadu telefonicznego.

Edukacja i wychowanie

Edukacją i wychowaniem zajmują się placówki szkolne i przedszkolne.

Lista placówek szkolno-wychowawczych na analizowanym obszarze znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela nr 14. Placówki szkolno-wychowawcze na analizowanym obszarze.

Gmina	Przedszkola	Szkoły podstawowe, gimnazja	Szkolnictwo ponadgimnazjalne
Kluczbork	§ **Publiczne przedszkola w Kluczborku – 5 placówek** § **13 przedszkoli publicznych na terenie całej gminy**	§ **Publiczne Szkoły Podstawowe w Kluczborku – 3 placówki** § **Szkoły Podstawowe Wiejskie – 9 placówek** § **Gimnazja Publiczne – 4 placówki**	§ **Zespół Szkół Ogólnokształcących w Kluczborku** § **Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Kluczborku** § **Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 – Centrum Kształcenia Ustawicznego w Kluczborku** § **Zespół Szkół Licealno-Technicznych w Kluczborku** § **Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych – Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Bogdańczowicach** § **Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Kluczborku** § **Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia w Kluczborku** § **Policealna Szkoła Ekonomiczna w Kluczborku** **Inne** § **Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Kluczborku** § **Wojewódzki Ośrodek Dokształcenia i Doskonalenia Zawodowego**

Gmina	Przedszkola	Szkoły podstawowe, gimnazja	Szkolnictwo ponadgimnazjalne
			w Kluczborku § Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Kluczborku
Byczyna	§ Przedszkole Publiczne w Byczynie	§ Publiczna szkoła podstawowa w Byczynie (filia w Polanowicach) § Publiczna szkoła podstawowa w Biskupicach § Publiczna szkoła podstawowa w Kostowie § Publiczna Szkoła Podstawowa w Roszkowicach (filia Nasalach)	§ Zespół Szkół Gimnazjalno – Licealno - Zawodowych w Byczynie, Polanowice
Wołczyn	§ Przedszkole publiczne w Wołczynie	§ 2 szkoły podstawowe w Wołczynie § Szkoła podstawowe w: Krzywiczynach, Komorznie, Wierzbicy Górnej, Szymonkowie, Skałągach, Wąsicach	§ Publiczne Gimnazjum § Liceum Ogólnokształcące (od września 2006r.)
Lasowice Wielkie	§ Zespół Gimnazjalno – Szkolno - Przedszkolny w Chocianowicach § Zespół Gimnazjalno – Szkolno - Przedszkolny w Lasowicach Wielkich		

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych z urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych i wywiadu telefonicznego.

Jak widać w powyższej tabeli, ilość istniejących placówek na obszarze objętym projektem, jest nierównomierna. Najwięcej obiektów znajduje się w mieście Kluczbork.

Zestawienie wskazuje również na brak szkół wyższych, co może być przyczyną odpływu młodego pokolenia do innych miast.

Na podstawie danych statystycznych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Opolu w roku szkolnym 2004/2005 struktura edukacji i wychowania przedszkolnego na analizowanym obszarze przedstawiała się następująco (tabela poniżej).

Tabela nr 15. Struktura edukacji i wychowania przedszkolnego na analizowanym obszarze.

Gmina	Przedszkola	Szkoły podstawowe	Gimnazja
Gmina Byczyna, w tym miasto	1 1	7 1	1 1
Gmina Kluczbork, w tym miasto	13 5	13 5	8 6
Gmina Wołczyn, w tym miasto	2 1	11 2	1 1
Gmina Lasowice Wielkie	6	6	2
Ogółem	42	37	12

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu.

Poniższe zestawienie przedstawia strukturę szkolnictwa ponadgimnazjalnego według rodzajów szkół. Jednoznacznie wskazuje ona na małą liczbę placówek profilowanych.

Tabela nr 16. Struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego na analizowanym obszarze.

Rodzaj szkoły	Ilość placówek	ogółem w województwie
Ponadgimnazjalne licea profilowane	4	51
Licea ogólnokształcące - ponadgimnazjalne	7	59
Ponadpodstawowe średnie szkoły zawodowe oraz ponadgimnazjalne technikum	8 5	95 53
Szkoły policealne	7	93
Szkoły zasadnicze - ponadgimnazjalne	4	49

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu.

Sport i rekreacja

Baza sportowo – rekreacyjna umożliwia turystom korzystanie z walorów naturalnych w bezpieczny sposób oraz stanowi dodatkową ofertę spędzania czasu wolnego.

Poniżej analizie poddano dwa elementy składające się na bazę sportowo-rekreacyjną: obiekty sportowo-rekreacyjne i szlaki turystyczne.

Baza sportowo-rekreacyjna na terenie gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie nie jest wystarczająca i jest mało

zróżnicowana. Wśród obiektów sportowo-rekreacyjnych dominują obiekty przyszkolne w postaci boisk i hal sportowych, brakuje rekreacyjnych zbiorników retencyjnych. Ilość szlaków turystycznych również jest stosunkowo mała. W większości nie są one wytyczone w terenie i oznakowane.

Należy jednak podkreślić, iż władze samorządowe starają się uzupełniać braki infrastrukturalne, świadczą o tym zarówno obiekty niedawno oddane do użytku (np. w Lasowicach Wielkich i Wołczynie), jak również planowane na najbliższe lata inwestycje. Ich lista znajduje się poniżej:

- **w gminie Kluczbork:**
  - **kompleks wypoczynkowo-sportowy wraz z hotelem w Kluczborku (2004-2019),**
  - **rozbudowa ścieżek rowerowych (2004-2008),**
  - **budowa zbiornika retencyjnego z funkcją rekreacyjno-wypoczynkową na rzece Stobrawie na Ligocie Górnej (w planach na lata 2004-2007, przesunięte o 2-3 lata),**
  - **budowa stacji uzdatniania wody na basenie w Bąkowie,**
  - **stworzenie w Ośrodku Turystyczno-Wypoczynkowym w Bąkowie centrum konferencyjnego "Ekotur",**
  - **adaptacja na hotelik sportowy obiektu na stadionie miejskim w Kluczborku.**
- **w gminie Byczyna:**
  - **rekonstrukcja terenów wypoczynkowo-rekreacyjnych we wsi Dobiercice (SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich),**
  - **kompleks sportowo-rekreacyjny w Proślicach,**
  - **zalew Brzózki (projekt 2007 r.).**
- **w gminie Wołczyn**
  - **modernizacja obiektów i poprawa warunków sanitarno-higienicznych przy stadionie sportowym w Wołczynie.**
- **w gminie Lasowice Wielkie**
  - **realizacja projektu ścieżek rowerowych w ramach projektu "Rowerem po Śląsku".**

W aspekcie rozwoju turystyki trzeba jednak stwierdzić, iż baza sportowo-rekreacyjna musi zostać rozbudowana.

Poniżej zostały wymienione istniejące na analizowanym obszarze obiekty sportowo-rekreacyjne oraz szlaki turystyczne.

I. Obiekty sportowo-rekreacyjne.

Tabela nr 17. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie.

Gmina / miasto	Stadiony	Boiska	Hale sportowe	Inne
Kluczbork	§ 2 stadiony miejskie należące do klubów sportowych	§ Liczne boiska szkolne § Boisko do siatkówki i koszykówki w Ośrodku Turystyczno-Wypoczynkowym w Bąkowie	§ Hala sportowa KKS § Hala widowiskowo-sportowa przy OSiR § 2 hale sportowe przy Gimnazjum Publicznym nr 3 i nr 5	§ Korty tenisowe (7 boisk) § Kort tenisowy oraz odkryty basen w Ośrodku Turystyczno-Wypoczynkowym w Bąkowie § Kryta pływalnia z zapleczem socjalnym i sauną w Kluczborku § 3 siłownie § Ogólnodostępne sale gimnastyczne § Aleje spacerowe § Park Miejski § Stadnina koni "Halo, tu Bąków-Brzezinki"
Byczyna	§ Stadion miejski im. Kazimierza Górskiego - należy do kompleksu sportowego (boiska do piłki nożnej, tenisa ziemnego, koszykówki, bieżnia i amfiteatr, zaplecze)	§ Boiska do siatkówki plażowej na basenie miejskim § Boiska do piłki nożnej, tenisa ziemnego i koszykówki przy szkołach	§ Hala sportowa przy gimnazjum	§ Basen miejski (na jego terenie znajduje się siłownia) § Amfiteatr (na stadionie, na 2 tys. miejsc) § Korty tenisowe i siłownia przy Zespole Szkół Licealno-Zawodowych w Polanowicach § Siłownia Kulturystyczna § Sale gimnastyczne w Byczynie i Bislipicach
Wołczyn	§ Stadion miejski w Wołczynie	§ Boiska sportowe ogólnodostępne i kilka boisk	§ Hala widowiskowo-sportowa (boisko piłkarskie, boisko do	§ Kąpielisko - basen kąpielowy - odkryty, brodzik dla dzieci

Gmina / miasto	Stadiony	Boiska	Hale sportowe	Inne
		sportowych przy szkołach	siatkówki, boisko do koszykówki, boisko do piłki ręcznej) w Publicznym Gimnazjum w Wołczynie (oddana do użytku w 2004 r.)	w Wołczynie § Korty miejskie o nawierzchni ceglastej w Wołczynie § 2 siłownie
Lasowice Wielkie		§ 7 boisk sportowych w miejscowościach: Chocianowice, Gronowice, Jasienie, Laskowice, Lasowice Wielkie, Lasowice Małe, Wędrynia	§ hala sportowa przy Zespole Gimnazjalno – Szkolno-Przedszkolnym w Chocianowicach (nowy obiekt)	§ 3 sale gimnastyczne przy szkołach w: Laskowicach, Jasieniach, Lasowicach Wielkich

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

II. Szlaki turystyczne.

Szlaki Tematyczne

1. Szlak Architektury Drewnianej w powiecie kluczborskim

Szlak rozpoczyna się w Kluczborku (posiadającym zabytkowy układ urbanistyczny, zaliczany do tzw. śląskiego typu rozplanowania) i obejmuje 22 kościółki drewniane: Maciejów, Nasale, Gołkowice, Miechowa, Komorzno, Krzywiczyny, Świniary Wielkie, Wierzbica Dolna, Wierzbica Górna, Brzezniki, Jakubowice, Proślice, Biskupice, Rożnów, Gierałcice, Laskowice, Lasowice Wielkie, Wędrynia, Lasowice Małe, Chocianowice, Bąków, Ligota Górna.

Szlaki piesze

1. Spacer po Kluczborku

Szlak pieszy rozpoczyna się w Rynku. W jego centrum, pełniącym w ubiegłych epokach rolę placu targowego, stoi ratusz zbudowany w XVIII w., z dwoma frontowymi kamieniczkami pozostałymi z dawnego barokowego zespołu "Dwunastu Apostołów". Następnie trasa biegnie Piłsudskiego, która pełni rolę reprezentacyjnego deptaka miasta. Stoi tutaj jeden z najcenniejszych obiektów zabytkowych miasta - gotycki kościół pw. Chrystusa Zbawiciela, zbudowany w XIV stuleciu z przepięknym rokokowym wnętrzem. Z wieży kościoła, która jest udostępniona dla zwiedzających, można podziwiać panoramę miasta. Następnie szlak prowadzi ulicą Mickiewicza z zabytkowymi kamienicami, ulicą Puławskiego, obok murów obronnych do stawu Kościuszki. Następnie Aleją Szpitalną trasa wiedzie do parku miejskiego, który jest największym kompleksem zieleni w mieście. Tutaj są zlokalizowane pomnik Ofiar I Wojny Światowej oraz fontanna miejska. Na obrzeżach parku, na dawnych osuszonych mokradłach stoi zbudowany na początku ubiegłego wieku Kościół pw. Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych w charakterystycznym neogotyckim stylu. Z parku szlak prowadzi do ulicy Katowickiej, następnie do ronda przy Pl. Niepodległości, a potem do ulicy Krakowskiej i z powrotem na Rynek.

2. Szlak Rekreacyjny po Kluczborku

Rozpoczyna się w Rynku, prowadzi w kierunku ulicy Zamkowej, gdzie mieści się charakterystyczny obiekt Muzeum im. Jana Dzierżona oraz wieża ciśnień, a następnie w kierunku ronda i do parku miejskiego. Kolejnymi punktami na trasie są: rzeka Stobrawa, która jest krainą ryb łososiowatych, obok której jest zlokalizowany stadion miejski i korty tenisowe oraz siedziba Ojców Sercanów. Następnie trasa wiedzie do kompleksu leśnego, który prowadzi do tzw. leśnej górki, a dalej do starej strzelnicy sportowej i tzw. żwirowni, zbiornika wodnego, gdzie amatorzy połowów ryb mogą spróbować swoich umiejętności. Droga powrotna prowadzi ulicą Sportową, Katowicką, Kujawicką, Matejki, Wyspiańskiego do deptaka przy ulicy Ligonia. Następnie trasa wiedzie do ulicy Wolności, potem do ulicy Paderewskiego, która doprowadzi do Rynku, gdzie kończy się rekreacyjna wędrówka.

3. Szlak pieszy drewnianego budownictwa nr OP6500C im. Jeziorowskiego (czerwony) Kluczbork-Chocianowice-Bąków (długość 10 km)

Ten szlak rozpoczyna się przy dworcu kolejowym. Początkowo biegnie razem ze szlakiem żółtym, aż do ulicy Zamkowej. Tutaj szlaki się rozchodzą. Czerwony skręca w prawo i ulicą Krakowską dochodzi do ulicy Curie-Skłodowskiej, a następnie w lewo zmierza w kierunku parku. Aleją parkową biegnie w kierunku stadionu sportowego i klasztoru oo. Sercanów. Następnie prowadzi prosto drogą, mija wzniesienie zwane "leśną górką". Dalej dochodzi do drogi wyłożonej płytami betonowymi na wprost strzelnicy i tu skręca najpierw w prawo, potem w lewo na drogę leśną w kierunku Chocianowic, których zabudowania widoczne są po prawej stronie. Następnie szlak skręca w lewo-skos na drogę leśną, która po ok. 1700 m dochodzi do drogi asfaltowej Chocianowice-Bąków. W tym miejscu szlak skręca w lewo i dochodzi do drogi nr 11 Katowice-Poznań, a potem do skrzyżowania dróg w Bąkowie.

Z Bąkowa szlak prowadzi drogami leśnymi przez Stare Olesno do najcenniejszego okazu drewnianego budownictwa sakralnego na Opolszczyźnie, jakim jest kościół odpustowy pod wezwaniem Św. Anny. Pierwsza budowla to kościółek z roku 1518, do którego w latach 1668-1670 dobudowano najciekawszą jego część składającą się z pięciu kaplic otaczających gwieździście położoną w środku halę. Szlak od kościoła biegnie szosą prowadzącą z Gorzowa Śląskiego do Olesna. Po przebyciu ok. 1,5 km dochodzi do miasta.

Szlaki rowerowe

Szlaki rowerowe w gminie Kluczbork

1. Szlak nr 1 "Gościnne Zagrody"

Trasa wiedzie z Kluczborka i prowadzi przez Bąków, Brzezinkę, Biadacz-Kamienisko, Biadacz, Biadacz-Brodnicę, Kobylą Górę i Maciejową do Łowkowice i wraca do Kluczborka.

Jest to trasa rowerowa, która wykorzystuje oznaczone trasy rowerowe. Jej długość wynosi ok. 40 km.

Szlak rozpoczyna się przy kluczborskim Rynku na ulicy Kopernika. Za kościołem trasa biegnie w kierunku stawu Kościuszki, który przed wojną nosił miano jednego z burmistrzów Kluczborka - Millera. Nad stawem, gdzie można obserwować kaczki i łabędzie, znajduje się "Rybaczówka". Przy wylocie alei Pokoju szlak żółty łączy się ze szlakami zielonym i czerwonym, które początkowo biegną razem. Za stawem skręcając w lewo w ul. Poniatowskiego, następnie w aleję Szpitalną, szlak dociera do ul. M. Skłodowskiej-Curie. Wjeżdżając do parku po lewej stronie, mija się kościół Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, zbudowany w latach 1911-13. Za kościołem znajduje się Pomnik Bohaterów I Wojny Światowej, a u jego stóp niewielki staw z fontanną pośrodku. Dalej trasa wiedzie przez park. Po drodze do dawnego Domku Strzeleckiego, w którym obecnie znajduje się klasztor Księży Sercanów, trasa mija stadion miejski i korty tenisowe. Obok wspomnianego klasztoru szlak żółty

skręca w prawo. Wkracza w leśną ścieżkę docierającą do leśnej górki, która przed wojną spełniała rolę toru saneczkarskiego i trasy narciarskiej. Dalej wiedzie prosto w kierunku żwirowni, gdzie w letnie dni odpoczywają kluczborczanie, zimą zaś hartują się członkowie klubu "morsów". Obok wspomnianego zbiornika wodnego znajduje się strzelnica - obecnie rzadko wykorzystywana. Około 200 m za żwirownią szlaki rozchodzą się. Jadąc zielonym szlakiem przez las dotrzeć można do campingu Bąków. Przy wyjeździe z lasu, tuż przy polanie jest źródełko (6 m od trasy), a dalej camping OSIR-u wraz z Ośrodkiem Turystyczno-Wypoczynkowym i Zajazdem "U Bartnika". Na terenie ośrodka rozpoczyna się szlak czerwony, który prowadzi do Łowkowic, a jego wspólna część ze szlakiem zielonym biegnie do Bąkowa.

Naprzeciw kortów, znajdujących się na terenie campingu, trzeba przejść z rowerem przez drogę krajową nr 11. Następnie koło zabudowań szlak prowadzi w drogę leśną. Po 500 m skręca w prawo w drogę biegnącą skrajem lasu - którą, po 750 m dociera do wylotu drogi gruntowej, (z lewej strony) i w nią skręca. Po 300 m trasa dociera do drogi kasztanowej łączącej Bąków z Bogdańczowicami. Dla chętnych, po 800 m od wyjazdu z lasu, istnieje możliwość skrętu w lewo i dotarcia do gospodarstwa ekologicznego państwa Barbary i Witolda Stodołów, którzy umożliwiają ustawienie namiotów i przyczep kempingowych. Szlak czerwony, którym po 1,5 km dociera się do Bąkowa, skręca w prawo. Na drugim skrzyżowaniu (licząc od szkoły) szlak czerwony skręca w prawo, a zielony w lewo. Po przejechaniu ok. 300 m szlak wiedzie do drewnianego kościoła pw. Wniebowzięcia NP Marii. Przy kościele szlak zielony ma swoje zakończenie. Ale można wrócić do szlaku czerwonego i po przejechaniu od kościoła ok. 400 m po lewej stronie minąć pałac z I połowy XIX w., przebudowany gruntownie w czasach nowszych z zatraceniem cech stylowych. Po przejechaniu ok. 300 m i skręcie w lewo (kierunek Brzezinki), należy wjechać na szlak koloru czerwonego i żółtego. Po ok. 3 km, trasa dociera do wsi, gdzie szlak żółty skręca w prawo (drogowskaz Stare Olesno). Dalej szlak czerwony wiedzie ku stadninie, gdzie można skorzystać z jazdy konnej. Kilkaset metrów za nią, szlak skręca w lewo w leśną drogę, którą dojeżdża się do drogi asfaltowej. Skręcając w prawo, po przejechaniu 1,5 km, można zwiedzić drewniany kościółek w Jamach. Chcąc jechać dalej szlakiem czerwonym, należy skręcić w lewo a po 100 m w prawo, w drogę leśną, którą dociera się do drogi asfaltowej. Jadąc dalej ok. 1,5 km przez las (trasa żółta), trasa prowadzi do gospodarstw ekologicznych w Biadaczu Kamienisko: EKOSTYL, "U Krzysia". Z Kamieniska szlak prowadzi w stronę Kluczborka i za remizą skręca w prawo w trasę czerwoną. Jeżeli natomiast skręci się w lewo szlakiem czerwonym, dojedzi się do wsi Biadacz. Jadąc cały czas prosto, dociera się do kolejnych gospodarstw ekologicznych: "U Joli i Grzesia" Urbanowicz, "U Ewy i Władka" Tomaszewskich. Mijając skrzyżowanie z drogą krajową nr 45 szlak prowadzi do kościoła filialnego - wzniesionego w latach 1842-43. Na skrzyżowaniu szlak prowadzi prosto w kierunku Kobylej Góry. Po przejechaniu ponad 100 m, na drugim skrzyżowaniu szlak skręca w prawo do przysiółku Brodnica, gdzie znajduje się gospodarstwo ekologiczne

AGROCHATKA. Następnie szlak wiedzie prosto szosą, a po 2 km w Kobylej Górze skręca w lewo i prowadzi do drogi Kujakowice Górne-Maciejów, gdzie skręca w prawo i dociera do Maciejowa. Drogowskaz kieruje w lewo od szlaku ok. 700 m do założonej w 1972 roku Pasieki Zarodowej w Maciejowie. Z pasieki należy wrócić do szlaku i skierować się do wsi Maciejów, gdzie znajduje się drewniany kościół ewangelicki. Jadąc szosą w prawo od szlaku, w kierunku Wojsławic po 300 m dociera się do pałacu - zbudowanego ok. 1800 r., klasycystycznego, murowanego, piętrowego, wysoko podpiwniczonego piwnicami sklepionymi żaglasto. Następnie (koło kościoła) należy wrócić do szlaku i drogą asfaltową obsadzoną drzewami lipowymi udać się do odległych o 3 km Łowkowic. Jadąc w prawo na skrzyżowaniu w Łowkowicach dociera się do kościoła pw. Nawiedzenia Matki Boskiej - wzmiankowanego w 1517 r. Jadąc z powrotem do skrzyżowania w kierunku Kluczborka, po prawej stronie mija się Dom Ludowy zbudowany na miejscu domu ks. Jana Dzierżona. Z Łowkowic trasą niebieską dojeżdża się do Kujakowic Dolnych, a następnie do drogi krajowej nr 11, tam należy przeprowadzić rowery i skierować się do Kluczborka.

Wjeżdżając do miasta szlak skręca w prawo w ulicę Ossowskiego, potem w lewo w ul. Norwida. Jadąc prosto, wzdłuż ogródków działkowych dociera do ul. Kołłątaja i skręca w lewo. Mija się krytą pływalnię i za nią skręca w alejkę po prawej stronie. Dalej przecina się ul. Sienkiewicza i wjeżdża w ul. Żeromskiego. Po ok. 600 m dociera się do drogi krajowej nr 42. Tam trasa skręca w lewo i po ok. 100 m w prawo - na parking koło "Biedronki". Stamtąd należy się skierować się w stronę ul. Dworcowej. Jadąc w prawo szlak prowadzi do węzła szlaków koło kładki prowadzącej do stacji PKP. Po skręcie w aleję Pokoju trasa prowadzi do ul. Kościuszki i skręcając w lewo do Rynku, gdzie kończy się wycieczka.

2. Szlak nr 2 "Szlakiem dawnego rzemiosła i pomników przyrody"

Trasa wiedzie z Kluczborka przez Kuniów, rezerwat Bażany, Zameczek, Bogacicę, Smardy Dolne, Krzywiznę, Łowkowice i wraca do Kluczborka. Jej długość wynosi 44 km.

Trasa ta rozpoczyna się tak samo jak szlak nr 1 przy kluczborskim Rynku na ulicy Kopernika. Szlak nr 1 (zielony i czerwony) prowadzi prosto na wschód, a szlak nr 2 (żółty) skręca w prawo na południe. Po przekroczeniu ulicy Strzeleckiej (droga łącząca Kluczbork z Chocianowicami) szlak prowadzi ulicą Leśną, która biegnie skrajem lasu ok. 200 m. Następnie ulica skręca w prawo i po 100 m zmienia kierunek w lewo. Z prawej strony znajdują się ogródki działkowe, a z lewej las miejski. Po 260 m ulica Leśna przecina tory kolejowe (linia Kluczbork-Katowice), przejściem niestrzeżonym, zabezpieczonym szlabanem. Należy zachować szczególną ostrożność przeprowadzając rower. W odległości 50 m ulica Leśna przecina ul. Gen. Bora-Komorowskiego i dalej prosto (120 m) prowadzi do ulicy Gen. Okulickiego, którą skręcając w prawo (po 500 m) dojeżdża się do ulicy Opolskiej - droga krajowa nr 45. Dalej trasa wiedzie ul. Opolską i po 30 m skręca w prawo w ul. Gen. Sikorskiego, która po ok. 100 m, za stacją paliw, skręca w lewo. I tak ścieżką dociera

do wsi Kuniów. Po zwiedzeniu Kuniowa należy wrócić do miejsca koło krzyża, gdzie stoi drogowskaz i jechać w kierunku południowo-zachodnim. Wyjeżdżając z Kuniowa przekracza się dwukrotnie tory kolejowe, trasa prowadzi drogą szutrową do odległej około 3,7 km wsi o nazwie Bażany, a dokładniej do Przysiółka Wawrzyńcowskiego. Tu przekracza drogę asfaltową Jasienie-Bazany i wiedzie dalej prosto w kierunku Osi. Na pierwszym skrzyżowaniu w lesie, po 550 m, trasa skręca się w prawo. Po przejechaniu kolejnych 700 m z lewej strony wyłania się polana, a po przeciwnej stronie tablica informacyjna leśnego rezerwatu przyrody "Bażany". Za tablicą informacyjną skręca się w prawo i podąża drogą w kierunku osady Damnik. Na początku tej drogi z lewej strony, w pobliżu tablicy znajduje się punkt odpoczynkowy. Szlak prowadzi przez wspaniałe Bory Stobrawskie około 350 m, gdzie droga rozwidla się. Należy pojechać drogą w prawo i wyjechać z lasu po około 400 m. Na wprost widoczne są zabudowania osady Damnik, a z prawej strony widok na Bażany z górującą sylwetką kościoła. Po około 450 m dojeżdża się do drogi asfaltowej, która prowadzi do skrzyżowania dróg, przy którym stoi krzyż i drogowskaz szlaku. Tu trasa skręca w lewo w ulicę Leśną biegnącą tzw. Murzańską Linią w kierunku lasu, do osady leśnej Zameczek. Po przejechaniu tą ulicą 650 m, koło małej kapliczki, ul. Leśna skręca w lewo. Trasa prowadzi drogą gruntową prosto, ponownie do lasu. Po ok. 550 m mija przejazd kolejowy linii Kluczbork-Opole. Przed Zameczkiem droga rozwidla się, można pojechać w prawo aż do drogi asfaltowej, która łączy Nową Bogacicę z Zameczkiem lub w lewo i po około 1,5 km dojechać do leżącej na granicy gminy Kluczbork Nowej Bogacicy. Po drodze można podziwiać piękną Aleję Dębów, na którą składa się 9 okazów dębu szypułkowego. Jadąc na pn. od przysiółka Piece, trasa ponownie dociera do Zameczka. Następnie prowadzi do szlaku żółtego i po 3 km do wsi Żabiniec. Po 800 m trasa prowadzi do największej wsi gminy Kluczbork - Bogacicy, która obecnie liczy około 1,6 tys. mieszkańców.

W Bogacicy szlak z drogi skręca w prawo w ulicę Powstańców Śląskich. Z lewej mija się boisko sportowe, remizę strażacką oraz szkołę, za którą, po przejechaniu 300 m, skręca w lewo w ulicę Szkolną. Po 300 m trasa przecina ulicę Wolności (droga asfaltowa łącząca Borkowice) i dociera do ul. Stawowej, którą po 50 m dojeżdża się do placu Restauracji i Hotelu "Nad Stawem". Następnie trasa prowadzi w prawo ulicą Wiejską, potem Krzywą, gdzie dochodzi z prawej strony, z Kluczborka trasa koloru czarnego (łącznik).

Łącznik czarny (skrót do Kluczborka).

Istnieje możliwość skrócenia trasy poprzez skręt w prawo do miejscowości Krasków, który jest niewielką wsią przylegającą od zachodu do Kluczborka. Po drodze mija się kościół pw. Św. Jadwigi, budynki Fabryki Maszyn i Urządzeń FAMAK. Po minięciu bramy wjazdowej do zakładu, szlak skręca w lewo, a po ok. 200 m w prawo i ponownie dociera do torów kolejowych. Za nimi skręca w lewo i prowadzi do stacji PKP, gdzie łączy się z trasą "Gościnne Zagrody".

Można również jechać dalej, żółtym szlakiem. Należy skręcić w lewo i po 350 m dojechać do skrzyżowania, z którego skręca się w prawo,

w kierunku wsi Stare Czaple. Wśród łąk położonych w pradolinie Stobrawy trasa przecina drogę asfaltową. 500 m od skrzyżowania przekracza się most na Stobrawie i następny na Baryczce, która z prawej strony wpływa do Stobrawy. Szlak prowadzi prosto przez wieś w kierunku Smard i drogi krajowej nr 42, która łączy Kluczbork z Wrocławiem. Przekraczając ją należy zachować szczególną ostrożność, ponieważ jest utrudniona widoczność z prawej strony przez stojące obok budynki. Dalej trasa wiedzie prosto drogą asfaltową o małym natężeniu ruchu drogowego, którą z obu stron osłaniają rosnące drzewa. Dojeżdżając do wsi Smardy Dolne przekracza się na niestrzeżonym przejeździe kolejowym linię Kluczbork - Wrocław. Z lewej strony znajduje się nieczynna stacja. Jadąc dalej prosto 250 m do skrzyżowania, na którym trasa skręca w prawo, w ulicę Polną, po 250 m dociera się do leżącego po lewej stronie ulicy pałacu w otoczeniu drzew parkowych.

Ulica Polna za pałacem skręca w lewo w kierunku północnym. W odległości 300 m (drogowskaz) z lewej strony jest wylot drogi gospodarczej, na końcu, której w odległości 100 m widać kapliczkę zbudowaną z głazów poświęconą Matce Bożej Królowej Polski a powstałej dla uczczenia Roku Milenijnego. Szlak prowadzi następnie do skrzyżowania, gdzie jest tablicą informacyjną i drogowskaz szlaków.

Łącznik zielony

Prowadzi do Kluczborka (zaczyna się przy wylocie ul. Polnej na ul. Sadową). Po drodze mija z lewej strony przyczółek Sułoszyn, potem - już w granicach Kluczborka - ogródki działkowe. Na wiadukcie skręca w lewo i zjeżdżając w dół, mija krytą pływalnię. Tak dociera do trasy prowadzącej do stacji PKP.

Jadąc dalej żółtą trasą skręca się w lewo w ul. Sadową i jedzie przez mostek na Baryczce. Po 500 m dojeżdża się do ul. Głównej (droga łącząca Unieszów-Skałągi), którą jedzie się w prawo i po 700 m na skrzyżowaniu skręca w ul. Mostową. Na początku ulicy (z prawej strony) znajduje się dwór z połowy XIX wieku. Po następnych 600 m należy skręcić w lewo w ul. Górną, drogę łączącą wieś Krzywizna, odległą o ok. 3 km od Smard. Przejeżdża się drogę krajową nr 11 w stronę Łowkowic. Tam wjeżdża się na szlak "Gościnne Zagrody" i nim dociera do Kluczborka.

Szlaki rowerowe w gminie Lasowice Wielkie

Gmina posiada projekt 3 rowerowych szlaków turystycznych:

1/ trasa 17N o długości 11,2 km, początek w miejscowości Gronowice - koniec w Chocianowicach, teren płaski, trudność przeciętna, nawierzchnia asfaltowa.
2/ trasa 26C o długości 20 km, początek w Chocianowicach - koniec w Kamieńcu, teren płaski trudność przeciętna, nawierzchnia w części asfaltowa w części gruntowa utwardzona.
3/ trasa 51Y długość szlaku 19,3 km, początek w Trzebiszynie - koniec w Chocianowicach, teren płaski, trudność przeciętna nawierzchnia asfaltowa.

Ścieżki te są elementem dużego projektu "Rowerem po Śląsku". Aktualnie szlaki te nie są oznakowane.

Ścieżki dydaktyczne

1. Ścieżka dydaktyczna w gminie Byczynie

Trasa ścieżki dydaktycznej rozpoczyna się przed wejściem do budynku Publicznego Gimnazjum w Byczynie na ulicy Borkowskiej. Następnie prowadzi obok amfiteatru i stadionu miejskiego, budynku straży pożarnej w Byczynie. Dalej wiedzie przez park, w którego sercu znajduje się pomnik upamiętniający zwycięstwo hetmana Jana Zamojskiego nad Habsburskim Arcyksięciem Maksymilianem w roku 1588. W parku istnieje możliwość wykonania ćwiczeń przy pomocy Skali Porostowej. Skala ta została przystosowana do terenowych badań zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki. Następnie szlak prowadzi obok wieży Bramnej Polskiej, która znajduje się w obrębie murów miejskich i jest jedną z trzech zachowanych do dziś wież w Byczynie. Dalej ścieżka wiedzie przez plac Wolności, przy którym znajduje się kościół ewangelicki z końca XIV w., zbudowany w stylu gotyckim. Dalej prowadzi na rynek, gdzie stoi kolejny barokowy ratusz z przełomu XV/XVI w. Obok ratusza znajduje się okazała lipa drobnolistna – jedno z drzew pomnikowych w gminie Byczyna. Z rynku ścieżka prowadzi na północ na ulicę Szpitalną, następnie ulicą Okrężną do kościoła ewangelickiego, a dalej schodkami w dół do fosy. Następnie szlak dociera do stawów miejskich, a dalej do oczyszczalni ścieków w Byczynie. Potem trasa prowadzi ul. 11-go Listopada, ul. Klonową do stacji kolejowej. Kolejne punkty na trasie to: gotycka kaplica cmentarna z XVI w., wieża bramna, zlokalizowana w zachodniej części miasta tzw. Niemieckiej, neogotycki spichlerz z XIX w., Baszta Piaskowa. Ostatnim punktem na ścieżce jest „Piaskarnia" w Byczynie, gdzie można obserwować odkryty profil glebowy.

2. Ścieżka przyrodnicza Nasale - Pogorzałka.

Ścieżkę wyznaczono w południowo - wschodniej części gminy Byczyna, na długości ok. 4,5 km. Przewidywany czas jej przejścia to 1,5 do 2 godzin. Początek ścieżki znajduje się na przystanku PKS w miejscowości Nasale, położonej 7 km na południowy-wschód od Byczyny. Ścieżka wiedzie przez las, którego drzewostan reprezentowany jest przez sosnę zwyczajną, a w miejscach wilgotnych, wzdłuż cieków wodnych, olszynę z dominującą olszą czarną i jesionem wyniosłym stanowiącym domieszkę. Atrakcją ścieżki jest bór sosnowy, zbliżony swoją strukturą do naturalnego. Drzewostan tego zbiorowiska leśnego buduje sosna zwyczajna w wieku ok. 90 lat, a domieszkę stanowi brzoza brodawkowata oraz dąb szypułkowy. Podszyt jest słabo wykształcony, reprezentowany przez jarząb pospolity nazywany często jarzębiną. Runo dość ubogie i mało urozmaicone, charakterystyczne dla boru sosnowego. Są też trudne do przebycia zarośla różnych gatunków jeżyn, a w miejscach gdzie ich brak, pospolite gatunki trawy - trzcinnik piaskowy. Można tu także spotkać borówkę czarną, brusznicę oraz poziomkę

pospolitą. Dużą ozdobą są żółto kwitnące kwiaty jastrzębca leśnego i sałatnika leśnego. Na obszarze tym dogodne warunki do bytowania znalazły ptaki. Spotkać można sikorę bogatkę, sikorę modrą, drozda śpiewaka, dzięcioła średniego, kosa i ziębę. Następnie trasa ścieżki wiedzie przez łąkę, która jest miejscem występowania wielu interesujących gatunków roślin. Należą do nich: ostrożeń błotny, ostrożeń łąkowy, sit rozpierzchły, chaber łąkowy, firletka poszarpana, knieć błotna, niezapominajka błotna, kuklik zwisły, trzęślica modra i inne. Spotkać tu można również żabę moczarową, żabę trawną, a w okresie letnim, kiedy łąka zakwita mnóstwem kwiatów miejsce to jest doskonałym siedliskiem dla wielu motyli. Kolejny przystanek na trasie to podmokłe łąki leżące w dolinie płynącego tu strumyka. Z roślin, które porastają podmokłe tereny łąk wymienić należy: sit rozpierzchły, sitowie leśne, troję pospolita, troję rozesłana, ostrożeń łąkowy, rdest wężownik, szczaw zwyczajny, wierzbownicę błotną i gorysz błotny. Świat fauny reprezentują: zaskroniec, żaba trawna, trznadel, świergotek łąkowy i pliszka siwa.

3. Ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna Gołkowice - Kostów

Ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna Gołkowice - Kostów wyznaczona jest w północnej części gminy Byczyna, na długości około 8 km. Czas przejścia około 3 godziny.

Początek ścieżki znajduje się w Gołkowicach na przystanku PKS. Po przejściu 300 m dochodzi do zabytkowego pałacu otoczonego rozległym parkiem, gdzie usytuowany jest pierwszy przystanek wytypowanej ścieżki. W drzewostanie parku dominuje dąb szypułkowy, grab, lipa drobnolistna, klon zwyczajny. Następnie ścieżka prowadzi do śródpolnych stawów znajdujących się po obu stronach drogi, przy których wytyczono drugi przystanek. Na stawach tych występuje Lemno - Spirodeletum polyrhizae z dwoma gatunkami charakterystycznymi dla tego zespołu: rzęsą drobną i spirodelą wielokorzeniową. Polna droga dalej wiedzie, mijając po lewej stronie zabudowania wsi Gołkowice. W połowie wsi warto zboczyć z wyznaczonej ścieżki i zobaczyć z bliska zabytkowy drewniany kościółek.

Po przejściu 2,5 km trasa dochodzi do rzeki Prosna, która tworzy szereg meandrów i rozlewa się na kilka drobniejszych strumieni, między którymi znajdują się niedostępne wysepki. Tutaj wyznaczony jest kolejny przystanek. Jest on ciekawy ze względu na występowanie naturalnych zbiorowisk roślinnych. Tereny te porasta łęg jesionowo-olszowy, obejmujący podmokłe lasy z panującą w drzewostanie olszą czarną, z domieszką jesionu. W starorzeczach i zakolach spotykamy pod ścisłą ochroną grzybienie białe i grążele żółte. Teren jest również bogaty w liczne gatunki zwierząt.

Następnie ścieżka prowadzi do parku poddworskiego, w którym wyznaczono ostatni przystanek. W parku można zobaczyć jednego z najgrubszych w Polsce okazów miłorzęba dwuklapowego, drzewa pochodzącego z południowych Chin. Innym drzewem obcego pochodzenia jest korkowiec amurski pochodzący z Chin i Japonii.

Końcowym punktem ścieżki jest stacja PKP.

Kultura

Elementem o bezpośrednim wpływie na okresowy wzrost przyjazdów turystycznych do analizowanego obszaru są różnego rodzaju organizowane imprezy oraz bogate życie kulturalne. Ciekawy program oraz skuteczna promocja projektu wpływa na wzrost ruchu turystycznego stanowiąc formę aktywizacji społeczności lokalnych. Najbardziej popularne i najczęściej odwiedzane imprezy to wydarzenia organizowane cyklicznie. Turystów przyciągać mogą również zespoły regionalne oraz dynamicznie działające stowarzyszenia.

Upowszechnianiem kultury na terenie gmin objętych projektem zajmują się różnego rodzaju instytucje, ośrodki kultury, jak i twórcy ludowi. Ponadto animatorami kultury są domy ludowe, świetlice i biblioteki, większość z nich wymaga jednak modernizacji i doposażenia w sprzęt. Działalność kulturową prowadzą także parafie rzymskokatolickie i ewangelicko-augsburskie.

Na terenie *gminy Kluczbork* działają trzy domy kultury: Kluczborski Dom Kultury (KDK), Młodzieżowy Dom Kultury (MDK) oraz Wiejski Dom Kultury w Kuniowie. KDK organizuje dla mieszkańców zajęcia muzyczne, plastyczne, fotograficzne i taneczne, plenery fotograficzne, konkursy, przeglądy, prezentacje i wystawy, a także spotkania z przedstawicielami świata kultury i sztuki. Działa przy nim również Dyskusyjny Klub Filmowy "Koneser". MDK natomiast prowadzi pracownie artystyczne i techniczne z kołami zainteresowań, rozwijając przez to uzdolnienia dzieci i młodzieży. Działa przy nim zespół folklorystyczny "Stobrawka". WDK w Kuniowie jest organizatorem szeregu imprez, znajduje się w nim również biblioteka, sala bilardowa, sala komputerowa udostępniana bezpłatnie mieszkańcom wsi. Stałe i czasowe wystawy o różnej tematyce organizuje Muzeum im. Dzierżona w Kluczborku. Ponadto w mieście Kluczbork działa miejska i gminna biblioteka, czytelnia i kino "Bajka". Organizatorami imprez są ponadto Ośrodek Sportu i Rekreacji w Kluczborku oraz hufce harcerskie: Kluczborski Hufiec Harcerzy "Płomień" i Kluczborski Hufiec Harcerek "Watra". Pod patronatem Fundacji Kluczborskich Wieczorów Muzycznych rokrocznie od 13 lat od maja do października w kościele ewangelickim pw. Zbawiciela organizowane są koncerty organowe, które swoją obecnością uświetniają sławni na świecie soliści i instrumentaliści. W Kluczborku funkcjonuje Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia oraz Uniwersytet III Wieku. Do gminnego kalendarza imprez na stałe wpisały się takie imprezy, jak: festyny "Dzieci Dzieciom" i "Dorośli Dzieciom", "Dni Kluczborka", Powiatowy Przegląd Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej, Wojewódzkie Spotkania Taneczne "Mój pierwszy krok", Plastyczno-Fotograficzne Warsztaty Szkoleniowe pn. "Ziemia Kluczborska – Śladami Dzierżona", Ogólnopolski Konkurs Recytatorski dla Młodzieży i Dorosłych, Ogólnopolskie Dni Pszczelarza, Międzynarodowe Wyścigi Kolarskich Juniorów, "Noc Świętojańska – Noc Kupały" oraz Ogólnopolski Zlot Miłośników VW Garbusa.

W gminie aktywnie działają twórcy ludowi: rzeźbiarze, muzycy ludowi, osoby zajmujący się plastyką i rękodziełem artystycznym, malarze, graficy i tancerze. Wielu z nich to osoby bardzo zasłużone dla kultury i sztuki nie tylko w gminie, ale również w całym powiecie i Polsce.

Życie kulturalne *gminy Byczyna* skupia się wokół Gminnego Ośrodka Kultury w Byczynie. Animatorami kultury są również: Ochotnicza Straż Pożarna, Komenda Hufca ZHP i Koła Gospodyń Wiejskich. Organizowanych jest wiele imprez o charakterze kulturalno-sportowym, które mają na celu promocję turystyki i zdrowego stylu życia. Rajd Rowerowy, Międzynarodowy Turniej Małej Ligi Baseballa, Mistrzostwa Polski w Ringo oraz Zlot Piłkarzy Weteranów to wydarzenia, dzięki którym gmina zasłynęła nie tylko w Polsce, ale i za granicą. Od kilku lat wizytówką gminy są również imprezy z udziałem Stowarzyszenia Bractwa Rycerskiego. W planach rozwoju obszaru znajduje się m.in. wybudowanie drewnianego warownego grodu rycerskiego nad Zalewem Biskupice-Brzózki (projekt Polsko-Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa Interreg IIIA). Ważnym i znanym jest również Międzynarodowy Jarmark Średniowieczny, Wojewódzki Turniej Recytatorski "O buławę hetmańską" i Wojewódzki Przegląd Orkiestr Dętych.

Plany rozwoju gminy uwzględniają działania w zakresie kultury, przewiduje się m.in. wybudowanie centrum oświatowo-kulturalnego w Paruszowicach, a także realizację projektu pt. "Dziedzictwo kultury i tradycji w tworzeniu lokalnego produktu turystycznego" (oba projekty finansowane z SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich"). Ponadto w planach znalazły się: przebudowa świetlicy wiejskiej w Roszkowicach na salę wielofunkcyjną, remont świetlicy i budowa placu zabaw dla dzieci w Polanowicach, modernizacja świetlicy wiejskiej w Nasalach, utworzenie wiejskiego domu kultury we wsi Kostów.

Swoją działalność w gminie prowadzą także twórcy ludowi: plastycy, muzycy i malarze, Kino "Wanda" oraz Miejsko-Gminna Biblioteka w Byczynie, jak również dwa zespoły ludowo-folklorystyczne "Miechowianki" i "Jarzębiny".

Wołczyński Ośrodek Kultury w Wołczynie oraz Parafia Rzymskokatolicka prowadzona przez Ojców Kapucynów to główni animatorzy życia kulturalnego w *gminie Wołczyn*. W Ośrodku działają zespoły: Dziecięcy Zespół Teatralny "Kacperek", Zespół Pieśni i Tańca "Modrzewiacy"[16], Chór Klubu Seniora "Wrzos", Zespół "Lunatycy" i "Jarzębinki". Prowadzone są zajęcia muzyczne. Aktywnie działa Klub

[16] Zespół powstał w 1980 r. przy Domu Kultury w Wołczynie. Nazwa wywodzi się od modrzewi, rosnących w wołczyńskich lasach. Początkowo tańczyła grupa 16-osobowa. Obecnie zespół wraz z kapela liczy 37 osób. W chwili obecnej zespół prezentuje tańce i przyśpiewki regionów: Górnego Śląska, Wielkopolski, Lublina, Łowicza, Rzeszowa, mieszczan żywieckich, Krakowa, Opoczna, Kurpi Zielonych oraz polskie tańce narodowe. Poprzez lata działalności zespół "Modrzewiacy" uczestniczył w licznych przeglądach, konkursach i w festiwalach w kraju i za granicą. Ponadto wziął udział w nagraniach telewizyjnych i radiowych oraz nagrał płytę CD z kolędami.

Foto-Video "Junior", który organizuje zajęcia fotograficzno-filmowe. W Wołczynie znajduje się kino "Syrena". Przy szkole podstawowej nr 1 od 20 lat działa Zespół Wokalno-Taneczny "Wielokropek" i Teatrzyk "Abecadło". Działalność kulturalną prowadzi także miejska i gminna biblioteka publiczna w Wołczynie i jej filie w Gierałcicach, Komorznie i Szymonkowie. Działalność kulturalna prowadzona jest również w 20 świetlicach wiejskich, z których jedną (w Wierzbicy Górnej) zmodernizowano ze środków SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006". W gminie zajęcia taneczne organizują ponadto zespoły rockowe "Nihil" i "Over Load". Do najważniejszych imprez należą "Dni Wołczyna" oraz lipcowe Spotkania Młodych. Niezwykle ważnym wydarzeniem w gminie jest impreza "Serce dla Wołczyna" – akcja, podczas której mieszkańcy kwestują na rzecz swojego miasta i gminy. Podczas 5 edycji udało się zebrać pieniądze, z których m.in. uruchomiono nieczynną windę w ośrodku leczniczym, zbudowano plac zabaw dla dzieci, wykonano podświetlenie kościoła w Wołczynie i zakupiono radiowóz dla policji.

Na uwagę zasługuje również działalność zespołu śpiewaków – artystów "Buraki" (wcześniej "RadBur"), w skład, którego wchodzą przedstawiciele władz samorządowych.

Gmina jest również źródłem inspiracji dla poetów ludowych.

Na terenie *gminy Lasowice Wielkie* nie funkcjonuje obiekt pełniący rolę Domu Kultury. Animatorami kultury są świetlice wiejskie pozostające w zarządzie gminy w Laskowicach, Trzebiszynie, Wędryni oraz remiza strażacka pełniąca również rolę świetlicy we wsi Ciarka. Ponadto w 3 miejscowościach gminy funkcjonują świetlice wiejskie będące w zarządzie Towarzystwa Kulturalno-Społecznego Niemców na Śląsku Opolskim. Zlokalizowane są one w: Gronowicach, Jasieniach i Tułach. W Lasowicach Małych funkcjonuje Lasowicki Dom Kultury i Tolerancji prowadzony przez parafię ewangelicką.

Aktualnie w ramach SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006" w gminie realizowany jest projekt dotyczący rozbudowy i remontu świetlicy Centrum Kultury w Laskowicach.

Gmina Lasowice Wielkie słynie z kowalstwa artystycznego. W Chocianowicach funkcjonuje od końca XIX wieku kuźnia, prowadzona od 5 pokoleń przez rodzinę Turków. Działa tutaj Gminna Biblioteka Publiczna w Lasowicach Wielkich z filiami w Chocianowicach i Laskowicach. W gminie odbywają się liczne imprezy kulturalno-sportowe o randze lokalnej, takie jak: zawody strażackie, dożynki oraz imprezy z okazji świąt okolicznościowych.

<u>Organizacje pozarządowe</u>

Na obszarze gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie zarejestrowane są 84 stowarzyszenia oraz 20 uczniowskich klubów sportowych działających na zasadach stowarzyszeń. Jest to imponująca liczba, świadcząca o dużej aktywności społeczności lokalnych, aczkolwiek

nie wszystkie organizacje mają znaczenie dla rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem.

Niewątpliwie najważniejsze znaczenie w kontekście stymulowania rozwoju turystyki na analizowanym obszarze ma Kluczborsko-Oleska Lokalna Organizacja Turystyczna, która wśród celów statutowych posiada:

1. **Wspieranie rozwoju turystyki.**
2. **Integrację społeczności lokalnej głównie: jednostek samorządu lokalnego i branży turystycznej.**
3. **Tworzenie i rozwój produktu turystycznego wokół lokalnych atrakcji turystycznych.**
4. **Promocję lokalnych produktów i atrakcji turystycznych.**
5. **Gromadzenie i aktualizowanie informacji o atrakcjach i produktach turystycznych.**
6. **Propagowanie i podejmowanie działań na rzecz ekologii i ochrony środowiska.**
7. **Koordynację wszelkich działań proturystycznych.**
8. **Doskonalenie kadr, prowadzenie badań marketingowych w zakresie turystyki oraz ich analiza.**
9. **Tworzenie lokalnego systemu informacji turystycznej.**

Wśród innych organizacji, których działalność ma istotne znaczenie dla kreacji produktów turystycznych powiatu kluczborskiego wymienić należy również:

- **Polsko-Niemiecko-Ukraińskie FORUM BIZNESU Regionów Partnerskich w Kluczborku, którego główne cele zakładają inicjowanie, propagowanie i wspieranie działań członków stowarzyszenia w zakresie: nawiązywania współpracy w zakresie promocji podmiotów gospodarczych w regionach partnerskich, wzajemnej wymiany informacji związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.**
- **Stowarzyszenie Ziemi Kluczborskiej "BEZPIECZNE MIASTO" w Kluczborku, którego główne cele dotyczą: wspierania inicjatyw mających na celu ograniczanie i zapobieganie przestępczości, poprawę bezpieczeństwa obywateli, wzrost wykrywalności sprawców przestępstw oraz ograniczanie zjawisk o charakterze patologicznym i kryminogennym.**
- **Dobroczynne Towarzystwo Opolskie "RÓWNE SZANSE", które ma za zadanie działanie na rzecz wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży w ramach wspierania ruchu harcerskiego.**
- **Stowarzyszenie "GARBITONI" w Kluczborku, które zrzesza miłośników samochodów Volkswagen Garbus i rozpowszechnia wiedzę o samochodach Volkswagen Garbus oraz innych modelach pojazdów firmy VW, gromadzi i rozpowszechnia materiały i dokumentację dotyczącą VW Garbus, organizuje spotkania miłośników starych samochodów i wzajemną wymianę doświadczeń.**
- **Stowarzyszenie SZANSA KOBIET w Kluczborku, które świadczy wsparcie osobom potrzebującym.**

- **Stowarzyszenie Rozwoju i Odnowy Wsi Kujakowice, które wspiera zrównoważony rozwój wsi Kujakowice oraz chroni interesy społeczności lokalnej.**
- **Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Kuniów, które wspiera rozwój wsi, demokrację i budowę społeczeństwa obywatelskiego oraz zajmuje się ochroną interesów społeczności lokalnej.**
- **Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Krasków, które wspiera rozwój wsi, demokrację i budowę społeczeństwa obywatelskiego oraz zajmuje się ochroną interesów społeczności lokalnej.**
- **Stowarzyszenie przyjaciół wsi Laskowice, które wspiera zrównoważony rozwój wsi, demokrację i budowę społeczeństwa obywatelskiego oraz zajmuje się ochroną interesów społeczności lokalnej.**
- **Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Bąków, które wspiera zrównoważony rozwoju wsi Bąków, chroni interesy lokalnej społeczności, upowszechnia turystykę, sport i rekreację, działa na rzecz ochrony środowiska, współpracuje z władzami samorządowymi**
- **Międzynarodowe Towarzystwo Upraw i Ochrony Drzew, które zajmuje się: promocją, rozwojem praktycznych metod kultywacji drzew, kształtowaniem świadomości społecznej na temat drzew, rozwijaniem zainteresowań sadzeniem i ochroną drzew, publikowaniem wyników badań naukowych związanych z kultywacją drzew.**
- **Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej Okręg Górnośląski Zarząd Obwodu Kluczborskiego ZHR, którego główne cele zakładają wychowanie człowieka metodą harcerską, upowszechnianie w harcerstwie ideałów harcerskich, prowadzenie pracy wychowawczej, organizowanie stałych zajęć pozalekcyjnych dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych.**
- **Klub Miłośników Pojazdów Terenowych, AUTO JEEP KLUB, którego celem jest popularyzacja i upowszechnianie sportów samochodów terenowych, organizacja turystyki samochodowej.**
- **Klub Jeździecki "Brzezina", którego działalność dotyczy organizacji i prowadzenia działalności sportowo- rekreacyjnej, dbałości o tradycje jeździeckie, upowszechniania wiedzy z zakresu hipologii jeździectwa, współudziału w zawodach konnych i pokazowych.**
- **Bezpartyjny Blok Samorządowy BBS, którego działalność dotyczy: wszechstronnego rozwoju powiatu kluczborskiego, rozwoju demokracji i samorządności lokalnej, rozwoju gospodarczego powiatu, działania na rzecz zgodnego współdziałania wszystkich mieszkańców regionu, rozwoju oświaty i kultury lokalnej.**
- **Kluczborski Klub Karate, który prowadzi działalność w zakresie rozwoju i popularyzacji karate i innych dalekowschodnich sportów walki, prowadzenia i organizowania szkolenia zawodników, szkolenia instruktorów i sędziów, sprawowania wszechstronnej opieki szkoleniowej i wychowawczej nad członkami klubu.**

Oprócz wyszczególnionych powyżej organizacji, istotne znaczenie dla rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem mają:

- **Kluby i zespoły sportowe, których działalność dotyczy: rozwijania wśród ludności zamiłowania do uprawiania sportu, rozwoju życia kulturalno oświatowego, dążenia do ogólnego wzrostu kultury fizycznej i zdrowotnej, propagowania kultury fizycznej na obszarach wiejskich, organizowania życia sportowego, organizacji zawodów sportowych, prowadzenia imprez sportowych.**
- **Jednostki ochotniczej straży pożarnej, których działalność dotyczy m.in. rozwijania wśród członków kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno – oświatowej.**
- **Uczniowskie kluby sportowe, których działalność dotyczy planowania i organizowania pozalekcyjnego życia sportowego uczniów, angażowania wszystkich uczniów do różnorodnych form aktywności ruchowej, gier i zabaw, organizowania różnych form współzawodnictwa sportowego.**

Pozostałe elementy infrastruktury społecznej istotnej z punktu widzenia rozwoju turystyki

Do innych elementów infrastruktury społecznej, ważnej z punktu widzenia przyjeżdżającego turysty, należą: banki, biura podróży, urzędy pocztowe i stacje paliw.

Lista tego typu obiektów znajdujących się w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela nr 18. Wykaz banków, biur podróży, urzędów pocztowych i stacji paliw na analizowanym obszarze.

Gmina	Banki	Biura podróży	Poczta	Stacje paliw
Gmina Kluczbork	§ Bank PEKAO S.A. w Kluczborku § Bank Zachodni – WBK S.A. (3 bankomaty), Kluczbork § PKO BP S.A. w Kluczborku § Bank Śląski S.A. w Kluczborku § Bank Spółdzielczy w Wołczynie, oddział w Kluczborku § Kantory wymiany walut – 3 punkty w Kluczborku	§ BP "CONTI", Kluczbork § BP "Euro-Express", Kluczbork, § BP "Euro-Express", Ligota Górna § BP "LIDO" (licencja "Orbis"), Kluczbork § BP "Orbita", Kluczbork § Przeds. PKS, Biuro Obsługi Turystycznej, Kluczbork	§ UP w Kluczbork - 2 placówki, § UP w Bąkowie § UP w Bogacicy § UP w Kujakowicach Górnych § Agencja Pocztowa w Smardach Dolnych	19 stacji paliw
Gmina Byczyna	§ Bank Zachodni S.A.	§ brak	§ UP w Byczynie	3 stacje paliw

Gmina	Banki	Biura podróży	Poczta	Stacje paliw
	O/Kluczbork, filia Byczyna § Bank Spółdzielczy, Namysłów, o/Byczyna § Agencja PKO BP w Byczynie			
Gmina Wołczyn	§ Bank Spółdzielczy w Wołczynie (+ 2 filie), bankomat § PKO BP S.A. (bankomat) w Wołycznie § PKO – Bank Państwowy w Wołczynie	brak	§ UP w Wołczynie § UP w Skałągach § UP w Wierzbicy Górnej § UP w Krzywiczynach § Agencja Pocztowa w Szymonkowie	2 stacje paliw
Gmina Lasowice Wielkie	§ Bank Spółdzielczy w Lasowicach Małych	brak	§ UP w Lasowicach Małych § UP w Lasowicach Wielkich § UP w Chudobie	1 stacja paliw w Lasowicach Wielkich

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych oraz wywiadu telefonicznego.

Na analizowanym obszarze funkcjonują oddziały banków: Pekao S.A., PKO BP S.A., Banki Spółdzielcze, Bank Zachodni WBK, Bank Śląski. Bankomaty przy oddziałach banków znajdują się w miastach należących do obszaru projektu – Kluczbork i Wołczyn. Największą ilością oddziałów banków charakteryzuje się gmina Kluczbork.

Analiza wskazuje, iż problemy mogą się pojawić w przypadku chęci zapłacenia kartą (znikoma jest ilość sklepów i punktów usługowych obsługujących płatności bezgotówkowe) lub wybrania pieniędzy z bankomatu.

Jeżeli chodzi o stacje paliw, zdecydowana ich większość znajduje się na terenie gminy Kluczbork. Jednakże każda z gmin objętych projektem posiada na swoim terenie stacje benzynowe.

Istniejące biura podróży są nieliczne i funkcjonują jedynie w Kluczborku.

Każda z gmin posiada na swoim terenie urząd pocztowy.

4.2.2.2. Infrastruktura turystyczna.

Turystyka i jej rozwój wpływa na konieczność poszerzania infrastruktury turystycznej. Systematyczne podnoszenie poziomu jakości bazy noclegowej i gastronomicznej, a także szybki jej rozwój i urozmaicenie, przyczyniają się do lepszego postrzegania obszaru przez turystów. Stają się dodatkową zachętą do przyjazdu.

Baza noclegowa

Istniejąca baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze. Odpowiedni standard i różnorodność obiektów noclegowych ze zróżnicowanymi cenami jest kluczowym elementem w procesie podejmowania decyzji o wyborze miejsca pobytu zarówno krótkiego, jak i dłuższego.

Obiekty bazy noclegowej występujące na terenie objętym projektem podano w poniższych tabelach i zakwalifikowano do następujących kategorii[17]:

- **hotele,**
- **pensjonaty,**
- **gospodarstwa agroturystyczne,**
- **inne (kategoria obejmuje zajazdy, campingi, schroniska i internaty).**

Hotele

Tabela nr 19. Hotele funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Lp	Nazwa	Adres	Ilość miejsc	Opis/Dodatkowa oferta
GMINA KLUCZBORK				
1.	Hotel "Nefryt"	ul. Kilińskiego 19, 46-200 Kluczbork	49	Hotel pracowniczy, pokoje 1,2,3,4-osobowe oraz apartamenty (wyposażone w łazienkę i TV). Restauracja hotelowa.
2.	Hotel "W Rynku"	Rynek 19, 46-200 Kluczbork	10	Hotel położony w rynku. Pokoje 1 i 2-osobowe, wyposażone w TV, łazienkę i telefon. Bar, kawiarnia.
3.	Hotel "Nad Stawem"	Pl. Targowy 1, 46-243 Bogacica	14	Hotel położony nad stawem. 6 pokoi 2-osobowych i 2 1-osobowe, wyposażone w łazienkę, TV-SAT. Restauracja hotelowa, bar.
4.	W maju zostanie oddany do użytku nowy hotel w Rynku w Kluczborku na 30 miejsc noclegowych. W trakcie remontu jest również hotel sportowy na 30 miejsc.			
GMINA BYCZYNA				
5.	Hotel "Grodzka"	ul. Poznańska 2, 46-220 Byczyna	37	Pokoje 1 i 2-osobowe z łazienką, wyposażone w TV. Restauracja hotelowa
GMINA WOŁCZYN				
6.	Hotel "Granpol"	ul. Szymonowska 14,	50	Dwa budynki, jeden z nich

[17] Kategorie zostały zaproponowane przez PART w celu dokonania obliczeń statystycznych.

		46-250 Wołczyn		**niedawno oddany do użytku. W nowym budynku pokoje z łazienkami, TV, radio. Restauracja hotelowa.**
GMINA LASOWICE WIELKIE				
brak				

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

Pensjonaty

Tabela nr 20. Pensjonaty funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Lp	Nazwa	Adres	Ilość miejsc	Opis/Dodatkowa oferta
GMINA KLUCZBORK				
1.	**Pensjonat "Tosca"**	**ul. Drzymały 12, 46-200 Kluczbork**	**8**	**4 pokoje 2-osobowe, wyposażone w TV-SAT, łazienkę, telefon. Restauracja serwująca dania kuchni polskiej i śląskiej.**
GMINA BYCZYNA				
brak				
GMINA WOŁCZYN				
2.	**Pensjonat "Wypoczynek"**	**ul. Słowackiego 10, 46-250 Wołczyn**	**14**	**6 pokoi: 1, 2 i 3-osobowe, wyposażone w łazienkę i TV.**
GMINA LASOWICE WIELKIE				
3.	**Pensjonat "Szumirad"**	**Szumirad 40, 46-275 Chudoba**	**80**	**Pensjonat położony w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu "Smolnik". Pięknie położony, nieopodal stawy. Możliwość całodziennego wyżywienia i zakwaterowania dużych grup autokarowych.**
4.	**Pensjonat (pokoje gościnne) przy "Karczmie Myśliwskiej"**	**Szumirad 9, 46-275 Chudoba**	**12**	**Apartament, 1 pokój 1-osobowy i 4 pokoje 2-osobowe. Pokoje wyposażone w TV-SAT, telefon, łazienkę.**

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

Gospodarstwa agroturystyczne

Tabela nr 21. Gospodarstwa agroturystyczne funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Lp	Nazwa	Adres	Ilość miejsc	Opis/Dodatkowa oferta
GMINA KLUCZBORK				
1.	**Gospodarstwo agroturystyczne Barbary i Witolda Stodołów**	**Bogdańczowicze 21, 46-233 Bąków**	**noclegi na polu namiotowym, możliwość ustawienia przyczep**	**Jazda konna, mini zoo (konie, wietnamskie świnki, krowy, kozy, psy). Możliwość przyjechania ze zwierzętami. Oferta edukacyjna dla dzieci**

			campingowych	**i młodzieży. Języki: niemiecki**
2.	**Agroturystyczne Gospodarstwo Ekologiczne "Agrochatka"**	**Biadacz Brodnica 17, 46-233 Bąków**	**10 + istnieje możliwość rozbicia namiotu lub pozostawienia przyczepy campingowej, a także spania na sianie**	**Miejsca noclegowe w pokojach: 2,3,4-osobowych. Wyżywienie we własnym zakresie lub na życzenie – przygotowywane przez gospodynię. Do dyspozycji gości: kuchnia, grill, stół do ping ponga, mini kosz, miejsce zabaw dla dzieci. Istnieje możliwość przyjazdu ze zwierzętami. Języki: niemiecki, angielski, rosyjski. Specjalna oferta dla szkół i przedszkoli (warsztaty edukacyjne i lekcje przyrody), firm (imprezy integracyjne, grzybobrania), wycieczki rowerowe. Nowością w ofercie są warsztaty dla szkół i przedszkoli nt. integracji z UE oraz kursy I i II stopnia, seminaria, wykłady i konsultacje z feng shui. Gospodarstwo nagrodzone na IV Międzynarodowych Targach Turystyki, Sportu i Wypoczynku "W Stronę Słońca" Opole 2004 za promocję turystyki wiejskiej. 2003 – Gazeta Polska uznała ofertę Agrochatki za najbardziej interesującą w województwie opolskim.**
3.	**Gospodarstwo ekologiczne "Ekostyl"**	**Biadacz-Kamienisko 6, 46-233 Biadacz**	**noclegi na polu namiotowym**	**Warsztaty nt. ekologii i rolnictwa ekologicznego, warsztaty rękodzieła, degustacja produktów rolnych z własnych upraw. Języki: angielski i niemiecki**
4.	**Gospodarstwo "U Joli i Grzesia"**	**ul. Kozłowicka 77, Biadacz, 46-233 Bąków**	**noclegi na polu namiotowym, możliwość ustawienia przyczepy campingowej**	**Gospodarstwo znajduje się przy trasie ścieżki rowerowej "Gościnne Zagrody". Oferta edukacyjna dla dzieci i młodzieży, możliwość wypożyczenia roweru, zakupu produktów z gospodarstwa ekologicznego.**
GMINA BYCZYNA				
5.	**Gospodarstwo agroturystyczne "Hetman Roma Byczyna"**	**Proślice 58**	**20**	**Pokoje – apartamenty i pokoje w pałacu. Do dyspozycji restauracja, kawiarnia, sale bankietowe, zabytkowy park o pow. 2,5 ha. W pałacu stworzono Europejskie Centrum Rzemiosła**

				Rycerskiego. Gospodarze organizują biesiady z miodem pitnym i staropolską kuchnią, imprezy firmowe i towarzyskie. Jazda konna, strzelanie z łuku.
6.	**Obiekt pałacowo-parkowy Gołkowice**	**Gołkowice 4, 46-220 Gołkowice**	**10**	**Pięknie położony pałac, w otoczeniu największego i najstarszego w gminie parku. Wędkowanie, hipoterapia, jazda konna, bryczki, sanie, wypożyczalnia rowerów, plenery malarskie i rzeźbiarskie, wyżywienie na życzenie klientów (obiekt wymaga dalszych prac renowacyjnych, w planach zwiększenie liczby miejsc noclegowych, budowa basenu, kortu tenisowego, modernizacja stajni, budowa pieca chlebowego i wędzarni). Języki: rosyjskie, niemiecki**
7.	**Obiekt pałacowy w Biskupicach**	**Biskupice k. Janik**	**12**	**Noclegi w zabytkowych pokojach, wyposażone w kuchnię i łazienkę. Możliwość całodziennego wyżywienia. Do dyspozycji gości: ogród wypoczynkowy, grill i kominek ogrodowy, wypożyczalnia rowerów. Przejażdżki bryczką.**
GMINA WOŁCZYN[18]				
8.	**Gospodarstwo agroturystyczne Langhammer Norbert**	**Wierzchy 73A, 46-250 Wołczyn**	**7**	**Na terenie gospodarstwa znajdują się stawy rybne (3 ha), możliwość łowienia ryb, korzystania z łódek, rowerów wodnych. Plac zabaw, bilard, grill. W pobliżu las pełen grzybów i zwierzyny.**
9.	**Gospodarstwo agroturystyczne Mariusz Olejnik**	**ul. Polna 3, 46-262 Skałągi**	**9**	**Możliwość łowienia ryb we własnym stawie, boisko do koszykówki i siatkówki, tenis stołowy, rowerowy, sauna ogrodowa, w pobliżu las z grzybami.**
10.	**Gospodarstwo agroturystyczne "Krystyna" / Urszula**	**Wierzchy 89**	**10**	**Gospodarstwo położone w lesie, pobyty przede wszystkim dla myśliwych.**

[18] W planach jest uruchomienie gospodarstwa agroturystycznego "Folwark Rozalia" w miejscowości Komorzno-Lubiatowice w gminie Wołczyn. Już obecnie istnieje tam możliwość przenocowanie pod namiotem. Na terenie gospodarstwa znajduje się 2 ha staw rybny oraz siedlisko gniazdowania ptaków. Na obszarze gospodarstwa, z uwagi na wyjątkowe walory przyrodnicze, ma zostać utworzony użytek ekologiczny (w przygotowaniu wniosek do Rady Gminy Wołczyn).

	Jaźwińska			**Możliwość wyżywienia, wspólne polowania.**
GMINA LASOWICE WIELKIE				
11.	**Ośrodek agroturystyczny "Walotkownia"**	**Chocianowice 107, 46-280 Lasowice Małe**	**9**	**Całodzienne wyżywienie, organizacja wycieczek po okolicach i dalszych (Częstochowa, Góra Św. Anny).**

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

Inne (campingi, schroniska, internaty, zajazdy)

Tabela nr 22. Inne obiekty noclegowe funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Lp	Nazwa	Adres	Ilość miejsc	Opis/Dodatkowa oferta
GMINA KLUCZBORK				
1.	**OSiR Bąków**	**46-233 Bąków**	**50 – domki 100 - namioty**	**Pięknie położony wśród lasów, bogata oferta: staw, basen, boisko do piłki plażowej, restauracja – obecnie adaptowana na centrum konferencyjno-szkoleniowe.**
2.	**Internat przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych**	**Bogdańczowice 2a, 46-233 Bąków**	**45**	**Nowocześnie urządzony internat, mieści się w zabytkowym budynku położonym w pięknym parku. Posiada zaplecze sportowe (sala gimnastyczna, siłownia, boiska trawiaste). Baza noclegowa dla obozów, kolonii, szkoleń, kursów i konferencji.**
3.	**Zajazd "U Bartnika"**	**46-233 Bąków**	**22**	**9 pokoi, klimatyzowana sala na 100 osób, obiekt położony przy trasie nr 11 Poznań-Katowice**
GMINA BYCZYNA				
4.	**Internat przy Zespole Szkół Licealno-Zawodowych**	**Polanowice, 46-220 Byczyna**	**70**	**Zakwaterowanie w pokojach 2,3-osobowych. W internacie znajduje się sala rozwoju kultury fizycznej, sala gimnastyczna, a przy budynku pełnowymiarowy stadion sportowy i kort tenisowy. Jest to baza dla obozów, kolonii dla dzieci i młodzieży w okresie ferii zimowych i letnich. Całodzienne wyżywienie.**
5.	**Gospodarstwo rybne "Groblex"**	**Kostów, 46-220 Byczyna**	**10**	**Gospodarstwo czynne cały rok, do dyspozycji gości są 2**

				dwupoziomowe mieszkania o wysokim standardzie; dodatkowa oferta: wędkowanie
GMINA WOŁCZYN				
6.	**Dom Rekolekcyjny Schronisko**	**ul. Kościelna 2, 46-250 Wołczyn**	**30**	**Baza noclegowa w Domu Rekolekcyjnym wykorzystywana jest podczas Spotkania Młodych w Wołczynie.**
GMINA LASOWICE WIELKIE				
brak				

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

Baza noclegowa na obszarze objętym projektem jest skromna. Jej ilościowe zestawienie pokazuje tabela poniżej.

Tabela nr 23. Zestawienie ilościowe bazy noclegowej funkcjonującej na obszarze objętym projektem.

Kategoria / Gmina	Hotele	Pensjonaty	Gosp. agrotur.	Inne	Razem
Gm. Kluczbork	**4 / 73[19]**	**1 / 8**	**4 / 10 + pola namiotowe**	**3 / 217**	**12 / 308**
Gm. Byczyna	**1 / 37**	**0**	**3 / 42**	**2 / 80**	**6 / 159**
Gm. Wołczyn	**1 / 50**	**1 / 14**	**3 / 26**	**1 / 30**	**6 / 120**
Gm. Lasowice Wielkie	**-**	**2 / 92**	**1 / 9**	**-**	**3 / 101**
Razem	**6 / 160**	**4 / 114**	**11 / 87 + pola namiotowe**	**6 / 327**	**27 / 688**

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Jak widać w powyższej tabeli, ogółem w gminach objętych projektem funkcjonuje 27 obiektów oferujących usługi noclegowe. Najwięcej jest gospodarstw agroturystycznych – 11, oferują 87 miejsc noclegowych oraz hoteli – 6, oferują 160 miejsca noclegowe i obiektów z kategorii inne – 6, oferują 327 miejsc noclegowych. Różnice w ilości obiektów poszczególnych kategorii są jednak bardzo małe, co obrazuje wykres poniżej.

Wykres nr 3. Baza noclegowa pod względem kategorii obiektów.

[19] **Pierwsza liczba oznacza ilość obiektów, druga liczba to ilość miejsc noclegowych.**

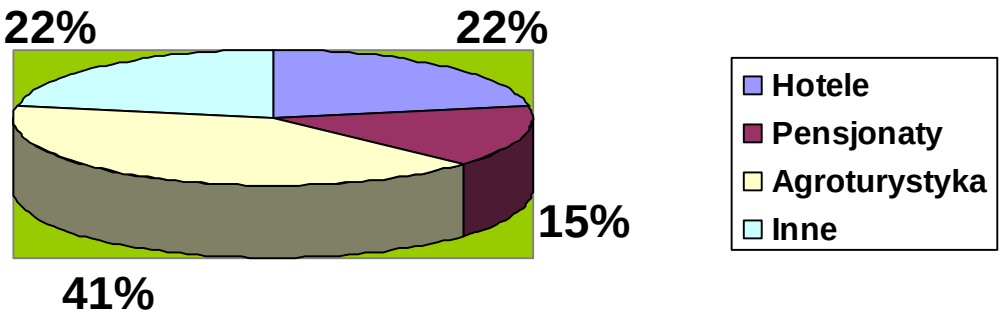

*Źródło: **Opracowanie własne PART S.A.***

Większe różnice występują w terytorialnym rozmieszczeniu bazy noclegowej. Jak widać na poniższych wykresach, najwięcej obiektów funkcjonuje w gminie Kluczbork. Najgorsza sytuacja jest w gminie Lasowice Wielkie, w której znajdują się tylko 3 obiekty.

Wykres nr 4. Terytorialne rozmieszczenie bazy noclegowej.

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Wykres nr 5. Zestawienie dotyczące bazy noclegowej (wg kategorii obiektów w poszczególnych gminach).

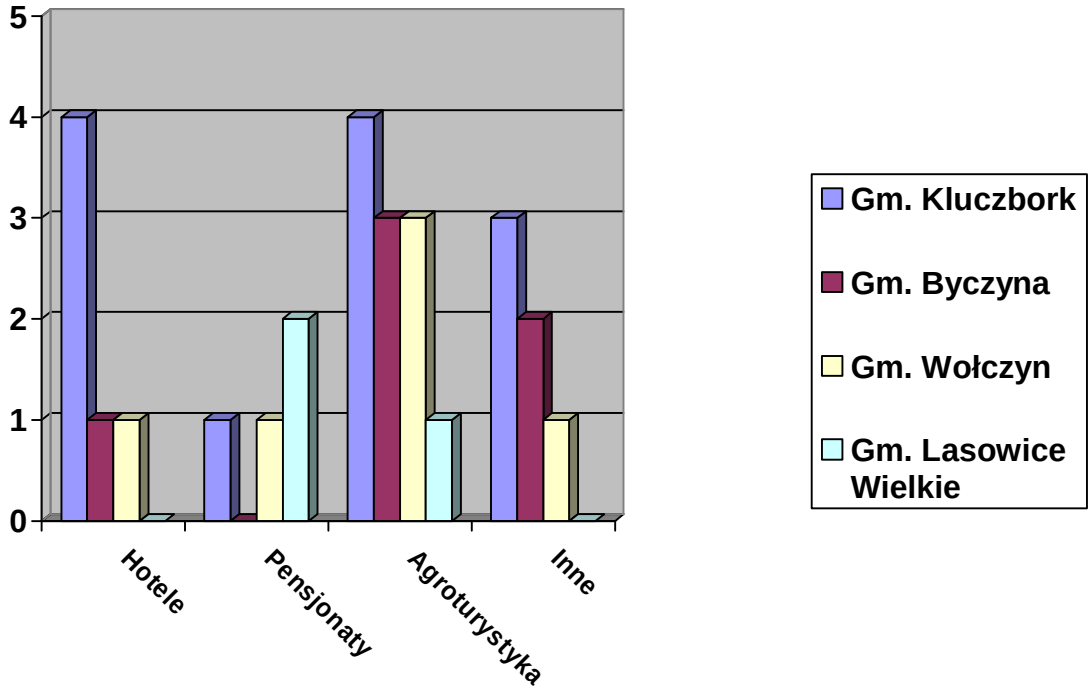

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Jeżeli chodzi o ilość miejsc noclegowych, największa liczba występuje w gminie Kluczbork (308) i w tzw. innych obiektach. Liczba ta

wynika jednak z istnienia na obszarze gminy Kluczbork campingu w Bąkowie oraz Internatu w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych (są to miejsca sezonowe). Stosunkowo duża ilość miejsc w gminach Byczyna i Lasowice Wielkie jest również efektem istnienia obiektów dla klientów grupowych (o dużej ilości miejsc) w postaci Internatu przy Zespole Szkół Licealno-Zawodowych (obiekt sezonowy) i Pensjonatu w Szumiradzie (czynnym cały rok). Zestawienie dotyczące ilości miejsc noclegowych oferowanych przez poszczególne kategorie obiektów w gminach obrazuje poniższy wykres.

Wykres nr 6. Zestawienie bazy noclegowej pod względem ilości oferowanych miejsc.

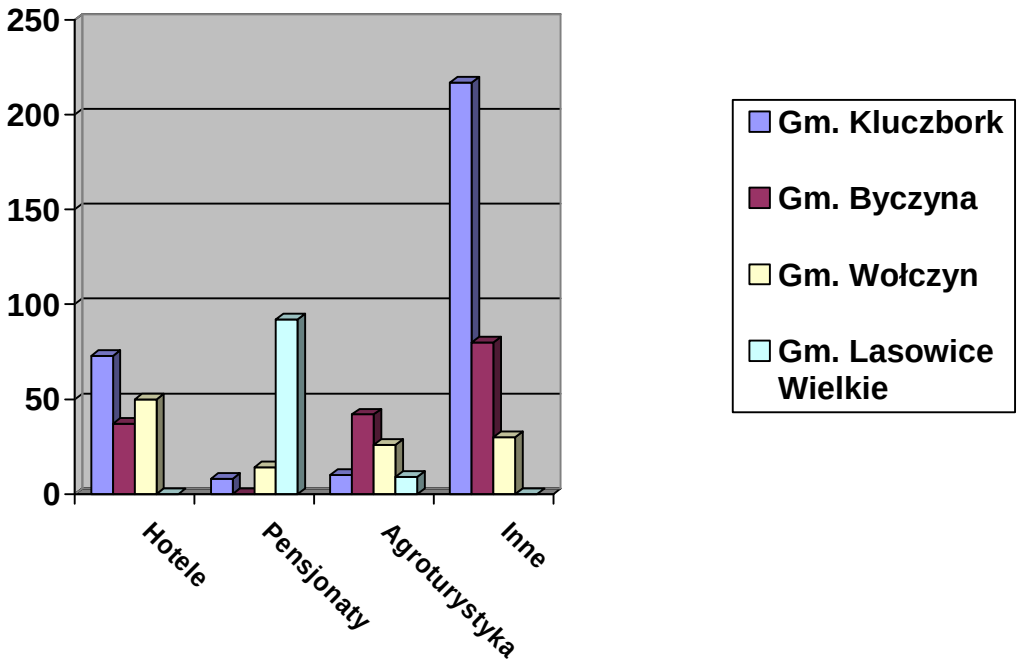

*Źródło: **Opracowanie własne PART S.A.***

Należy stwierdzić, iż baza noclegowa dla klienta indywidualnego (a nie grupowego) jest znacznie skromniejsza. Składają się na nią oferta 6 hoteli (160 miejsc), 3 pensjonatów (22 miejsca) i 11 gospodarstw agroturystycznych (87 miejsc + możliwość rozbicia namiotu i ustawienia przyczepy campingowej).

Z punktu widzenia możliwości budowania produktu turystycznego, baza noclegowa powinna zostać rozbudowana. Pomimo, iż jej zestawienie pokazuje, iż najwięcej jest gospodarstw agroturystycznych, ich liczba jest zdecydowanie za mała, w porównaniu do posiadanego potencjału. Dodatkowo należy zwrócić tutaj uwagę na fakt istnienia gospodarstw ekologicznych, które posiadając ciekawą ofertę edukacyjno-wychowawczą, nie oferują miejsc noclegowych lub oferują miejsca jedynie na polu

namiotowym lub w przyczepach campingowych. Mimo to, często w różnego rodzaju informatorach, pojawiają się jako gospodarstwa agroturystyczne. Podsumowując, należy stwierdzić się, iż liczba miejsc noclegowych na wsi jest zdecydowanie za mała.

Analiza wskazuje jednocześnie, iż sytuacja dotycząca hoteli i pensjonatów jest stosunkowo dobra, aczkolwiek, w perspektywie rozwoju turystyki i napływu turystów, należy również podjąć działania mające na celu zwiększenie tej bazy o kilka procent. Będzie ona, bowiem wykorzystywana przez turystów z Niemiec, jak również osoby przyjeżdżające do regionu na imprezy.

Biorąc pod uwagę ciekawą ofertę edukacyjną dla dzieci i młodzieży, należy oczekiwać, iż jednym z adresatów tworzonej oferty będzie właśnie ten segment. Oznacza to, iż istniejąca baza zakwaterowania zbiorowego również nie jest wystarczająca, tym bardziej, że w większości jest sezonowa, co wyklucza np. organizowanie zielonych i białych szkół.

Podsumowując, baza noclegowa nie jest wystarczająca i wymaga podjęcia szeregu inwestycji.

<u>Baza gastronomiczna</u>

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Jej znaczenie w procesie kształtowania produktu turystycznego oraz planowania intensyfikacji ruchu turystycznego jest pierwszorzędne. Dobry standard i smaczne menu obiektów gastronomicznych bezpośrednio wpływają na zadowolenie turystów i opinię na temat odwiedzanego obszaru. Mogą być także kolejnym powodem przyjazdu lub argumentem za wyborem innego miejsca wypoczynku.

Spis obiektów gastronomicznych z uwzględnieniem ich kategorii znajduje się w tabeli poniżej.

Obiekty bazy gastronomicznej występujące na terenie objętym projektem zakwalifikowano do następujących kategorii:

1. **restauracje,**
2. **bary,**
3. **kawiarnie,**
4. **inne (kategoria zawiera puby, kluby, punkty małej gastronomii).**

Tabela nr 24. Obiekty gastronomiczne funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Kategoria	Nazwa obiektu
RESTAURACJE	**GMINA KLUCZBORK**
	1. Restauracja "Pod Arkadami", Rynek 1, Kluczbork
	2. Restauracja "Zamkowa", ul. Zamkowa 15, Kluczbork
	3. Restauracja "Nowy Strych", Rynek 12, Kluczbork
	4. Restauracja "Swojskie Klimaty", ul. Zamkowa 2, Kluczbork
	5. Restauracja w hotelu "Nad Stawem", Plac Targowy 1, Bogacica
	6. Restauracja w hotelu "Nefryt", ul. Ściegiennego, Kluczbork
	7. Restauracja w pensjonacie "Tosca", ul. Drzymały 12, Kluczbork
	8. Zajazd "U Bartnika", Bąków
	9. Pod Brzozami, Bąków (obecnie w remoncie)
	10. Mała Gastronomia "Casablanca", Borkowice
	GMINA BYCZYNA
	11. Restauracja w Hotelu "Grodzka", ul. Poznańska 2, Byczyna
	GMINA WOŁCZYN
	12. Restauracja "Granpol", ul. Szymonowska 4, Wołczyn
	13. Restauracja "Pod Winogronami", Namysłowska 1, Wołczyn
	GMINA LASOWICE WIELKIE
	14. Restauracja "Myśliwska", Szumirad
	15. Restauracja "Jasienie", Jasienie 8, Lasowice Małe
	16. Restauracja "Stara Karczma", Chocianowice 35
	17. Restauracja "Pod Kasztanami", Chocianowice
Kategoria	**Nazwa obiektu**
BARY	**GMINA KLUCZBORK**
	1. Bar na Stacji Paliw, Ligota Górna
	2. Bar Gastronomiczny "Boconiówka", Kujakowice Górne
	3. Bar "Cyprys", Krzywizna
	4. Bar "XL", ul. Grunwaldzka 25a, Kluczbork
	5. Bar Gastronomiczny "HIT", ul. Konopnickiej 17a, Kluczbork
	GMINA BYCZYNA
	6. Bar "Na Górce", ul. Kluczborska, Byczyna
	7. Bar "Panda", Biskupice
	GMINA WOŁCZYN
	8. Bar "Brzeźniak", ul. Byczyńska 2, Wołczyn
	9. Bar "Snack", ul. Byczyńska 1, Wołczyn
	10. Bar "Jezioranka", ul. Dworcowa 30, Wołczyn
	11. Bar "Nowak", Wierzbica Górna
	12. Bar "Semafor", Wierzbica Górna
	13. Bar "Smędzik", Wierzbica Górna
	14. Bar "Santana", Gierałcice
	15. Bar "Pod Lwem", ul. Główna, Szymonków
	16. Bar "Astra", Markotów Duży
	17. Bar "Zagłoba", Komorzno
	GMINA LASOWICE WIELKIE
	18. Bar, Chudoba
	19. Bar "Przystanek", Jasienie
	20. Bar "Kufelek", Laskowice
	21. Bar "Sosenka", Trzebiszyn
Kategoria	**Nazwa obiektu**
K	**GMINA KLUCZBORK**

A W I A R N I E	**brak**
	GMINA BYCZYNA
	1. Kawiarnia "Hetmańska", Rynek 1, Byczyna
	2. Kawiarnia "Spichlerz", ul. Wąska 4, Byczyna
	3. Bar "Na Plantach", ul. Wałowa 32, Byczyna
	GMINA WOŁCZYN
	4. Kawiarnia "Artus", ul. Opolska 2, Wołczyn
	5. Kawiarnia "Arkadia", ul. Sienkiewicza, Wołczyn
	GMINA LASOWICE WIELKIE
Kategoria	**Nazwa obiektu**
I N N E	**GMINA KLUCZBORK**
	1. Jazz Pub, ul. Piłsudskiego 1, Kluczbork
	3. "Paryżanka", ul. Ściegiennego, Kluczbork
	4. Stołówka "Mikrus", ul. Mickiewicza 10, Kluczbork
	5. "Rybaczówka", ul. Kościuszki, Kluczbork
	6. Zajazd "U Bartnika", Bąków
	7. "Pod Brzozami", Bąków
	8. Mała Gastronomia "Casablanca", Borkowice
	9. Gastronomia Hurt-Detal, Bażany
	GMINA BYCZYNA
	brak
	GMINA WOŁCZYN
	10. Lokal gastronomiczny w kinie, ul. Kluczborska 13, Wołczyn
	GMINA LASOWICE WIELKIE
	11. Gospoda "Źródełko", ul. Odrodzenia, Lasowice Małe
	12. Gastronomia Hurt-Detal, Laskowice
	13. Klub "Max", Wędrynia

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie ankiet otrzymanych od urzędów miast i gmin oraz Starostwa Powiatowego, stron internetowych, wywiadu telefonicznego oraz rozmów z właścicielami obiektów.

Baza gastronomiczna na obszarze objętym projektem nie jest duża. Jej liczbowe zestawienie zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 25. Zestawienie bazy gastronomicznej na obszarze objętym projektem.

Kategoria / Gmina	Restauracje	Bary	Kawiarnie	Inne	Razem
Gm. Kluczbork	10	5	-	9	24
Gm. Byczyna	1	2	3	-	6
Gm. Wołczyn	2	10	2	1	15
Gm. Lasowice Wielkie	4	4	-	3	11
Razem	17	21	5	13	56

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

We wszystkich czterech gminach funkcjonuje jedynie 56 obiektów, najwięcej w gminie Kluczbork i Wołczyn (odpowiednio 24 obiekty – 42,85% i 15 – 26,78%). Najmniejsza liczba obiektów występuje w gminie Byczyna – jedynie 6, co stanowi 10,71%.

Rozmieszczenie terytorialne bazy gastronomicznej obrazuje poniższy wykres.

Wykres nr 7. Terytorialne rozmieszczenie bazy gastronomicznej.

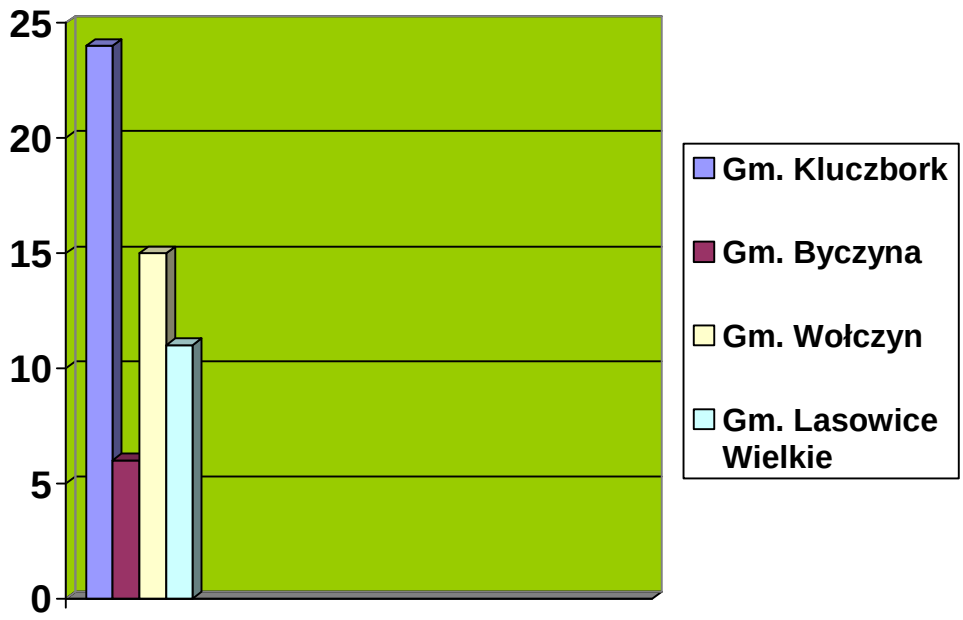

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Jeżeli chodzi o rodzaje bazy gastronomicznej, najwięcej jest barów (21 – 38%) i restauracji (17 – 30%). Przewaga barów jest widoczna zarówno na tle wszystkich gmin razem wziętych, jak i przy analizie

poszczególnych gmin z osobna. Wyjątek stanowi jednak gmina Kluczbork, w której przeważają o 100% restauracje oraz gmina Lasowice Wielkie, w której liczba barów i restauracji jest sobie równa. Brakuje pizzerii, pubów i karczm regionalnych.

Rozłożenie ilościowe bazy gastronomicznej pod kątem jej kategorii pokazuje wykres poniżej.

Wykres nr 8. Rozłożenie bazy gastronomicznej pod względem kategorii.

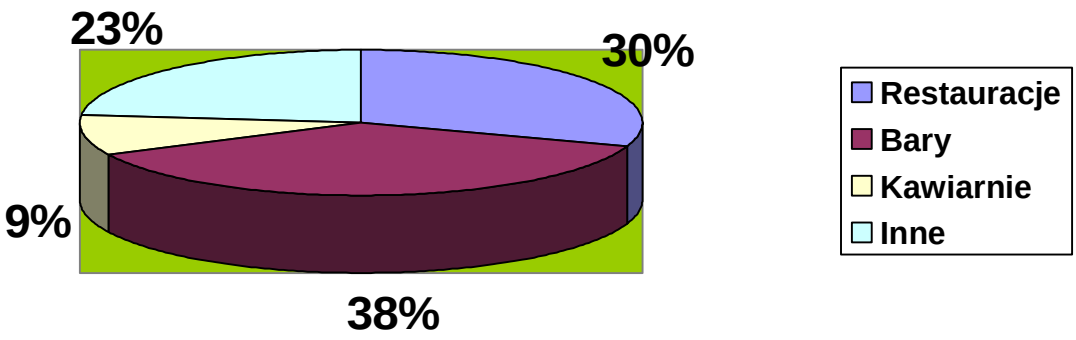

Źródło: Opracowanie własne PART S.A.

Zestawienie ogólne, dotyczące bazy gastronomicznej, pokazujące ilość poszczególnych kategorii obiektów we wszystkich gminach objętych projektem obrazuje wykres poniżej.

Wykres nr 9. Zestawienie dotyczące bazy gastronomicznej.

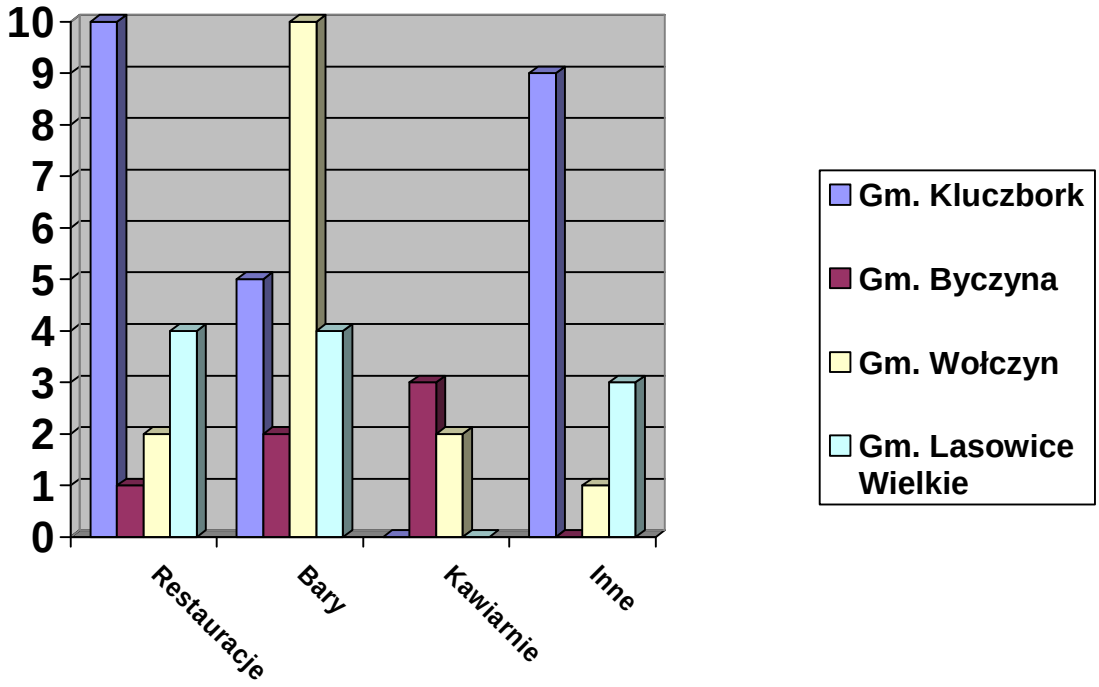

*Źródło: **Opracowanie własne PART S.A.***

Jeżeli chodzi o menu, obiekty gastronomiczne serwują w większości dania kuchni śląskiej oraz tradycyjne dania kuchni polskiej. Brakuje jednak karczm regionalnych. Na wyróżnienie zasługuje "Stara Karczma" w Chocianowicach – obiekt niezwykle ciekawy nie tylko z uwagi na regionalne menu, ale przede z uwagi na wystrój, przypominający izbę regionalną. W środku, bowiem zgromadzono przeróżne sprzęty, lalki, ubrania etc. Karczma posiada niezwykły klimat i cieszy się wielką popularnością, zarówno wśród mieszkańców regionu, jak i osób przyjezdnych.

Inne

Jak już wcześniej wspomniano, podczas analizowania uwarunkowań kulturowych, na obszarze gmin objętych projektem licznie występują gospodarstwa ekologiczne. Najczęściej jednak nie oferują one miejsc noclegowych, stąd nie wszystkie mogły się znaleźć w punkcie dotyczącym obiektów noclegowych. Ich znaczenie jednakże dla kreowania produktu turystycznego na obszarze objętym projektem jest bardzo duże, przede wszystkim z uwagi na niezwykle ciekawą i zróżnicowaną ofertę edukacyjną, skierowaną do dzieci i młodzieży.

Cześć z gospodarstw ekologicznych jest zrzeszona w Stowarzyszeniu "Skowronki". Specjalnie na potrzeby tworzenia ciekawej oferty turystycznej została stworzona ścieżka rowerowa łącząca gospodarstwa "Gościnne Zagrody".

Gospodarstwa hodują zwierzęta, prowadzą ekologiczne uprawy. Można u nich zakupić produkty spożywcze, warzywa i owoce. Niektórzy gospodarze prowadzą warsztaty rękodzieła. Wszyscy natomiast posiadają

ofertę edukacyjno-wychowawczą skierowaną specjalnie do dzieci i młodzieży.

Gospodarstwa należące do Stowarzyszenia "Skowronki"
- **Obiekt pałacowy, Gołkowice,**
- **Agrochatka, Biadacz-Brodnica,**
- **Gospodarstwo Barbary i Witolda Stodołów, Bogdańczowice,**
- **Gospodarstwo "U Krzysia", Biadacz-Kamienisko,**
- **Gospodarstwo Jolanty i Grzegorza Urbanowicz, Bąków,**
- **Gospodarstwo Rolne Ekologiczne Ewy i Władysława Tomaszewskich, Bąków,**
- **Gospodarstwo "Blisko Natury", Proślice.**

4.3. Infrastruktura techniczna.

Sieć komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna wpływa bezpośrednio na stopień ruchu turystycznego obszaru, a możliwość skorzystania z różnych rodzajów transportu ułatwia turystom zaplanowanie podróży i staje się istotnym kryterium przy jej planowaniu.

Na dostępność komunikacyjną składa się przede wszystkim sieć dróg kolejowych i kołowych, częstotliwość połączeń kolejowych i autobusowych PKS utrzymywanych z innymi miastami oraz bliskość lotnisk. Dostępność komunikacyjna jest elementem kluczowym z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki. Oczywistym jest, że turystom zależy na jak najszybszym i bezpiecznym dotarciu do miejsca przeznaczenia.

Transport drogowy

Podstawowy układ drogowy obszaru objętego niniejszym projektem stanowią następujące drogi krajowe i wojewódzkie:

1) drogi krajowe o długości 79,306 km
- **DK 11 Kołobrzeg – Poznań – Bytom (przebiega południkowo przez województwa zachodniopomorskie, wielkopolskie, opolskie i śląskie),**
- **DK 45 Granica Państwa – Opole – Złoczew (przebiega przez województwa łódzkie, opolskie i śląskie; zapewnia szybkie połączenie z granicą z Republiką Czeską w Chałupkach),**
- **DK 42 Namysłów – Rudnik (przebiega przez województwa opolskie, śląskie, łódzkie i świętokrzyskie).**

2) drogi wojewódzkie o długości 18,668 km
- **DW 487 Byczyna – Olesno,**
- **DW 494 Bierdzany – Bodzanowice.**

Sieć dróg krajowych i wojewódzkich uzupełniona jest licznymi drogami powiatowymi o łącznej długości 403,575 km, tworzącymi układ drogowy o charakterze mikroregionalnym. Stanowią one bardzo ważny element pozwalający połączyć układ sieci podstawowej (drogi krajowe i wojewódzkie). Zapewniają połączenia pomiędzy poszczególnymi gminami

oraz umożliwiają ich wewnętrzne skomunikowanie. Ważną rolę w komunikacji wewnętrznej pełnią także drogi gminne – zapewniają połączenia lokalne oraz bezpośrednią obsługę wsi i terenów przyległych.

Stan techniczny dróg układu podstawowego nie jest w pełni zadowalający ze względu na znaczny stopień zniszczenia nawierzchni asfaltowych, co jest wynikiem stałego zwiększania obciążeń komunikacyjnych. Wiele odcinków dróg nie ma ponadto właściwych parametrów technicznych, odpowiadających funkcji, którą pełnią w układzie komunikacyjnym.

"Strategia Rozwoju Powiatu Kluczborskiego na lata 2001-2015" oraz "Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Kluczborskiego" przewidują podjęcie działań inwestycyjnych mających na celu poprawę stanu infrastruktury drogowej, co z jednej strony usprawni komunikację lokalną, a z drugiej przyczyni się do uaktywnienia atrakcyjnych terenów o charakterze rekreacyjno-turystycznym.

Transport kolejowy

Przez teren objęty projektem przebiega dwutorowa, zelektryfikowana linia magistralna PKP nr 143 Wrocław – Oleśnica – Bierutów – Kluczbork - Lubliniec. W Kluczborku odgałęzia się od niej magistrala nr 272 łącząca Katowice, przez Kluczbork, z Poznaniem, stanowiąca jeden z głównych szlaków kolejowych w kraju.

Kluczbork jest ważnym węzłem kolejowym z liniami łączącymi kierunki: Katowice, Wrocław, Poznań, Częstochowa i Opole.

Ponadto w październiku 2005 roku reaktywowano regionalną linię kolejową Kluczbork-Opole.

Transport autobusowy PKS

Sieć połączeń autobusowych na obszarze objętym projektem realizowana jest przez PKS oddziału kluczborskiego, namysłowskiego i opolskiego oraz przez przewoźników prywatnych, co gwarantuje dość dobre skomunikowanie wewnętrzne obszaru oraz z obszarami ościennymi. Na terenie miasta Kluczbork nie funkcjonuje komunikacja miejska, częściowo rolę tę pełnią PKS oraz linie prywatne.

Transport lotniczy

Najbliżej położonym portem lotniczym jest Port Lotniczy im. Mikołaja Kopernika we Wrocławiu, który obsługuje zarówno połączenia krajowe, jak i międzynarodowe. Znajduje się on w odległości niecałych 100 km od Kluczborka. Niewiele większa odległość dzieli stolicę Ziemi Kluczborskiej od Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach (120 km).

Podsumowanie

Położenie i system komunikacji obszaru objętego projektem to niewątpliwie jeden z jego atutów.

Powiat leży na przecięciu ważnych w układzie drogowym i kolejowym Polski szlaków komunikacyjnych, co przekłada się na duże natężenie ruchu tranzytowego. Jest on związany z dojazdem do granicy państwa z Republiką Czeską w Chałupkach, jak również z trasą przelotową z południa Polski na Pomorze Zachodnie (tutaj zwiększone natężenie ruchu tranzytowego występuje w miesiącach letnich).

Dominującą rolę w komunikacji odgrywa transport kołowy i połączenia autobusowe, tutaj jednak problemem jest zły stan techniczny dróg. Jednakże rozwinięty system dróg zapewnia doskonałe połączenia z Opolem, Wrocławiem, Poznaniem (trasa: Katowice – Poznań), Łodzią (trasa: Łódź – Opole) i Katowicami. Ważne są również połączenia kolejowe, łączące Ziemię Kluczborską praktycznie z całym krajem. Niestety na trasach dl Kluczborka jeżdżą jedynie pociągi elektryczne.

Infrastruktura komunalna

Zaopatrzenie w energię

Przez teren *gminy i miasta Kluczbork* przebiega 7 linii wysokiego napięcia o łącznej długości wynoszącej w granicach gminy i miasta 95 km. Odbiorcy sieci energetycznej z terenu miasta i gminy Kluczbork zasilani są za pośrednictwem stacji transformatorowych 110/15kV, stanowiących główne punkty zasilania. Stacje transformatorowe sieci średniego napięcia w ilości łącznej 108 jednostek zlokalizowane są w centrum miasta oraz na jego obrzeżach.

Przez zachodnią i południową część miasta Kluczbork wzdłuż torów kolejowych przebiega sieć należąca do PKP.

Przez północną część *gminy Wołczyn* przebiega tranzytowo linia wysokiego napięcia. Z ośmiu pól GPZ poprzez 103 stacje transformatorowe pozyskują energię odbiorcy. Na terenie miasta biegnie jeszcze jedna linia średniego napięcia, napowietrzno - kablowa wzdłuż torów PKP.

W *gminie Byczyna* sieć elektroenergetyczna zasilana jest poprzez GPZ-ty 110/15kV i rozdzielni 15 kV. Przez obszar przebiega elektroenergetyczna linia napowietrzna 110 kV. Sieć SN 15 kV na terenach wiejskich jest napowietrzna, natomiast w Byczynie częściowo skablowana.

Odbiorcy energii elektrycznej w *gminie Lasowice Wielkie* zasilani są ze stacji 110/115 kV zlokalizowanych poza granicami gminy. Należą do nich:

- **GPZ Bierdzany - stacja wyposażona w dwa transformatory o mocy 10 MVA każdy;**
- **GPZ Kuniów - stacja wyposażona w dwa transformatory o mocy 10 MVA każdy;**
- **GPZ Kluczbork - stacja wyposażona w dwa transformatory o mocy 20 MVA każdy.**

Przez teren gminy przebiegają dwie linie napowietrzne jednotorowe 110 kV o następujących relacjach:

- **Kuniów - Bierdzany: długość w granicach gminy około 12,5 km;**
- **Kluczbork - Olesno: długość w granicach gminy około 9 km.**

Sieci niskiego napięcia rozprowadzają energię pozostałym odbiorcom. Zaopatrzenie mocy szczytowej istniejących odbiorców z terenu gminy szacuje się na około 3,2 MW. Pokrycie tego zapotrzebowania odbywa się poprzez 59 stacji transformatorowych 15/0,4 kV włączonych przelotem lub na odczepie w ciągi liniowe sieci średniego napięcia, które przebiegają przez teren gminy.

W gminie nie przewiduje się budowy nowych obiektów elektroenergetycznych, to jest stacji oraz linii o napięciu 220 kV i 400 kV krajowej sieci przesyłowej, której właścicielem są Polskie Sieci Elektroenergetyczne SA.

Gospodarka wodno-ściekowa

Na terenie *gminy i miasta Kluczbork* zbiorowym zaopatrzeniem w wodę objęte są wszystkie miejscowości, zaopatrzenie odbywa się z wodociągu miejskiego i czterech wiejskich wodociągów zbiorczych.

Kanalizację komunalną posiada tylko miasto Kluczbork. Obecnie prowadzone są prace inwestycyjne na Ligocie Górnej i Zameckiej. W 1999 roku została oddana do użytku nowa mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków "Biolak" zlokalizowana w rejonie wsi Ligota Dolna. Bezpośrednimi odbiornikami wód opadowych z kanalizacji opadowej miasta jest rzeka Stobrawa, Stara Stobrawa i Kanał Miejski oraz szereg rowów melioracyjnych

W zakresie zaopatrzenia w wodę *gmina Byczyna* jest w 100% zwodociągowana w oparciu o cztery wodociągi, których źródła oraz sieci znajdują się na terenie gminy (Byczyna, Kostów, Dobiercice, Kastel). Na terenie gminy, poza miastem i trzema obiektami zakładowymi, nie ma układów kanalizacyjnych zakończonych oczyszczalniami ścieków. Nieczystości płynne gromadzone w zbiornikach są okresowo wywożone na punkt zlewny w Byczynie. Istniejąca w gminie oczyszczalnia ścieków typu "Bioblok" będzie zmodernizowana i zastąpiona nową oczyszczalnią BIO B 600 U.

W kategoriach zasobów wodnych *gmina Wołczyn* w całości leży w obrębie zbiornika hydrologicznego "Stobrawa". Praktycznie wszystkie miejscowości gminy (stopień zwodociągowania wynosi 98%) są objęte systemami zbiorowego zaopatrzenia w wodę z 5 jej ujęć zaopatrzonych w stacje uzdatniania. W gminie funkcjonują wodociągi zbiorcze. Zorganizowany system odprowadzania ścieków posiada jedynie miasto Wołczyn (obejmuje on ok. 95% mieszkańców). Stopień skanalizowania całej gminy wynosi jedynie w 48%. Wody opadowe odprowadzane są kanalizacją deszczową do istniejących rowów, a ścieki sanitarne istniejącą kanalizacją sanitarną na mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków

w Wołczynie i oczyszczalni lokalnych. Ścieki z gospodarstw indywidualnych odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych okresowo opróżnianych.

***Gmina Lasowice Wielkie* posiada 1 centralne ujęcie wody oraz 1 stację uzdatniania wody zlokalizowaną w miejscowości Chocianowice. Woda z ujęcia po uzdatnieniu rozprowadzona jest sieciami do wszystkich miejscowości gminy (stopień zwodociągowania wynosi 100%).**

Na terenie gminy żadna z miejscowości nie jest wyposażona w sieć kanalizacyjną. Gmina posiada program skanalizowania gminy oraz projekty techniczne na kanalizację sanitarną w miejscowościach Tuły, Lasowice Wielkie, Chocianowice i ubiega się o zewnętrzne środki finansowe na współfinansowanie tych inwestycji.

Aktualnie gmina kończy budowę oczyszczalni ścieków w Trzebiszynie, do której zamierza doprowadzić ścieki z 7 miejscowości gminy - z pozostałych miejscowości gminy ścieki będą odprowadzane do istniejącej oczyszczalni ścieków w Ligocie Dolnej w gminie Kluczbork.

Gospodarka odpadami

Na terenie *gminy Kluczbork* gospodarka odpadami komunalnymi ma charakter uporządkowany i podlegający pełnej kontroli w całym zakresie obiegu odpadów. Gospodarowanie odpadami prowadzone jest w imieniu gminy przez trzy jednostki gospodarcze. System obejmuje etapy: gromadzenia odpadów, odbiór odpadów, zagospodarowania odpadów (w tym składowanie). Gromadzenie odpadów prowadzone jest przy użyciu różnego typu kontenerów. Odbiór odpadów prowadzony jest według opracowanego harmonogramu odbioru odpadów na terenie miasta i gminy. Odpady po nagromadzeniu i odbiorze składowane są na uruchomionym w 1994 roku centralnym miejsko-gminnym składowisku odpadów komunalnych w miejscowości Gotartów.

Na terenie *gminy Byczyna* dobrze funkcjonuje zorganizowany wywóz odpadów stałych i płynnych na wyznaczone miejsca ich gromadzenia. Wywóz odpadów prowadzi koncesjonowany przewoźnik z częstotliwością określoną umową. Chłonność gminnego wysypiska śmieci w Gołkowicach określona jest jako wystarczająca do roku 2014. W gminie istnieją ponadto od wielu lat dzikie wysypiska w Byczynie, Gołkowicach i Roszkowicach.

System zbierania odpadów na terenie *gminy Wołczyn* opiera się na powszechnej konteneryzacji. Stanowią one główną bazę systemu zbiorczego, pojemniki mniejsze wykorzystywane są w innych obiektach. Odbiór i wywóz na składowisko odpadów komunalnych w Wołczynie odbywa się według ustalonego harmonogramu.

***Gmina Lasowice Wielkie* nie posiada własnego wysypiska śmieci. Odbiorem odpadów komunalnych w sposób zorganizowany z terenu gminy zajmują się dwie firmy.**

Telekomunikacja

W zakresie telekomunikacji teren gmin: *Kluczbork, Wołczyn, Byczyna, i Lasowice Małe* jest obsługiwany przez Operatora Telekomunikacja Polska S.A., który zapewnia szeroką gamę usług. Są wśród nich usługi powszechne: telefoniczne, telegraficzne, teleksowe i telefaksowe oraz specjalistyczne w dziedzinie transmisji danych, radiokomunikacji i dostępu do Internetu.

Abonenci telefoniczni przyporządkowani są do okręgu telekomunikacyjnego Kluczbork. Okręg ten należy do strefy numeracji opolskiej i wyposażony jest w nowoczesne systemy telekomunikacyjne. Abonentów z tego terenu obsługują automatyczne centrale.

W każdej miejscowości abonenci mają zainstalowaną telefonię przewodową, co umożliwia nawiązanie łączności praktycznie z całym światem. Sieć abonencka jest sukcesywnie rozwijana.

Szeroko rozbudowana została ostatnio sieć przekaźników i anten telefonii komórkowej, która zabezpiecza potrzeby mieszkańców. Niemal cały obszar znajduje się w zasięgu działania telefonii komórkowej systemu GSM: Plus GSM, Era GSM, Orange.

Gazownictwo

Przez teren *gminy Kluczbork* przebiega gazociąg wysokoprężny o średnicy 500 mm, o ciśnieniu nominalnym 6,4 Mpa, w który włączony jest gazociąg o średnicy 100mm zasilający w gaz ziemny wysokometanowy miasto Kluczbork i wieś Bąków.

W zakresie gazyfikacji w *gminie Byczyna* wybudowany jest gazociąg wysokiego ciśnienia zaopatrujący miasto i wsie sąsiadujące.

Poprzez teren *gminy Wołczyn* przebiegają trzy gazociągi gazu ziemnego. Odgałęzienia o odpowiednich średnicach doprowadzają gaz poprzez stacje redukcyjne do odbiorców. Poza miastem Wołczyn i przylegającą do niego Ligotą Wołczyńską mieszkańcy gminy nie korzystają z gazu przewodowego, gaz dowozi się w butlach.

***Gmina Lasowice Wielkie* nie jest zaopatrywana w gaz przewodowy. Potrzeby w tym zakresie pokrywają dostawy gazu w butlach.**

Podsumowanie

Infrastruktura komunalna na obszarze gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie jest dość dobrze rozwinięta, zapewniając bezproblemowe zaopatrzenie miejscowej ludności w wodę, energię elektryczną i gaz (poza gminą Lasowice Wielkie). Funkcjonuje tu dobrze zorganizowany wywóz odpadów komunalnych na nowoczesne składowiska. Istnieją 4 główne oczyszczalnie ścieków dla miast i okolicznych wsi oraz oczyszczalnie lokalne. Systematycznie wzrastać będzie liczba ludności korzystającej z wodociągów we wsiach i gminach wiejskich, ponieważ we wszystkich gminach planowane są budowy i rozbudowy wodociągów oraz ujęć wody, zapewniających zaopatrzenie

w wodę dla wszystkich mieszkańców. Skanalizowanie terenów miejskich jest stosunkowo dobre, natomiast terenów wiejskich niewielkie. Jednak zakłada się, iż liczba ludności wiejskiej korzystającej z kanalizacji ściekowej będzie wzrastać.

4.4. Analiza aktywności marketingowej obszaru.

W niniejszym rozdziale przeanalizowano i oceniono główne formy aktywności marketingowej stosowane przy promocji walorów i zasobów turystycznych obszaru objętego projektem oraz dystrybucji oferowanych produktów turystycznych. Dotyczy to zarówno aktywności marketingowej powiatu, jak i poszczególnych gmin położonych na jego obszarze.

Konsultanci PART przeanalizowali i ocenili wybrane narzędzia marketingowe, najczęściej stosowane w promocji np. ulotki, foldery, oficjalne strony internetowe powiatu i gmin lub strony związane z obszarem pośrednio. Przeanalizowano również najważniejsze imprezy odbywające się na obszarze objętym projektem.

Lista analizowanych materiałów:

System Analogowy

Materiały powiatowe

1. **Informator Turystyczny Powiatu Kluczborskiego.**
2. **"Powiat Kluczborski zaprasza ...." – informator powiatu kluczborskiego.**
3. **Powiat kluczborski – Mapa turystyczno-krajoznawcza.**
4. **Gościnna Ziemia Kluczborsko-Oleska zaprasza – folder promocyjny.**
5. **Szlakiem Kościółków Drewnianych w powiecie kluczborskim – folder promocyjny.**
6. **Ziemia Kluczborska – Miodowa Kraina.**

Gmina Kluczbork

1. **Szlakiem gospodarstw ekologicznych – ulotka.**
2. **Gościnne zagrody – okolice Kluczborka – ulotka.**
3. **Kluczbork – album fotograficzny.**
4. **Kalendarium imprez kulturalno-sportowych – Kluczbork 2006.**
5. **Muzeum im. Jana Dzierżona – ulotka.**
6. **Pasieka Zarodowa im. ks. dr Jana Dzierżona w Maciejowie – ulotka.**
7. **Pszczelarstwo dawne i nowe –publikacja Muzeum im. Jana Dzierżona.**
8. **Rok Dzierżonowski 2006 – ulotka.**
9. **Szlaki rowerowe w gminie Kluczbork – przewodnik.**
10. **Mapa szlaków rowerowych gminy Kluczbork.**
11. **Kuniów Zaprasza – ulotka.**

Gmina Byczyna

1. **Byczyna – informator turystyczny.**
2. **Polsko-Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa – ulotka dotycząca budowy średniowiecznego grodu drewnianego w gminie Byczyna.**

3. **Byczyny przeszłość i dzień dzisiejszy – monografia pod redakcją Jana Meissnera.**
4. **Byczyna – Miasto i Gmina Nasza Mała Ojczyzna – publikacja Zarządu Miejskiego w Byczynie.**

Gmina Wołczyn

1. **Wołczyn – folder promocyjny.**
2. **Kartki pocztowe.**

Gmina Lasowice Wielkie

1. **Gmina Lasowice Wielkie – ulotka promocyjna.**
2. **Kartki pocztowe.**

System cyfrowy

1. **Strony internetowe i zawartość merytoryczna stron internetowych:**
   - **www.wrotaopolszczyzny.pl**
   - **www.powiatkluczborski.pl**
   - **www.kluczbork.starostwo.nowoczesnagmina.pl**
   - **www.kluczbork.pl**
   - **www.kuniow.pl**
   - **www.stowarzyszenie.kuniow.pl**
   - **www.wolczyn.gmina.pl**
   - **www.byczyna.pl**
   - **www.lasowicewielkie.pl**
2. **Kluczbork – Zapraszamy do nas!! – film promocyjny na płycie CD**

Elementy promocji

Do podstawowych ocenianych elementów promocji należały:

- **podstawowe materiały promocyjne (foldery reklamowe, ulotki, katalogi),**
- **oficjalne strony internetowe oraz wybrane nieoficjalne strony dotyczące obszaru objętego projektem,**
- **logo turystyczne/herby, zasady stosowania,**
- **oficjalne imprezy organizowane przez władze samorządowe lub przy ich współudziale,**
- **inne dostępne materiały promocyjne,**
- **imprezy i targi promujące dostępne formy turystyki,**
- **inne.**

Podstawowe materiały promocyjno-informacyjne

I. Materiały promocyjne powiatu.

Ofertę materiałów promocyjno-informacyjnych dotyczących powiatu kluczborskiego należy ocenić stosunkowo dobrze, wyróżniającym ich elementem jest m.in. ciekawa szata graficzna oraz wersje językowe (polska, angielska, niemiecka). Ważne jest również to, że niektóre materiały zostały przygotowane we współpracy z poszczególnymi gminami, co skutkuje wysokim stopniem ich aktualności.

Zawartość merytoryczna analizowanych materiałów jest szeroka i dobrze opracowana – odpowiada zróżnicowanym potrzebom turystów. Znalazły się tam informacje dotyczące zarówno położenia i charakterystyki powiatu, jego walorów przyrodniczych i kulturowych, ale również ciekawe informacje na temat poszczególnych gmin. Informacje są bardzo szczegółowe. Niezwykle przydatne jest również umieszczenie map poszczególnych miejscowości.

Na uwagę zasługuje fakt, że wyjątkowo rozbudowana jest baza teleadresowa, wykraczająca poza przeciętność. W większości materiałów zadbano o umieszczenie ważnych dla turysty informacji o adresach i telefonach np. do obiektów noclegowych, gastronomicznych, muzealnych, innych instytucji kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych. Szczególnie istotne jest umieszczenie danych teleadresowych do punktów usługowych m.in. stacji benzynowych, stacji obsługi pojazdów, placówek służby zdrowia, sklepów etc. Jest to niewątpliwy atut prezentowanych materiałów.

Forma graficzna wydawnictw oprócz walorów estetycznych wpływa na dobrą czytelność dla korzystającego z nich turysty, choć może w przypadku informatora turystycznego należałoby rozważyć wygodniejszy (mniejszy-kieszonkowy) format.

W materiałach promocyjnych nie ustrzeżono się kilku drobnych, a uciążliwych dla turystów błędów. Brak jest spójności graficznej w analizowanej grupie materiałów. Nie funkcjonuje system identyfikacji wizualnej, co przejawia się m.in. w niejednolitej szacie graficznej omawianych wydawnictw (format, używane logo, herby, kolorystyka etc.)

II. Materiały promocyjne gmin.

Gmina Kluczbork

Gmina Kluczbork posiada największą ilość materiałów promocyjnych. Na tle innych gmin należy je ocenić zdecydowanie najlepiej, chociaż wskazać można również szereg drobnych błędów.

Materiały koncentrują się wokół tematów-walorów, będących w opinii wydawców dobrą podstawą do budowy unikalnych produktów turystycznych gminy:

- **Tradycji pszczelarskich, które są autentycznym wyróżnikiem Kluczborka w kontekście nie tylko hodowli pszczół, ale również istotnych odkryć naukowych (partenogeneza pszczół). Materiały promocyjno-informacyjne prezentują informacje zarówno dotyczące działalności pasieki zarodowej, muzeum, biografii ks. Dzierżona, jak również bardzo ciekawe informacje o życiu pszczół. Na uwagę zasługuje również ulotka o roku Dzierżonowskim, który przypada na 2006, zawierająca ramowy program obchodów nie tylko w Kluczborku, ale również w Dzierżoniowie i Puławach. Niewątpliwie problemem jest fakt, że nawet małe ulotki dostępne w Muzeum są płatne. Wprawdzie jest to kwota raczej symboliczna, ale istotny jest w tym kontekście sam fakt, że muzeum nie dysponuje bezpłatnymi**

ulotkami prezentującymi jego dorobek i ekspozycje (co jest na świecie praktyką powszechną).

- **Szlaków rowerowych, wytyczonych na terenie gminy, prowadzących poprzez "gościnne zagrody" oraz "szlakiem dawnego rzemiosła i pomników przyrody". Walorem tych materiałów jest znajdująca się w nich duża ilość informacji o atrakcjach przyrodniczych i kulturowych gminy oraz stosunkowo dokładany opis tras, pozwalający na samodzielne wyprawy. Niezwykle przydatne są również dane teleadresowe gospodarstw oraz opis ich podstawowych atrakcji.**
- **Ekologii i ekoturystyki, które są również niewątpliwym wyróżnikami gminy. Materiały te nie oddają jednak atrakcyjności gospodarstw ekoturystycznych i nie prezentują ich pełnej oferty. Pozostawią wiele do życzenia również w sferze graficznej (dotyczy to małych ulotek, a nie materiałów promocyjnych powiatu, które również zawierają opis gospodarstw).**

Oprócz powyżej zanalizowanych warto wskazać na przydatny kalendarz imprez kulturalno-sportowych na 2006 rok, choć jego forma graficzna pozostawia także wiele do życzenia.

Na uwagę zasługuje również ulotka prezentująca wieś Kuniów, a przede wszystkim projekt powstania Izby Pamięci Regionalnej i Rzemiosła, w skład, której wchodzą kuźnia, piekarnia i izba regionalna. Ten ciekawy pomysł dotyczy również wykuwania przy pomocy oryginalnych narzędzi z XIX wieku "Podkowy Kuniowskiej" oraz wypiekania "Chleba Kuniowskiego" według dawnych receptur.

Gmina Byczyna

Materiały informacyjno-promocyjne gminy Byczyna nie dorównują niestety jej atrakcyjności i bogatej historii. Zaliczyć do nich można jeden skromny folder prezentujący dosyć ogólnie gminę. Autorzy niniejszego dokumentu dotarli natomiast do dwóch bardzo ciekawych publikacji związanych z historią i legendami gminy, ale należy sądzić, iż nie są one powszechnie dostępne.

Na plus należy natomiast zaliczyć ulotkę dotyczącą projektu budowy grodu wczesnośredniowiecznego, promującą jego ideę.

Gmina Wołczyn

Autorom niniejszego dokumentu udało się dotrzeć jedynie do jednego folderu informacyjno-promocyjnego gminy. Zawiera on zarówno mapy, jak i prezentację gminy, jej historię, obiekty zabytkowe, informacje kulturalne, przyrodnicze oraz oferty inwestycyjne. Są także dane dotyczące podstawowej bazy noclegowej i gastronomicznej oraz instytucji użyteczności publicznej (służba zdrowia, policja, straż pożarna, poczta etc.). Niestety folder nie wyróżnia się szatą graficzną.

Gmina Lasowice Wielkie

Podobnie jak w przypadku gminy Wołczyn analizie poddano tylko jedną ulotkę promocyjną, która zawiera krótkie informacje dotyczące walorów turystycznych oraz zabytków i bazy rekreacyjno-turystycznej. Ulotkę zaopatrzono w mapę gminy. Brak w niej natomiast informacji na temat infrastruktury turystycznej oraz instytucji użyteczności publicznej.

Podsumowanie

I. Plusy

- **Stosunkowo dobra jakość edycyjna większości materiałów promocyjno-informacyjnych (w szczególności powiatowych).**
- **Stosunkowo szeroki zakres tematyczny, w tym informacje dotyczące szlaków, imprez sportowych i kulturalnych.**
- **Zamieszczenie map i planów, ułatwiających dojazd oraz poruszanie się po miejscowościach powiatu.**
- **Większość materiałów zawiera zestaw użytecznych informacji, w tym dane teleadresowe.**

II. Minusy

- **Niejednolity komunikat i forma graficzna – ulotki wydawane przez różne podmioty, brak porozumienia, co do wspólnych treści i formy.**
- **Zbyt ogólna informacja o organizowanych imprezach – brak rekomendacji, zachęt, dominują suche stwierdzenia.**
- **Mała ilość materiałów promocyjnych zarówno powiatu, jak i poszczególnych gmin.**
- **Mała ilość wydawnictw tematycznych, praktycznie funkcjonują jedynie: wydawnictwo Szlakiem kościółków drewnianych w powiecie kluczborskim oraz Szlakiem gospodarstw ekologicznych.**
- **Brak spójności w stosowaniu herbu i znaków promocyjnych (w zależności od wydawcy ulotki pojawiają się dwa typy znaków: herby powiatu/gmin, logo KOLOT).**
- **Brak ujednoliconej szaty graficznej wydawnictw – bardzo duże rozproszenie.**

Logo turystyczne / herb

Powiat Kluczborski nie posiada opracowanego, oficjalnego logo promocyjnego, a także logotypu. W informatorach pojawia się za to herb powiatu, herby poszczególnych gmin oraz logo Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej.

Oprócz herbu powiat posiada również flagę samorządową – terytorialną powszechnego stosowania oraz flagę samorządową urzędową zwaną administracyjną zawierającą herb powiatu kluczborskiego. Obie flagi kolorystyką nawiązują do herbu powiatu.

Tabela nr 26. Logo turystyczne/herb powiatu i gmin.

Herb powiatu kluczborskiego 	*Komentarz* ***Należy podkreślić historyczny charakter herbu, który jest związany z fundacją księżnej Anny na rzecz zakonu szpitalników Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą. Po dziś dzień symbolem tej fundacji jest znak Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą. Jest to krzyż łaciński (różny w formie) z gwiazdą sześciopromienną poniżej swej podstawy – w barwie czerwieni, na srebrnym lub białym polu. Ten znak występuje na wielu pieczęciach zachowanych z tamtych czasów – szczególnie na pięknej pieczęci z 1292 roku. Herb powiatu jest wykorzystywany na większości nośników informacyjnych związanych z miastem. Jest obecny również na powiatowej stronie internetowej. Nie opracowano niestety Systemu Identyfikacji Wizualnej, w której określone by zostały podstawowe zasady posługiwania się herbem.***
Herby gmin ***Kluczbork*** ***Byczyna*** 	*Komentarz* *Kluczbork* ***Herbem Gminy jest otwarta brama z trzema wieżami i trzema czarnymi krzyżami, które symbolizują Zakon Krzyżowców, którzy założyli miasto Kluczbork.*** *Byczyna* ***Herb nawiązuje do zachowanego do dnia dzisiejszego układu urbanistycznego miasta, szczególnie murów obronnych, w których wyróżniającymi się elementami są wieże bramne: Polska i Niemiecka.*** *Wołczyn* ***Przedstawia on w niebieskim tle białą drewnianą, ciosową, blankowaną wieżę z otwartą bramą i dwoma oknami, która stoi na półksiężycu. Na***

Wołczyn 	***zakończeniu jego rogów umieszczone są sześcioramienne złote gwiazdy. Bardzo rzadki- obraz wieży drewnianej strażniczej, wreszcie zupełnie tajemnicze umieszczenie wieży na półksiężycu z gwiazdami. Takie godło występuje na pieczęciach miejskich począwszy od XIV i nie wiadomo, kto je ustanowił... choć jak głosi legenda, herb widniał już na akcie nadania praw miejskich. Kunzestad nigdy nie został otoczony murami obronnymi, stąd w herbie drewniana strażnica.*** *Lasowice Wielkie* ***Herb gminy został ukształtowany przez umieszczenie godła w polu tarczy "hiszpańskiej". Herb został udostojniony przez postacie jelonków w pozycji stojącej, które ponoć przejmują na siebie zagrożenie ogniem w świętych miejscach.***
Logo Kluczborko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej 	*Komentarz* ***Logo stowarzyszenia odwołuje się do pierwszych liter nazwy oraz do walorów turystycznych obszaru. Jest używane niestety jedynie na materiałach promocyjnych wydawanych przez KOLOT. Nie funkcjonuje również system identyfikacji wizualnej.***

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie stron internetowych oraz informacji pozyskanych z urzędów

Podsumowanie

I. Plusy

- **Konsekwentne wykorzystywanie herbu w materiałach promocyjnych wydawanych przez powiat.**
- **Dobra wizualizacja herbu na miejskiej stronie internetowej www.powiatkluczborski.pl wraz z uzasadnieniem historycznym.**

II. Minusy

- **Stosowanie różnych znaków (logo) oraz herbu w ulotkach poświęconych powiatowi wprowadza niepotrzebny chaos. Jednocześnie brak turystycznego logo obszaru skutkuje stosowaniem przez gminy swoich herbów.**

- **Brak opracowanej standaryzacji herbu powiatu i gmin (w tym zasad stosowania).**
- **Brak kompleksowego systemu wizualizacji dla obszaru objętego projektem, a tym samym brak oznakowania atrakcji turystycznych w terenie.**

Wydawnictwa multimedialne oraz informacje dostępne w formie elektronicznej

Jedyną prezentacją dostępną w formie elektronicznej w postaci płyty CD-ROM jest prezentacja miasta Kluczbork, wydana przez Urząd Miasta. Niestety jest to jedynie krótki film promocyjny. Płyta nie ma charakteru informacyjnego.

Brakuje wydawnictw multimedialnych zawierających prezentację obszaru objętego projektem, informacji o historii, atrakcjach turystycznych oraz bardzo przydatnych danych dotyczących bazy hotelowej i gastronomicznej, nawet z podaniem cen za wynajem pokoju. To samo dotyczy terminarza najważniejszych imprez i wydarzeń kulturalnych w mieście.

W sprzedaży brakuje szerszej oferty z filmami dotyczącymi walorów turystycznych miasta i regionu. Filmy o tematyce turystycznej stanowią ciekawą formę promocji miasta i regionu, gdyż oprócz sprzedaży tego typu wydawnictw, istnieje możliwość emisji zrealizowanego filmu (koszt filmu 10-20 tys. zł, koszt nagrania jednej kopii z okładką ~6-8 zł[20])

Polecamy ponadto zamieszczanie wybranych ulotek (jako pliki pdf) lub prezentacji multimedialnych (prezentacje typu "flash") w formie spakowanej lub dostępnej do uruchomienia prosto z sieci. Jest to pomocne zarówno dla tur operatorów, biur podróży, jak i turystów indywidualnych.

Podsumowanie

I. Plusy

- **Dostępna prezentacja miasta w formie CD-ROM.**

II. Minusy

- **Powierzchowność prezentacji na płycie CD.**
- **Brak materiałów multimedialnych.**
- **Brak polecanych szlaków pieszych czy informacji o ciekawych miejscach.**
- **Brak dostępnego w sprzedaży filmu na kasecie VHS.**
- **Brak dostępnych materiałów promocyjnych w wersji *.pdf, czy prezentacji możliwych do skopiowania z sieci Internet.**

[20] Szacunkowe koszty zostały podane na podstawie przeprowadzonej przez PART w 2000 roku produkcji filmu promocyjnego o Polsce, dystrybuowanego na kasetach VHS w trzech wersjach językowych.

Promocja bezpośrednia (w tym targi, prezentacje, wystawy turystyczne, kontakty z innymi miastami)

Do podmiotów uczestniczących w targach i imprezach o charakterze promującym turystykę należą: powiat kluczborski, KOLOT. Gminy położone na obszarze objętym projektem raczej samodzielnie nie uczestniczą w imprezach promocyjnych. Lista targów obejmuje imprezy zarówno z Polski jak i z zagranicy. Ze względu na fakt, iż tego rodzaju działania promocyjne należą do kosztownych, wydaje się konieczne systematyczne badanie ich skuteczności.

Targi, w których KOLOT bierze udział to Międzynarodowe Targi Agroturystyczne w Złotowie oraz Międzynarodowe Targi Turystyki, Sportu i Wypoczynku "W Stronę Słońca" w Opolu.

W aktywności marketingowej powiatu i gmin objętych projektem, warto zwrócić uwagę na współpracę z powiatami i miastami partnerskimi. Lista obejmuje następujące miasta partnerskie:

- **powiat kluczborski – powiat Bad Dürkheim (Niemcy), powiat Brzeżany (Ukraina),**
- **gmina Kluczbork – miasto Bad Dürkheim (Niemcy), miasto Brzeżany (Ukraina),**
- **gmina Byczyna - Stowarzyszenie Gmin Deidesheim (Niemcy),**
- **gmina Wołczyn - Hassloch (Niemcy),**
- **gmina Lasowice Wielkie - Grünstadt Land (Niemcy), Holle (Niemcy).**

Kontakty partnerskie z miastami innych krajów należy uznać za pożyteczne. Przykładowe niektóre obszary potencjalnych korzyści to:

- **wymiana doświadczeń kulturalnych,**
- **wymiana doświadczeń w zakresie rozwoju turystyki i wykorzystywania potencjału turystycznego obszaru,**
- **uczestnictwo we wspólnych seminariach, konferencjach,**
- **wymiana młodzieży i ludzi kultury, sztuki, nauki,**
- **doposażanie instytucji użyteczności publicznej w niezbędny sprzęt.**

Okazją do spotkania w Polsce przedstawicieli zaprzyjaźnionych miast są Dni Kluczborka. Jest to szansa zaprezentowania się wszystkich miast partnerskich mieszkańcom gminy Kluczbork i zaproszonym na obchody gościom.

Podsumowanie

I. Plusy

- **Stosunkowo wysoka aktywność miasta w zakresie współpracy z miastami partnerskimi.**
- **Dni Kluczborka – impreza umożliwiająca również spotkania miast zaprzyjaźnionych.**

II. Minusy

- **Brak pomiaru i oceny skuteczności imprez targowych w stosunku do alternatywnych form promocji.**
- **Bardzo mała aktywność w zakresie obecności na targach i imprezach promocyjnych związana z ograniczonymi możliwościami finansowymi.**

Strony Internetowe

Przy ocenie aktywności marketingowej w zakresie wykorzystania sieci internetowej wzięto pod uwagę przede wszystkim następujące strony internetowe:

www.powiatkluczborski.pl

Oficjalną stronę internetową powiatu należy ocenić bardzo wysoko. Poświęcona jest zarówno władzom powiatowym i ich działalności, jak i powiatowi, jego charakterystyce, historii, atrakcyjności turystycznej etc. Sekcje tematyczne strony są związane z:

- **życiem powiatu,**
- **działalnością starostwa,**
- **oświatą,**
- **wydarzeniami, które się odbyły i które się odbędą,**
- **kulturą,**
- **sportem,**
- **turystyką.**

Warto zwrócić uwagę, że serwis zawiera ponadto mapę powiatu, położenie, krótką historię, herb i flagi, galerię zdjęć oraz dział ogłoszeń.

Niewątpliwym atutem strony jest jej aktualność. W kontekście rozwoju turystyki duże znaczenia ma zamieszczenie folderu informacyjnego oraz informatora turystycznego. Dosyć rozbudowany jest także dział turystyka zawierający prezentację walorów turystycznych, informacje o bazie noclegowej i gastronomicznej, o gospodarstwach agroturystycznych oraz działalności KOLOT-u. Dla przyjezdnych ciekawe mogą być także kalendarium imprez sportowych i kulturalnych. Informacje są wyczerpujące i, co najważniejsze, aktualne.

Strona jest zaprojektowana w sposób czytelny, choć mało efektowny pod względem graficznym. Brak wersji flash, prezentacji multimedialnych na stronie dodatkowo zmniejsza jej atrakcyjność na tle stron konkurencyjnych obszarów o charakterze turystycznym. Natomiast atutem jest szczegółowy opis imprez i wydarzeń ilustrowanych materiałem zdjęciowym.

www.kluczbork.pl

Strona gminy Kluczbork jest niestety mniej przejrzysta niż powiatu, mimo, iż jest na niej zamieszczonych bardzo dużo informacji dotyczących: struktury, położenia, historii, zabytków, znanych mieszkańców, sołectw,

szlaków turystycznych, rolnictwa, środowiska i wiele innych niezwykle przydatnych. Warto również zaznaczyć, iż strony są aktualizowane. Niestety ich układ graficzny (m.in. brak grupowania tematycznego) zdecydowanie utrudnia korzystanie, szczególnie turystom, którzy nierzadko nie szukają konkretnych informacji. Strona poprzez swą niską atrakcyjność graficzną nie prezentuje w pełni piękna Kluczborka i jego potencjału turystycznego.

Do atutów należy natomiast zaliczyć wersje językowe (chociaż są one uboższe w treść, ponadto z wersji angielskiej wchodzi się do galerii zdjęć, gdzie opisy są w języku niemieckim) oraz aktualne informacje na temat odbywających się imprez.

www.byczyna.pl

Strona urzędu jest dosyć ciekawa graficznie i sprawia pozytywne wrażenie dynamicznej. Znacznie gorzej wypada jej zawartość merytoryczna. Zawiera wprawdzie szereg ciekawych informacji dotyczących zarówno aktualności, jak i położenia, historii, turystyki. Dział turystyka pozostawia jednak wielki niedosyt, ponieważ zawiera jedynie listę zabytków oraz opis ścieżek przyrodniczych. Brakuje danych na temat infrastruktury turystycznej (bazy noclegowej i gastronomicznej) oraz obiektów rekreacyjnych. Mało wyeksponowane są również "turystyczne hity" Byczyny, które powinny być wykorzystywane w celach promocyjnych, m.in.: tradycje rycerskie, zlot piłkarzy weteranów, "Byczyna – najszczęśliwszym miejscem na świecie"[21]. Nie ma również informacji o projekcie budowy grodu drewnianego, finansowanego przez Interreg IIIA.

W kontekście rozwoju turystyki strona spełnia bardzo ograniczoną rolę, chociaż dużym plusem są zamieszczone zdjęcia i film z festynu rycerskiego.

www.byczyna.info

Prywatna strona poświęcona Byczynie jest ciekawa pod względem graficznym. Zawiera ponadto szereg informacji dotyczących, zabytków, bitwy pod Byczyną, tradycji rycerskich, festynów rycerskich, znanych ludzi pochodzących z Byczyny. Strona bardzo dobrze rokuje, jest natomiast niedokończona.

www.wolczyn.gmina.pl

Strona zawiera zarówno informacje na temat funkcjonowania urzędu, jak i szereg informacji przydatnych potencjalnemu turyście, m.in. lokalizacja, historia, zabytki, kultura, rekreacja, sport, promocja, komunikacja. Są to jednak informacje skromne i nie wyczerpujące, w ograniczonym zakresie spełniające rolę promocyjną, podobnie jak sam

[21] Na podstawie monografii pod red. Jana Meissnera "Byczyna przeszłość i dzień dzisiejszy".

układ graficzny. Jednocześnie brakuje danych o bazie noclegowej i gastronomicznej, a także o organizowanych imprezach. Dział kronika jest nieaktywny.

www.lasowicewielkie.pl

Strona jest dosyć uboga w treści przydatne przybywającym do gminy turystom. Zamieszczona jest tam krótka informacja dotycząca historii, ale jedynie w kontekście powołania administracyjnego gminy. Nie ma informacji na temat walorów przyrodniczych i kulturowych, a także o dostępnej infrastrukturze. Strona raczej służy mieszkańcom niż potencjalnym turystom.

Podsumowanie

I. Plusy

- **Bardzo dobra strona internetowa powiatu.**
- **Czytelna forma graficzna większości stron.**
- **Wszechstronność informacyjna, wiele przydatnych informacji zarówno dla turystów jak i mieszkańców (nie we wszystkich przypadkach).**
- **Dobra szybkość uruchamiania i pracy analizowanych stron.**

II. Minusy

- **Brak podstawowych zdaniem autorów dokumentu wersji językowych na stronach gminnych – niemieckiej i angielskiej.**
- **Mała atrakcyjność graficzna niektórych stron.**
- **Uboga zawartość merytoryczna stron gminnych.**
- **Brak jednolitego przekazu promocyjno-wizerunkowego obszaru objętego projektem.**

Oficjalne imprezy organizowane przez władze samorządowe lub przy ich współudziale

Obszar objęty projektem posiada dosyć bogatą ofertę programową imprez oraz wydarzeń kulturalnych. Godne podkreślenia jest, iż wydawane są specjalne ulotki związane z programem imprez kulturalno-sportowych w Kluczborku. Program imprez obejmuje praktycznie cały sezon, choć niewątpliwie najwięcej ich jest organizowanych w maju i w czerwcu, co oznacza, że są one bardziej przeznaczone dla mieszkańców niż dla turystów. W tym kontekście zastanawia znacznie skromniejsza oferta imprez w miesiącach wakacyjnych.

Do najciekawszych (w kontekście rozwoju turystyki) cyklicznych imprez i wydarzeń odbywających się na obszarze objętym projektem zaliczają się:

Tabela nr 27. Wybrane imprezy odbywające się na obszarze objętym projektem.

L.p.	Nazwa imprezy	Organizator	Miejsce	Termin
1.	Jarmark Ziemi Kluczborskiej – Targi Pszczelarskie	Starostwo powiatowe	Kluczbork	wrzesień
2.	Dni Kluczborka	Urząd Miejski w Kluczborku	Kluczbork	czerwiec
3.	Ogólnopolski Zlot Miłośników VW Garbusa	Kluczborski Klub VW Garbusa	Bąków	czerwiec-lipiec
4.	Ogólnopolski Dzień Pszczelarza	Urząd Miejski w Kluczborku	Kluczbork	wrzesień
5.	Wojewódzki Turniej Recytatorski "O buławę hetmańską"	Urząd Miejski w Byczynie	Byczyna	styczeń
6.	Międzynarodowy Festyn Rycerski	Urząd Miejski w Byczynie	Byczyna	maj
7.	Zlot Piłkarzy Weteranów i Mistrzostwa Polski Oldbojów	Urząd Miejski w Byczynie	Byczyna	czerwiec-lipiec
8.	Lipcowe spotkania młodych	Bracia Kapucyni	gmina Wołczyn	lipiec
9	Dni Wołczyna	Urząd Miejski w Wołczynie i WOK	miasto Wołczyn	maj
10	Biegi uliczne o Puchar Burmistrza Wołczyna	Urząd Miejski w Wołczynie i Parafialny Klub Sportowy "Jutrzenka"	miasto Wołczyn	wrzesień

Źródło: Opracowanie własne PART S.A. na podstawie kalendarza imprez w powiecie kluczborskim na 2006 rok, stron internetowych i materiałów informacyjno-promocyjnych.

Wśród wymienionych imprez najbardziej ciekawą są Ogólnopolskie Dni Pszczelarza, połączone w tym roku z Rokiem Dzierżonowskim, co jest związane z 100 rocznicą śmierci ks. Jana Dzierżona. Przygotowany ramowy program obchodów jest bardzo ciekawy, obejmuje, bowiem zarówno wystawy pszczelarskie, kiermasz produktów, program artystyczny, jak i sesje popularno-naukowe i koncerty.

Analiza organizowanych imprez jednoznacznie wskazuje na ich największą kumulację na terenie gminy Kluczbork. Oferta jest bardzo ciekawa i bardzo zróżnicowana. Wśród imprez znajdują się ogólnopolskie wydarzenia artystyczno-kulturalne, folklorystyczne, rekreacyjne oraz sportowe. Jedynym problemem jest niedostateczna promocja imprez, bowiem pobieżne nawet badania prowadzą do wniosku, że grono osób świadomych ich organizacji jest bardzo ograniczone. Mimo, iż większość z organizowanych imprez jest bardzo interesująca mają one nierzadko jedynie charakter lokalny.

Analizując obecny kalendarz imprez, należy zwrócić uwagę na ich znaczenie proturystyczne dla obszaru, gdyż najczęściej uczestnictwo w danej imprezie jest powodem korzystania z miejscowej bazy

noclegowej, (czyli przyjazdu połączonego z noclegiem). Aktywizacja turystyki pobytowej jest dla rozwoju szczególnie istotna, gdyż determinuje rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej, czyli stymuluje aktywność inwestycyjną na danym obszarze.

Podsumowanie

I. Plusy

- **Duża liczba interesujących imprez.**
- **Wysoka aktywność podmiotów i organizacji kulturalnych w kreowaniu inicjatyw.**
- **Bogata oferta kulturalna w zakresie imprez muzycznych, folklorystycznych, artystycznych.**
- **Stosunkowo bogata kulturalna oferta poza sezonem letnim, w tym dla młodzieży.**

II. Minusy

- **Uboższa oferta imprezowa w okresie wakacyjnym.**
- **Mało atrakcyjna i uboga oferta w zakresie wydarzeń i imprez sportowych, koncentracja głównie na imprezach kulturalnych.**
- **Niedostateczne nagłośnienie medialne większości imprez i wydarzeń kulturalnych, nieskuteczna promocja.**
- **Brak stałych, silnych i efektywnych patronów medialnych najciekawszych imprez.**
- **Brak wykreowanych wydarzeń o rozgłosie i znaczeniu ogólnopolskim.**
- **Mało aktywne wykorzystywanie kontaktów z miastami partnerskimi przy organizacji niektórych imprez.**

Podsumowanie

W kolejnych punktach przedstawiono, zdaniem autorów niniejszego opracowania, najsłabsze strony aktywności marketingowej obszaru objętego projektem w przeprowadzonym audycie turystycznym. Pod punktami wyróżnionymi w ramkach, znalazły się punkty dotyczące zaleceń - rekomendowanych działań, w celu zniwelowania zidentyfikowanych barier i słabych stron dotyczących aktywności marketingowej w turystyce regionu.

Brak spójnej szaty graficznej oferty materiałów promocyjnych, mała ilość informacji o alternatywnych formach wypoczynku.

Propozycje:

- **Dostosowanie zawartości merytorycznej dostępnych ulotek, folderów do potrzeb i oczekiwań turystów.**
- **Współdziałanie organizacji, stowarzyszeń oraz władz samorządowych (powiat i gminy) przy opracowywaniu materiałów promocyjnych i reklamowych, w tym strony graficznej ulotek, ich formuły (niższe koszty przy zamówieniu łączonym) – wykorzystanie doświadczeń innych gmin (np. miast partnerskich) lub organizacji (POT) przy efektywnej kreacji ulotek.**

- **Opracowanie kompleksowego planu komunikacji, w tym stworzenie spójnego i wyrazistego komunikatu w procesie budowy silnej marki turystycznej obszaru.**
- **Opracowanie logo turystycznego obszaru oraz systemu identyfikacji wizualnej.**

Brak jasno określonej i realizowanej tożsamości oferty organizowanych imprez i wydarzeń.

Propozycje:

- **Rozwijanie obecnych oraz kreacja nowych markowych produktów turystycznych w wyrazisty i jasny sposób nawiązujących do tożsamości obszaru, który ma być kreowany.**
- **Wykorzystywanie w większym zakresie walorów naturalnych w budowie uzupełniającej oferty produktów turystycznych.**
- **Opracowanie nowych turystycznych produktów w oparciu o założenia przyjęte w "Sektorowej Strategii...", w tym stworzenie pakietów ofertowych wykorzystujących potencjał turystyczny obszaru.**
- **Wzbogacenie oferty imprezowej i pobytowej w okresie lipiec-sierpień.**

Niska świadomość społeczna imprez i wydarzeń turystycznych organizowanych na obszarze objętym projektem.

Propozycje:

- **Konieczność weryfikacji skuteczności poszczególnych działań i narzędzi promocyjnych w tym imprez targowych.**
- **Opracowanie kompleksowego planu komunikacji, w tym stworzenie spójnego i wyrazistego komunikatu w procesie budowy silnej marki turystycznej.**
- **Znalezienie silnego sponsora prywatnego w celu promocji wybranych imprez i wydarzeń sezonu turystycznego.**
- **Większe zaangażowanie w działania typu public relations, zarówno w segmencie turystów polskich, niemieckich, jak i innych krajów europejskich.**

Brak weryfikacji skuteczności poszczególnych działań i wykorzystywanych narzędzi promocyjnych.

Propozycje:

- **Opracowanie i realizacja procesu badań marketingowych.**
- **Weryfikacja i optymalizacja prowadzonych działań marketingowych.**

- **Weryfikacja i modyfikacja stosowanych narzędzi promocyjnych w oparciu o wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.**
- **Współpraca w zakresie procesów badawczych z uznanymi ośrodkami i firmami badawczymi.**

Brak przeprowadzonej segmentacji rynku oraz procesu pozycjonowania produktów

Propozycje:

- **Analiza obecnych segmentów klientów najczęściej korzystających z oferty turystycznej.**
- **Analiza potencjalnych najbardziej perspektywicznych segmentów.**
- **Określenie założeń do przeprowadzenia procesu segmentacji.**
- **Przeprowadzenie procesu segmentacji optymalnej dla realizacji celów i osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju.**

4.5. Uzasadnienie spójności obszaru.

Uwarunkowania rozwoju obszaru objętego projektem

Badania naukowe w obszarze turystyki dowodzą, iż może ona rozwinąć się praktycznie wszędzie. Rozwijając tę tezę można pokusić się o stwierdzenie, że nie ma miejsc nieatrakcyjnych turystycznie. Podstawą rozwoju turystyki jest, bowiem pomysł na produkt turystyczny. Pomysł, który jest sprzedawany w formie produktu, a więc stanowiący oryginalną kompozycję dóbr turystycznych (walorów i atrakcji) oraz usług umożliwiających ich wykorzystanie w trakcie podróży. Z kolei punktem wyjścia do budowy produktów turystycznych są motywacje podróży. A więc sukces rynkowy osiągają te produkty, które najpełniej zaspokajają potrzeby klientów lub te które mogą zaspokoić wiązkę potrzeb w tym samym czasie. W szerszym ujęciu produktem turystycznym jest całość przeżyć i doświadczeń zdobytych przez turystę podczas podróży. To oznacza, że to właśnie pomysł odnosi się do warstwy niematerialnej i że to właśnie pomysł może być magnesem przyciągającym turystów do danego obszaru. Inspiracji tego pomysłu można poszukiwać praktycznie w sposób nieograniczony, niemniej jednak warto sięgną do specyfiki obszaru, jego walorów i atrakcji przyrodniczych, krajobrazowych oraz szeroko pojętych antropogenicznych, które są świadectwem działalności człowieka, na które składają się nie tylko zabytkowe obiekty, ale również obyczaje, obrzędy, folklor, legendy, sztuka kulinarna, historia, znane postaci etc. Należy zauważyć, że w sposób naturalny dużo łatwiej buduje się, że produkty turystyczne, jeżeli znajduje się tzw. „punkt zaczepienia" w unikalnych walorach obszaru.

Przeprowadzona analiza obszaru objętego projektem służyła właśnie poszukiwaniu tych wyróżników, które mogłyby stanowić podstawę do kreacji oryginalnych produktów turystycznych. Dowodzi, że gminy objęte

projektem posiadają olbrzymi niewykorzystany w pełni potencjał, predestynujący je do rozwoju turystyki.

Potencjał przyrodniczy i krajobrazowy

Obszar objęty projektem jest obszarem w większości rolniczym, pozbawionym przemysłu ciężkiego, zanieczyszczającego środowisko. Posiada bardzo cenne zasoby przyrodnicze i krajobrazowe m.in.

- **pomniki przyrody, które zaliczają się do unikalnych obiektów,**
- **Bory Stobrawskie oraz inne kompleksy leśne, które obfitują w jagody, borówki, grzyby oraz zwierzynę płową, skutkiem, czego tereny te mogą być bardzo atrakcyjne dla grzybiarzy i myśliwych,**
- **sieć hydrograficzna, które może być podstawą do szlaków kajakowych,**
- **zasoby przyrodnicze, które są podstawą do powstawania ścieżek przyrodniczych, pozwalających na ich podziwianie,**
- **walory krajobrazowe, czyste powietrze, cisza, spokój,**
- **solanka chlorowo-sodowo-wapniowa-bromowo-żelazisto-borowa, kwalifikująca się do zastosowania w balneologii.**

Wszystkie wymienione powyżej walory kwalifikują obszar objęty projektem do rozwijania funkcji turystycznych i rekreacyjnych, i stanowią jednocześnie doskonałą podstawę do rozwoju turystyki zrównoważonej, czemu sprzyjają również funkcjonujące na terenie objętym projektem gospodarstwa ekologiczne, które oprócz miejsc noclegowych, oferują wyżywienie sporządzone na bazie ekologicznych produktów, zakup ekologicznych produktów, warsztaty edukacyjne dla dzieci i młodzieży, warsztaty rolnictwa ekologicznego, warsztaty rękodzieła oraz inne usługi nawiązujące do specyfiki wsi ziemi kluczborskiej.

Potencjał kulturowy

Obszar objęty projektem pod względem kulturowym ma również wiele do zaoferowania, ponieważ bogata historia obszaru pozostawiła swoje liczne ślady. W związku z powyższym obszar posiada bardzo cenne walory antropogeniczne:

- **Zabytkowe drewniane kościoły, które są doskonałą podstawą do powstania szlaku turystycznego. Obecnie nie funkcjonuje szlak w pełnym tego słowa znaczeniu, wydano folder promocyjny, natomiast brakuje oznakowania szlaku w terenie.**
- **Zabytkowe pałace i dworki, rozsiane po całym powiecie kluczborskim, które również oferują usługi turystyczne (noclegowe, gastronomiczne etc.). Niestety nie wszystkie są w dobrym stanie, niektóre wymagają pilnej konserwacji i remontu.**
- **Inne zabytkowe obiekty, m.in. kuźnie, spichlerze, czworaki, młyny, cmentarze,**
- **Zabytkowe układy urbanistyczne, zarówno miejskie i jak i parkowe.**
- **Bogata historia obszaru, obfitująca w ważkie wydarzenia m.in. bitwa pod Byczyną, reformacja (husytyzm).**
- **Wybitne osoby związane z Kluczborkiem i Byczyną.**

- **Organizowane imprezy, nawiązujące do historii oraz znanych postaci obszaru, imprezy kulturalne m.in. Międzynarodowy Festyn Rycerski, Ogólnopolski Dzień Pszczelarza, Targi Pszczelarskie, Ogólnopolski Zlot Miłośników VW Garbusa.**
- **Unikalne atrakcje turystyczne oparte o walory antropogeniczne obszaru m.in. muzeum im. Jana Dzierżona, pasieka zarodowa, organizowane imprezy (np. Rok Dzierżonowski).**

Kontekst antropogeniczny obszaru daje bardzo silne podstawy do kreacji produktów turystycznych, atrakcyjnych dla szerokiego grona odbiorców. Stanowią one, bardziej niż walory naturalne, o oryginalnych atrakcjach obszaru, ponieważ są unikalne. Tylko w Kluczbork i okolice pozwalają na odwiedzenie miejsc, które są związane z ks. Dzierżonem, prekursorem nowoczesnego pszczelarstwa, tylko w Byczynie poczuć można atmosferę bitwy polsko-habsburskiej, tylko na omawianym obszarze uczestniczyć można w imprezach, nawiązujących do kulturowych walorów. Szeroko pojęte dziedzictwo kulturowe jest doskonałą podstawą do kreacji marki obszaru, a tym samym budowania jego tożsamości na turystycznej mapie Polski i Europy.

Dostępność komunikacyjna

Omawiany obszar cechuje stosunkowo dobra dostępność komunikacyjna. Na terenie powiatu krzyżowały się historyczne szlaki handlowe: bursztynowy z Bałtyku przez Morawy na południe Europy i solny z Krakowa przez Wrocław na zachód Europy. Dzisiaj na jego terytorium przecinają się ważne szlaki drogowe (krajowa droga nr 11 – Katowice - Poznań oraz nr 45 Opole - Łódź) oraz kolejowe: linie łączące Katowice – Wrocław, Katowice – Poznań. W tym kontekście dostępność komunikacyjna obszaru objętego projektem jest niewątpliwie czynnikiem rozwoju turystyki. Tak należy również postrzegać dostępność lotniczą obszaru, ponieważ odległość 100-120 km jest akceptowalna dla potencjalnych turystów zagranicznych. Jedynym minusem jest fakt, iż linia kolejowa jest obsługiwana jedynie przez pociągi elektryczne.

Infrastruktura turystyczna i paraturystyczna

Infrastruktura jest elementem koniecznym do rozwoju turystyki na każdym obszarze. Omawiane gminy charakteryzuje wprawdzie niedostateczny poziom infrastruktury turystycznej i paraturystycznej, ale umożliwia on zaspokojenie podstawowych potrzeb turystów dzięki bazie noclegowej i gastronomicznej oraz obiektom rekreacyjno-sportowym. Warto również podkreślić, że wszystkie samorządy obszaru objętego projektem podejmują działania zmierzające do ilościowej i jakościowej poprawy infrastruktury.

Główne kierunki rozwoju

Jak wspomniano obszar objęty projektem jest obszarem rolniczym. Wysoki spadek dochodów rolniczych w gospodarstwach rodzinnych spowodował konieczność poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu.

Dotyczy to wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, którego elementami są m.in. przetwórstwo rolno-spożywcze, świadczenie usług, szeroko rozumiana turystyka wiejska. Podsumowany powyżej potencjał wskazuje, że jednym z głównych kierunków rozwoju obszaru powinna być turystyka, czerpiąca z bogactwa natury i dziedzictwa kultury, funkcjonująca w oparciu o istniejącą i planowaną infrastrukturę, bazującą na stosunkowo dobrej dostępności komunikacyjnej. Do atutów turystyki na obszarach wiejskich ziemi kluczborskiej zaliczyć należy:

- **Wypoczynek w warunkach odmiennych od codziennych (gospodarstwo wiejskie).**
- **Bezpośredni kontakt ze zdrowym środowiskiem przyrodniczym (krajobraz, obszary chronione).**
- **Korzystanie ze zdrowej żywności.**
- **Korzystanie z ciszy, spokoju oraz małego ruchu.**
- **Kontakt z dziedzictwem kulturowym.**
- **Korzystanie z czynnego wypoczynku.**

O tym, że turystyka została uznana za szansę rozwojową obszaru świadczy również fakt powołanie Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, której zadaniem jest wspieranie i stymulowanie rozwoju turystyki.

Istnieje kilka argumentów przemawiających za "postawieniem na turystykę". Jeden z najważniejszych dotyczy jej roli w rozwoju, szczególnie na poziomie regionalnym. Turystyka jest jednym z bardziej istotnych czynników rozwoju regionalnego, który według źródeł amerykańskich ma przede wszystkim wymiar gospodarczy. Rozwojem gospodarczym jest, bowiem wzrost gospodarczy, społeczny i kulturowy.

Turystyka jest dziedziną, która może połączyć niemal wszystkie aspekty związane z rozwojem. Jej dodatkową wartością jest bardzo duża pracochłonność, a co zatem idzie konieczność zaangażowania znaczących zasobów ludzkich. Jest to tym cenniejsze, że w obecnej dobie gospodarka raczej coraz bardziej skłania się do kapitałochłonności przy wciąż malejącym udziale siły roboczej. Zatem gałąź gospodarki, w której znaczenie czynnika ludzkiego – w postaci nakładu pracy – ma nader istotną rolę z założenia powinien zainteresować wszystkich, którym leży na sercu wciąż bardzo wysokie w Polsce bezrobocie. Poniżej przedstawiono korzyści, które mogą płynąć z rozwoju turystyki na każdym przedstawionym wcześniej polu.[22]

Rozwój gospodarczy	Rozwój społeczny	Rozwój kulturalny	Rozwój przestrzenny	Rozwój prawno-polityczny
Rozwój przedsiębiorczości	Wzrost aktywności zawodowej	Zachowanie kulturowego dziedzictwa	Poprawa dostępności komunikacyjnej,	Rozwój współpracy międzyregionalnej

[22] **Opracowanie własne PART S.A. przy wykorzystaniu dokumentów: Ekoton s.c., Komisji Europejskiej i Europejskiej Komisji Turystyki.**

Rozwój gospodarczy	Rozwój społeczny	Rozwój kulturalny	Rozwój przestrzenny	Rozwój prawno-polityczny
Wzrost obrotów handlu i usług **Wzrost dochodów podatkowych samorządów** **Utrwalenie wizerunku regionu jako atrakcyjnej lokalizacji gospodarczej, co korzystnie wpływa na przyciąganie kapitału** **Podniesienie jakości usług**	**mieszkańców** **Spadek bezrobocia** **Podniesienie poziomu wykształcenia (jako skutek konieczności dostosowania się do istniejących na rynku wymagań)** **Poprawa warunków życia mieszkańców**	**i tradycji** **Wymiana idei i poglądów** **Nowe imprezy i wydarzenia kulturalne**	**w tym poprawa stanu technicznego dróg** **Zabezpieczenie środowiska naturalnego, poprawa krajobrazu oraz estetyki regionu**	**oraz międzynarodowej** **Rozwój społeczeństwa obywatelskiego**

Spójność obszaru objętego projektem

Gminy Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie tworzą powiat kluczborski i tym samym wykazują spójność administracyjną. Jednocześnie należy podkreślić, że obszar ten jest spójny również pod względem:

- **Przyrodniczym – dotyczy to nizinnego ukształtowania powierzchni, sieci hydrograficznej, uwarunkowań klimatycznych, gleb, stopnia zalesienia, obiektów cennych przyrodniczo. Pod względem przyrodniczym omawiany obszar jest bardzo jednorodny i nie charakteryzuje się większym zróżnicowaniem.**
- **Kulturowym – dotyczy to rodzaju zabytkowych obiektów sakralnych i świeckich (m.in. kościółki drewniane, pałace i parki dworskie, średniowieczne układy urbanistyczne). Punktem wyjścia do jednorodności kulturowej jest wspólna historia gmin (postrzegana jako ciąg zdarzeń przyczynowo-skutkowych) od początków osadnictwa, poprzez lokacje, ruch reformacyjny, walk polsko-habsburskich, panowanie pruskie aż po II wojnę światową. Małe różnice dotyczące konkretnych wydarzeń nie zmieniają ogólnych wniosków.**

Mimo, że ludność ziemi kluczborskiej jest ludnością napływową, ponieważ od XVIII wieku obszar pozostawał pod panowaniem pruskim, a potem niemieckim wykazuje ona bardzo duże przywiązanie do miejsca zamieszkania. Świadczy o tym przede wszystkim jej aktywność, wyrażająca się wielością podejmowanych inicjatyw. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na dużą ilość działających organizacji pozarządowych oraz dużą ilość podejmowanych imprez, wśród których

zdecydowanie wyróżnia się impreza "Serce dla Wołczyna", która polega na dorocznej kweście wśród mieszkańców na potrzeby gminne. Świadczy ona **o dużym przywiązaniu do miejsca zamieszkania. Należy również podkreślić, że podejmowanych jest wiele inicjatyw służących promocji obszaru, jego rozwojowi, pogłębianiu identyfikacji mieszkańców z ziemią kluczborską.**

5. Aktualnie wdrażane inicjatywy / projekty na obszarze objętym projektem.

Poniżej zostały podane przykłady projektów realizowanych na obszarze objętym projektem, finansowane zarówno ze środków samorządowych, budżetu państwa, jak i współfinansowane ze środków międzynarodowych, wspierające rozwój obszarów wiejskich.

Nazwa gminy	Tytuł projektu	Źródło finansowania	Kwota	Termin realizacji	Podstawa realizacji projektu (strategia, PRL, wieloletni plan inwestycyjny, itp.)
Kluczbork	**1/ Wniosek rozpatrywany: Projekt zakłada wzrost zorganizowanej polsko-czeskiej działalności transgraanicznej w zakresie turystyki rowerowej, rodzinnej, agroturystyki, imprez sportowych i kulturalnych.**	**Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego**	**wnioskowana kwota 128 520 PLN**		**Program Rozwoju Lokalnego oraz Startegia rozwoju miasta i gminy Kluczbork**
	2/ "Kluczborski Produkt Ekologiczny" Bliższa współpraca samorządu, rolników, organizacji ich wspierających oraz przedsiębiorców, w celu budowania nowych inicjatyw ekologicznych na bazie rolnictwa ekologicznego (przetwórstwo, marketing, edukacja, agroturystyka, inne usługi). Wspieranie zrównoważonego rozwoju lokalnego poprzez rozwój inicjatyw ekologicznych,	**PHARE 2006**	**83 055 EURO**	**31.08.2006**	**Program Rozwoju Lokalnego oraz Startegia rozwoju miasta i gminy Kluczbork**

Nazwa gminy	Tytuł projektu	Źródło finansowania	Kwota	Termin realizacji	Podstawa realizacji projektu (strategia, PRL, wieloletni plan inwestycyjny, itp.)
	składających się na lokalny produkt ekologiczny w gminie Kluczbork.				
Byczyna	**Budowa średniowiecznego grodu - Polsko-Czeskie Centrum Szkolenia Rycerstwa Głównym celem projektu jest poprawa warunków i standardów życia na objętym programem obszarze przygranicznym, poprzez wspólne działania społeczeństw i instytucji po obydwu stronach granicy Polski i Czech. Wewnątrz grodu o pow. 2 tys. m.kw. znajduja się trybuny dla 350 widzów, hotel na 40 miejsc noclegowych, karczma, stajnia z kuźnia i zbrojownią. Centrum oferować będzie warsztaty i szkolenia rzemiosł średniowiecznych, wystawy, galerie i konferencje historyczne,**	**Unia Europejska dofinansowuje w wysokości 75 %, INTERREG IIIA**	**3 695 000 PLN**	**rozpoczecie inwestycji - lato 2006, realizacja potrwa około 2 lat. Zakończenie prac budowlanych przewiduje się na 31 grudnia 2007 r.**	

Nazwa gminy	Tytuł projektu	Źródło finansowania	Kwota	Termin realizacji	Podstawa realizacji projektu (strategia, PRL, wieloletni plan inwestycyjny, itp.)
	koncerty, turnusy edukacyjne.				
Wołczyn	**Modernizacja i rozbudowa świetlicy wiejskiej w Wierzbicy Górnej (w tym budowa zaplecza kuchennego wraz z wyposażeniem). Realizacja projektu pozwoli na lepsze wykorzystanie istniejących pomioeszczeń dla celów lokalnej społeczności oraz osób przebywajacych czasowo na terenie wsi. Poprawi również estetykę i komfort organizacji imprez okolicznościowych oraz obsługę turystyczną według potrzeb na terenie całego sołectwa.**	**ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej w ramach SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006" , Priorytet - Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, Działania-Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego**	**200 209 PLN**	**do końca 2006 r.**	**Program Rozwoju Lokalnego**
Lasowice Wielkie	**1/ Centrum Kultury w Laskowicach – dobudowa i remont świetlicy**	**ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej w ramach SPO "Restrukturyzacja i modernizacja**	**Kwota projektu 288 317 PLN Dofinansowanie 230 654 PLN**	**29.08.2005do 25.07.2006**	**Program Rozwoju Lokalnego, Wieloletni Plan Inwestycyjny**

Nazwa gminy	Tytuł projektu	Źródło finansowania	Kwota	Termin realizacji	Podstawa realizacji projektu (strategia, PRL, wieloletni plan inwestycyjny, itp.)
	2/ Oczyszczalnia ścieków w Trzebiszynie	**sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006" , Priorytet - Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, Działania-Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego** **ze środków własnych i innych krajowych**	**Wartość projektu 1 015 000 PLN Dofinansowanie 780 000 PLN**	**maj 2005 do 31.05.2006**	**Program Rozwoju Lokalnego, Wieloletni Plan Inwestycyjny**
Kluczbork - Gospodarstwo Ekologiczne „EKOSTYL" Janusz i Iwona Śliczni (Członek LGD)	**1/ "Kluczborski Produkt Ekologiczny", Wspieranie zrównoważonego rozwoju lokalnego poprzez rozwój inicjatyw ekologicznych, składających się na kluczborski lokalny produkt ekologiczny (rozumiany jako inicjatywy przyczyniające się do utrwalenia ekologicznego wizerunku gminy)**	**Phare 2003 „Organizacje pozarządowe na rzecz zrównoważonego rozwoju", Projekt partnerski – lider Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach**	**Ok. 360 000 PLN**	**Grudzień 2005 – sierpień 2006**	**Program Rozwoju Lokalnego oraz Startegia rozwoju miasta i gminy Kluczbork**

Nazwa gminy	Tytuł projektu	Źródło finansowania	Kwota	Termin realizacji	Podstawa realizacji projektu (strategia, PRL, wieloletni plan inwestycyjny, itp.)
	2/ AGORA – Network for Sustainable Tourism Development in the Balic Sea Region. Projekt wspiera i bada różne formy turystyki o zrównoważonym charakterze. Działania na terenie powiatu kluczborskiego odbywają się w ramach projektu pilotażowego, mającego na celu rozwój i promocje budowy sieci współpracy gospodarstw ekoagroturystycznych.	**Lider projektu pilotażowego: Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach; Lider całego projektu: Greifswald University**	**Pilot: ok. 390000 PLN**	**Wrzesień 2005 – grudzień 2007**	

6. Analiza S.W.O.T.

Diagnoza stanu obecnego przeprowadzona w I etapie prac nad "Sektorową Strategią..." stała się podstawą do przeanalizowanie gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie pod kątem mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

Zestawienie mocnych i słabych stron regionu z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki (tzw. analiza wnętrza), jak również szans i zagrożeń tkwiących w otoczeniu zewnętrznym, tworzy tzw. analizę S.W.O.T. (z ang. S strenghts, W weaknesses, O opportunities, T threats). Stanowi ona podstawę wyboru tematu wiodącego "Sektorowej Strategii..." oraz celów strategicznych i działań podejmowanych w ich ramach. Pozwala określić najważniejsze czynniki, które będą miały wpływ na kształtowanie zintegrowanego produktu turystycznego.

Mocne strony	Słabe strony
§ **bogate i nie zanieczyszczone środowisko przyrodnicze, dające podstawy do budowy produktów turystyki aktywnej, krajoznawczej, edukacyjno-rekreacyjnej, agro – i ekoturystyki; brak przemysłu uciążliwego dla środowiska naturalnego,** § **źródła wód termalnych w gminie Wołczyn,** § **rozległe tereny leśne obfitujące w zwierzynę oraz runo leśne,** § **wiele ciekawych i unikalnych zabytków, w tym przede wszystkim zabytkowe kościółki drewniane i kompleksy podworskie,** § **XIV-wieczny kościół ewangelicki z tarasem widokowym w Kluczborku,** § **różnorodność kulturowa, będąca efektem uwarunkowań historycznych,** § **ślady obecności różnych narodowości, kultur oraz religii,** § **ciekawe i bogate życie kulturalne, wielość imprez o charakterze kulturalnym, folklorystycznym,** § **ciekawe legendy,** § **znane postacie związane z regionem,** § **Ośrodek Sportu i Rekreacji w Bąkowie, rozbudowująca się infrastruktura widowiskowo-sportowa w gminie Wołczyn (hala widowiskowo-sportowa),** § **kontakty z partnerskimi gminami i miastami w Niemczech i na Ukrainie, owocujące m.in. wymianą**	§ **niedostatecznie rozbudowana infrastruktura techniczna (wodociągi i kanalizacja), co przekłada się na zanieczyszczanie środowiska oraz jest niebezpieczne dla mieszkańców (azbestowe wodociągi i dachy, problem ze składowaniem azbestowych odpadów),** § **zabytki wymagające renowacji i modernizacji, brak systemów antypożarowych w kościółkach drewnianych, które stanowią jedną z najważniejszych atrakcji w regionie,** § **niedostateczna pod względem ilościowym oraz nierównomiernie rozmieszczona baza noclegowa,** § **niedostateczna pod względem ilościowym oraz nierównomiernie rozmieszczona baza gastronomiczna,** § **brak ciekawych ofert turystycznych i produktów markowych,** § **brak koordynacji organizacji imprez (problem harmonogramu imprez),** § **brak zintegrowanego systemu promocji regionu, mała ilość ogólnodostępnych materiałów promocyjnych,** § **brak punktów informacji turystycznej,** § **niewystarczająca ilość przewodników w regionie,** § **odpływ młodych ludzi do większych miast i za granicę,** § **mała ilość szkoleń (zawodowych, językowych) dla branży,** § **niewystarczająca znajomość języków obcych w regionie, stanowiąca często barierę dla budowania**

kulturalną, **§ tradycje pszczelarskie związane z postacią ks. J. Dzierżona,** **§ miód i świece z wosku pszczelego jako pamiątki regionalne, różnorodność wyrobów wytwarzanych na bazie produktów pszczelich (leki, kosmetyki, etc.),** **§ stosunkowo dobre strony internetowe, zawierające dużą ilość, aktualizowanych na bieżąco informacji,** **§ duża ilość organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju turystyki, w tym istnienie i funkcjonowanie Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej,** **§ duże zaangażowanie władz samorządowych w rozwój gmin i powiatu,** **§ stosunkowo duża ilość inwestycji aktualnie realizowanych i planowanych w najbliższej przyszłości, które przyczynią się do poprawy atrakcyjności turystycznej regionu,** **§ kreatywność mieszkańców regionu.**	**oferty dla turystów zagranicznych,** **§ mała ilość wytyczonych, oznakowanych i zagospodarowanych szlaków turystycznych,** **§ niewystarczająca ilość obiektów sportowo-rekreacyjnych dostępnych dla turystów,** **§ brak spakietowanej oferty gotowej do sprzedaży,** **§ wysokie bezrobocie w regionie.**
Szanse	**Zagrożenia**
§ akcesja Polski do Unii Europejskiej i związana z tym możliwość wykorzystania programów i funduszy strukturalnych dla rozwoju turystyki oraz ułatwienia formalno-prawne podczas przekraczania granic, **§ opracowanie Sektorowej Strategii Rozwoju Turystyki na Obszarach Wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie,**	**§ niska świadomość ekologiczna turystów i mieszkańców skutkująca nie przestrzeganiem przez nich właściwych zasad zachowania na obszarach cennych przyrodniczo i chronionych prawnie - degradacja środowiska naturalnego,** **§ silna konkurencja ze strony bardziej znanych w Polsce obszarów turystyki, w tym obszarów oferujących**

§ **wzrost rangi turystyki w programach rządowych, m.in. Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013 priorytetyzująca rozwój produktów turystycznych w regionach, w tym przede wszystkim produktów opartych o potencjał regionalny, budowanych na bazie szlaków turystycznych,** § **korzystne tendencje w turystyce przyjazdowej zza zachodniej granicy,** § **zmiana trendów i tendencji w turystyce światowej na rzecz wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych — w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą, rosnąca aktywność turystyczna, zainteresowanie turystyką aktywną, wzmożony popyt na wyjazdy weekendowe, rosnący popyt na kompleksowe pakiety usług turystycznych, rosnące zapotrzebowanie na zdrową, ekologiczną żywność,** § **rozwój turystyki rodzinnej, uzdrowiskowej (z jednej strony starzenie się społeczeństwa europejskiego, z drugiej wzrost popularności uzdrowisk wśród młodych, zamożnych osób) i biznesowej,** § **rozwój tanich linii lotniczych – plany dotyczące stworzenia regionalnego portu lotniczego na lotnisku w Kamieniu Śląskim,** § **działalność Polskiej Organizacji Turystycznej i poprawa wizerunku turystyki w Polsce na rynkach światowych,** § **podnoszenie standardu usług hotelarskich w konsekwencji wejścia w życie uregulowań prawnych dotyczących turystyki,** § **rozwój współpracy zagranicznej z Niemcami i Ukrainą,**	**podobne produkty turystyczne, oraz zagranicznej turystyki wyjazdowej,** § **duża konkurencja ze strony regionów wysoko uprzemysłowionych w pozyskiwaniu inwestorów,** § **niska siła nabywcza społeczeństwa w zakresie produktów turystycznych (bariera popytu),** § **brak spójnego systemu wspomagania przedsięwzięć publiczno-prywatnych w tym sektorze,** § **brak jednolitego systemu informacji i promocji walorów turystycznych w Polsce,** § **potencjalna kolizja działań mających na celu rozwój sektora turystyki z rygorami ochrony środowiska na obszarach podlegających prawnej ochronie przyrody,** § **trudności z wykorzystaniem środków unijnych (brak środków niezbędnych do współfinansowania projektów, kwalifikacje kadr),** § **pogorszenie sytuacji materialnej przeciętnej polskiej rodziny w pierwszych latach członkostwa w UE – spadek aktywności turystycznej,** § **rosnąca migracja z regionu, zwłaszcza ludzi młodych,** § **stale obserwowany wandalizm na szlakach turystycznych (niszczenie map, oznakowań, punktów widokowych),** § **mentalność społeczności regionalnej przejawiająca się w niedocenianiu roli turystyki dla rozwoju regionu,** § **degradacja obiektów zabytkowych – pogarszający się stan zabytków, zagrożenie pożarami.**

§ **bogacenie się społeczeństwa europejskiego przejawiające się m.in. zwiększaniem części dochodu przeznaczanego na cele turystyczne,** § **wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, wzrost zaufania inwestorów,** § **rozwój produktów turystycznych,** § **dziedzictwo kulinarne regionu dające szansę na stworzenie ciekawej oferty gastronomicznej.**	

Jak widać w powyższej tabeli, występuje przewaga mocnych stron nad słabymi oraz szans nad zagrożeniami. Analiza S.W.O.T. pokazuje, iż potencjał regionu, tkwiący w jego często unikalnych walorach, jest wykorzystywany w bardzo małym stopniu. Wyraża się to przede wszystkim brakiem markowych produktów turystycznych i ciekawych ofert skierowanych do wybranych segmentów rynku. Słabe strony wynikają również z braków w zagospodarowaniu infrastrukturalnym, które jest niezbędne dla prawidłowego i efektywnego wykorzystania walorów i funkcjonowania produktów. Problemy występują także w dziedzinie promocji i marketingu, w których brakuje koordynacji działań. Jednocześnie w regionie można zauważyć stosunkowo wysoki stopień świadomości turystycznej i korzyści, jakie wynikają z rozwoju usług turystycznych. Społeczność lokalna wykazuje się dużą kreatywnością i jest świadoma bogactwa swojej Ziemi, co bardzo dobrze wróży na przyszłość. W tym zakresie jednak również rodzą się potrzeby związane m.in. z koniecznością organizacji szkoleń, seminariów, spotkań warsztatowych, co pozwoli na zbudowanie platformy współpracy regionalnej.

Jeżeli chodzi o szanse i zagrożenia, te pierwsze związane są przede wszystkim z wzrastającą rolą turystyki w gospodarce Polski oraz możliwościami pozyskania funduszy na projekty turystyczne z Unii Europejskiej. Trendy obserwowane na światowym rynku turystycznym również sprzyjają rozwojowi turystyki w analizowanym regionie, z uwagi na posiadane przez niego walory. Zagrożenia natomiast są niestety ściśle powiązane z sytuacją gospodarczą Polski i Europy.

Należy tutaj podkreślić, iż podmioty wdrażające niniejszą Strategię nie będą miały większego wpływu na bilans szans i zagrożeń, najważniejsza jednak w tym zakresie jest świadomość ich istnienia.

Podsumowując, najważniejszym wnioskiem wypływającym z analizy S.W.O.T. jest nierównowaga występująca pomiędzy potencjałem posiadanym przez region a jego wykorzystaniem. Stąd kluczowe dla rozwoju turystyki na badanym obszarze jest wykreowanie ciekawych produktów turystycznych w oparciu o istniejące walory.

7. "Sektorowa Strategia..." – cele i planowany budżet.

Przedstawiona poniżej koncepcja rozwoju obszaru objętego projektem jest zgodna z wytycznymi Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczącymi sporządzania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich. Należy również podkreślić jej kompatybilność ze Strategią rozwoju turystyki w Polsce na lata 2007-2013, której projekt został przyjęty przez Radę Ministrów w czerwcu 2005 roku.

7.1. Temat(y) wiodący(e) i cele strategiczne "Sektorowej Strategii...".

Struktura przedstawionej w niniejszym rozdziale koncepcji przedstawia się następująco: punktem wyjścia jest tzw. temat wiodący, którego realizacja wymaga podjęcia szeregu działań w kilku obszarach, co prowadzi do osiągnięcia tzw. celów strategicznych, co z kolei pozwoli osiągnąć w przyszłości stan oczekiwany (wizja).

TEMAT WIODĄCY

⇓

REALIZACJA DZIAŁAŃ W WYBRANYCH OBSZARACH PRIORYTETOWYCH
CELE STRATEGICZNE
CELE OPERACYJNE
ZADANIA

⇓

WIZJA OBSZARU OBJĘTEGO PROJEKTEM

Analiza uwarunkowań rozwoju obszaru gmin: Kluczbork, Byczyna Wołczyn i Lasowice Wielkie jednoznacznie wskazała, iż tematem wiodącym niniejszej Strategii należy uczynić *"wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych dla rozwoju obszarów wiejskich poprzez turystykę"*. Z uwagi na złożoność procesów społeczno-gospodarczych, jak również interdyscyplinarny charakter turystyki, realizacja wybranego tematu wymaga podjęcia szeregu działań w pięciu wybranych obszarach tematycznych, zwanych dalej obszarami priorytetowymi: *OP Produkt*, *OP Zasoby Ludzkie*, *OP Promocja i Marketing*, *OP Przestrzeń Turystyczna*, *OP Instytucje*. Każdemu z obszarów został podporządkowany jeden cel strategiczny.

Przeprowadzone badania i konsultacje problematyki rozwoju obszaru objętego projektem jasno wskazały, iż OP Produkt będzie kluczowy dla osiągnięcia sukcesu, a pozostałe obszary będą pełnić rolę instrumentów

wspomagających działania w OP Produkt. Całość podejmowanych działań doprowadzi do osiągnięcia stanu oczekiwanego, wyrażonego w wizji.

Poniższy diagram przedstawia koncepcję rozwoju gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie.

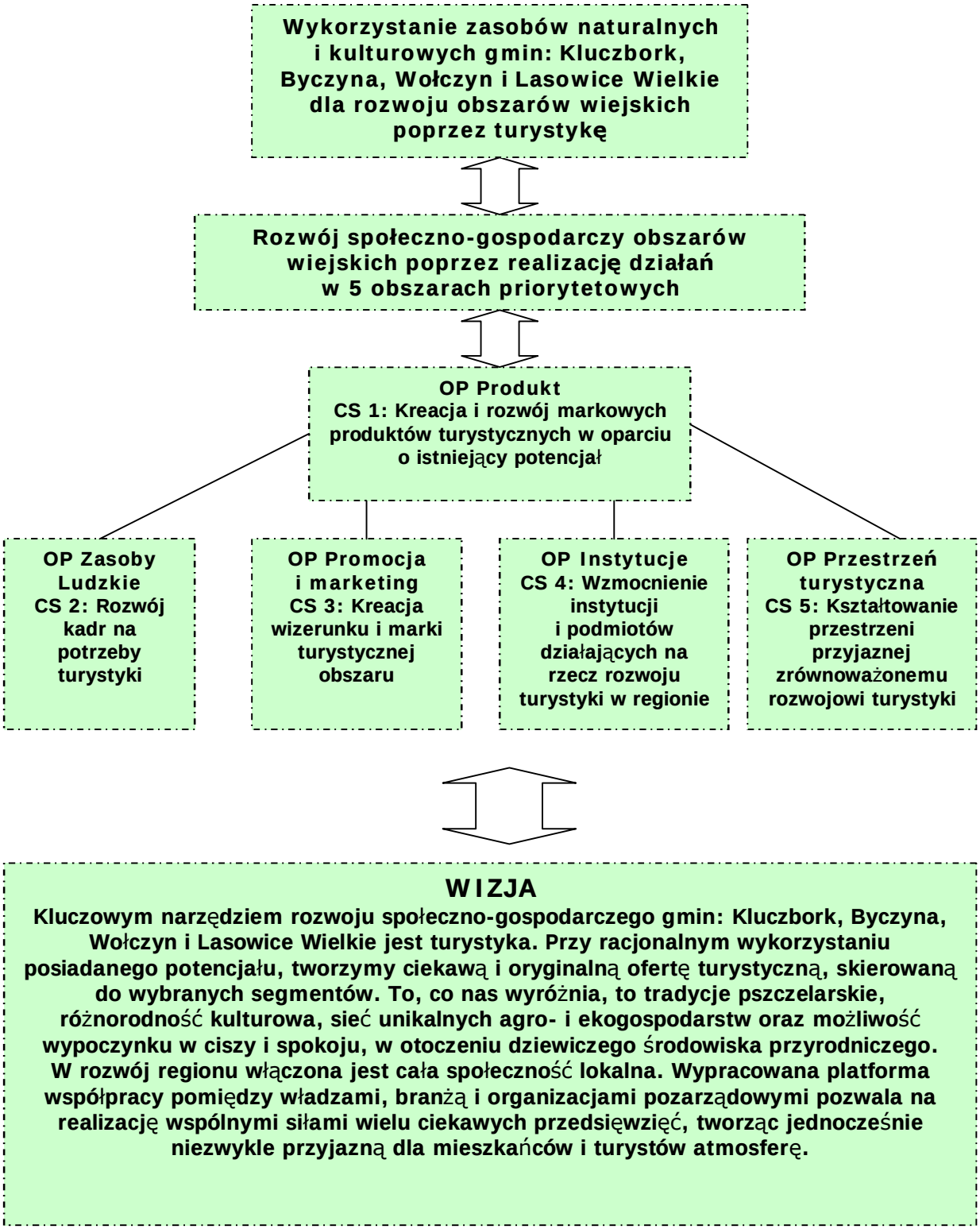

7.2. Uzasadnienie wyboru tematu wiodącego i celów strategicznych.

"Sektorowa Strategia..." powstała przy wykorzystaniu metody partycypacyjno-eksperckiej. Autorzy niniejszego dokumentu odbyli szereg spotkań z mieszkańcami gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie, wśród których byli zarówno przedstawiciele władz samorządowych, jak i branży turystycznej oraz organizacji pozarządowych. W początkowej fazie prac nad "Sektorową Strategią...", na etapie diagnozy stanu obecnego, miały miejsce tzw. wizje lokalne – autorzy dokumentu odwiedzili teren, zwiedzali najciekawsze miejsca, spotykali się z mieszkańcami, gestorami bazy turystycznej i paraturystycznej, władzami. Tematyka tych rozmów dotyczyła z jednej strony stanu obecnego (walorów, infrastruktury, stanu ochrony środowiska, sytuacji społeczno-gospodarczej gmin), a z drugiej oczekiwań mieszkańców co do kierunków rozwoju i propozycji wykorzystania istniejącego potencjału. Niezwykle cenne okazały się również dyskusje podejmowane podczas cyklu czterech spotkań warsztatowych, w czasie, których wspólnie została wypracowana wizja i kierunki rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem. Walor tych spotkań polegał z jednej strony na odkrywaniu szeregu mało znanych lub zapomnianych faktów, z drugiej na możliwości wymiany poglądów między mieszkańcami wszystkich gmin.

Przeprowadzone analizy, w tym przede wszystkim analiza S.W.O.T., dyskusje, zajęcia warsztatowe jednoznacznie pokazały, iż obszar objęty projektem dysponuje dużym potencjałem do rozwoju turystyki, który obecnie jest wykorzystywany w niewielkim stopniu. Nie brakuje w omawianym regionie unikalnych na skalę województwa, a nawet kraju i Europy, atrakcji turystycznych, które jednak obecnie, jako atrakcje, funkcjonują jedynie w świadomości mieszkańców. Badania jednoznacznie pokazują, iż walory poszczególnych gmin pozostają nieodkryte dla turystów. Największym, więc problemem w kontekście rozwoju turystyki w regionie jest brak turystycznego wykorzystania potencjału. Źródła wód termalnych istnieją, ale nie generują żadnych projektów inwestycyjnych, które pozwoliłyby na ich turystyczne wykorzystanie; unikalne na skalę kraju zabytkowe drewniane kościółki pozostają zamknięte dla przyjezdnych i brakuje o nich informacji, gdyż istnienie Szlaku Architektury Drewnianej sprowadza się jedynie do wydania folderu promocyjnego; myśliwi i grzybiarze z całego kraju i zagranicy zdają sobie sprawę z bogactwa Borów Stobrawsko-Turawskich, ale nie znajdują ciekawej i oryginalnej oferty przygotowanej specjalnie dla nich, dlatego też wybierają inne regiony na realizację swojego hobby; dzieci i młodzież z całej Polski mogłyby wiele się nauczyć o rolnictwie ekologicznym, pszczelarstwie, tradycjach i obyczajowości obszaru niezwykle zróżnicowanego pod względem kulturalnym, ale istniejąca oferta skierowana jest praktycznie tylko do uczniów okolicznych szkół. Takich przykładów można podać znacznie więcej. Kluczowe jest, iż mieszkańcy

regionu zdają sobie sprawę, iż dysponują dużym niewykorzystanym potencjałem. Stąd wszystkie przytoczone powyżej argumenty składają się na jednoznaczny wybór na temat wiodący niniejszej Strategii "wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych dla rozwoju obszarów wiejskich poprzez turystykę".

Poza już wymienionymi, ku identyfikacji właśnie takiego tematu wiodącego, skłaniają inne problemy analizowanych obszarów wiejskich. Trudna sytuacja polskiego rolnictwa, rozdrobnienie gospodarstw i uzyskiwanie stosunkowo niedużych **dochodów z działalności rolniczej, leżą u podłoża chęci poszukiwania przez mieszkańców wsi dodatkowych źródeł dochodu. Znalezienie alternatywnego zajęcia staje się możliwe przede wszystkim dzięki walorom obszarów wiejskich, które wykorzystane w odpowiedni sposób mogą złożyć się na bardzo ciekawy i poszukiwany na rynku turystycznym, produkt. Odpływ młodych ludzi do dużych aglomeracji miejskich przekłada się również na konieczność poszukiwania innych form zarobkowania, jako że pozostający na wsi starsi mieszkańcy nie zawsze są w stanie utrzymać swoje gospodarstwa tylko z rolnictwa. Problem wyludniania wsi dotyczy na razie w mniejszym stopniu Polski, niż na przykład Hiszpanii czy Francji, gdzie wiele wiosek przestało praktycznie w ogóle istnieć z uwagi na masowy eksodus ludności do większych miast, ale w niedalekiej przyszłości jego znaczenie będzie wzrastało.**

Jak już wspomniano wcześniej, mieszkańcy gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie sami doskonale zdają sobie sprawę, iż posiadany przez ich region potencjał nie jest odpowiednio wykorzystywany, gdyż jego istnienie nie jest równoznaczne z istnieniem na rynku ciekawej oferty turystycznej Ziemi Kluczborskiej. Jest to także argument przemawiający za wyborem takiego, a nie innego tematu wiodącego. Należy stwierdzić, iż ten argument jest argumentem najważniejszym, gdyż zapisy "Sektorowej Strategii..." będą realizowane przez mieszkańców obszaru, z ich inicjatywy i za ich zgodą. Stąd zgodność poglądów, jaka została wypracowana pomiędzy autorami niniejszego dokumentu a jego przyszłymi realizatorami, stanowi klucz sukcesu gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie.

Realizacja zidentyfikowanego tematu wiodącego wymaga podjęcia szeregu działań w pięciu obszarach priorytetowych, którym przyporządkowane zostały cele strategiczne, cele operacyjne i zadania. Wybrane obszary pozostają w zgodzie z projektem Strategii rozwoju turystyki w Polsce na lata 2007-2013. Są również zgodne z innowacyjnym i kompleksowym podejściem do rozwoju turystyki, uwzględniają, bowiem jej interdyscyplinarny charakter. Stanowią jednocześnie odpowiedź na postulaty podnoszone przez mieszkańców obszaru podczas spotkań warsztatowych.

Z uwagi na uwarunkowania rozwoju obszaru objętego projektem, kluczowe znaczenie przy wyborze obszarów priorytetowych i celów strategicznych, miało ujęcie produktowe. Jest to również wynikiem sytuacji panującej na współczesnym rynku turystycznym, na którym

dominują kompozycje produktowe scalające różne elementy i składniki oferty. Istniejące w regionie atrakcje nie generują obecnie ruchu turystycznego, gdyż nie zostały na ich bazie wykreowane markowe produkty turystyczne.

Tak, więc za kluczowy uznany został obszar priorytetowy PRODUKT i zidentyfikowany dla niego cel strategiczny 1: "Kreacja i rozwój markowych produktów turystycznych w oparciu o istniejący potencjał". Realizacja tego celu pozwoli na odpowiednie wykorzystanie potencjału regionu, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, i w rezultacie przygotowanie ciekawych propozycji pobytu na analizowanym obszarze, które jako produkty finalne będą sprzedawane w formie pakietów przez podmioty gospodarcze. W trakcie warsztatów strategicznych, obok identyfikacji niewykorzystywanych walorów, określone zostały dokładnie grupy docelowe, do których kierowana będzie oferta turystyczna. Wygenerowano również kilka pomysłów na produkty turystyczne.

Sprzedaż ciekawej oferty nie będzie jednak możliwa bez uruchomienia działań w kolejnych obszarach, które pełnić będą rolę swoistego rodzaju instrumentów wspomagających rozwój i kreację produktów.

Funkcjonowanie wysokiej jakości produktów turystycznych jest uwarunkowane przede wszystkim zaangażowaniem wysokowykwalifikowanych kadr, co jest wynikiem usługowego charakteru turystyki. Stąd drugim obszarem priorytetowym są ZASOBY LUDZKIE, a w ich ramach za cel strategiczny postawiono sobie "Rozwój kadr na potrzeby turystyki". Dobrze przygotowani ludzie to nie tylko gwarancja opracowania ciekawych propozycji, ale również gwarancja jakości i zadowolenia klienta, który – w przypadku usług turystycznych – ma bezpośredni kontakt z oferentem. Potrzeby zidentyfikowane w tym zakresie podczas warsztatów i konsultacji dotyczą przede wszystkim organizacji profesjonalnych szkoleń zawodowych i językowych.

Usługowy charakter turystyki ma także przełożenie na niezwykle ważną rolę promocji i marketingu – obszar priorytetowy PROMOCJA I MARKETING; cel strategiczny: "Kreacja wizerunku i marki turystycznej obszaru". Dla "rynkowego bytu" produktów kluczowe jest wykorzystywanie efektywnych narzędzi komunikacji marketingowej, połączone z bieżącym badaniem oczekiwań i potrzeb. Jest o tyle istotne, iż, jak wynika z przeprowadzonych analiz i konsultacji, obecnie brakuje skoordynowanych działań marketingowych, a informacja o regionie, która ma szansę dotrzeć do potencjalnego turysty, jest znikoma. Mieszkańcy obszaru zwracają uwagę na brak oznakowania atrakcji, brak wizualizacji, brak ogólnodostępnych materiałów promocyjnych, brak wizerunku regionu na mapie turystycznej Polski. Dostrzegają również potrzebę wykreowania symbolu turystycznego obszaru. Stąd działania dla tego obszaru, opisane w dalszej części opracowania, dotyczą właśnie tych kwestii.

Funkcjonowanie produktów uzależnione jest również od tzw. przestrzeni turystycznej, na którą składają się m.in. dostępność komunikacyjna oraz infrastruktura techniczna, turystyczna i paraturystyczna. Dbałość o jej rozwój, modernizację i podnoszenie jej

jakości, jak również ochrona krajobrazu przyrodniczo-kulturowego zostaną zagwarantowane działaniami podejmowanymi w ramach kolejnego obszaru priorytetowego, którym jest PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA, w celu osiągnięcia celu strategicznego określonego jako "Kształtowanie przestrzeni przyjaznej zrównoważonemu rozwojowi turystyki". Wnioski z analiz i warsztatów wskazują, iż dominującym problemem w tym zakresie jest niedostateczna i niedostosowana do potrzeb określonych segmentów baza noclegowa, brak wytyczonych i oznakowanych szlaków turystycznych oraz zanieczyszczenie środowiska spowodowane funkcjonowaniem w niektórych sołectwach azbestowych sieci wodociągowych.

Zakłada się również, iż rozwój turystyki na analizowanym obszarze będzie się odbywał przy ścisłej współpracy pomiędzy władzami samorządowymi, branżą turystyczną i organizacjami pozarządowymi, które jako podmioty kluczowe z punktu widzenia możliwości rozwoju i kreacji oferty, uzyskają wsparcie. Stąd ostatnim już obszarem priorytetowym uczyniono INSTYTUCJE i w jego ramach zidentyfikowano cel strategiczny "Wzmocnienie instytucji i podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki w regionie". Największym problemem zidentyfikowanym w tym obszarze w czasie warsztatów jest brak wypracowanej płaszczyzny współpracy. Mieszkańcy czują potrzebę organizowania spotkań, warsztatów kreacji, realizacji wspólnych przedsięwzięć. Stąd w zakresie działań obszaru INSTYTUCJE znalazły się m.in. tego typu inicjatywy.

Należy podkreślić, iż opisane w dalszej części dokumentu obszary priorytetowe i zidentyfikowane w ich ramach cele operacyjne i zadania obejmują swoją problematyką zagadnienia dyskutowane w czasie warsztatów strategicznych i konsultacji, stanowiąc odpowiedź na potrzeby miejscowej ludności.

"Sektorowa Strategia..." pokazuje, jakie działania należy podejmować w ramach poszczególnych obszarów priorytetowych, tak, aby osiągnąć poszczególne cele strategiczne, a w rezultacie zrealizować temat wiodący. Jednocześnie wskazuje drogę do integracji wybranych 5 obszarów, czego efektem będzie zrównoważony i przynoszący oczekiwane efekty wszystkim zainteresowanym grupom, rozwój turystyki.

7.3. Partnerstwo.

Jak już wspomniano w poprzednim podrozdziale "Sektorowa Strategia..." została opracowana przy wykorzystaniu metody partycypacyjno-eksperckiej, która zakłada współudział mieszkańców obszaru objętego projektem w tworzeniu dokumentu. Zastosowanie takiej metody rozpoczęło proces budowania platformy współpracy pomiędzy władzami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i branżą, której istnienie jest kluczowe dla wdrażania niniejszej Strategii.

Z punktu widzenia partycypacji społeczności lokalnej, proces przygotowania "Sektorowej Strategii..." można podzielić na trzy etapy:

I. wizja lokalna,
II. warsztaty strategiczne,
III. konsultacje społeczne dokumentu.

I. WIZJA LOKALNA.

Wizja lokalna została przeprowadzona we wstępnym etapie prac nad "Sektorową Strategią...", podczas dokonywania analizy stanu obecnego. W jej trakcie autorzy niniejszego dokumentu przebywali na terenie gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Wizja miała na celu przeprowadzenie dokładnej diagnozy obszaru. W trakcie jej trwania miały miejsce spotkania z władzami poszczególnych gmin (w Urzędzie Miejskim w Kluczborku w dniu 30 stycznia 2006 roku, w Urzędzie Miejskim w Byczynie w dniu 31 stycznia 2006 roku, w Urzędzie Miejskim w Wołczynie w 7 lutego 2006 roku oraz w Urzędzie Gminy Lasowice Wielkie w dniu 7 lutego 2006 roku). Tematem rozmów z władzami był przede wszystkim potencjał lokalny, służący lub mogący służyć rozwojowi turystyki, sytuacja społeczno-gospodarcza, życie kulturalne, jak również oczekiwania związane z rozwojem turystyki. W trakcie wizyt przedstawiciele władz przekazali autorom projektu uzupełnione ankiety dotyczące potencjału turystycznego gmin oraz materiały pomocne przy opracowywaniu Strategii (plany rozwoju lokalnego, strategie rozwoju, materiały promocyjne, monografie, materiały multimedialne). Ponadto w trakcie trwania wizji autorzy dokumentu zwiedzali obszar objęty projektem – odwiedzili najciekawsze miejsca i atrakcje turystyczne (m.in. Muzeum im. Dzierżona w Kluczborku, Zarodową Pasiekę Pszczół w Maciejowie, zabytkowy układ urbanistyczny Byczyny, Piramidę w Rożnowie, kuźnię w Chocianowicach), rozmawiali z gestorami bazy turystycznej (m.in. z gestorami gospodarstw ekologicznych, właścicielami hoteli i restauracji).

Wizja lokalna była bardzo ważnym etapem prac, pozwoliła, bowiem na dokonanie wstępnej oceny regionu pod kątem możliwości rozwoju turystyki oraz poznanie jego mieszkańców. Stała się dobrym wstępem do drugiego etapu, jakim był cykl 4 spotkań warsztatowych.

II. WARSZTATY STRATEGICZNE.

Warsztaty strategiczne odbyły się w dniach 16 i 23 lutego 2006 roku oraz 14 i 21 marca 2006 roku, w godzinach 10.00-15.00 w Internacie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Bogdańczowicach pod Kluczborkiem. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, branży turystycznej, organizacji pozarządowych, liderzy życia społeczno-gospodarczego obszaru, właściciele gospodarstw agro- i ekoturystycznych. Ich kluczowym celem było poznanie opinii, wizji, planów oraz zamierzeń dotyczących lokalnego i regionalnego rozwoju, weryfikacja danych zebranych w trakcie przeprowadzania diagnozy stanu obecnego, jak również identyfikacja problemów i możliwości podjęcia wspólnych, ponadlokalnych inicjatyw. Celem nadrzędnym zaś, który przyświecał

warsztatom od początku, było wspólne wypracowanie wizji i koncepcji rozwoju.

Warsztaty miały charakter otwarty i dobrowolny. Każde spotkanie miało inną, ściśle określoną tematykę. Przyjmowały one formę krótkiej prezentacji tematu wiodącego na początku, a następnie ćwiczeń wykonywanych pod kierunkiem konsultantów PART S.A. i referowanych przez uczestników (którzy byli podzieleni na kilka grup, 5-6 osobowych) oraz dyskusji. Po zakończeniu każdego spotkania warsztatowego eksperci zapraszali uczestników do nadsyłania uwag i propozycji.

Każde spotkanie charakteryzował wysoki stopień aktywności i zaangażowania uczestników, dzięki czemu eksperci poznali bardzo dokładnie region, jego walory, a także problemy, z którymi borykają się jego mieszańcy. Różnorodność środowisk, z których pochodzili uczestnicy, umożliwiła spojrzenie na problematykę rozwoju turystyki z wielu perspektyw, co pozwoliło na opracowanie dokumentu zgodnego z oczekiwaniami wszystkich zainteresowanych grup.

Poniżej opisano dokładnie wszystkie spotkania warsztatowe. Jak już wcześniej wspomniano, każde warsztaty miały inną, ściśle określoną tematykę. Pierwsze zostały poświęcone walorom naturalnym i ich roli w budowaniu produktu turystycznego, drugie – walorom antropogenicznym i możliwości kreacji produktów turystycznych na ich bazie, trzecie – agro- i ekoturystyce, czwarte natomiast miały charakter warsztatów podsumowujących wyniki wspólnej pracy.

Do "Sektorowej Strategii..." dołączono wszystkie materiały warsztatowe oraz listy obecności (załącznik nr 2).

Warsztaty I - Inwentaryzacja i analiza walorów naturalnych powiatu kluczborskiego w kontekście rozwoju turystyki na analizowanym obszarze. Budowa produktów turystycznych w oparciu o walory naturalne.

Celem pierwszych warsztatów było określenie potencjału, obecnych problemów, potrzeb, możliwości rozwoju, rodzajów infrastruktury oraz wygenerowanie pomysłów na produkty turystyczne oparte o walory naturalne. Wzięło w nich udział 55 osób. Pierwsza część spotkania została poświęcona krótkiej prezentacji metodologii opracowywania strategii oraz filozofii kreacji produktów turystycznych. W drugiej części, uczestnicy podzieleni na 10 grup, pracowali nad 8 ćwiczeniami.

Warsztaty te pozwoliły na uporządkowanie informacji dotyczących walorów naturalnych gmin objętych projektem, ich hierarchizację według stopnia ważności dla budowania oferty oraz wybór segmentów docelowych. Powstały również pomysły na ciekawe produkty turystyczne zbudowane m.in. w oparciu o tradycje pszczelarskie oraz ekologię.

Warsztaty II – Inwentaryzacja i analiza walorów antropogenicznych powiatu kluczborskiego w kontekście rozwoju turystyki na analizowanym obszarze. Budowa produktów turystycznych w oparciu o walory antropogeniczne.

Cel drugich warsztatów był bardzo podobny do celu pierwszego spotkania, dotyczył jednak problematyki walorów antropogenicznych.

W trakcie spotkania, w którym udział wzięły 23 osoby, pracowano nad 8 ćwiczeniami. Przy okazji ich omawiania, wywiązała się ciekawa dyskusja, dotycząca m.in. wielokulturowości obszaru, śladów bytności osób pochodzenia żydowskiego na omawianym terenie oraz śląskich noblistów.

Pomimo mniejszej ilości uczestników, warsztaty przyniosły oczekiwany efekt. W znacznym stopniu wzbogacona została również wiedza autorów Strategii na temat regionu, jego przeszłości i obyczajowości. Powstało również kilka ciekawych pomysłów na wykorzystanie istniejących zabytków oraz historii obszaru dla kreacji produktów.

Warsztaty III – Potencjał i uwarunkowania rozwoju agroturystyki, ekoturystyki i innych form turystyki na obszarach wiejskich w powiecie kluczborskim.

Kolejne spotkanie, w którym udział wzięło 19 osób, zostało w całości poświęcone zagadnieniom rozwoju agro- i ekoturystyki oraz innych możliwych form aktywności turystycznej na obszarach wiejskich. Obok określenia stanu obecnego i potencjału, wspólnie zostały zidentyfikowane bariery rozwoju i potrzeby w zakresie infrastruktury i kadr. Podjęto również dyskusję na temat możliwości tworzenia na obszarze gmin objętych projektem zintegrowanych obszarów agroturystycznych. Wygenerowane zostały także niezwykle ciekawe pomysły na produkty turystyczne, m.in. szlak rękodzieła artystycznego.

Warsztaty IV – warsztaty podsumowujące cykl trzech spotkań warsztatowych – Kierunki rozwoju turystyki w powiecie kluczborskim, podstawy kreacji produktu turystycznego, docelowe segmenty rynku, podmioty wdrażające.

Ostatnie spotkanie warsztatowe różniło się swoim charakterem od trzech pierwszych, przyjęło, bowiem formę prezentacji połączonej z dyskusją. Wzięło w nim udział 29 osób. Eksperci PART S.A. wspólnie z uczestnikami warsztatów pracowali nad 7 zadaniami podsumowującymi efekty wcześniejszych prac. Ćwiczenia zostały tak skonstruowane, aby w ich efekcie nastąpił wybór tematu wiodącego "Sektorowej Strategii...". Schemat tych warsztatów został tak pomyślany, aby równocześnie pokazać ścieżkę dojścia do koncepcji rozwoju i zaprezentować strukturę części strategicznej dokumentu.

Ostatnie spotkanie warsztatowe miało kluczowe znaczenie z punktu widzenia dalszych prac nad koncepcją i częścią strategiczną. W trakcie jego trwania zaakceptowana została struktura dokumentu, co pozwoliło konsultantom PART przystąpić do opisywania obszarów priorytetowych i identyfikacji zadań.

III. KONSULTACJE SPOŁECZNE "SEKTOROWEJ STRATEGII...".

Konsultacje społeczne "Sektorowej Strategii..." miały na celu zaprezentowanie projektu dokumentu i jego omówienie, przy współudziale

mieszkańców gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. W ramach realizacji projektu zorganizowano cztery spotkania: w Urzędzie Miejskim w Kluczborku w dniu 5 maja 2006 roku, w Urzędzie Miejskim w Byczynie w dniu 10 maja 2006 roku, w Wołczyńskim Ośrodku Kultury w dniu 11 maja 2006 roku oraz w Gospodzie Źródełko (wcześniej Sala Wiejska "Panda") w Lasowicach Małych w dniu 15 maja 2006 roku. Pod koniec kwietnia 2006 roku projekt Strategii został udostępniony wszystkim zainteresowanym podmiotom, tak, aby miały one szansę dokładnego zapoznania się z treścią dokumentu. Dzięki bardzo dużemu zaangażowaniu społeczności lokalnej w proces tworzenia "Sektorowej Strategii...", konsultacje przebiegły efektywnie. Wszystkie uwagi zostały uwzględnione w ostatczenym dokumencie.

Poza wyżej wymienionymi i opisanymi etapami współpracy podjętej w trakcie opracowywania "Sektorowej Strategii...", treść powstającego dokumentu była na bieżąco konsultowana z przedstawicielami władz samorządowych, organizacji pozarządowych i zainteresowanymi przedstawicielami branży turystycznej. Wszystkie nadesłane uwagi zostały uwzględnione w treści dokumentu.

7.4. Koncepcja rozwoju turystyki w regionie – opis obszarów priorytetowych.

Poniżej opisano 5 obszarów priorytetowych. Jak już wcześniej wspomniano, kluczowym jest OP PRODUKT, a pozostałe cztery pełnią rolę instrumentów wspomagających kreację produktów turystycznych.

Każdy obszar został opisany według takiego samego schematu. We wstępie analizie poddano stan obecny odnoszący się do problematyki opisywanego obszaru, jak również stan oczekiwany, następnie podano cel strategiczny wraz z krótkim komentarzem. W kolejnym etapie zidentyfikowano i opisano cele operacyjne i zadania, jakie należy zrealizować, aby osiągnąć wybrany cel strategiczny.

7.4.1. Obszar priorytetowy PRODUKT.

Kreacja i rozwój produktów turystycznych w oparciu o istniejące walory turystyczne stanowi podstawę niniejszej Strategii. Jak pokazały przeprowadzone analizy, wizja lokalna i warsztaty strategiczne, rozwój obszarów wiejskich gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie nie będzie możliwy bez wykreowania ciekawych kompozycji produktowych, skierowanych do konkretnych, zidentyfikowanych segmentów rynku.

Punktem wyjścia do opracowania koncepcji zintegrowanego produktu turystycznego jest pojęcie produktu turystycznego rozumianego jako całość przeżyć i doświadczeń zdobytych przez turystę w trakcie jego podróży – od momentu wyjazdu do powrotu do domu. Tworzą go naturalne i kulturowe walory turystyczne, dobra materialne i usługi świadczone turystom (transport, baza noclegowa i gastronomiczna etc.),

usługi umożliwiające dojazd do miejsca pobytu, pobyt i powrót do miejsca zamieszkania, usługi świadczone w powiązaniu z walorami turystycznymi (pilotaż, przewodnictwo, imprezy, wypożyczalnie sprzętu etc.). Innymi słowy produkt turystyczny to oryginalna kompozycja różnych dóbr turystycznych oraz wszelkich usług umożliwiających ich turystyczne wykorzystanie w trakcie podróży lub pobytu.

Optymalny produkt turystyczny powinien przede wszystkim odnosić się i zaspokajać potrzeby klientów. Usługi turystyczne należą do grupy usług zaspokajających wiele potrzeb fizycznych, społecznych i psychologicznych, a są związane z motywem podróży, którym może być chęć ucieczki od istniejącego otoczenia, od rutyny, chęć poszukiwania nowych i odmiennych doświadczeń, a także odwiedzenie nowych miejsc. Podczas konstruowania produktów należy jednak pamiętać, iż turyści chcą zaspokoić w tym samym czasie więcej niż jedną potrzebę. Produkty odnoszące największy sukces to te, które najlepiej odpowiadają na wiązkę potrzeb określonego segmentu rynku. Nie tylko jakość i atrakcje miejsca są motywujące, ale także szeroko rozumiana jego zdolność do pełnego zaspokajania różnych potrzeb.

Stan obecny i prognozowany analizowanego regionu w kontekście produktów turystycznych pokazuje poniższe zestawienie.

OP PRODUKT	
Stan obecny	**Stan prognozowany – spodziewane efekty**
§ Brak spakietowanej oferty turystycznej, sprzedawanej przez biura podróży. § Istnienie kilku ciekawych ofert turystycznych opartych o gospodarstwa agro- i ekoturystyczne oraz tradycje pszczelarskie (skierowane są jednak tylko do dzieci i młodzieży z okolicznych szkół; nie są sprzedawane w formie pakietów). § Ciekawe i niewykorzystane walory naturalne i antropogeniczne, które stanowią idealną bazę do kreacji produktów. § Brak segmentacji rynku oraz rozpoznania potrzeb i oczekiwań turystów. § świadomość wartości walorów. § Chęć działania i realizowania wspólnych przedsięwzięć.	Wybór wyróżników regionu, koncentracja działań na kilku wybranych segmentach – kreacja i sprzedaż skomercjalizowanych produktów stworzonych zgodnie z oczekiwaniami i potrzebami turystów.

Cel strategiczny 1
Kreacja i rozwój markowych produktów turystycznych w oparciu o istniejący potencjał

Cel strategiczny 1 pozostaje w zgodzie z tematem wiodącym "Sektorowej Strategii..." i bezpośrednio się do niego odwołuje. Zakłada

wykorzystanie istniejącego potencjału do przyciągnięcia jak największej ilości wybranych grup turystów (segmentów) poprzez stworzenie dla nich specjalnej oferty. Jego realizacja wymaga wyboru kilku autentycznych wyróżników regionu i skoncentrowania na nich działań, przy jednoczesnym wykorzystywaniu pozostałych walorów, tak, aby powstały produkt spełniał nie jedną potrzebę, a całą "wiązkę potrzeb" turysty. Innymi słowy, realizacja celu strategicznego 1 skutkować będzie powstaniem unikalnej oferty turystycznej na bazie istniejących walorów, skierowanej do wybranych segmentów rynku.

Przeprowadzone analizy wskazują, iż posiadane walory predestynują obszar gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie do rozwoju następujących form turystyki: turystyka aktywna, agro- i ekoturystyka, turystyka edukacyjno-rekreacyjna dzieci i młodzieży, turystyka krajoznawcza, turystyka kulturowa, turystyka zdrowotna, turystyka weekendowa, turystyka hobbystyczna. Spośród podanych segmentów wybrano 5 segmentów priorytetowych (turystyka krajoznawcza, kulturowa, hobbystyczna, agro- i ekoturystyka oraz turystyka edukacyjna dzieci i młodzieży). Pozostałe to segmenty uzupełniające. Taka hierarchizacja pozwala na skoncentrowanie środków i wysiłków na rozwoju tych produktów – tzw. produktów wiodących, które z jednej strony będą w pełni wykorzystywały potencjał całego regionu, a z drugiej staną się źródłem dochodów dla jego mieszkańców. Jeżeli zaś chodzi o produkty uzupełniające, ich umieszczenie w Strategii jest jak najbardziej celowe. Turystyka nie zna granic ani sztywnych podziałów, dlatego też należy wykorzystać cały istniejący potencjał.

<u>Cel operacyjny 1.1.</u>
<u>Stworzenie konkurencyjnej rynkowo oferty turystycznej.</u>

Cel operacyjny 1.1. odwołuje się bezpośrednio do stworzenia koncepcji zintegrowanego produktu turystycznego. Jak już wcześniej wspomniano, punktem wyjścia do jej zbudowania, są motywacje podróży, czyli przyczyny, dla których turyści wybiorą obszar objęty projektem na miejsce wypoczynku. Wypracowana przez PART S.A. metodyka tworzenia produktów turystycznych zakłada jednocześnie, iż na produkt należy patrzeć przez pryzmat pomysłu, który powoduje napływ turystów do regionu. Oznacza to, iż zaproponowane produkty turystyczne muszą wyróżniać się na rynku oryginalną filozofią funkcjonowania, pomimo, iż zbudowane będą w oparciu o walory posiadane niejednokrotnie również przez inne obszary recepcji turystycznej.

Zadania, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celu operacyjnego 1.1., dotyczą koncepcji produktów wiodących i uzupełniających.

Przedstawiona poniżej koncepcja wykorzystania walorów gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie do budowy produktów turystycznych składa się z kilku zasadniczych części i tworzy jedną, zintegrowaną całość. Charakteryzuje ją kompleksowość podejścia, przejawiająca się w przedstawieniu pomysłów w kontekście podstawowych elementów, czyli: celu rozwoju, kreowanego wizerunku, wyróżników

produktu i jego unikalności, wykorzystywanego potencjału, sposobu funkcjonowania i działań niezbędnych dla wdrożenia projektu.

Zadanie 1.1.1. Wdrożenie koncepcji wiodących produktów turystycznych.

Poniżej w formie tabelarycznej opisano koncepcję produktów wiodących. Ich wybór został podyktowany wcześniej wybranymi segmentami.

"WCZASY POD GRUSZĄ" **PRODUKT SKIEROWANY DO AGRO- I EKOTURYSTÓW**
Uzasadnienie i cel rozwoju **Celem rozwoju produktów turystycznych skierowanych do agro- i ekoturystów jest z jednej strony znalezienie dodatkowego źródła dochodów dla rolników i dywersyfikacja działalności gospodarstw rolnych, a z drugiej wykorzystanie potencjału tkwiącego w polskiej wsi dla przyciągnięcia jak największej ilości turystów. Agro- i ekoturystyka uważana jest powszechnie za "złoty środek" na problemy obszarów wiejskich, jak również idealny sposób ich zrównoważonego rozwoju. Pozwala, bowiem zachować w nienaruszonym stanie dziedzictwo wsi, a nawet pomaga w kultywowaniu jej tradycji i tradycyjnego sposobu życia. Pozwala ponadto na rozwijanie funkcji turystycznych w miejscach dotąd niewykorzystywanych turystycznie. Staje się również podstawą dla inwestycji w infrastrukturę i przyciąga kapitał, tym samym tworząc nowe miejsca pracy.** **Rozwój produktu "Wczasy pod Gruszą" ma również swoje uzasadnienie w potrzebach i oczekiwaniach rynku. Zainteresowanie wypoczynkiem na wsi jest, bowiem w Polsce ogromne. Już w 2004 roku wyszukiwarka najpopularniejszego polskiego portalu internetowego Onet.pl notowała dziennie ponad 1300 zapytań o hasło "agroturystyka"[23].**

[23] **http://www.agrowypoczynek.pl/agroturystyka,agroturystyka.html**

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: agroturyści, ekoturyści.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi; często turyści cykliczni.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni, rodziny z dziećmi, starsze osoby.**
- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich i terenów wiejskich.**

Wykorzystywany potencjał

- **Bogactwo walorów przyrodniczych (tereny leśne, rezerwaty przyrody, ciekawostki przyrodnicze).**
- **Bogactwo walorów kulturowych (tradycje, obrzędy, folklor, zabytki).**
- **Dziedzictwo kulinarne.**
- **Potencjał gospodarstw rolnych (życie gospodarstwa rolnego, możliwość uczestniczenia w pracach gospodarstwa, możliwość "posiadania rodziny na wsi").**
- **Tradycje ekologiczne.**
- **Czyste środowisko naturalne.**
- **Cisza i spokój.**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Pakiety pobytowe w gospodarstwach agroturystycznych – kompleksowe oferty skierowane do turystów indywidualnych, rodzin z dziećmi i osób starszych, na które składają się nocleg, wyżywienie i szereg ciekawych atrakcji, uwarunkowanych potrzebami przyjeżdżających turystów. Są wśród nich:

- **Wspólne posiłki z gospodarzami, przygotowywane na bazie produktów pochodzących z gospodarstwa (produktów ekologicznych).**
- **Możliwość brania udziału w pracy gospodarstwa rolnego (ta forma traktowana może być jako częściowa zapłata za pobyt).**
- **Specjalne programy edukacyjne dla najmłodszych (skąd się bierze mleko, skąd się biorą jaja, jak wygląda poranek w gospodarstwie, skąd się bierze chleb, karmienie zwierząt, dojenie krów, opieka nad zwierzętami domowymi etc.).**
- **Mini przedszkole – oferta atrakcyjna dla rodzin z dziećmi, umożliwiająca dorosłym pozostawienie swoich dzieci pod opieką gospodarzy i np. jednodniowy wyjazd w okolice).**
- **Wspólne przygotowywanie posiłków (np. pieczenie chleba, pieczenie prosiaka, robienie przetworów - konfitury, sałatki na zimę etc.).**
- **Przejażdżki bryczką, kuligi w zimie, nauka jazdy konnej.**
- **Dogo- i hipoterapia.**
- **Możliwość zakupu produktów pochodzących z gospodarstwa rolnego.**
- **Program krótkich wycieczek krajoznawczych.**
- **Warsztaty rękodzieła i warsztaty kulinarne.**
- **W przypadku trudnego dojazdu do gospodarstwa, tzw. usługa transportowa (czyli transfer turystów dworzec PKP / PKS – gospodarstwo – dworzec PKP / PKS).**

Specjalnym rodzajem gospodarstw będą tzw. gospodarstwa specjalistyczne, czyli gospodarstwa wędkarskie, jagodowe, grzybowe, myśliwskie. Ich wyróżnikiem będzie oferta związana z realizacją różnych pasji, czyli przede wszystkim posiadanie odpowiedniego sprzętu i zaplecza.

Niektóre gospodarstwa mogą również posiadać w swojej ofercie pobyty świąteczne (bożonarodzeniowe, noworoczne, wielkanocne). Mogą być one połączone ze wspólnymi przygotowaniami do świąt (np. wspólne robienie ozdób choinkowych, szukanie choinki, wypatrywanie pierwszej gwiazdki, wspólne kolędowanie, zdobienie jaj wielkanocnych, sztuka nakrywania stołów świątecznych etc.). Przygotowania do świąt mogą być również połączone z warsztatami artystycznymi i kulinarnymi (np. specjalne pobyty dla młodych małżeństw, których celem – obok wspólnego spędzenia świąt z gospodarzami – jest nauka przygotowań świątecznych).

Z uwagi na adresowanie oferty do kilku różnych segmentów rynku, należy zadbać o zaspokojenie ich specyficznych potrzeb.

- **W przypadku rodzin z dziećmi należy zadbać przede wszystkim o:**

- **większą liczbę zwierząt i bezpieczny z nimi kontakt,**
- **różne urządzenia do zabawy (plac zabaw, specjalny szałas do zabawy na dworze),**
- **dużą i bezpieczną przestrzeń do zabawy w budynku i na zewnątrz,**
- **oddzielny pokój do zabaw (z zabawkami),**
- **możliwość kontaktu z innymi dziećmi,**
- **rowery dziecięce, hulajnogi, samochodziki, zestawy do gry w banmingtona, skakanki, etc.,**
- **basen ogrodowy, brodzik,**
- **imprezy dla dzieci (pikniki, rajdy rowerowe, wycieczki do lasu, gry i zabawy),**
- **miejsce na grill.**

§ **W przypadku osób starszych należy zadbać m.in. o :**
- **pokoje z łazienką i wygodnym wejściem pod prysznic,**
- **zaciszny dom i ogród,**
- **wygodne schody,**
- **wygodne łóżka, fotele i krzesła,**
- **gotowość gospodarzy do towarzyszenia i osobistej opieki,**
- **pomoc medyczna w najbliższej okolicy,**
- **wyposażona biblioteczka,**
- **gry stolikowe, karty,**
- **zróżnicowane menu, np. dieta,**
- **miejsce na grill,**
- **urządzenia dla niepełnosprawnych (podjazdy, poręcze, łazienka, drzwi etc.).**

§ **W przypadku gości zza granicy:**
- **znajomość języka obcego,**
- **bezpieczeństwo parkowanego samochodu,**
- **wyższe oczekiwania co do ochrony środowiska, np. segregacja śmieci, jakoś wody pitnej, czyste otoczenia gospodarstwa,**
- **odpowiedni jadłospis[24].**

Należy podkreślić, iż sukces produktów agroturystycznych jest w dużej mierze uzależniony od atmosfery panującej w gospodarstwie (domowa atmosfera, przyjazne otoczenie, traktowanie turystów jak członków rodziny) oraz współpracy pomiędzy gospodarzami, która pozwala na wzbogacanie i urozmaicanie oferty.

<u>EKOlegium</u> – specjalna oferta Centrum Kultury i Edukacji Ekologicznej, które powstanie na bazie gospodarstw ekologicznych, zaangażowanych w krzewienie idei ekologii, rolnictwa ekologicznego i edukacji ekologicznej. Oferta EKOlegium składać się będzie z pobytów edukacyjnych przeznaczonych dla kilku segmentów:

§ **Pobyty dla dzieci i młodzieży – pobyty jedno, dwudniowe, przeznaczone dla grup młodzieży szkolnej z najbliższych okolic, realizujące program szkolny oraz pobyty kilkudniowe dla dzieci i młodzieży z dalszych regionów Polski (Wrocław, Górny Śląsk).**

§ **Pobyty dla rolników – specjalne opracowane kilkudniowe programy szkoleniowe dla rolników z całej Polski, którzy chcą zmienić profil swojego gospodarstwa na ekologiczny.**

§ **Warsztaty specjalistyczne – np. warsztaty rękodzieła (haft, garncarstwo, wikliniarstwo, malowanie jajek i robienie palm wielkanocnych, dziewiarstwo, rzeźba w korze drzewa, warsztaty kulinarne (przeznaczone zarówno dla turystów, jak i mieszkańców).**

§ **EKOpustelnie – oferty przeznaczone dla ekoturystów pragnących pewnej alienacji od świata zewnętrznego, całkowitej ciszy i spokoju. Obecnie można je zorganizować na bazie np. pól namiotowych, docelowo powinny powstać specjalne skromne, wręcz ascetyczne domki (szałasy), wyposażone jedynie w najbardziej niezbędny sprzęt. Z założenia mają być to miejsca wyciszenia, prowadzenia medytacji i rozmyślania o**

[24] Na podstawie Majewski J., Agroturystyka to też biznes, Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa 1999, ss. 50-52.

życiu i sensie istnienia. Ekoturyści stanowią specyficzną grupę klientów, którym zależy przede wszystkim na wypoczynku w harmonii z naturą, w oderwaniu od codziennego życia. EKOpustelnie powinny powstać w miejscach oddalonych od zgiełku i życia gospodarstwa rolnego, najlepiej w otoczeniu lasu.

- **Pakiety ekoturystyczne – oferta przeznaczona dla ekoturystów pragnących spędzać swój wolny czas w sposób aktywny i w harmonii z przyrodą, m.in. poprzez uczestnictwo w: pieszych wędrówkach leśnych, rajdach rowerowych, spływach tratwami Stobrawą, wyprawach konnych, wyprawach faunistycznych i florystycznych (obserwowanie rzadkich gatunków zwierząt i roślin).**

Idea stworzenia EKOlegium zakłada wykreowanie Ziemi Kluczborskiej na polskie zagłębie ekologiczne i idealnie wpisuje się w założenia obecnie realizowanego ze środków PHARE projektu EKOTUR w Bąkowie.

Szlak Wiejskich Klimatów – subprodukt, którego idea polega na połączeniu wszystkich istniejących na Ziemi Kluczborskiej gospodarstw agro- i ekoturystycznych w szlak, którego wyróżnikiem będzie wyspecjalizowanie każdego z gospodarstw (gospodarstwa rolne – poznanie życia i pracy w gospodarstwie, gospodarstwo ekologiczne – edukacja ekologiczna, gospodarstwo – sklepik / galeria – zakup wyrobów artystycznych i ekologicznych produktów rolnych, gospodarstwa artystyczne – warsztaty rękodzieła etc.). Koncepcja zakłada, iż turyści będą się przemieszczać pomiędzy interesującymi ich gospodarstwami (rowerem lub samochodem – szlak powinien mieć alternatywną trasę rowerową, gwarantującą maksymalny poziom bezpieczeństwa turysty). Trasa przebiegu musi być dokładnie oznakowana tablicami informacyjnymi, kierunkowymi oraz piktogramem szlaku, stworzonym w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu. Funkcjonowanie produktu wymaga stworzenia kilku wypożyczalni rowerów. Sugeruje się również wybranie jednego gospodarstwa na koordynatora produktu, które jednocześnie spełniałoby funkcję informacyjno-promocyjną. W ofercie powinny znaleźć się również pakiety, w których skład wchodzić będą nocleg, wyżywienie, wyznaczona trasa przebiegu, usługa pilota – przewodnika. Atrakcją szlaku mógłby być specjalny pakiet zakładający, iż turyści przemieszczają się specjalnie zaprojektowanym "wozem Drzymały", który stanowiłby dla nich zarówno miejsce noclegu, jak i środek transportu. Inna specjalna oferta zakładać powinna przemieszczanie się między gospodarstwami różnymi środkami transportu – rowerami, na koniach, bryczkami, wozami drabiniastymi etc.

Ścieżka chodzenia na bosaka "Boso, ale w ostrogach..." – pomysł zakłada utworzenie przy wybranym gospodarstwie specjalnej ścieżki, którą wyróżniać będzie różnego rodzaju podłoże: piasek, żwir, łąka, kamienie, błoto, i na końcu, której znajdować się będzie strumyk. Idea funkcjonowania ścieżki zakłada, iż turyści będą chodzić po niej boso, aby poznać różne podłoża. Takie spacery będą miały również doskonały wpływ na zdrowie stóp.

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

Zakłada się, iż w pierwszej fazie wdrażania produktu, będzie się on opierał o istniejącą infrastrukturę. Pozwoli to m.in. na zdobycie funduszy na przyszłe inwestycje. Do tych najbardziej potrzebnych zaliczają się:

- **Inwestycje w istniejących gospodarstwach agroturystycznych i ekoturystycznych, mające na celu zwiększenie ilości miejsc noclegowych oraz dostosowanie oferty do potrzeb grup docelowych.**
- **Tworzenie ścieżek zdrowia, ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych i tras rowerowych pomiędzy istniejącymi gospodarstwami (wyznaczenie w terenie, wytyczenie i oznakowanie).**
- **Budowa infrastruktury dydaktycznej umożliwiającej prowadzenie zajęć w terenie.**
- **Stworzenie kilku EKOpustelni.**
- **Wytyczenie trasy przebiegu, oznakowanie i wyposażenie w infrastrukturę obsługi rowerzysty Szlaku Wiejskich Klimatów.**
- **Stworzenie "ścieżki chodzenia na bosaka".**

Unikalność / wyróżniki oferty

Wyróżnikiem produktu "Wczasy pod Gruszą" będzie jego ekologiczny charakter. Tradycje funkcjonujących gospodarstw oraz ich zaangażowanie w szerzenie idei ekologicznych uzasadniają wybór takiego wyróżnika. Ziemia Kluczborska stanie się znanym w całej Polsce i poza jej granicami ekologicznym zagłębiem posiadającym ciekawą i zróżnicowaną ofertę skierowaną do turystów pragnących ciszy i spokoju, wypoczynku w zgodzie z przyrodą w przyjaznej atmosferze ich nowych, wiejskich "domów".

Działania konieczne dla wdrożenia produktu

- **Zintegrowana promocja produktu "Wczasy pod Gruszą".**
- **Nawiązanie kontaktów z mediami rolniczymi.**
- **Nawiązanie kontaktu z placówkami edukacyjnymi celem promocji i dystrybucji oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży, organizowanie spotkań z Wojewódzkimi Ośrodkami Doskonalenia Nauczycieli.**
- **Szkolenia dla gospodarstw agro- i ekoturystycznych.**
- **Stworzenie platformy wymiany doświadczeń pomiędzy gospodarstwami agro- i ekoturystycznymi (np. organizowanie cyklicznych warsztatów kreatywności i spotkań).**
- **Stworzenie Szlaku Wiejskich Klimatów – opracowanie programy atrakcji, wydanie folderu promocyjnego i mapek, opracowanie piktogramu szlaku w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu.**
- **Zaprojektowanie i udostępnienie turystom "wozu Drzymały".**
- **Zwiększenie liczby miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych, doposażenie obiektów.**
- **Oznakowanie gospodarstw agro- i ekoturystycznych, postawienie tablic informacyjnych i znaków kierunkowych przy głównych szlakach komunikacyjnych.**
- **Nawiązanie kontaktu ze specjalistami z zakresu dogo- i hipoterapii.**
- **Opracowanie i sprzedaż pakietów pobytowych.**
- **Wykorzystanie koncepcji i założeń projektu EKOTUR (wdrażanego w Bąkowie) do wdrożenia produktu "Wczasy pod Gruszą".**

"WĘDRÓWKI NIEZAMIERZONE" PRODUKT SKIEROWANY DO MIŁOŚNIKÓW KRAJOZNAWSTWA

Uzasadnienie i cel rozwoju

Zasadniczo istnieje jeden kluczowy cel rozwijania turystyki krajoznawczej na Ziemi Kluczborskiej – umożliwienie turystom i mieszkańcom wszechstronnego poznania tego regionu. W dzisiejszym świecie walor poznawczy podczas spędzania czasu wolnego ma niezwykle ważne znaczenie. Turyści podróżują po to, żeby zgłębiać tajemnice obszarów. Chcą zapoznać się z kulturą, tradycjami, życiem społeczności lokalnych, przyrodą. Krajoznawstwo wzmacnia poczucie tożsamości i odrębności kulturowej. Pociąga za sobą wychowanie patriotyczne oraz przywiązanie do lokalnych wartości. Pojmowane w ten sposób ma istotny wpływ na społeczność lokalną, stanowi, bowiem dla niej sposób na poznanie swojej małej ojczyzny. W tym autorzy niniejszego dokumentu postrzegają również cel rozwoju produktu "Wędrówki Niezamierzone". Istnieje tutaj swoistego rodzaju sprzężenie zwrotne: z jednej strony przygotowanie ciekawej oferty dla miłośników krajoznawstwa przyciągnie turystów do regionu, z drugiej uwarunkowane jest odpowiednim przygotowaniem osób kształtujących produkt. "Wędrówki Niezamierzone" mają, więc być z jednej strony komercyjną ofertą, a z drugiej idealnym narzędziem promocji regionu przez jego mieszkańców.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: miłośnicy krajoznawstwa, hobbyści (etnografowie, historycy, geografowie), turyści edukacyjni - dzieci i młodzież, turyści aktywni.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści długoterminowi (pobyty kilkudniowe, do 2 tygodni), turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni, grupy zorganizowane, osoby**

starsze, niepełnosprawni.

- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich i terenów wiejskich.**

Wykorzystywany potencjał

- **Kultura i historia obszaru.**
- **Walory przyrodnicze.**
- **Potencjał tkwiący w ludziach (ciekawe osoby).**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Regionalne Centrum Krajoznawstwa – zakłada się powołanie do życia centrum krajoznawstwa o zasięgu ogólnopolskim. Idea polega na zapoczątkowaniu największej w Polsce kolekcji krajoznawczej, na którą składać się będą m.in. zdjęcia, gadżety, pamiątki, pocztówki, ciekawostki krajoznawcze, mapy, przekazy historyczne etc. Wystawa podzielona będzie na dwa działy: polski i zagraniczny. W całości powstanie na bazie darów mieszkańców i turystów. Każdy eksponat opatrzony będzie podpisem z danymi ofiarodawcy. Na ich bazie powstanie Wielka Księga Krajoznawców. Proponuje się również wprowadzenie systemu promocyjnego dla ofiarodawców, polegającego np. na udzielaniu im zniżek w restauracjach, hotelach, gospodarstwach agro- i ekoturystycznych etc.

Centrum funkcjonować będzie jak obiekt minimuzealny – będzie można go zwiedzać, samemu lub z przewodnikiem. Organizowane będą w nim również zajęcia dydaktyczne dla dzieci i młodzieży, odbywać się będą pokazy filmów z Ziemi Kluczborskiej, pogadanki i spotkania ze znanymi krajoznawcami i podróżnikami. Organizowane będą ponadto konkursy wiedzy o regionie, seminaria, spotkania mieszkańców. Mają one służyć m.in. zbieraniu nowych informacji i poszerzaniu wiedzy na temat Ziemi Kluczborskiej wśród mieszkańców.

Zakłada się ponadto, iż centrum będzie prowadziło działalność szkoleniową dla przyszłych przewodników regionalnych. Zgodnie z ustawą o usługach turystycznych, szkolenia na przewodników turystycznych mogą prowadzić jednostki organizacyjne lub osoby upoważnione na podstawie decyzji administracyjnej wojewody, które: dysponują kadrą wykładowców posiadających wykształcenie wyższe oraz praktykę – w zakresie zagadnień objętych programem, zapewniają warunki umożliwiające realizację zajęć, w tym praktycznych, oraz odpowiednią obsługę biurową wraz z przechowywaniem i udostępnianiem dokumentacji szkolenia (Ustawa o usługach turystycznych, Dz. U. z 2001 roku nr 55, poz. 578). W zakresie prowadzenia działalności szkoleniowej, centrum powinno nawiązać kontakt z Regionalnym Kolegium Instruktorów Krajoznawstwa działającego przy Regionalnym Oddziale PTTK Śląska Opolskiego w Opolu.

<u>Pakiety krajoznawcze po Ziemi Kluczborskiej</u> – zakłada się, iż sprzedawane będą pakiety pobytowe o charakterze krajoznawczym, o różnej tematyce i przeznaczone dla różnych grup odbiorców. Sugeruje się przygotowanie pakietów dla rodzin z dziećmi, grup dzieci i młodzieży oraz seniorów, jak również – z uwagi na ukształtowanie powierzchni, dla niepełnosprawnych. Należy również opracować specjalne pakiety dla mieszkańców regionu, które pozwolą im na wszechstronne poznanie ich małej ojczyzny.

<u>Imprezy krajoznawcze</u> – nieodzownym elementem „Wędrówek Niezamierzonych" będą imprezy krajoznawcze, takie jak rajdy piesze i rowerowe. Należy nawiązać w związku z tym kontakt z Oddziałem Regionalnym PTTK Śląska Opolskiego.

<u>Karczma "Krajoznawca"</u> – proponuje się utworzenie lokalu gastronomicznego, specjalnie stylizowanego na karczmę krajoznawczą. Obiekt powinien być położony przy trasie tranzytowej, a podstawowym celem jego istnienia będzie zachęcenie turysty tranzytowego do odwiedzenia Ziemi Kluczborskiej. Powinien on stanowić swoiste wrota do regionu. Stąd w wystroju wnętrz przeważać powinny: mapy, informatory, pocztówki, ciekawostki, pamiątki regionalne. Menu może przyjąć np. formę atlasu kulinarnego. Nazwy potraw powinny się odwoływać do regionalnych ciekawostek i walorów. W karczmie dostępne muszą być również wszelkiego rodzaju materiały informacyjno-promocyjne.

"Szlak Krajoznawczych Osobliwości" - proponuje się stworzenie szlaku o charakterze krajoznawczym, który łączyć będzie atrakcje Ziemi Kluczborskiej, zarówno walory naturalny, jak i zabytki, muzea oraz inne miejsca warte odwiedzenia. Wędrówka tym szlakiem pozwoli na poznanie regionu i jego osobliwości. Szlak będzie idealnym narzędziem promującym obszar objety projektem.

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

- **Tworzenie ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych, szlaków tematycznych, dbałość o ich stan.**
- **Stworzenie karczmy "Krajoznawca".**
- **Wprowadzanie udogodnień dla niepełnosprawnych.**
- **Zagospodarowanie miejsca na Regionalne Centrum Krajoznawstwa.**
- **Wytyczenie trasy przebiegu i oznakowanie "Szlaku Krajoznawczych Osobliwości".**

Unikalność / wyróżniki oferty

Z założenia produkt "Wędrówki Niezamierzone" będzie jedynym w Polsce kompleksowym produktem turystyki krajoznawczej. Nigdzie w Polsce nie funkcjonuje centrum krajoznawstwa, a turystyka krajoznawcza często jest niedoceniana. Oryginalność produktu polegać będzie również na skierowaniu oferty także do mieszkańców i niezwykłej dbałości o rzetelny przekaz informacji.

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Opracowanie koncepcji wystroju i stylizacji karczmy "Krajoznawca".**
- **Opracowanie i sprzedaż przez sieć biur podróży pakietów krajoznawczych.**
- **Promocja idei Regionalnego Centrum Krajoznawstwa.**
- **Promocja "Szlaku Krajoznawczych Osobliwości" (wydanie folderów i map, opracowanie piktogramu szlaku w ramach Katalogu Identyfikacji Wizulnej regionu).**
- **Szkolenie przewodników regionalnych.**
- **Nawiązanie kontaktów ze znawcami Ziemi Kluczborskiej, w tym również z jej byłymi mieszkańcami.**
- **Nawiązanie kontaktu z Oddziałem Regionalnym PTTK Śląska Opolskiego w Opolu.**
- **Zdobycie uprawnień na prowadzenie szkoleń przygotowujących do egzaminów na przewodników turystycznych.**
- **Oznakowanie atrakcji turystycznych.**

"ZWIERCIADŁO PRZESZŁOŚCI"
PRODUKT SKIEROWANY DO MIŁOŚNIKÓW TURYSTYKI KULTUROWEJ

Uzasadnienie i cel rozwoju

Kluczowym celem rozwoju produktu jest wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do przyciągnięcia do regionu jak największej ilości turystów. Jest to z jednej strony odpowiedzią na stosunkowo małą ilość markowych produktów turystyki kulturowej na Ziemi Kluczborskiej, a z drugiej na trendy obserwowane na polskim i światowym rynku turystycznym. Turyści poszukują, bowiem form wypoczynku dających możliwości poznania ciekawych miejsc, zwiedzenia unikalnych zabytków, zapoznania się z kulturą, obyczajowością i tradycjami, jak również kreatywnego myślenia i aktywnego udziału. Zadaniem produktu "Zwierciadło Przeszłości" jest umiejętne wykorzystanie istniejącego potencjału do budowy atrakcji i kształtowania wizerunku regionu jako pełnego różnorodności, niejednorodnego, a przez to niezwykle atrakcyjnego dla turystów. Celem jest ponadto odkrywanie tajemnic obszaru i wyciąganie na światło dzienne często niezwykle ciekawych, acz jak dotąd nieznanych historii związanych z Ziemią Kluczborską.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: miłośnicy turystyki kulturowej, turyści edukacyjni - dzieci i młodzież, miłośnicy turystyki krajoznawczej, hobbyści.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści jedno- i kilkudniowi, turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni, grupy zorganizowane, dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi, osoby starsze.**

§ Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich i terenów wiejskich.

Wykorzystywany potencjał

§ Historia obszaru.
§ Zabytki, muzea.
§ Tradycje, obyczaje, folklor.
§ Imprezy kulturalne.

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Szlak Drewnianych Kościółków – subprodukt zakłada połączenie w turystyczny szlak tematyczny drewnianych kościółków istniejących na terenie Ziemi Kluczborskiej, które stanowią jedną z jej największych atrakcji. Obecnie istnieje już folder promujący tę atrakcję, ale jej efektywne i prawidłowe funkcjonowanie zależy od kilku innych elementów. Szlak musi zostać wytyczony w terenie i dokładnie oznakowany (piktogram szlaku opracowany w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu, tablice informacyjne przy każdym kościółku, zawierające informacje na temat jego historii). Z uwagi na odległości dzielące poszczególne kościółki szlak będzie miał zarówno charakter samochodowy, jak i rowerowy. Istotnym elementem jest także dostępność obiektów – należy ją zagwarantować każdemu turyście.
Szlak może stanowić podstawę do budowania pakietów pobytowych dla różnych grup turystów: dzieci i młodzieży, osób starszych, miłośników sakralnej architektury drewnianej. Niezbędne jest również organizowanie imprez na szlaku. Mogą to być np. pielgrzymki "Śladami drewnianych kościółków Ziemi Kluczborskiej", odpusty, na których sprzedawane będą pamiątki związane ze szlakiem, wytwarzane przez lokalnych twórców ludowych, koncerty etc. W nawiązaniu do drewnianej architektury, która niewątpliwie stanowi perełkę Ziemi Kluczborskiej, można także organizować plenery malarskie i fotograficzne, na bazie, których odbywać się będą wystawy czasowe w różnych miejscach powiatu. Wystawy te mogą być tworzone również na świeżym powietrzu.

Szlak Ginących Umiejętności – idea zakłada połączenie w tematyczny szlak miejsc związanych z powoli zapominanymi i niedocenianymi w codziennym życiu umiejętnościami, które stanowią atrakcję dla turystów. Do szlaku włączyć należałoby m.in. kuźnię w Chocianowicach, kuźnię i piekarnię w Kuniowie, Pasiekę Zarodową w Maciejowie i wybrane gospodarstwa, których włodarze zajmują się ludowym rękodziełem (haftem, zdobieniem pisanek wielkanocnych, garncarstwem, wikliniarstwem, szyciem etc.). Szlak należy oznakować jego własnym, oryginalnym piktogramem (opracowanym w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu). Funkcjonowanie szlaku opierać się będzie na odwiedzaniu poszczególnych miejsc i braniu udziału w pokazach oraz warsztatach. Pozwoli na aktywny udział turysty i rozbudzać będzie w nim kreatywność. W przypadku warsztatów, należy przyjąć zasadę, iż turyści wytwarzać będą po dwie rzeczy, z których jedną będą mogli zabrać do domu, a drugą będą zostawiać na pamiątkę, co pozwoli m.in. na stworzenie małych galerii i wystaw. Z uwagi na możliwości twórczego myślenia i rozwijania talentów, oferta szlaku skierowana będzie także do dzieci i młodzieży. Na szlaku istnieć będą ponadto sklepiki z pamiątkami, w których turyści będą mogli zakupić różne regionalne pamiątki. Na szlaku powinny się odbywać cykliczne imprezy, pokazy, wystawy, konkursy etc.

Śląska Kuźnia Talentów – idea zakłada powołanie do życia miejsca, w którym rozwijane będą różne zdolności i talenty, nie tylko dzieci i młodzieży, ale również osób dorosłych. Kuźnia pozwoli na wykorzystanie wielu walorów i atrakcji regionu. Zakłada się, bowiem, iż będzie się składała z kilku wydziałów, tzw. cechów:

§ Cech Ginących Umiejętności (rozwijany w oparciu o miejsca znajdujące się na Szlaku Ginących Umiejętności).
§ Cech Kulinarny (rozwijany w ramach projektu "Akademia Śląskiego Jadła").
§ Cech Malarski.
§ Cech Fotograficzny.
§ Cech Historyczny.
§ Cech Etnograficzny (rozwijany przy współpracy z Regionalnym Centrum Krajoznawstwa).

Celem suproduktu będzie m.in. łączenie różnych atrakcji i ich wzajemne przenikanie się w taki sposób, aby wydobyć z ukrycia artystów, umożliwiając im m.in. zaistnienie publiczne. Chodzi również o inspirowanie turystów do interesowania się szeroko pojętą sztuką i historią.
Funkcjonowanie Śląskiej Kuźni Talentów będzie się opierało o zajęcia i warsztaty, prowadzone pod okiem specjalistów z danej dziedziny oraz pedagogów. Należy zorganizować miejsce na powstanie Kuźni (osobny budynek, np. dom kultury) oraz nawiązać kontakty ze specjalistami. Zakłada się, iż zajęcia odbywać się będą w jednym miejscu – animatorzy będą przyjeżdżać do kuźni, a nie turyści odwiedzać animatorów. Każda osoba biorąca udział w zajęciach otrzyma specjalnie zaprojektowany certyfikat Śląskiej Kuźni Talentów.
Zajęcia będą prowadzone zarówno dla mieszkańców, jak i przyjezdnych. Z uwagi na czas ich trwania (minimalnie tydzień), w ramach pakietów pobytowych, ich uczestnikom zapewniony będzie nocleg i wyżywienie (współpraca z obiektami noclegowymi i gastronomicznyi).

<u>Powrót do Korzeni</u> – specjalna oferta turystyki sentymentalnej, skierowana do byłych mieszkańców Ziemi Kluczborskiej i ich potomków, obecnie zamieszkujących w Niemczech. Zakłada przygotowanie dla nich pakietów pobytowych, które – obok zakwaterowania i wyżywienia – zawierać będą różne atrakcje, nawiązujące przede wszystkim do przeszłości regionu i jego tradycji. Ich celem będzie przybliżenie zarówno historii Ziemi Kluczborskiej, jak i czasów teraźniejszych. Dla osób bardziej wymagających powinna zostać przygotowana wysokiej klasy baza noclegowa (hotele, pensjonaty). Należy jednak zwrócić uwagę, iż duża część Niemców będzie chciała spędzić czas w domowej atmosferze gospodarstw agroturystycznych. Wszystkie obiekty, w których swój czas wolny będą spędzać goście z Niemiec, powinny dystrybuować ofertę przeznaczoną dla nich (np. jedno-, dwudniowe wycieczki po Ziemi Kluczborskiej z przewodnikiem, materiały promocyjne i informacyjne w języku niemieckim). Wymagana jest również znajomość języka niemieckiego. Przy promocji i dystrybucji oferty należy wykorzystywać kontakty nawiązane w ramach współpracy z miastami partnerskimi.

<u>Szlakiem "Wielkich" Przyjaciół</u> – koncepcja zakłada wytyczenie tematycznego szlaku turystycznego nawiązującego do ciekawych i sławnych mieszkańców Ziemi Kluczborskiej. Na szlaku znaleźć się powinny miejsca związane z takimi osobami, jak Jan Dzierżon, Adam Gdacjusz, Jan z Kluczborka, Gustaw Freytag. W przypadku, gdy nie zachowały się ślady ich związków z obszarem (pomniki, nagrobki, miejsca ich zamieszkania), należy zadbać o postawienie tablic pamiątkowych, popiersi lub pomników. Sukces szlaku uzależniony jest od jego dobrego oznakowania i promocji, jak również stworzenia specjalnych pakietów zwiedzania szlaku wraz z przewodnikiem. Obecnie o wielu ze wspomnianych postaci nie wiedzą nawet mieszkańcy regionu. Dlatego też tak ważne jest szerzenie o nich informacji. Dobrym pomysłem jest zorganizowanie imprezy pod hasłem "W gronie "Wielkich" Przyjaciół", jak również zapoczątkowanie i prowadzenie księgi znanych postaci Ziemi Kluczborskiej. Stanowić ona będzie również świadectwo dla przyszłych pokoleń.

<u>Tradycja dawniej i dziś</u> – zakłada się wykreowanie specjalnej oferty, której kluczowym celem będzie kultywowanie tradycji i obyczajów, związanych m.in. ze świętami kościelnymi oraz weselami. Idea zasadza się na organizowaniu przedstawień i imprez, w których te tradycje będą ożywiane przez mieszkańców regionu i stanowić będą jednocześnie atrakcję dla turystów.

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

- **Wytyczenie trasy przebiegu i oznakowanie Szlaku "Wielkich" Przyjaciół.**
- **Wytyczenie trasy przebiegu i oznakowanie Szlaku Kościółków Drewnianych.**
- **Wytyczenie trasy przebiegu i oznakowanie Szlaku Ginących Umiejętności.**
- **Wyposażenie szlaków w elementy małej infrastruktury (miejsca postojowe, punkty widokowe, ławki, sanitariaty, wydzielone miejsca na organizowanie imprez).**

- **Organizacja miejsc na prowadzenie warsztatów i pokazów ginących umiejętności.**
- **Stworzenie wysokiej klasy obiektów noclegowych przystosowanych do wymagań turystów z Niemiec, w tym wprowadzanie w nich udogodnień dla osób starszych.**
- **Zagospodarowanie i organizacja Śląskiej Kuźni Talentów.**

Unikalność / wyróżniki oferty

Wyróżnikiem opisanego produktu jest jego nawiązanie do tradycji i wielokulturowości regionu. Unikalność przedstawionej koncepcji polega na aktywnym udziale turysty w kreowaniu atrakcji i ich wzbogacaniu. Pomysł zasadza się na umożliwieniu turystom zasmakowania atmosfery niezwykłych atrakcji poprzez ich ożywienie i kultywowanie tradycjom. Duży nacisk położny jest przy tym na proces poznawczy, w tym przede wszystkim możliwości wydobywania ukrytych talentów. Wyróżnikiem stworzonej oferty będzie również jej wpływ na odkrywanie regionu i wydobywanie na światło dzienne nieznanych dotąd faktów historycznych.

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Nawiązanie kontaktu z proboszczami wszystkich kościołków celem wspólnego przygotowania oferty.**
- **Nawiązanie i utrzymywanie kontaktów z byłymi mieszkańcami Ziemi Kluczborskiej.**
- **Sprzedaż pakietów pobytowych w biurach podróży, również w Niemczech.**
- **Promocja szlaków (wydanie folderów, ulotek, map, opracowanie piktogramów szlaków w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu).**
- **Nawiązanie współpracy z Muzeum im. Dzierżona w Kluczborku i Pasieką Zarodową w Maciejowie celem wspólnego przygotowania oferty szlaku.**
- **Opracowanie scenariusza imprezy "W Gronie "Wielkich" Przyjaciół".**
- **Wyposażenie Śląskiej Kuźni Talentów w sprzęt niezbędny do prowadzenia zajęć.**
- **Nawiązanie współpracy ze specjalistami mającymi prowadzić zajęcia w Śląskiej Kuźni Talentów.**
- **Promocja oferty Kuźni, m.in. w mediach (nawiązanie kontaktu z programem Dolina Kreatywna).**

"W KRĘGU PASJONATÓW"
PRODUKT SKIEROWANY DO HOBBYSTÓW

Uzasadnienie i cel rozwoju

Celem rozwoju produktu jest przyciągnięcie do regionu jak największej ilości hobbystów i stworzenie dla nich specjalnej oferty umożliwiającej realizację ich pasji. Pasjonaci to szczególny rodzaj segmentu rynku, przede wszystkim z uwagi na fakt, iż ludzie ci są w stanie "zrobić wszystko", by móc realizować swoje zainteresowania. Są jednak jednocześnie segmentem wymagającym, ponieważ potrzebują określonej infrastruktury i atrakcji. Cenią sobie również towarzystwo innych pasjonatów, z tej samej bądź innej dziedziny. Z punktu widzenia ich potencjału ważne jest, iż często przywiązują się do jednego miejsca / regionu, który stanowi dla nich ulubione miejsce spędzania czasu wolnego.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: hobbyści (miłośnicy myślistwa, wędkarstwa, grzybiarze, obserwatorzy przyrody, pszczelarze).**
- **Kryterium długości pobytu: turyści kilkudniowi i długoterminowi, turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni, grupy zorganizowane.**
- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich i terenów wiejskich.**

Wykorzystywane potencjał

- **Bogate w zwierzynę płową i runo leśne tereny leśne.**
- **Walory przyrodnicze (bogata flora i fauna, często rzadkie gatunki roślin i ptaków).**
- **Tradycje pszczelarskie i związane z nimi: Muzeum im. Dzierżona w Kluczborku oraz Pasieka Zarodowa w Maciejowie.**
- **Stawy rybne.**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Funkcjonowanie produktu będzie się opierało na specjalnie przygotowanych tematycznych pakietach pobytowych oraz imprezach, które będą promowane w prasie specjalistycznej, jak również poprzez kontakty nawiązane z organizacjami związanymi z działalnością hobbystyczną. Każdy pakiet tematyczny będzie się składał z kilku elementów:

- **Nocleg w specjalistycznym gospodarstwie agroturystycznym / stylizowanym pensjonacie – sugeruje się stworzenie kilku obiektów (lub wyspecjalizowanie istniejących) dostosowanych do potrzeb poszczególnych grup hobbystów. Stylizacja ma się przejawiać się nie tylko w charakterze wystroju wnętrz (zdjęcia, trofea z polowań, suszone grzyby etc., ale również takich elementach, jak: położenie, w dogodnym miejscu, posiadanie odpowiedniego sprzętu, biblioteczki wyposażonej w książki i prasę specjalistyczną, szkolenia dla najmłodszych hobbystów, spotkania ze specjalistami.**
- **Wyżywienie – specjalnie dobrane menu, bazujące na darach przyrody i pozostające w zgodzie z danym hobby (grzybiarze – kuchnia oparta na grzybach, myśliwi – kuchnia myśliwska, pszczelarze – kuchnia oparta na miodzie, obserwatorzy przyrody – kuchnia oparta na produktach ekologicznych, wędkarze – kuchnia oparta na rybach).**
- **Program imprez hobbystycznych – zarówno imprezy indywidualne, w małym gronie mieszkańców jednego obiektu, jak i imprezy o zasięgu lokalnym związane z różnymi rodzajami hobby, jakie można uprawiać na Ziemi Kluczborskiej.**
- **Księgi pamiątkowe i pamiętniki – prowadzenie w gospodarstwach / pensjonatach ksiąg pamiątkowych i pamiętników, w których swoje przeżycia z wypraw hobbystycznych będą zapisywać goście. Księgi powinny być ozdobione zdjęciami.**
- **Kluby małego hobbysty – prowadzenie przez gospodarzy krótkich szkoleń dla najmłodszych, którzy pragną podzielać pasję swoich rodziców / dziadków / przyjaciół.**

<u>Pakiety Myśliwskie</u> – skierowane do miłośników myślistwa, organizowane przy współpracy z kołami łowieckimi działającymi na Ziemi Kluczborskiej. Obok stałych elementów pakietów, czyli noclegu i wyżywienia, zawierać będą liczne atrakcje, takie jak:

- **Wyprawy myśliwskie (polowania).**
- **Wyprawy tropicielskie (tropienie zwierzyny, obserwowanie).**
- **Strzelectwo myśliwskie (przygotowanie myśliwych do efektywnego polowania).**
- **Imprezy myśliwskie kultywujące tradycje i obrzędy (ślubowanie myśliwego, chrzest myśliwski, obrzęd zwany "złomem" polegający na honorowaniu myśliwego w trakcie udanego polowania na grubego zwierza, pokot – tradycja układanie ubitej zwierzyny po zakończeniu polowania, pasowanie myśliwskie, koncerty myśliwskich sygnałów).**
- **Polowania wigilijne i noworoczne.**

Gospodarze pragnący wyspecjalizować się w tego typu pakietach muszą dysponować szeroką wiedzą (teoretyczną i praktyczną) z zakresu myślistwa i łowiectwa. W gospodarstwach powinien znaleźć się sprzęt myśliwski (przede wszystkim broń, ale również lornetki, lunety, aparaty fotograficzne) oraz literatura fachowa.

<u>Pakiety Grzybowe</u> – oferty pobytu na Ziemi Kluczborskiej, sprzedawane przede wszystkim w okresie od sierpnia do października, przeznaczone dla grzybiarzy. Obok zakwaterowania i wyżywienia, zawierają atrakcje związane z pasją grzybobrania: codzienne zorganizowane wędrówki do lasu, możliwości przygotowywania przetworów z grzybów i ich suszenia oraz lekcje grzybobrania dla najmłodszych. Gospodarze pragnący wyspecjalizować swoje gospodarstwo w tego typu ofercie muszą zadbać o zapewnienie: koszy, specjalnych nożyków, suszarek do grzybów i atlasów grzybów. Wśród organizowanych imprez mogą znaleźć się: konkursy na największego znalezionego grzyba (pomiary rekordowych okazów), mistrzostwa Ziemi Kluczborskiej w przyrządzaniu potraw grzybowych, święta różnych gatunków grzybów etc.

<u>Pakiety Pszczelarskie</u> – ten rodzaj pakietów przeznaczony będzie do dwóch grup odbiorców: specjalistów w dziedzinie pszczelarstwa oraz turystów zafascynowanych światem pszczół i zainteresowanych wyrobami z miodu. Pobyty na Ziemi Kluczborskiej pierwszej grupy związane będą z wykonywanym przez nich zawodem. Stąd w kręgu ich

zainteresowania znajdą się przede wszystkim spotkania z pszczelarzami, pokazy oraz wystawy sprzętu i odzieży pszczelarskiej. Ich wizyty będą miały charakter biznesowy, a ich celem będzie poszerzanie wiedzy oraz nawiązywanie kontaktów handlowych i naukowych. Druga grupa zainteresowana będzie wypoczynkiem, a charakter wizyt można określić jako zdrowotny, przede wszystkim z uwagi na lecznicze właściwości miodu. Gospodarstwa pragnące wyspecjalizować się w tego rodzaju ofercie powinny zadbać o przygotowanie odpowiedniego menu na bazie miodu, ofertą pobytów zdrowotno-odchudzających, organizowanie imprez, na których króluje miód w różnych postaciach (mięso pieczone na miodzie, miody pitne, miodówki, ciasta na miodzie etc.). Przygotowanie tego typu oferty wymaga jednak bardzo dobrej znajomości właściwości miodu i jego przetworów. W ramach pakietów mogą być organizowane również zajęcia rzeźbienia w wosku pszczelim, pokazy lania wosku, robienia świec z wosku pszczelego. Ponadto gospodarstwa powinny organizować u siebie sklepiki, w których sprzedawane będą różne rodzaje miodu i wszelkie możliwe produkty na bazie miodu (kosmetyki, wyroby spożywcze, alkohole, wypieki etc.).

<u>Pakiety Wędkarskie</u> – oferta skierowana do miłośników wędkarstwa. Gospodarstwa specjalizujące się w niej powinny posiadać własne stawy hodowlane bądź znajdować się pobliżu miejsc połowów. Sprzęt, jaki powinny zapewnić, to wędki oraz przynęty, specjalne stołeczki, wydzielone miejsce na obrabianie ryb oraz ich przyrządzanie. Imprezy, jakie można organizować to: konkursy na największą złapaną rybę, zawody w obrabianiu ryb, uczty kulinarne etc.

<u>Pakiety Przyrodnicze</u> – przeznaczone przede wszystkim dla miłośników tzw. birdwatching, czyli obserwowania ptaków. Powinny być przygotowywane szczególnie na wiosnę (marzec / kwiecień), kiedy rusza widowisko wiosennych przelotów. Jest to okres największej aktywności ptaków. Gospodarze, który pragną wyspecjalizować swoje gospodarstwa w tego typu ofercie muszą przede wszystkim zapewnić odwiedzającym sprzęt w postaci: lornetek, lunet, aparatów fotograficznych. W gospodarstwie powinno znaleźć się również miejsce na ciemnię, w której można będzie wywoływać zrobione zdjęcia, biblioteczkę zaopatrzoną w atlasy ptaków występujących najczęściej w okolicy oraz mini galerię, w której na ścianach królować będą fotografie. W ramach pobytów organizować można konkursy fotograficzne oraz zawody , tzw. twiching, których zwycięzca może pochwalić się największą ilością zaobserwowanych ptaków. Wymiar tego typu pakietów może być również naukowy – obserwatorzy ptaków bardzo często jako wolontariusze biorą udział w akcjach obrączkowania i liczenia ptaków. Gospodarze powinno dysponować informacjami na temat tego typu akcji podejmowanych w ich regionie.

Infrastruktura – niezbędne działania

- **Stworzenie punktów obserwacyjnych na szlakach i ścieżkach przyrodniczych oraz w lasach i na łąkach, miejscach najbardziej odpowiednich do obserwowania ptaków.**
- **Zagospodarowanie stawów hodowlanych oraz innych miejsc połowów w elementy małej infrastruktury.**

Unikalność / wyróżniki oferty

Podstawowym wyróżnikiem oferty będzie wysoka jakość usług i ciekawy program atrakcji, dostosowany do zainteresowań i potrzeb hobbystów, który będzie zawierał z jednej strony możliwości realizowania hobby (np. organizacja polowań czy grzybobrań), a z drugiej szereg elementów pośrednio związanych z daną pasją, a stanowiących idealny sposób na spędzenie wolnego czasu (imprezy, konkursy, kultywowanie obrzędom).

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Nawiązanie kontaktu z organizacjami hobbystycznymi w celu przygotowania wysokiej jakości oferty odpowiadającej na potrzeby hobbystów.**
- **Stylizacja gospodarstw zgodnie z ich specjalizacją.**
- **Szkolenia dla właścicieli gospodarstw (tematyka dotycząca różnych rodzajów hobby).**
- **Promocja oferty na specjalistycznych, hobbystycznych stronach internetowych.**

"AKADEMIA NAUKI"
PRODUKT SKIEROWANY DO DZIECI I MŁODZIEŻY

Uzasadnienie i cel rozwoju

Celem rozwoju produktu "Akademia Nauki" jest wykreowanie specjalnej oferty łączącej elementy edukacyjne z rekreacją i wypoczynkiem skierowanej do dzieci i młodzieży. Zakłada się, iż Ziemia Kluczborska stanie się w niedługim czasie miejscem, do którego przyjeżdżać będą grupy szkolne oraz organizowane będą kolonie i obozy. Rozwój produktu będzie z jednej strony szansą na efektywne wykorzystanie istniejącego potencjału, a z drugiej przyczyni się do kształtowania postaw proturystycznych najmłodszych turystów.

Dzieci i młodzież są niezwykle ważnym segmentem. Ich możliwości finansowe są stosunkowo niewysokie, ale należy pamiętać, iż stanowią one segment przyszłości. W perspektywie niecałej dekady to one będą wyjeżdżać na urlop i szukać miejsca odpowiedniego na spędzenie długiego majowego weekendu czy świąt. Od tego, jak zapamiętają Ziemię Kluczborską, zależeć będą ich wybory w przyszłości.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: turyści edukacyjni - dzieci i młodzież.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści kilkudniowi i długoterminowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: grupy zorganizowane, rodziny z dziećmi.**
- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich (Opole, Wrocław, Katowice, Częstochowa) i terenów wiejskich.**

Wykorzystywany potencjał

- **Walory przyrodnicze.**
- **Walory kulturowe (folklor, obyczaje, zabytki).**
- **Organizowane imprezy kulturalne i sportowe.**
- **Tradycje ekologiczne.**
- **Potencjał gospodarstw agroturystycznych (oferta związana z życiem na wsi).**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Idea wykreowania "Akademii Nauki" zasadza się na pomyśle stworzenia swoistego rodzaju interdyscyplinarnej ścieżki edukacyjno-rekreacyjnej, która stanowić będzie główną oś rozwoju turystyki dzieci i młodzieży. Interdyscyplinarność ścieżki przejawiać się będzie w różnorodności tematyki, której będzie ona dotyczyła. Pozwoli to na kształtowanie i rozwijanie wiedzy, umiejętności i kreatywności oraz odkrywanie tajemnic otaczającego nas świata. Prowadzone w jej ramach zajęcia i warsztaty będą w naturalny sposób przygotowywały uczestników do życia w społeczeństwie. Funkcjonowanie ścieżki opierać się będzie na przemieszczaniu się turystów od atrakcji do atrakcji, w zależności od wybranego obszaru tematycznego. Wszystkie atrakcje będą oznakowane specjalnie zaprojektowanym piktogramem (stworzonym w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu).

Geneza pomysłu stworzenia interdyscyplinarnej ścieżki związana jest nie tylko z jej walorem w postaci zróżnicowanej tematyki, ale również możliwości harmonijnego włączenia do jej oferty subproduktów i atrakcji tworzonych w ramach innych projektów (przede wszystkim Śląskiej Kuźni Talentów, Regionalnego Centrum Krajoznawstwa oraz wszystkich szlaków tematycznych). W ten naturalny sposób nastąpi integracja produktu turystycznego Ziemi Kluczborskiej pod hasłem edukacji i rekreacji dzieci i młodzieży – segmentu przyszłości. Jest to najbardziej efektywny sposób wykorzystania wszystkich walorów regionu.

Atrakcje znajdujące się na ścieżce będą się składały na następujące bloki:

- **Blok przyrodniczy.**
  W ramach tego bloku tematycznego prowadzone będą zajęcia dydaktyczne o tematyce związanej ze środowiskiem naturalnym, jego zasobami i ochroną. Obok zajęć typowych dla tego typu oferty (np. "Poznajemy Funkcje Lasu", "Rozpoznajemy drzewa i Krzewy", "Rozpoznajemy Ptaki", "Rozpoznajemy Dzikie Zwierzęta", "Woda – Źródło Życia", "Co rośnie na jakiej glebie", "Jaką mamy pogodę" etc.), poruszane będą również tematy związane z ochroną środowiska ("Jak badamy czystość środowiska naturalnego", "Jak chronić środowisko", "Dlaczego warto segregować śmieci?", "Jaki wpływ na środowisko ma istnienie bądź brak infrastruktury (wodociągi,

kanalizacja, składowiska odpadów", "Co to jest rozwój zrównoważony i jak możemy się do niego przyczynić?"). Zajęcia prowadzone będą w salach i klasach dydaktycznych oraz w terenie, na szlakach i ścieżkach przyrodniczo-dydaktycznych.

- **Blok historyczny.**
  W ramach tego bloku tematycznego organizowane będą zajęcia w terenie (wycieczki) z przewodnikiem. Na ich trasie znajdować się będą wszystkie najważniejsze zabytki Ziemi Kluczborskiej, z Kluczborkiem i Byczyną na czele. Zajęcia te powinny być urozmaicane inscenizacjami historycznymi, lekcjami muzealnymi, pokazami multimedialnymi, wieczorami z legendą etc., tak, aby maksymalnie ułatwić i urozmaicić przekaz historyczny. Można by było również pomyśleć o organizacji balów z różnych epok i podjąć w tym celu współpracę z właścicielami zabytkowych dworków i pałaców, których w regionie nie brakuje.
- **Blok "Kultura i sztuka".**
  Obok uczestnictwa w imprezach organizowanych cały rok na Ziemi Kluczborskiej, zakłada się, iż ten blok tematyczny związany będzie ze Śląską Kuźnią Talentów oraz Szlakiem Ginących Umiejętności. Dzieci i młodzież będą brały udział w zajęciach artystycznych i warsztatach umiejętności oraz pokazach. Będą się uczyły haftować, robić ozdoby choinkowe, pleść koszyki wiklinowe, etc.
- **Blok ekologiczny.**
  Ten obszar tematyczny będzie związany z gospodarstwami ekologicznymi oraz ich ofertą edukacyjną. Dzieci będą miały szansę zapoznać się zasadami ekologii w gospodarstwie rolnym i jego życiem.
- **Blok pszczelarski.**
  Bardzo wąski obszar tematycznym wyodrębniony jednak z uwagi na jego unikalność i bogactwo zajęć, jakie można w jego ramach organizować. Zakłada się, iż dzięki różnym formom aktywności (pokazy prac pasiecznych, miodobranie, topienie i lanie wosku, produkcja świec woskowych, rzeźbienie w wosku pszczelim, prelekcje nt. historii bartnictwa i osoby J. Dzierżona, pogadanki nt. roli pszczół w przyrodzie oraz ich życia, leczniczych właściwości miodu i wosku pszczelego, apiterapii) pozwoli dzieciom i młodzieży poznać fascynujący i niezwykły świat pszczół. Wymaga to nawiązania współpracy z Pasieką Zarodową w Maciejowie oraz Muzeum w Kluczborku.
- **Sport.**
  Ten obszar z jednej strony związany będzie z obszarami wcześniej opisanymi, bowiem wędrówki przyrodnicze czy historyczne z zasady mają sprzyjać także aktywności fizycznej. Stąd najczęściej będą one przyjmowały formę pieszych wycieczek, rajdów rowerowych, a także, gdzie to możliwe, jazdy konnej. Ponadto w ramach obszaru organizowane będą imprezy sportowe (np. biegi na orientację, pokazy jazdy konnej, mecze piłki nożnej, imprezy pływackie, pokazy jazdy na deskorolkach i rolkach etc.).

Funkcjonowanie produktu opierać się będzie o ofertę spakietowanych pobytów. Będą one zróżnicowane pod względem tematycznym – interdyscyplinarność ścieżki umożliwiać będzie, bowiem "wyjmowanie" z niej wielu obszarów zainteresowania, dostosowanych do potrzeb edukacyjnych i zainteresowań poszczególnych grup dzieci i młodzieży. Oferta ścieżki dostosowana będzie także do wieku turystów. Wśród pakietów znajdą się m.in.: pakiety dla zielonych i białych szkół, pakiety sportowe, pakiety ekologiczne i pakiety historyczne.

Należy zwrócić szczególną uwagę na to, aby oferta była dostępna również dla dzieci niepełnosprawnych.

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

- **Tworzenie nowych ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych i szlaków tematycznych.**
- **Stworzenie bazy noclegowej przystosowanej do przyjmowania zorganizowanych grup dzieci i młodzieży, w tym adaptacja istniejących szkół na sezonowe obiekty noclegowe oraz stworzenie kilku odpowiednio wyposażonych pól namiotowych.**
- **Budowa infrastruktury dydaktycznej (sale dydaktyczne na szlakach i ścieżkach, chatki dydaktyczne, wioski rekreacyjno-dydaktyczne).**
- **Dostosowanie istniejących szlaków turystycznych do narciarstwa biegowego.**
- **Dostosowanie szlaków, infrastruktury edukacyjnej oraz obiektów noclegowych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych.**

Unikalność / wyróżniki oferty

Podstawowym wyróżnikiem oferty dla dzieci i młodzieży będzie jej interdyscyplinarność i różnorodność tematyki, której dotyczy. Unikalność przejawiać się będzie również w efektywności nauczania dzięki zastosowanym metodom animacji zajęć oraz aktywnego udziału dzieci i młodzieży. W nawiązaniu do poszczególnych atrakcji zostanie zaprojektowana specjalna infrastruktura (parki tematyczne, chatki dydaktyczne, wioski rekreacyjno-dydaktyczne) oraz wykreowany ciekawy sposób przekazu informacji (zajęcia interaktywne, interaktywne zwiedzanie muzeów, nauka poprzez organizację konkursów wiedzy, zwiedzanie szlaków tematycznych z wykwalifikowanym przewodnikiem). Wykorzystana zostanie idea "nauki przez doświadczenie" połączona z elementami zabawy i rekreacji.

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Nawiązanie kontaktu z placówkami edukacyjnymi oraz kuratoriami oświaty celem przygotowania oferty odpowiadającej wymogom Ministerstwa Edukacji i programów szkolnych.**
- **Wydanie specjalnej publikacji zawierającej opis możliwości realizowaniu programu szkolnego na Ziemi Kluczborskiej i jej dystrybucji do szkół.**
- **Koordynacja projektu interdyscyplinarnej ścieżki (współpraca z gospodarstwami ekologicznymi, muzeami, organizacjami pozarządowymi).**
- **Oznakowanie wszystkich obiektów zaangażowanych w tworzenie "Akademii Nauki" specjalnym piktogramem, powstałym w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu.**

Zadanie 1.1.2. Wdrożenie koncepcji uzupełniających produktów turystycznych.

Zadanie dotyczy wdrożenia zaproponowanej koncepcji funkcjonowania produktów uzupełniających skierowanych do następujących segmentów rynku: turystyki aktywnej, zdrowotnej i weekendowej.

"AKTYWNE WAKACJE"
PRODUKT SKIEROWANY DO MIŁOŚNIKÓW AKTYWNEGO WYPOCZYNKU

Uzasadnienie i cel rozwoju

Celem rozwoju produktu jest wykorzystanie istniejących walorów naturalnych i krajobrazowych oraz ich zintegrowanie pod wspólnym hasłem aktywnego wypoczynku. Pozwoli to na przyciągnięcie na Ziemię Kluczborską turystów poszukujących wrażeń, wysiłku fizycznego oraz doznań z mniejszą lub większą dawką adrenaliny. Oferta taka odpowiada na potrzeby wielu ludzi, przede wszystkim tych pracujących umysłowo, wyczerpanych stresem i ciągłą pogonią za pieniądzem.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: turyści aktywni, wyjazdy typu incentive.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści kilkudniowi, turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni i grupowi.**
- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich (Częstochowa, Kraków, Katowice, Opole, Wrocław).**

Wykorzystywany potencjał

- **Walory naturalne, w tym sieć hydrograficzna, ukształtowanie krajobrazu i tereny leśne.**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Funkcjonowanie produktu będzie się opierało o sprzedaż pakietów o różnej tematyce przewodniej. Obok zakwaterowania i wyżywienia, zawierać będą one atrakcje związane z aktywnym wypoczynkiem.

<u>Aktywnie na Wodzie</u> – subprodukt turystyki wodnej, oparty o szlak wodny pod nazwą "Z Biegiem Stobrawy". Koncepcja zakłada stworzenie szlaku kajakowego (wytyczenie,

oznakowanie, zagospodarowanie nadbrzeża rzeki Stobrawy w elementy małej infrastruktury, stworzenie małych stanic wodnych, na których znajdować się będą: pole namiotowe, sanitariaty, punkt małej gastronomii, wypożyczalnia sprzętu wodnego). Na szlaku organizowane będą spływy kajakowe, wieczorne imprezy przy ognisku nad rzeką, szkolenia dla początkujących etc. Dobrym pomysłem jest ponadto przygotowanie oferty wodnych obozów sportowych.

Aktywnie na Nartach – subprodukt sprzedawany okresie zimowym, pozwalający na wydłużenie sezonu, skierowany do miłośników narciarstwa biegowego. Zakłada stworzenie na bazie istniejących szlaków pieszych i ścieżek rowerowych kilku biegowych tras narciarskich.

Aktywnie na... – subprodukt łączący w sobie różne rodzaje aktywnego wypoczynku. Koncepcja zakłada przygotowanie kilkudniowych pakietów zwierających takie atrakcje, jak: udział w spływie kajakowym, jednodniowy rajd rowerowy, jazda konna, biegi na ścieżkach zdrowia. Produkt przeznaczony będzie dla osób wysportowanych, którzy lubią wszystkie dziedziny sportu i w życiu codziennym nie mają czasu na ich uprawianie.

Pakiety typu incentive – idealny pomysł na organizowanie aktywnego wypoczynku. Zakłada przygotowanie oferty tzw. szkół przetrwania (survival). Jest to forma wypoczynku niezwykle popularna za granicą i zyskująca na popularności w Polsce. Jej odbiorcą mogą być dzieci i młodzież oraz młodzi, aktywni ludzie, zmęczeni pracą, szukający przygód. Jest to również idealna propozycja na organizowanie tzw. incentive tours i wyjazdów integracyjnych dla firm.

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

- **Stworzenie szlaku wodnego "Z Biegiem Stobrawy" (wytyczenie, oznakowanie, stanice wodne, wypożyczalnie sprzętu wodnego).**
- **Przystosowanie ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych do uprawiania narciarstwa biegowego oraz wyposażenie ich w niezbędną infrastrukturę (wypożyczalnie sprzętu, punkty gastronomiczne, punkty postojowo-odpoczynkowe dające możliwość przebrania się w suche rzeczy, zjedzenia i napicia się czegoś gorącego).**
- **Wytyczenie i zagospodarowanie tras konnych.**

Unikalność / wyróżniki oferty

To, co będzie wyróżniało produkt na rynku to jego duża różnorodność, zarówno z punktu widzenia możliwości uprawiania różnych dyscyplin sportów, jak i z uwagi na zróżnicowanie wiekowe adresatów oferty. Pakiety będą przygotowane zarówno z myślą o dzieciach i młodzieży, jak i doświadczonych sportowcach.

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Promowanie aktywnego wypoczynku.**
- **Promocja i sprzedaż "aktywnych" pakietów przez sieć biur podróży.**
- **Opracowanie piktogramu szlaku "Z Biegiem Stobrawy " w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu.**
- **Wydawanie folderów, mapek i informatorów dotyczących możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego na Ziemi Kluczborskiej.**

"RYTMY ZDROWIA"
PRODUKT TURYSTYKI ZDROWOTNEJ

Uzasadnienie i cel rozwoju

Celem rozwoju produktu jest przede wszystkim wykorzystanie źródeł wód termalnych w Wołczynie i zbudowanie na ich bazie nowego uzdrowiska. Z uwagi jednak na ogromne koszty tego typu inwestycji, zakłada się, iż pierwsza faza rozwoju oferty zdrowotnej będzie miała na celu wypromowanie walorów Ziemi Kluczborskiej, które mogą być podstawą terapii zdrowotnych.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: turyści zdrowotni i uzdrowiskowi, turyści aktywni.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści kilkudniowi i długoterminowi, turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni.**
- **Kryterium pochodzenia: z aglomeracji miejskich.**

Wykorzystywany potencjał

- **Pszczelarstwo.**
- **Tereny leśne.**
- **Źródła wód termalnych w Wołczynie.**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Ośrodek Apiterapii – zakłada się powstanie ośrodka apiterapii, który będzie łączył funkcje lecznicze i kosmetyczne, bazując na produktach pszczelich. Funkcjonowanie ośrodka będzie polegało na organizowaniu w nim kilkudniowych spakietowanych pobytów o charakterze leczniczo-relaksacyjnym. W lecznictwie wykorzystywane będą produkty zebrane, przetworzone lub wydzielone przez pszczoły, czyli: pyłek kwiatowy, pierzga, miód i propolis oraz mleczko, jad i wosk. Kuracje apiterapeutyczne stosuje się w leczeniu wielu schorzeń, m.in. układu pokarmowego, układu moczowego, układu oddechowego, układu krążenia oraz ginekologii. Preparaty pszczele działają też bardzo dobrze na wzmocnienie i poprawę odporności organizmu.

Z uwagi na fakt, iż dużą część apiterapeutyków można sporządzać samemu, zakłada się, iż w ramach pakietów odbywać się będą również zajęcia, na których kuracjusze będą się uczyć, jak leczyć się produktami pszczelimi samemu w domu. Zajęcia kończyć się będą egzaminem – każdy z jego uczestników otrzymywać będzie specjalny certyfikat.

Ofertą uzupełniającą pakiety apiteraputyczne będą wycieczki po okolicy, program ćwiczeń relaksacyjnych (joga) i odchudzających (aerobick, poranny jogging), piesze wycieczki, rajdy rowerowe etc.

Wdrożenie produktu wymaga stworzenia od podstaw ośrodka apiterapii, czyli wybudowanie obiektu, jego pełne wyposażenie, jak również zatrudnienie wyspecjalizowanego personelu.

Pakiety Zdrowotne w Specjalistycznych Gospodarstwach Agroturystycznych – zakłada się, iż gospodarstwa specjalizujące się w pszczelarstwie oferować będą pakiety zdrowego wypoczynku. Składać się na nie będą, obok zakwaterowania, specjalnie opracowana dieta na bazie miodu, zajęcia ruchowe, wyprawy piesze i rowerowe, pogadanki na temat leczniczych właściwości miodu, zabiegi kosmetyczne przy użyciu kosmetyków robionych na bazie wyrobów pszczelich. Oferta będzie skierowana zarówno do osób młodych, jak i starszych, również spoza granic naszego kraju, przede wszystkim z Niemiec.

Sieć ścieżek zdrowia – zakłada się, iż na Ziemi Kluczborskiej powstanie sieć ścieżek zdrowia, które stanowić będą swoistego rodzaju zielone trasy ćwiczeniowe. Każda ścieżka musi być dokładnie wytyczona w terenie i oznakowana tablicami informacyjnymi zawierającymi wskazówki dotyczące sposobu korzystania ze ścieżki oraz tekstowe i graficzne instrukcje wykonywania poszczególnych ćwiczeń na stacjach. Koncepcja zakłada, iż w sieci znajdzie się 5 rodzajów ścieżek[25]:

- **Ścieżki biegowe o długości 2000 do 3000 m, wytyczone na płaskim zalesionym terenie i podzielone na kilka odcinków, które należy pokonać szybkim marszem lub biegiem.**
- **Ścieżki sprawnościowe o długości 1500 do 2500 m, łączące elementy marszu, biegu oraz ćwiczeń kształtujących z ćwiczeniami na przyrządach rozstawionych przy trasie.**
- **Ścieżki ćwiczebne o długości 300 do 500 m, zawiera wiele przyrządów do ćwiczeń ustawionych w niewielkiej odległości.**
- **Ścieżki testowe, składająca się najczęściej z 6 punktów służących kontroli precyzji ruchu, muskulatury brzucha, skuteczności mięśni nóg, wytrzymałości, równowagi oraz siły.**
- **Ścieżki obciążeniowe – tory treningowe z dużą liczbą ćwiczeń i prób, wymagających dużej sprawności i wytrzymałości.**

[25] Na podstawie http://www.g2zofia.prox.pl/htmp/projekt/pliki.rodzaje.htm

Uzdrowisko Wołczyn – zakłada się, iż docelowo, w perspektywie kilku lat, na terenie gminy Wołczyn na bazie źródeł wód termalnych powstanie uzdrowisko. Dokładny opis projektu znajduje się w rozdziale dotyczącym zintegrowanych programów działań (program Źródlane Klimaty).

Infrastruktura – niezbędne inwestycje

- **Stworzenie ścieżek zdrowia.**
- **Tworzenie ścieżek rowerowych.**
- **Budowa i wyposażenie Ośrodka Apiterapii.**
- **Budowa i wyposażenie Uzdrowiska w Wołczynie (wraz z rewitalizacją miasta mającą na celu nadanie mu klimatu uzdrowiska – aleje spacerowe, muszla koncertowa, dużo zieleni, etc.).**

Unikalność / wyróżniki oferty

Produkt zdrowotny będzie unikalny z uwagi na dwa elementy: wykorzystanie wód termalnych, których właściwości są porównywalne do wód ciechocińskich oraz wykorzystanie tradycji pszczelarskich dla zdrowia turystów. Przyczyn się do kształtowania wizerunku Ziemi Kluczborskiej jako przyjaznej zdrowemu wypoczynkowi w otoczeniu nienaruszonej, wręcz dziewiczej przyrody.

Działania konieczne do wdrożenia produktu

- **Promowanie walorów uzdrowiskowych Ziemi Kluczborskiej.**
- **Szkolenia dla właścicieli gospodarstw pragnących specjalizować się w ofercie zdrowotnej.**
- **Zatrudnienie wysokiej klasy personelu w Ośrodku Apiterapii oraz Uzdrowisku w Wołycznie.**
- **Promocja projektów inwestycyjnych – szukanie inwestorów.**
- **Sprzedaż pakietów aktywnego i zdrowego wypoczynku poprzez sieć biur podróży.**

"SZYBKA REGENERACJA"
PRODUKT TURYSTYKI WEEKENDOWEJ

Uzasadnienie i cel rozwoju

Celem rozwoju oferty weekendowej jest stworzenie ciekawych kilkudniowych pakietów pobytowych na Ziemi Kluczborskiej, zróżnicowanych pod względem tematyki, miejsca zakwaterowania oraz dostępnych atrakcji, przeznaczonych zarówno dla mieszkańców regionu, jak i bliskich okolic.

Docelowe segmenty

- **Kryterium motywacji: turyści weekendowi.**
- **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi.**
- **Kryterium składu i ilości grupy: turyści indywidualni, rodziny z dziećmi.**
- **Kryterium pochodzenia: z regionu i pobliskich aglomeracji miejskich.**

Wykorzystywany potencjał

- **Walory naturalne.**
- **Walory kulturowe.**
- **Życie kulturalne.**

Atrakcje / subprodukty i sposób ich funkcjonowania

Zakłada się, iż turystyka weekendowa będzie się rozwijała w oparciu o specjalne pakiety weekendowe. Będą się one różniły między sobą zarówno tematyką, jak i elementami. Dla osób, którzy lubią organizować sobie indywidualnie czas wolny, zawierać one będą nocleg, wyżywienie, jak również pełną informację o tym, co w regionie można robić, co należy zwiedzić, w jakiej imprezie warto uczestniczyć etc. Dla tych natomiast, którym zależy na pełnym pakiecie, wypełniającym czas od chwili przyjazdu, aż do momentu wyjazdu, przygotowane zostaną pakiety tematyczne. Przykłady pakietów podano poniżej:

- **"Obieżyświat" – pakiet dla miłośników krajoznawstwa, pragnących jak najlepiej poznać region w ciągu kilku dni.**
- **"Na sportowo" – pakiet dla osób aktywnych, odpoczywających "w biegu".**

§ **"W Królestwie Miodu" – pakiet zawierający elementy apiterapii, diety miodowej, zajęcia relaksacyjne i odprężające.** § **"Z dala od cywilizacji" – pakiet dla osób pragnących na kilka dni odizolować się od świata, żyć w ciszy i spokoju, z dala od zgiełku, w zgodzie z przyrodą.** **Oferta powinna być sprzedawana przez biura podróży w całym kraju.**
Infrastruktura – niezbędne inwestycje **Rozwój turystyki weekendowej nie wymaga tworzenia dodatkowej, specjalnej infrastruktury. Należy jednak mieć na względzie, iż dobrej jakości baza noclegowa i gastronomiczna, jak również rozwinięta sieć szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych jest niezbędna.**
Działania niezbędne do wdrożenia produktu § **Przygotowanie i sprzedaż pakietów weekendowych.** § **Promocja wypoczynku weekendowego na Ziemi Kluczborskiej, wydanie folderów promocyjno-informacyjnych.** § **Poprawa dostępności komunikacyjnej miejsc atrakcyjnych turystycznie.** § **Oznakowanie regionu w terenie.**

Cel operacyjny 1.2.

Wsparcie tworzenia i rozwoju unikalnych produktów turystycznych.

Cel zakłada podjęcie działań na rzecz aktywizacji procesów tworzenia i rozwoju markowych produktów turystycznych na Ziemi Kluczborskiej. Zadania realizowane w jego ramach mają sprzyjać kreatywności mieszkańców regionu. Ich celem jest szerzenie wiedzy o możliwościach, jakie daje turystyka. Działania mają stać się impulsem do kreowania nowych pomysłów oraz podejmowania współpracy pomiędzy różnymi podmiotami rynku.

Zadanie 1.2.1. Organizowanie warsztatów kreatywności.

Zadanie dotyczy organizowania cyklicznych spotkań, tzw. warsztatów kreatywności, w których udział powinni brać liderzy życia społeczno-gospodarczego, przedstawiciele władz, organizacji pozarządowych i branży turystycznej. Ich celem będzie omawianie stanu obecnego, pojawiających się problemów i barier, wspólne szukanie rozwiązań, generowanie nowych pomysłów i koncepcji.

Zadanie 1.2.2. Budowa partnerstwa publiczno-prywatnego.

Wdrażanie produktów turystycznych w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne, które jest najlepszą i najbardziej efektywną metodą realizacji działań z zakresu turystyki. Podstawą wspólnego przygotowywania i realizacji przedsięwzięć powinna być Lokalna Grupa Działania, skupiają władze samorządowe, organizacje pozarządowe i podmioty z branży turystycznej.

Zadanie 1.2.3. Kształtowanie polityki proproduktowej w dokumentach strategicznych.

Zadanie dotyczy tworzenia odpowiednich zapisów w strategiach gospodarczych, planach rozwoju lokalnego, planach zagospodarowania przestrzennego, wieloletnich planach inwestycyjnych, stwarzających przychylne warunki do zrównoważonego rozwoju turystyki i produktów turystycznych.

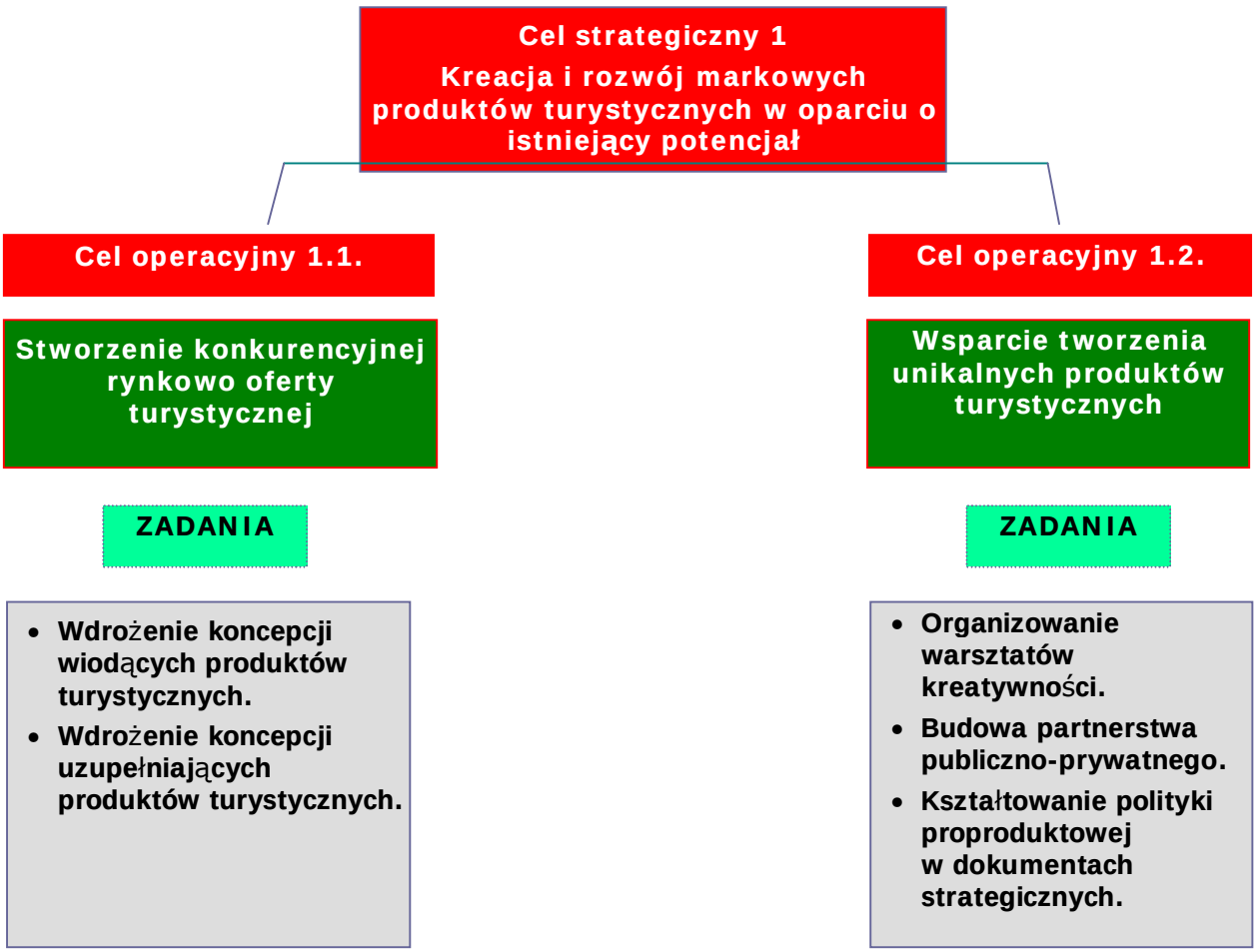

7.4.2. Obszar priorytetowy – ZASOBY LUDZKIE.

Kluczowym czynnikiem sukcesu w odniesieniu do rozwoju turystyki, szczególnie na szczeblu regionalnym i lokalnym są kadry. Ludzie są kreatorami pomysłów na produkt turystyczny, ludzie ten produkt wdrażają, ludzie go promują i wreszcie ludzie go sprzedają, posiadając bezpośredni kontakt z klientem. Usługowa specyfika turystyki skutkuje tym, że od jakości kadr oraz ich profesjonalizmu zależy sukces rynkowy produktu oraz możliwości jego sprzedaży. Usługi turystycznej nie można, bowiem zmagazynować, raz nie sprzedana powoduje straty. Innym

ważnym aspektem jest interdyscyplinarność turystyki, która powoduje, że uczestniczą w niej nie tylko kadry hotelarskie, gastronomiczne, w gospodarstwach agroturystycznych, ale również obsługa stacji benzynowych, sklepów, punktów informacji turystycznej, placówek kulturalnych, w zasadzie w jakimś zakresie cała społeczność lokalna.

Jednocześnie warto pamiętać, że turyści wywożąc wrażenia przekazują je spotkanym potencjalnym turystom, a liczba tych, którym przekazuje się pozytywne opinie jest niewspółmiernie mniejsza od liczby tych, którzy usłyszą opinię niepochlebną. To, jaką opinię wywiozą zależy od kilku czynników, do których należy m.in. jakość produktu, a że profesjonalizm i serdeczność kadr są immanentną cechą produktu, mają one duży wpływ na postrzeganą jakość, zwłaszcza, że turystyka powszechnie nazywana jest sprzedażą marzeń.

Problematyka zasobów ludzkich wiąże się bezpośrednio z tworzeniem miejsc pracy. Turystyka jako branża oparta na usługach, dzięki swej niskiej bazie technologicznej jest doskonałym remedium na bezrobocie w skali lokalnej.

Przeprowadzona na omawianym obszarze wizja lokalna, spotkania warsztatowe i przeprowadzone rozmowy prowadzą do wniosku, że w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie wymagane są działania ukierunkowane na stałe podnoszenia jakości kadr, które są lub mogą być zaangażowane w rozwój turystyki.

Stan obecny i prognozowany analizowanego regionu, w kontekście rozwoju zasobów ludzkich, pokazuje poniższe zestawienie.

OP ZASOBY LUDZKIE	
Stan obecny	**Stan prognozowany – spodziewane efekty**
§ Niewystarczająca znajomość języków obcych na obszarze objętym projektem. § Niezadowalający standard obsługi klientów w obiektach noclegowych i gastronomicznych. § Niska świadomość dotycząca korzyści płynących z rozwoju turystyki na terenie gmin objętych projektem. § Niewystarczająca wiedza na temat rozpoczynania i prowadzenia działalności agroturystycznej wśród rolników(którzy jeszcze takiej działalności nie prowadzą). § Niewystarczająca ilość przewodników lokalnych. § Ograniczony dostęp do specjalistycznych szkoleń w zakresie kreacji produktów turystycznych, marketingu i promocji. § Zbyt mało praktyk i staży zawodowych oraz study tourów. § Słabości kadrowe organizacji pozarządowych.	§ Zwiększenie zatrudnienia w turystce i działalnościach okołoturystycznych. § Szeroki dostęp do wiedzy, dotyczącej najnowszych europejskich i światowych osiągnięć. § Kształcenie kadr (również) specjalistycznych na potrzeby wdrażania produktów turystycznych. § Kształcenie kadr operacyjnych – nowoczesne programy szkoleniowe realizowane wg najlepszych wzorców międzynarodowych. § Kształcenie kadr w działalnościach okołoturystycznych. § Kształcenie postaw proturystycznych od przedszkola i szkoły podstawowej – wychowanie dla turystyki. § Wzmocnienie kadr w organizacjach pozarządowych.

§ **Kreatywność mieszkańców.** § **Duża ilość funkcjonujących organizacji pozarządowych.** § **Działanie Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej.**	

Cel strategiczny 2
Rozwój profesjonalnych kadr na potrzeby turystyki

Walor turystyki w kontekście rozwoju i zarządzania zasobami ludzkimi polega również na tym, że jest ona oparta o umiejętności, które w krótkim czasie można zdobyć. W związku z powyższym kluczowym czynnikiem sukcesu w przygotowaniu profesjonalnych kadr jest wdrożenie systemu szkoleń zawodowych, organizowanie podróży studyjnych, uczestnictwo w konferencjach i seminariach oraz możliwość odbycia staży zawodowych w obiektach o wysokiej jakości.

Stąd obszar strategiczny dotyczy poprawy jakości usług w ramach produktu turystycznego przede wszystkim poprzez realizację efektywnych programów szkoleniowych. Przygotowanie kadr powinno być rezultatem zaprogramowania i wdrożenia kompleksowego systemu, w którym głównymi podmiotami są przedstawiciele branży turystycznej – pracodawcy oraz kadry – potencjalni i obecni pracownicy różnych szczebli i specjalności. Dotyczy to zarówno sekcji hoteli i restauracji, jak i biur podróży i touroperatorów, przewodników, właścicieli gospodarstw agroturystycznych, kadr dla obsługi ruchu turystycznego w centrach rozrywki, obiektach sportowych i rekreacyjnych oraz uczestników usług okołoturystycznych.

W odniesieniu do branży turystycznej (pracodawców) głównym celem powinna być promocja idei ciągłego kształcenia kadr w nawiązaniu do potrzeb klientów. Jednocześnie pracodawcy angażując personel w system kształcenia prowadzą do ich lepszej identyfikacji z firmą. W ten sposób cała branża turystyczna pracuje na wizerunek dobrego i wykwalifikowanego pracodawcy.

Należy również podkreślić fakt, że w latach 2007-2013 bardzo dużo środków przeznaczonych będzie na rozwój zasobów ludzkich, szczególnie w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Tym między innymi należy tłumaczyć fakt, iż tak wiele miejsca w niniejszej Strategii poświęcono działaniom na rzecz rozwoju kadr dla turystyki. Duża pula tych środków będzie przeznaczona na przeciwdziałanie bezrobociu i wykluczeniu społecznemu. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Kluczborku stopa bezrobocia na dzień 30.12.2005 roku wyniosła ok. 21%. Powszechnie wiadomo, że turystyka jest naturalnym instrumentem przeciwdziałania bezrobociu[26] oraz równowagi regionalnej, wyrównywania różnic pomiędzy regionami, bowiem przenosi popyt z regionów bogatszych

[26] **Irlandia m.in. dzięki przemyślanemu rozwojowi turystyki, wprowadzeniu systemu szkoleń zawodowych oraz tworzeniu nowych miejsc pracy przez przedsiębiorców zredukowała bezrobocie z 17% w roku 1995 do 4,2% w roku 2004.**

do biedniejszych. W gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie niezwykle istotne znaczenie ma położenie na styku ważnych szlaków komunikacyjnych oraz bliskość aglomeracji śląskiej, opolskiej, krakowskiej, a także terenów za granicą, dla mieszkańców których wielość i różnorodność atrakcji i już obecnie istniejących produktów turystycznych stanowi niewątpliwy magnes.

Konstruując cele i działania w zakresie zasobów ludzkich, podobnie jak w pozostałych obszarach priorytetowych, przyjęto założenie ogólne, według którego punktem wyjścia są kierunki rozwoju turystyki i produkty turystyczne. Rozwój zasobów ludzkich jest dostosowany do koncepcji produktów turystycznych w aspekcie tematycznym oraz geograficznym, choć niewątpliwie część działań będzie realizowana na terenie całego obszaru objętego projektem i dotyczy wszystkich beneficjentów. Niemniej jednak cele i działania w zasobach ludzkich zostały tak skonstruowane, aby wspierały rozwój produktów turystycznych, określonych jako priorytetowe i, aby były dostosowane do specyfiki obszarów recepcyjnych i ich oferty.

W tym kontekście wytłumaczenia wymaga fakt oddzielenia właścicieli gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych oraz innych związanych z rozwojem turystyki wiejskiej od kadr operacyjnych turystyki, gdzie uwzględniono również sektor usług okołoturystycznych. Wytłumaczenie niejako narzuca jednoznacznie specyfika obszaru objętego projektem, na którym właściciele gospodarstw stanowią bardzo istotną grupę o ściśle zdefiniowanych problemach i potrzebach.

Oprócz powyższych bardzo duże znaczenie dla rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem mają kadry społeczne, ludzie skupieni w organizacjach pozarządowych oraz parafie, zarówno katolickie, jak i ewangelickie, które charakteryzuje duża ilość podejmowanych społecznie inicjatyw dla dobra powszechnego. Nie jest możliwe rozwijanie zaprojektowanych produktów turystyki edukacyjno-rekreacyjnej dzieci i młodzieży, turystyki hobbystycznej, turystyki aktywnej, turystyki kulturowej bez tych kadr, które posiadają kluczową przewagę: są miłośnikami i znawcami terenu, a wiedza, którą posiadają jest bezcenna. Ma to szczególne znaczenie biorąc pod uwagę bogatą, aczkolwiek skomplikowaną historię obszaru objętego projektem, co skutkuje m.in. utrudnionym dostępem do informacji na temat ludzi, wydarzeń etc.

Dla prawidłowego programowania zarządzania zasobami ludzkimi na omawianym obszarze konieczne jest prowadzenie stałych badań dotyczących rynku pracy (ilościowych i jakościowych), badań efektywności wdrażanych programów szkoleniowych, a także badań potrzeb szkoleniowych. W chwili obecnej ani na szczeblu centralnym, ani regionalnym, ani lokalnym tego typu badania nie są prowadzone, a doświadczenia europejskie wskazują, że jest to kluczowy czynnik sukcesu w walce z bezrobociem poprzez turystykę oraz w osiąganiu wysokiego standardu usług.

Reasumując, działania w tym obszarze operacyjnym mają skutkować:

- **osiągnięciem wysokiego standardu usług w branży turystycznej i usługach okołoturystycznych,**
- **wysokowykwalifikowanymi kadrami w wyniku wdrożenia certyfikowanych programów szkoleniowych,**
- **podniesieniem rangi turystyki na rynku pracy.**

Cel operacyjny 2.1.
Kształtowanie kadr operacyjnych dla obsługi ruchu turystycznego.

Kadry operacyjne są jednym z najważniejszych elementów całego systemu rozwoju turystyki na Ziemi Kluczborskiej, co wynika ze wspomnianej uprzednio jej usługowej specyfiki, która przekłada się bezpośrednio na fakt ciągłego obcowania ludzi z ludźmi, czyli stałej relacji obsługujący - klient. Pozytywne lub negatywne doświadczenia turystów-klientów wynikają z ciągłego kontaktu z wyselekcjonowanymi przedstawicielami rynku usług turystycznych.

W tym kontekście szkolenie kadr na obszarze objętym projektem dotyczyć będzie:

- **obiektów noclegowych (hotele, pensjonaty),**
- **obiektów gastronomicznych (restauracje, karczmy),**
- **biur podróży,**
- **przewodników lokalnych,**
- **punktów informacji turystycznej (w perspektywie ich powstania),**

a także:

- **Muzeum im. Ks. Dzierżona,**
- **Pasieki zarodowej w Maciejowie,**
- **stacji benzynowych,**
- **obiektów sportowych i rekreacyjnych (basenów, kompleksu w Bąkowie, kortów tenisowych, hal sportowych etc.),**
- **parków rozrywki (w perspektywie ich powstania),**
- **animatorów turystyki i kultury,**
- **kadry do obsługi spływów kajakowych.**

Waga kształcenia kadr w hotelarstwie i gastronomii wynika z faktu, że większość projektowanych produktów turystycznych (szczególnie turystyki kulturowej, krajoznawczej, weekendowej) wymaga wysokiego standardu obsługi w tych obiektach. Dotyczy to m.in. turystów zagranicznych, szczególnie z Niemiec, dla których obok standardu infrastruktury jest to kluczowa kwestia.

Działania objęte tym celem zasadniczo dzielą się według dwóch kryteriów:

- **wg kryterium składu grupy – branża turystyczna (nowe kadry, menedżerowie, personel operacyjny) oraz pracownicy usług okołoturystycznych,**
- **wg kryterium realizowanych programów szkoleniowych – szkolenia zawodowe (nauka umiejętności) i specjalistyczne (językowe, marketingowe, kreacja produktu, zarządzanie etc.).**

Powiązania między kryteriami obrazuje tabela:

	Szkolenia zawodowe	Szkolenia specjalistyczne
Sektor turystyczny	**TAK**	**TAK**
Usługi okołoturystyczne		**TAK**

Zadanie 2.1.1. Szkolenia zawodowe.

Jak zdiagnozowano w audycie turystycznym baza noclegowa i gastronomiczna obszaru objętego projektem wymaga stałej rozbudowy, stąd wprowadzenie zintegrowanego systemu przygotowywania kadr dla obsługi ruchu turystycznego dotyczy zarówno nowych uczestników rynku, jak i kadry menedżerskiej oraz obecnych pracowników operacyjnych funkcjonujących w branży turystycznej i pozostających w stałym kontakcie bezpośrednim z klientem.

Każda z tych grup wymaga innego zaprogramowania procesu szkoleniowego, z uwagi na inaczej zidentyfikowane problemy i potrzeby. Programy szkoleniowe w zależności od ich beneficjentów, powinny uwzględniać umiejętności techniczne zarządzanie projektami, marketing, rozwój produktu turystycznego, jakość obsługi klienta oraz zarządzanie finansami.

Realizowane szkolenia dotyczyć będą następujących specjalności: kucharze i szefowie kuchni, kelnerzy, barmani, pracownicy służby pięter oraz pracownicy recepcji i powinny w miarę możliwości spełniać dwa podstawowe warunki. Po pierwsze powinny odbywać się w miejscach zbliżonych do warunków pracy oraz powinny koncentrować się na części praktycznej, teoretyczną ograniczając do minimum (przyjęty na świecie stosunek to 70% do 30% - np. w Irlandii).

Kształcenie nowych kadr

Działania te zmierzać będą w kierunku zwiększenia potencjału zasobów ludzkich na obszarze objętym projektem, a więc osób, które są zainteresowane podjęciem pracy w szeroko pojętych usługach turystycznych, zwłaszcza na obszarach występowania atrakcji i produktów turystycznych (obecnych i planowanych). Są to następujące grupy potencjalnych odbiorców:

- **bezrobotni oraz zainteresowani reorientacją zawodową,**
- **absolwenci Zespołu Szkół Licealno-Zawodowych, który w technikum kształci specjalności technik agroturystyki oraz technik hotelarstwa, a w Szkołach Policealnych – technika obsługi turystycznej i technika hotelarstwa,**
- **osoby zainteresowane rozpoczęciem działalności gospodarczej w turystyce (oprócz agroturystyki),**

którzy po odbyciu odpowiednio zaprogramowanego systemu szkoleń zawodowych będą przygotowani do podjęcia pracy w branży turystycznej.

Obok zdobycia niezbędnych umiejętności warunkujących świadczenie usług turystycznych o wysokim standardzie, zadaniem tych programów szkoleniowych jest również motywowanie poprzez wpływanie

na profil psychologiczny kursantów, tak, aby ułatwić powrót do pracy (w przypadku bezrobotnych i zainteresowanych reorientacją zawodową). Szczególną grupą w tym zakresie są kobiety, które z różnych powodów przez jakiś czas pozostawały poza rynkiem pracy.

Szkolenia dla absolwentów szkół mają na celu ich lepsze przygotowanie zawodowe, co ma służyć zwiększeniu szans na podjęcie pracy, a w konsekwencji zatrzymanie odpływu młodych ludzi z Ziemi Kluczborskiej, co w opinii jej mieszkańców jest dużym zagrożeniem.

Szkolenia wspomagające rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej w branży turystycznej powinny wyposażyć słuchaczy w umiejętności techniczne oraz w umiejętności związane z zarządzaniem i prowadzeniem przedsiębiorstwa turystycznego. Dotyczy to w szczególności prowadzenia małych i mikroprzedsiębiorstw.

Kształcenie kadr zarządzających

Sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstw turystycznych na Ziemi Kluczborskiej wymaga profesjonalnej kadry menedżerskiej, która z jednej strony będzie wyposażona w te same (jak pracownicy operacyjni) umiejętności zawodowe, co pozwoli na skuteczne kontrolowanie pracy podwładnych, a z drugiej posiadać będzie wiedzę na temat nowoczesnego zarządzania przedsiębiorstwem, finansów (zarządzanie kosztami), marketingu i promocji, zarządzania zasobami ludzkimi, kreowania produktów turystycznych.

Kształcenie pracowników operacyjnych

Przeprowadzona wizja lokalna oraz odbyte rozmowy wskazują, że pierwszoplanowym zadaniem jest poprawa jakości obsługi na poziomie pracowników operacyjnych.

Podnoszenie jakości i profesjonalizmu odbywać się powinno przez zintegrowany i przemyślany system szkoleń zarówno w miejscu pracy, jak i poza nim. Podstawowym założeniem powinno być hasło ochrona stanowiska pracy poprzez szkolenia i podnoszenie kwalifikacji.

Szkolenia powinny służyć podniesieniu kwalifikacji i zdobyciu cenionych certyfikatów krajowych i międzynarodowych, co bezpośrednio przekłada się na podniesienie jakości usługi. Niezwykle istotne znaczenie ma fakt, że pracownicy mogą szybko wdrożyć nabyte podczas szkoleń umiejętności. Wśród tego typu szkoleń powinny się znaleźć obowiązkowe cykliczne szkolenia odbywane w godzinach pracy, jak również krótkie kursy odbywające się poza godzinami pracy.

Na obszarze objętym projektem podstawowymi beneficjentami tego systemu szkoleń są pracownicy hotelarstwa i gastronomii (kucharze, barmani, kelnerzy, służba pięter, recepcja), biur podróży i tour operatorów, przewodnicy, pracownicy informacji turystycznej. W gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie funkcjonuje ogółem 14 obiektów bazy noclegowej (z wyłączeniem agroturystyki), 65 obiektów gastronomicznych oraz 6 biur podróży. Ich rozmieszczenie jest bardzo nierównomierne i tym samym narzuca niejako geograficzny profil beneficjentów. Najwięcej obiektów bazy noclegowej (z wyłączeniem

agroturystyki) znajduje się w gminach Kluczbork i Byczyna, a obiektów bazy gastronomicznej w gminach Kluczbork i Wołczyn. Biura podróży operują tylko w Kluczborku. Te gminy będą, więc pozostawać w sferze największego zainteresowania w ramach realizacji tego zadania.

Zadanie 2.1.2. Staże i praktyki zawodowe.

Staże i praktyki zawodowe mają bardzo duże znaczenie w kontekście poprawy jakości usług turystycznych. Z punktu widzenia przedsiębiorców są to jednak działania kosztochłonne. W związku z powyższym nieodzowne jest ich wsparcie.

Odbywanie staży w obiektach o różnym standardzie umożliwi kadrze nabycie praktyki i zdobycie cennego doświadczenia. Szczególnie ważne będą staże odbywane podczas sezonu turystycznego. Natomiast odbycie zagranicznych staży zawodowych ułatwi zapoznanie się ze standardem obsługi na międzynarodowych rynkach turystycznych i wymaganiami różnych grup klientów.

W kontekście docelowych segmentów rynku pożądane byłoby odbywanie staży w Niemczech, bo to umożliwi zapoznanie się z rynkiem niemieckim. Natomiast w kontekście zdobycia jak najlepszego doświadczenia zawodowego sugeruje się odbywanie staży w Irlandii, która wdrożyła jeden z najlepszych i najefektywniejszych systemów jakości w turystyce (Optimus).

Zadanie 2.1.3. Szkolenia specjalistyczne dla branży turystycznej oraz sektora usług okołoturystycznych.

Oprócz branży turystycznej szkolenia dotyczą wszystkich osób mających kontakt z turystą, m.in. pracownicy muzeum, kina, dworca kolejowego i dworców autobusowych, stacji benzynowych, etc. Mają one spowodować większą serdeczność i życzliwość w relacji z klientem. Im szersza będzie grupa docelowa, tym wyższy standard świadczonych usług na całym obszarze.

Programy szkoleniowe w tym działaniu powinny być stosunkowo krótkie i koncentrować się przede wszystkim na sposobie funkcjonowania produktu turystycznego oraz roli relacji interpersonalnych w obsłudze ruchu turystycznego. Jednak najważniejszym ich elementem powinno być informowanie słuchaczy o wizerunku obszaru, na który pracują wszyscy uczestniczący w jakikolwiek sposób w obsłudze klientów. Świadomość zakładanych celów i akceptacja sposobów ich realizacji jest najlepszym argumentem na rzecz podnoszenia jakości i życzliwości w kontakcie z ludźmi.

Z przeprowadzonych wywiadów oraz spotkań warsztatowych wynika, że szczególny nacisk powinien zostać położony na szkolenia i kursy językowe. W kontekście proponowanych produktów turystycznych oraz analizy docelowych grup odbiorów oferty będą to język niemiecki i angielski.

Do innych szkoleń, wymagających realizacji należą:

- **Marketing i promocja.**

- **Pozyskiwanie funduszy unijnych.**
- **Nowe technologie i innowacje w turystyce.**
- **Kreowanie unikalnych produktów turystycznych.**
- **Zarządzanie i prowadzenie obiektów hotelarskich i gastronomicznych.**

Cel operacyjny 2.2.
Rozwój kadr w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych, ekologicznych oraz innych formach turystyki wiejskiej.

Konieczność szkoleń w zakresie prowadzenia działalności agroturystycznej wynika z dynamicznego jej rozwoju na przestrzeni ostatnich lat oraz z bardzo dużego potencjału rozwojowego Ziemi Kluczborskiej, skutkiem m.in. posiadanych walorów oraz prognozowanych kierunków rozwoju turystyki. Jak wspomniano we wstępie specyfika obszaru agroturystyka, ekoturystyka oraz inne formy turystyki wiejskiej są wyróżnikiem obszaru objętego projektem i uzasadniają wydzielenie tych kadr w osobną kategorię. Obecnie na obszarze objętym projektem funkcjonuje 11 gospodarstw, które oferują 87 miejsc noclegowych (nie licząc pól namiotowych). Obszar jest również w sposób naturalny predestynowany do dalszego jej rozwoju. Również tak postrzegają tę kwestię sami mieszkańcy, czemu wyraz dali w trakcie sesji warsztatowych. Jakość jest niezwykle ważna również przy sprzedaży takiej oferty. Właścicielom gospodarstw agroturystycznych bardzo potrzebne są szkolenia ukierunkowane z jednej strony na uwarunkowania formalno-prawne, ale z drugiej strony konkretne zagadnienia specjalistyczne.

W odniesieniu do agroturystyki szczególny nacisk powinien zostać położony na kwestie związane z kreacją oryginalnych produktów turystycznych, segmentacją rynku, marketingiem i promocją, a także warunkami prowadzenia gospodarstwa (prawo, podatki, bezpieczeństwo, higiena, zasady zbiorowego żywienia etc.). Przeprowadzony wywiad wskazuje, że zdecydowanie brakuje tego typu szkoleń.

Jednocześnie wielu uczestników spotkań warsztatowych wskazywało na konieczność ciągłego prowadzenia akcji promocyjnych i szkoleniowych, zachęcających rolników do zakładania gospodarstw agroturystycznych oraz podejmowania innych inicjatyw, służących rozwojowi turystyki w gminach.

Rozwój bazy agroturystycznej jest konieczny dla promowania m.in. turystyki aktywnej, kulturowej, weekendowej, hobbystycznej oraz turystyki edukacyjno-rekreacyjnej dzieci i młodzieży.

Zadanie 2.2.1. Realizacja programów szkoleniowych.

Są bardzo istotne dla skutecznego prowadzenia działalności. Dla tej grupy beneficjentów powinny być prowadzone m.in. następujące szkolenia:

- **Szkolenia językowe – niemiecki, angielski.**
- **Szkolenia komputerowe – obsługa systemu Windows oraz Internetu, wysyłania i odbierania wiadomości.**

- **Szkolenia marketingowe – konstruowanie oferty, ustalanie ceny produktu, określanie grupy docelowej, kanały dystrybucji oferty, narzędzia promocji etc.**
- **Kreacja produktu – poszukiwanie wyróżnika, elementy produktu.**
- **Szkolenia w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych (głównie UE) – identyfikacja programów, opracowywanie wniosków.**
- **Szkolenia w zakresie kategoryzacji obiektów – podstawy prawne, wytyczne, instytucja kategoryzująca.**
- **Zasady prowadzenia działalności agroturystycznej – finanse, podatki, bezpieczeństwo i higiena etc.**
- **Wykorzystanie nowych technologii i innowacji w działalności agroturystycznej, przykłady "dobrych praktyk".**
- **Szkolenia w zakresie prowadzenia edukacji ekologicznej.**
- **Szkolenia w zakresie produkcji ekologicznej.**

Zadanie 2.2.2. Wyjazdy studyjne oraz wymiany zagraniczne.

W kontekście rozwoju turystyki wiejskiej bardzo duże znaczenie ma wymiana oraz czerpanie z doświadczeń innych regionów oraz innych krajów. Temu celowi służą wyjazdy studyjne oraz wymiany zagraniczne. Wydaje się, że w tym aspekcie najwięcej do zaoferowania mają Włochy, Francja, Austria, Niemcy, Anglia.

Cel operacyjny 2.3.
Kształtowanie kadr organizacji pozarządowych i kadr społecznych.

W turystyce i jej organizacji kluczową rolę odgrywają ludzie, również pozostający w organizacjach społecznych. Od kwalifikacji tych kadr zależy bardzo wiele. To one nadają autorski kształt wielu inicjatywom programowym i ofertom komercyjnym w sferze turystyki oraz realizują program wychowania przez turystykę. Znaczenie działań kadry kształtującej samodzielność w organizacji wędrówki i propagującej walory krajoznawcze Polski będzie w najbliższych latach wzrastała.

Zaplanowanie działań mających na celu wspieranie społecznych kadr turystyki oraz organizacji pozarządowych zorientowanych na rozwój turystyki oraz promocji Ziemi Kluczborskiej pozwala na kształtowanie pożądanych postaw wśród przyszłych konsumentów na rynku turystycznym. Te kadry są jednymi z najbardziej profesjonalnych w województwie, a jednocześnie cechuje je największe zaangażowanie w sprawy rozwoju lokalnego, bowiem są pasjonatami i miłośnikami swej małej ojczyzny.

Na obszarze objętym projektem funkcjonuje bardzo wiele organizacji pozarządowych, które aktywnie działają na rzecz rozwoju oraz turystyki w regionie. Sprzedaż produktów turystycznych oraz kreacja nowych, innowacyjnych pomysłów w bezpośredni sposób zależy od ich aktywności. Zaliczyć do nich można m.in.: Kluczborsko-Oleską Lokalną Organizację Turystyczną, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Stowarzyszenie GARBITONI, Stowarzyszenie "Szansa Kobiet", Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Kuniów, Klub Jeździecki "Brzezina".

Konieczne wydaje się stałe wspieranie społecznych kadr turystyki oraz organizacji pozarządowych poprzez programy szkoleniowe, ułatwienie dostępu do badań, publikacji, wsparcie działań promocyjnych i marketingowych, etc.

Zadanie 2.3.1. Realizacja programów szkoleniowych.

Podobnie, jak w przypadku gospodarstw agroturystycznych realizacja programów szkoleniowych ma kluczowe znaczenie dla podniesienia jakości kadr, a tym samym wsparcia ich dynamicznej działalności. Należą do nich m.in.:

- **Szkolenia językowe – niemiecki, angielski.**
- **Szkolenia komputerowe – obsługa systemu Windows oraz Internetu, wysyłania i odbierania wiadomości.**
- **Szkolenia marketingowe – konstruowanie oferty, ustalanie ceny produktu, określanie grupy docelowej, kanały dystrybucji oferty, narzędzia promocji etc.**
- **Kreacja produktu – poszukiwanie wyróżnika, elementy produktu.**
- **Szkolenia w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych (głównie UE) – identyfikacja programów, opracowywanie wniosków.**
- **Partnerstwo publiczno-prywatne jako klucz do rozwoju lokalnego – podstawy prawne, przykłady "dobrych praktyk".**

Zadanie 2.3.2. Organizacja podróży studyjnych oraz wymian zagranicznych.

Podróże studyjne i wymiany zagraniczne służą przede wszystkim zdobyciu nowych doświadczeń oraz nawiązaniu kontaktów, które owocują potem wspólnie realizowanymi przedsięwzięciami, co jest szczególnie istotne przy ubieganiu się o fundusze unijne.

W sposób naturalny będą one szczególnie dotyczyć miast partnerskich i powiatu partnerskiego. Z nimi, bowiem współpraca rozwija się już obecnie.

Cel operacyjny 2.4.
Prowadzenie badań oraz sporządzanie i dystrybucja raportów z badań.

Konieczną podstawą opracowania programu szkoleń są badania, które pozwolą na określenie potrzeb docelowej grupy odbiorców. Wynikać one powinny z jednej strony z uświadomionych potrzeb pracowników, z drugiej powinny się opierać na opiniach pracodawców. W ramach tego działania branża turystyczna winna zostać wsparta i zachęcona do określenia swoich potrzeb szkoleniowych.

Duży nacisk warto położyć na wsparcie branży w zakresie identyfikowania pojawiających się środków finansowych przeznaczonych na szkolenia. Badania dotyczące funduszy szkoleniowych krajowych (na szczeblu centralnym i regionalnym) i zagranicznych, a także informacje na temat korzyści odnoszonych w wyniku organizacji szkoleń będą istotnym stymulatorem rozwoju rynku szkoleń zawodowych w turystyce.

W ramach tego działania musi być również prowadzony monitoring stopnia zadowolenia kursantów z przebiegu, tematyki szkolenia, trenera oraz stopnia przydatności poruszanych zagadnień w pracy. Jednocześnie konieczne będą badania przeprowadzane wśród pracodawców dotyczące oceny kwalifikacji pracownika po odbyciu kolejnych cyklów szkoleniowych. Zebrane opinie posłużą do bieżącej modyfikacji programów zgodnie z potrzebami rynku. Temu samemu celowi służyć będą badania uczestników szkoleń, które monitorować będą ich dalsze losy.

Zadanie 2.4.1. Badania rynku pracy.

Niezbędnym elementem służącym realizacji tego celu operacyjnego są stałe badania rynku dotyczące liczby wolnych miejsc pracy w poszczególnych sekcjach przemysłu turystycznego oraz kwalifikacji poszukiwanych pracowników. Wykonanie badań pozwoli na efektywne przeszkolenie niezbędnej liczby pracowników w najbardziej poszukiwanych przez pracodawców specjalnościach/zawodach. Szkolenie pod konkretne potrzeby pracodawców eliminuje niebezpieczeństwo nie znalezienia przez kursantów pracy w branży i zapewnia stuprocentową skuteczność, a także pozytywnie motywuje, zarówno trenerów, jak i szkolonych. Stąd badania te powinny być wykonywane we współpracy z poszczególnymi sekcjami branży turystycznej i winny być aktualizowane.

Zadanie 2.4.2. Badania potrzeb szkoleniowych.

Stałe badania potrzeb szkoleniowych są niezbędnym elementem realizacji celu operacyjnego. Powinny być one opracowywane w podziale na poszczególne sekcje sektora, specjalności oraz zajmowane stanowiska. Pozwolą one na szkolenie pod konkretne potrzeby pracowników i będą efektywnym narzędziem podnoszenia kwalifikacji kadr i jakości usług.

Zadanie 2.4.3. Badania efektywności programów szkoleniowych.

Po zakończeniu szkoleń konieczne są badania dotyczące stopnia satysfakcji poszczególnych grup (przebiegu, programu, przydatności, kwalifikacji trenerów etc.). Podobne badania muszą być przeprowadzane w branży, a dotyczyć powinny stopnia zadowolenia pracodawców z kwalifikacji pracowników oraz ewentualnych braków.

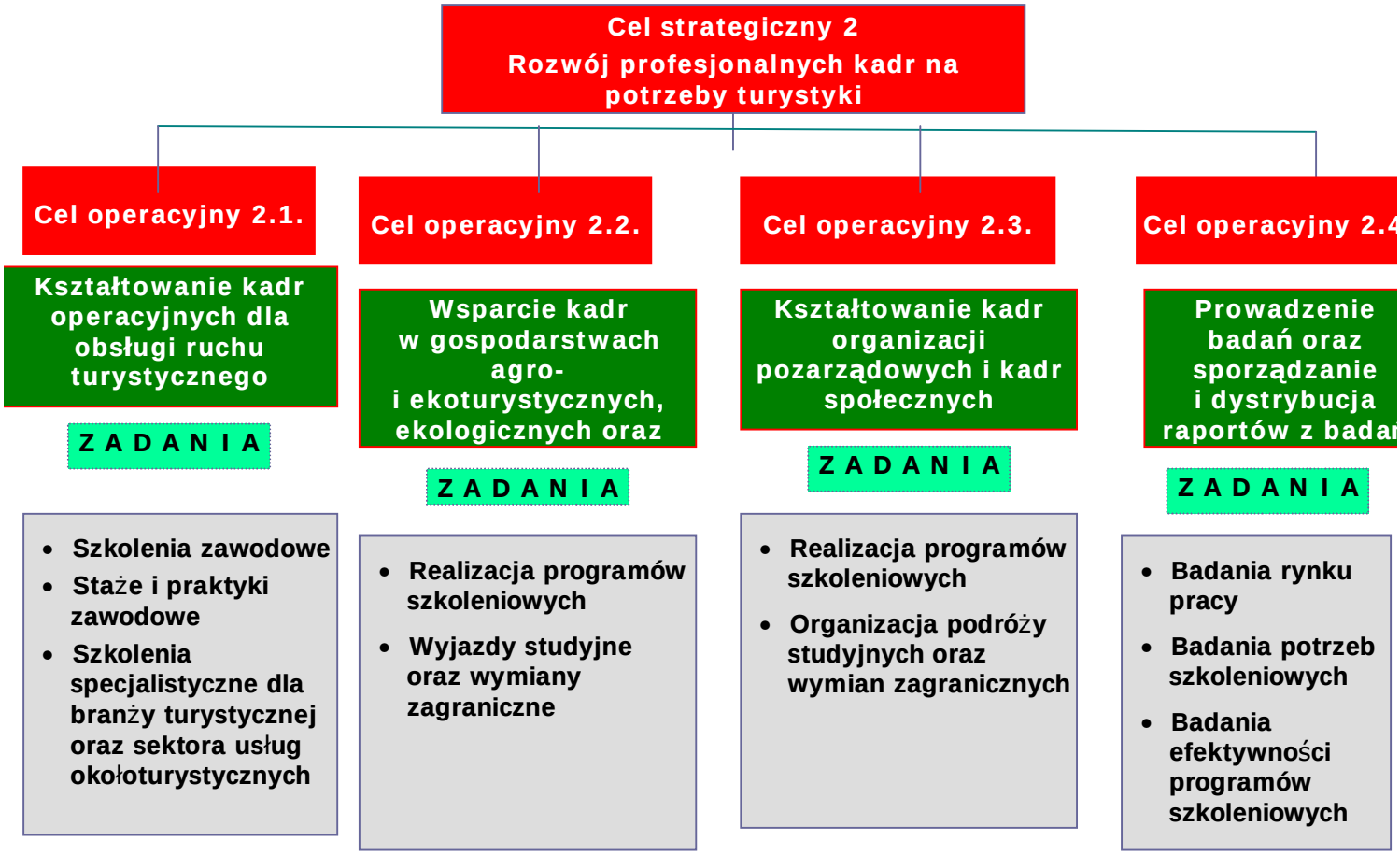

7.4.3. Obszar priorytetowy – PROMOCJA I MARKETING.

Wykreowanie ciekawej oferty turystycznej nie jest etapem końcowym i samo w sobie nie umożliwia osiągnięcia sukcesu. Każdy produkt, bowiem musi znaleźć swojego odbiorcę, a to staje się możliwe pod warunkiem podjęcia działań z zakresu promocji i marketingu. W dzisiejszym świecie, nawet najlepszy produkt, jeżeli nie jest efektywnie promowany, nie ma zagwarantowanego rynkowego bytu. Takie same reguły odnoszą się do regionu turystycznego. On też musi być jednoznacznie identyfikowany przez turystów jako obszar dający konkretne korzyści i możliwości wypoczynku. Stąd niezwykle ważne jest wykreowanie jego tożsamości i wizerunku na mapie turystycznej Polski.

Konieczność podejmowania działań marketingowych jest, w przypadku turystyki, elementem kluczowym, z uwagi na jej usługowy charakter. W przypadku produktu turystycznego, konsument kupuje wyobrażenie o nim, a nie materialny produkt. Następuje, bowiem oddalenie w czasie pomiędzy momentem zakupu a momentem konsumpcji. Ta prawidłowość, immanentna wszystkim usługom turystycznym, powoduje, iż decyzja zakupu jest uwarunkowana przede wszystkim sposobem, w jaki dany produkt jest klientowi przedstawiany. Innymi słowy, kluczowe są działania, jakie są podejmowane, aby stworzyć

w umyśle konsumenta odpowiedni wizerunek zarówno regionu, jak i samej oferty.

Przeprowadzone analizy, dyskusje, warsztaty strategiczne oraz wizja lokalna dały autorom niniejszej Strategii pełny obraz potrzeb i problemów, jakie istnieją w dziedzinie marketingu i promocji. Poniżej, w formie tabelarycznej, przedstawiona została krótka analiza stanu obecnego i pożądanego dotycząca omawianej problematyki.

OP PROMOCJA I MARKETING	
Stan obecny	**Stan prognozowany – spodziewane efekty**
§ Brak wizerunku regionu na mapie turystycznej Polski. § Wykorzystywanie do promocji regionu, przede wszystkim gminy Kluczbork, tradycji pszczelarskich (pamiątki regionalne). § Słaba promocja gospodarstw agro- i ekoturystycznych, stanowiących jedną z największych unikalnych atrakcji regionalnych. § Brak logo turystycznego regionu i systemu identyfikacji wizualnej. § Brak punktów informacji turystycznej i zintegrowanego systemu informacji. § Mała ilość ogólnodostępnych materiałów promocyjnych w różnych wersjach językowych. § Brak materiałów promocyjnych tematycznych i specjalistycznych. § Bardzo mała ilość promocyjnych materiałów multimedialnych. § Stosunkowo dobre strony internetowe. § Brak koordynacji przy układaniu kalendarza imprez. § Brak jednej, sztandarowej, wizerunkowej imprezy promującej obszar objęty projektem. § Brak badań rynku turystycznego i monitoringu ruchu turystycznego w regionie.	§ Silny wizerunek regionu na mapie turystycznej (opracowany komunikat marketingowy, hasło turystyczne regionu). § Opracowany i wdrożony System Identyfikacji Wizualnej regionu – oznakowanie obszaru i jego atrakcji turystycznych. § Koordynacja działań marketingowych (współpraca przy organizowaniu imprez, wspólne publikowanie materiałów promocyjnych). § Dostępność zróżnicowanych materiałów promocyjnych (drukowanych i multimedialnych). § Coroczna impreza wizerunkowa regionu. § Opracowany i wdrożony system informacji turystycznej. § Efektywna promocja oferty turystycznej.

Cel strategiczny 3
Kreacja wizerunku i marki turystycznej obszaru

Cel strategiczny 3 w sposób jednoznaczny odwołuje się do kluczowego problemu, z jakim zmierzyć się musi w najbliższym czasie region, czyli braku wizerunku obszaru na mapie turystycznej Polski. Obecnie hasło "Ziemia Kluczborska" nie wywołuje bezpośrednich i jednoznacznych skojarzeń z obszarem, nie powoduje również asocjacji

z obszarem atrakcyjnym pod względem turystycznym. Dla osiągnięcia sukcesu poprzez rozwój turystyki, taki stan rzeczy musi ulec zmianie.

Cel strategiczny 3 przyczynia się do realizacji tematu wiodącego "Sektorowej Strategii...". Jak już bowiem wspomniano we wstępie do niniejszego podrozdziału, oferta turystyczna znajduje swojego odbiorcę pod warunkiem wcześniejszego podjęcia efektywnych działań marketingowych, które powodują ukonstytuowanie się właściwego wyobrażenia o produkcie turystycznym i regionie w umysłach konsumentów. Realizacja zadań opisanych w dalszej części podrozdziału spowoduje, iż turysta jednoznacznie będzie kojarzył obszar gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie, i bez problemu będzie mógł zidentyfikować ich walory, jak również podać wyróżniki.

Przeprowadzone analizy, jak i rozmowy oraz dyskusje mające miejsce w trakcie warsztatów strategicznych, jednoznacznie wskazują, iż region powinien promować się przez pryzmat kilku autentycznych wyróżników. Należą do nich:

- **tradycje pszczelarskie i zbudowana wokół nich ciekawa oferta turystyczna,**
- **gospodarstwa agro- i ekoturystyczne z unikalną ofertą edukacyjną,**
- **różnorodność kulturowa mająca swoje korzenie w bogatej przeszłości regionu,**
- **bogactwo dziewiczego środowiska przyrodniczego, w tym: dary lasu, źródła wód termalnych i wypoczynek z dala od cywilizacji.**

Poniżej podano cele operacyjne oraz opisano zadania, jakie należy zrealizować, w celu wykreowania wizerunku regionu i jego marki turystycznej. Dotyczą one systemu informacji turystycznej, imprez, systemu identyfikacji wizualnej, pamiątki regionalnej, PR oraz badań rynku. Na podkreślenie tutaj zasługuje fakt, iż efektywność tych zadań będzie uzależniona przede wszystkim od ich koordynacji, a więc możliwości budowania platformy współpracy pomiędzy wszystkimi podmiotami zainteresowanymi rozwojem turystyki. Współpraca przy podejmowaniu przedsięwzięć z zakresu marketingu i promocji gwarantuje sukces i jest jednocześnie idealnym środkiem na obniżanie kosztów, dzięki osiąganiu efektu skali.

Cel operacyjny 3.1.
Stworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej.

Informacja turystyczna jest niezbędnym składnikiem promocji turystycznej regionu. Praca jednostek organizacyjnych IT służy nie tylko turystom indywidualnym, ale również organizatorom wypoczynku grupowego oraz zleceniodawcom różnych form turystyki. Jest najważniejszym elementem rozwoju produktów turystycznych. Brak informacji z zasady uniemożliwia promocję, która pozbawiona zaplecza w postaci danych na temat infrastruktury i ofert może odwoływać się wyłącznie do systemu skojarzeń. O ile promocja z wykorzystaniem ogólnych skojarzeń jest właściwa dla eksponowania generalnych walorów

państw i regionów, to promocja konkretnego produktu musi opierać się o szczegółowe dane.

Pod pojęciem "informacji turystycznej" należy rozumieć:

- **uporządkowany zbiór danych służących organizatorom i konsumentom usług turystycznych,**
- **serwis obsługujący sieć centrów i punktów informacji turystycznej,**
- **metodologię gromadzenia, przetwarzania, weryfikowania i udostępniania danych[27].**

Informacja turystyczna jest skuteczna i może służyć celom promocyjnym wtedy, kiedy:

- **jest aktualna,**
- **ma charakter zintegrowany,**
- **osiąga efekt skali.**

Szybki przepływ aktualnych danych jest cechą nowoczesnych systemów informacyjnych XXI wieku. Od aktualności zgromadzonych danych zależy jakość świadczonych usług, a często jest to czynnik decydujący o możliwości ich wykonania, np. dostępność aktualnych danych w systemach rezerwacyjnych. Obecnie nie jest możliwy rozwój profesjonalnych usług turystycznych bez zastosowania nowoczesnych technologii informatycznych i telekomunikacyjnych, umożliwiających dostarczanie w sposób zintegrowany aktualnych danych. O ile dostęp do danych na temat atrakcji turystycznych może zainteresować potencjalnego klienta, to dostęp do aktualnych danych o wolnych miejscach noclegowych i ich cenie oraz łatwość skomunikowania usługodawcy z klientem (turystą) jest czynnikiem decydującym o przełożeniu zainteresowania na konkretny zakup.

Obecnie na terenie gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie nie funkcjonuje zintegrowany system informacji turystycznej. W całym regionie nie działa nawet jeden punkt informacji turystycznej, co oznacza, że nie ma żadnego miejsca, w którym turysta mógłby zasięgnąć profesjonalnej informacji. Rolę punktów IT spełniają niektóre gospodarstwa agro- i ekoturystyczne, ogranicza się to jednak jedynie do udzielania informacji turystom, którzy przebywają w tych gospodarstwach.

Informacja turystyczna w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie powinna mieć charakter zintegrowanego systemu danych i ofert dostępnych w różnych kanałach dystrybucji. Powinna składać się zarówno z części elektronicznej, jak i tradycyjnej, dostępnej w postaci wydawnictw papierowych, szyldów itp., które składają się na system analogowy.

Stąd zadania w ramach celu operacyjnego 3.1. obejmować będą następujące zagadnienia:

- **punkty IT,**

---

[27] Polski System Informacji Turystycznej, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2003.

- **system zbierania, przetwarzania i udostępniania danych,**
- **informacja analogowa,**
- **informacja cyfrowa.**

Zadanie 3.1.1. Stworzenie sieci punktów informacji turystycznej.

Zadania z zakresu punktów IT obejmują de facto stworzenie i wdrożenie następującego modelu: jedno duże centrum wraz z kilkoma mniejszymi punktami, funkcjonującymi samodzielnie lub przy konkretnych atrakcjach.

1) **Stworzenie Centrum Informacji Turystycznej.**
   Z uwagi na fakt, iż największym miastem w regionie jest Kluczbork, sugeruje się, by centrum IT zostało zorganizowane w Kluczborku, na przykład na bazie Gminnego Centrum Informacji mieszczącego się w Domu Kultury. Najważniejszym jest, aby miejsce, w którym zorganizowane zostanie centrum IT było łatwo dostępne dla turystów.
2) **Stworzenie kilku mniejszych punktów IT i ich równomierne rozmieszczenie w całym regionie.**
   Punkty IT powinny działać w każdej miejscowości gminnej: w centrum Byczyny, w centrum Wołczyna oraz przy Urzędzie Gminy w Lasowicach Wielkich.
3) **Tworzenie małych punktów informacji turystycznej w miejscach często odwiedzanych przez turystów: przy atrakcjach turystycznych, w obiektach bazy noclegowej i gastronomicznej, stacjach benzynowych etc.**

Każdy punkt IT musi być zlokalizowany w miejscu łatwo dostępnym i widocznym dla turystów (na rynku, w centrum, przy urzędzie). Jego godziny otwarcia powinny być dostosowane do potrzeb odwiedzających. Punkty powinny dysponować aktualnymi i bezpłatnymi folderami promocyjnymi, jak również zajmować się sprzedażą pamiątek regionalnych. Winny również udzielać informacji o przewodnikach i pilotach pracujących w regionie, jak również dystrybuować informacje o ich ofercie. Ważne jest, aby osoby pracujące w IT władały co najmniej jednym językiem obcym – najlepiej niemieckim oraz angielskim. W miarę możliwości należy zapewnić dostęp do Internetu.

Zadanie 3.1.2. Stworzenie i wdrożenie systemu zbierania, przetwarzania i dystrybucji danych.

Istnienie systemu zbierania, przetwarzania i dystrybucji zagwarantuje efektywne funkcjonowanie i zintegrowanie informacji turystycznej. Sugeruje się budowę systemu zdecentralizowanego, w którym przepływ danych odbywać się będzie od poziomu najniższego (podmioty z branży turystycznej oraz inne zainteresowane rozwojem turystyki i obsługą turystów – gospodarstwa agro- i ekoturystyczne, hotele, pensjonaty, inne obiekty noclegowe, restauracje, bary, punkty gastronomiczne, inne obiekty gastronomiczne, przewodnicy turystyczni i piloci, biura podróży, obiekty sportowo-rekreacyjne, nadleśnictwa, muzea, galerie, sklepy z pamiątkami etc.), poprzez gminy, a na centrum

IT skończywszy. Pozwoli to na permanentną aktualizację danych i wyeliminuje błędy.

System taki będzie jednak efektywny pod warunkiem zaangażowanie się w jego tworzenie branży turystycznej i innych podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki. Należy jednak domniemywać, iż podmioty te będą chciały współpracować przy jego tworzeniu, jako że to właśnie jej najbardziej zależy na przekazywaniu informacji o ofercie turystom. W trakcie planowanie działań pozwalających na realizację tego zadania, należy jednak wziąć pod uwagę konieczność przeprowadzenia akcji promocyjno-informacyjnej wśród właścicieli i gestorów bazy turystycznej i paraturystycznej.

Zadanie 3.1.3. Stworzenie systemu informacji analogowej.

Na analogowy system informacji turystycznej na obszarze objętym projektem składać się powinny:

- **drukowane materiały promocyjne (foldery, ulotki, mapy, albumy, przewodniki etc.),**
- **elementy oznakowania regionu w terenie (witacze, tablice informacyjne, tablice przy obiektach i atrakcjach turystycznych).**

W chwili obecnej w regionie istnieje mała ilość ogólnodostępnych materiałów promocyjnych, a te, które funkcjonują, nie są w żaden sposób identyfikowane z obszarem. Występują również zdecydowane różnice w jakości i ilości materiałów pomiędzy poszczególnymi gminami: zdecydowanie największą ilością materiałów o lepszej jakości dysponuje gmina Kluczbork. Materiały nie wyróżniają się podobną szatą graficzną, a brak logo turystycznego obszaru powoduje, iż gminy jako znaku używają swoich herbów.

Dla kreowania wizerunku i marki turystycznej obszaru ważne jest, aby materiały były utrzymane w podobnej szacie graficznej, co umożliwia ich jednoznaczne skojarzenie z regionem. Należy również zadbać o zróżnicowanie tematyczne i językowe publikacji. Możliwości uprawiania różnych form turystyki w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie pociąga za sobą konieczność przygotowania zarówno materiałów ogólnych (ukazujących region i jego walory ogólnie), specjalistycznych (przeznaczonych do konkretnych grup turystów, np. turystów aktywnych, dzieci i młodzieży) oraz tematycznych (traktujących o wybranych walorach, np. drewniane budownictwo sakralne, pszczelarstwo etc.). Wspomniane rodzaje materiałów powinny być dostępne w kilku wersjach językowych – polskiej, niemieckiej i angielskiej.

Wszystkie rodzaje materiałów promocyjnych będą odgrywały niezwykle ważną rolę. Z uwagi na fakt, iż analizowany region charakteryzuje obecnie stosunkowo małe natężenie ruchu turystycznego, kluczowe znaczenie będą miały materiały ogólne, których podstawowym zadaniem jest zachęcenie turysty do odwiedzenia danego obszaru. Materiały sprofilowane (specjalistyczne i tematyczne) będą z kolei jednym z narzędzi budowania konkretnego wizerunku obszaru, jako że ukazywać będą region przez pryzmat produktów i konkretnych walorów.

Materiały ogólne należałoby podzielić na dwie grupy. Pierwsza skupiać powinna publikacje poświęcone całej Ziemi Kluczborskiej, druga – dotyczące poszczególnych gmin.

Wśród sprofilowanych materiałów promocyjnych powinny się znaleźć:

- **publikacje poświęcone agroturystyce i ekoturystyce,**
- **publikacje poświęcone tradycjom pszczelarskim,**
- **publikacje poświęcone turystyce kulturowej i krajoznawczej (zabytkom, muzeom, imprezom kulturalnym, różnorodności kulturowej),**
- **publikacje poświęcone dziedzictwu kulinarnemu kuchni śląskiej,**
- **publikacje skierowane do turystów z Niemiec, którzy odwiedzają swoje dawne strony (turystyka sentymentalna),**
- **publikacje poświęcone turystyce weekendowej ("weekend na Ziemi Kluczborskiej").**

Warto również podjąć działania mające na celu przygotowanie (wspólnie z kuratorium oświaty) specjalnej publikacji dotyczącej możliwości organizowania wypoczynku dzieci i młodzieży i jej dystrybuowanie do szkół w całej Polsce.

Oznakowanie regionu w terenie również powinno być utrzymane w podobnej stylistyce i kolorystyce (bardziej szczegółowy opis w zadaniu – Opracowanie i wdrożenie Systemu Identyfikacji Wizualnej). Wdrożenie systemu oznakowania ma na celu zwiększenie dostępności komunikacyjnej poszczególnych atrakcji, jak również bazy turystycznej. Tablice informacyjne powinny znajdować się w widocznych dla turystów miejscach, takich jak: centra miejscowości, wjazdy do miejscowości, większe skrzyżowania drogowych, dworce PKP i PKS, jak również najbliższe lotniska.

Zadanie 3.1.4. Stworzenie systemu informacji cyfrowej.

Z uwagi na rosnącą rolę Internetu i technologii komputerowych, informacja cyfrowa nabiera coraz większego znaczenia. O ile istniejące strony internetowe zawierają dużą ilość aktualnych informacji, o tyle w regionie brakuje materiałów multimedialnych. Stąd zadania podejmowane w ramach tego działania powinny skupiać się na: aktualizacji istniejących stron internetowych, tworzeniu portali tematycznych oraz przygotowaniu materiałów multimedialnych.

Cel operacyjny 3.2.
Budowa tożsamości obszaru.

Marka jest narzędziem służącym do przekazania pewnej zaplanowanej informacji osobom w bliższym i dalszym otoczeniu. Silna marka jako jeden z istotnych narzędzi tworzenia turystycznego wizerunku regionu scala i reprezentuje esencję tożsamości regionu oraz jego

produktów, wpływając przez spójne działanie marketingowe na kształtowanie pożądanego wizerunku.

Tożsamość jest odzwierciedleniem wizji i pożądanego obrazu regionu turystycznego, produktu, przekazywanego na rynek w postaci zaprogramowanych i spójnych działań marketingowych. Wizerunek mówi o tym, jak dany obszar, produkt jest postrzegany przez turystę, czyli pośrednio stanowi odzwierciedlenie efektów różnych bodźców zewnętrznych, w tym także świadomie prowadzonych działań rynkowych, złożonych w kompozycję unikalnej tożsamości regionu i produktu.

Najczęściej spotykana definicja marki mówi o tym, że marka to "nazwa, termin, symbol, wzór lub ich kombinacja, stworzona celem identyfikacji dóbr lub usług sprzedawcy lub ich grupy i wyróżnienia ich spośród konkurencji"[28].

Korzystając z tej definicji można dojść do wniosku, że marka służy trzem podstawowym celom:

- **Identyfikacji i znajomości produktu.**
  Identyfikacja jest przekazywana w procesie transmisji informacji przez turystów, którzy odwiedzili dany region. Podstawą w tym procesie jest dobry projekt elementów graficznych marki oraz oryginalność komunikatu. Równie ważny jest czas dotarcia z komunikatem o nowej marce do odbiorców. Najlepiej być pierwszym.
- **Wyróżnieniu spośród konkurencji.**
  Wyróżnienie polega na takim dobraniu cech produktu turystycznego oraz przekazu reklamowego, aby przyciągnąć uwagę turysty, wzbudzić zainteresowanie regionem, produktem.
- **Zwiększeniu motywacji turysty.**
  Oddziaływanie na motywację turysty to niewątpliwie jeden z ważniejszych celów stawianych przed silną marką. Zdolność marki do wywoływania dodatkowego popytu określa się często jako kapitał marki.

Na obecnym etapie rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem, nie można mówić o istnieniu wizerunku regionu na mapie turystycznej Polski. Nie została również wypracowana marka turystyczna. Skutkuje to faktem, iż turyści nie kojarzą Ziemi Kluczborskiej z żadnymi konkretnymi walorami[29]. Istnieje w związku z tym konieczność wykreowania konkretnego, silnego wizerunku i stopniowego tworzenia marki, jak również opracowania jednolitego komunikatu o regionie, który przekazywać będzie wszystkie benefity marki. Zadania podejmowane w ramach tego celu operacyjnego mają doprowadzić do sytuacji, w której hasło "Ziemia Kluczborska, gmina Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie" budzi jednoznaczne skojarzenia z wyróżnikami regionu:

---

[28] Kotler Ph., Marketing, Warszawa 2004, s. 410.

[29] Badania focusowe przeprowadzone przez PART pokazują, iż duża liczba osób w wieku 35 lat i więcej kojarzy powiat kluczborski z filmem "Rejs".

pszczelarstwem, agro- i ekoturystyką, różnorodnością kulturową i czystym środowiskiem przyrodniczym.

W związku z powyższym zadania dotyczyć będą problematyki systemu identyfikacji wizualnej, działań związanych z życiem kulturalnym i imprezami oraz PR.

Zadanie 3.2.1. Opracowanie i wdrożenie Systemu Identyfikacji Wizualnej.

Na System Identyfikacji Wizualnej składa się logo turystyczne wraz z Katalogiem Identyfikacji Wizualnej.

Logo promocyjne jest zestawem wielu form, układów i elementów, które decydują o charakterystycznym obrazie regionu turystycznego. Stanowi jedno z najważniejszych elementów wizualnej komunikacji. Jest sygnałem i zarazem oznaczeniem najlepiej oddającym charakter i styl obszaru, jego atrakcji i profilu turystów. Pozytywne walory i skojarzenia symbolu są podstawą do konstruowania wizerunku na mapie turystycznej Polski i Europy.

Logo promocyjne składa się najczęściej z symbolu graficznego i logotypu, który przekazuje hasło reklamowe regionu (tzw. komunikat marketingowy).

Katalog Identyfikacji Wizualnej pokazuje, jak w praktyce stosować logo promocyjne (na folderach, stronie www, papierze firmowym, gadżetach reklamowych etc.). Jego integralną częścią w przypadku obszaru objętego projektem powinny być piktogramy szlaków turystycznych:

- **Szlaku Wiejskich Klimatów,**
- **Szlaku Drewnianych Kościółków,**
- **Szlaku Ginących Umiejętności,**
- **Szlaku "Wielkich" Przyjaciół,**
- **Szlaku "Z Biegiem Stobrawy"**
- **Szlaku Krajoznawczych Osobliwości,**
- **piktogramu "Akademii Nauki".**

System Identyfikacji Wizualnej jest elementem niezbędnym przy kreowaniu wizerunku i marki turystycznej regionu. Symbol graficzny jest najprostszym sposobem przekazywania komunikatu marketingowego. Dobrze skonstruowany, łatwo zapada w pamięć i staje się elementem bezbłędnie kojarzonym z danym obszarem i jego ofertą. Kluczem do sukcesu jest projekt znaku oraz dobre hasło (krótkie i łatwe do zapamiętania, a jednocześnie przekazujące benefity marki, czyli mówiące o tym, co region oferuje turystom).

Bardzo często elementem Katalogu jest maskotka / pamiątka regionalna, która promuje obszar.

Opracowanie logo i katalogu należy powierzyć specjalistom, jednak pomysły powinny być na bieżąco konsultowane ze społecznością lokalną. Wykreowane logo powinno jak najszybciej zaistnieć w praktyce: na materiałach promocyjnych, tablicach informacyjnych, stronach www, gadżetach reklamowych – kubkach, koszulkach, długopisach, smyczach

etc. Każda gmina oraz powiat powinny posiadać Katalog Identyfikacji Wizualnej i udostępniać go podmiotom z branży turystycznej. Logo powinno być powszechnie stosowane. Tylko wtedy stanie się szybko rozpoznawalne.

Zadanie 3.2.2. Koordynacja działań kulturalnych.

Zadanie ma na celu stworzenie platformy współpracy pomiędzy władzami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i branżą turystyczną w dziedzinie promocji regionu poprzez wydarzenia kulturalne. Działania, które służyć będą realizacji tego zadania, to przede wszystkim:

- **wspólne opracowywanie kalendarza imprez kulturalnych, które pozwoli na wyeliminowanie sytuacji, w której ciekawe imprezy konkurują ze sobą z uwagi na fakt, iż odbywają się w tym samym czasie; dobrym pomysłem w tym względzie jest organizowanie kilka razy w roku spotkań, na których obecni będą animatorzy kultury pochodzący z różnych środowisk;**
- **opracowanie scenariusza i organizacja sztandarowej imprezy wizerunkowej regionu; sugeruje się, by impreza była dwudniowa i odbywała się w okresie wakacyjnym, co roku w innej gminie; dobrym pomysłem jest wybieranie co roku tematu przewodniego imprezy (np. pszczelarstwo, ekoturystyka, wielokulturowość).**

Zadanie 3.2.3. Podejmowanie działań z zakresu PR.

Public Relations w turystyce jest często znacznie ważniejszym narzędziem marketingowym niż w przypadku dóbr konsumpcyjnych, jako że turystyka sama w sobie stanowi ciekawy przedmiot. Analiza obszaru objętego projektem wskazuje, iż dla kształtowania wizerunku i budowania marki turystycznej Ziemi Kluczborskiej należy wykorzystać następujące elementy PR:

- **organizowanie podróży studyjnych po powiecie kluczborskim, dla dziennikarzy wydawnictw branżowych i specjalistycznych, przedstawicieli touroperatorów i biur podróży, przedstawicieli placówek edukacyjnych;**
- **nawiązanie kontaktów z lokalnymi i regionalnymi mediami (komunikaty prasowe, artykuły, programy telewizyjne).**

Zadanie 3.2.4. Udział w targach i imprezach turystycznych.

Targi i imprezy handlowe stanowią idealną okazję do promowania regionu i jego oferty turystycznej. Obecnie jednak narzędzie to nie jest praktycznie w ogóle wykorzystywane. W targach powinni brać udział zarówno przedstawiciele władz samorządowych, jak i organizacji pozarządowych oraz branży turystycznej. Do najważniejszych imprez, na których region powinien zaistnieć należą: Wiosenna Giełda Turystyczna – Poznań, Krakowski Salon Turystyczny LATO – Kraków, Targi Rekreacji, Wypoczynku i Turystyki LUBTOUR – Lublin, Międzynarodowe Targi Turystyki, Sportu i Wypoczynku W STRONĘ SŁOŃCA – Opole, Wiosenna Giełda Turystyczna TWARZĄ DO SŁOŃCA – Warszawa, Targi Turystyki i Wypoczynku LATO – Warszawa, MARKET TOUR – Szczecin, Krajowe Targi

Agroturystyczne "Agrotur" Częstochowa, Międzynarodowe Targi Turystyczne TT Warsaw + Travel – Warszawa, Międzynarodowy Salon Turystyczny – Poznań, Międzynarodowe Targi Wędkarstwa, Myślistwa, Militariów i Survivalu "Połowy I Łowy" – Wrocław. Wybór ten podyktowany jest specyfiką produktów turystycznych oraz docelowymi segmentami rynku.

Należy zadbać o obecność jak największej liczby wystawców z regionu i prezentację szerokiej i różnorodnej oferty. Niezwykle ważna jest tutaj również ujednolicona wizualizacja obszaru – wykorzystanie logo na każdym stoisku, udostępnianie pamiątek regionalnych i gadżetów promocyjnych, etc.

Cel operacyjny 3.3.
Rozwój badań rynku turystycznego.

Kluczowym elementem sukcesu rynkowego produktu turystycznego jest dostosowanie oferty do potrzeb i oczekiwań turystów funkcjonujących na zmiennym rynku konsumenckim. Stąd niezwykle ważne jest podejmowanie działań z zakresu badania rynku, czyli prowadzenie permanentnego monitoringu rynku usług turystycznych i zachowań konsumentów. Stworzony w ten sposób strategiczny zbiór informacji o profilu klienta oraz trendach po stronie popytu, w połączeniu z aktualnymi metodami promocji umożliwia trafne dopasowanie kształtu oferty do zapotrzebowania rynku i co za tym, utrzymywanie wysokiej sprzedaży.

Zadanie 3.3.1. Stworzenie systemu prowadzenia badań.

Zadanie ma na celu stworzenie systemu umożliwiającego gromadzenie regionalnych danych pierwotnych z rynku konsumenckiego dla określonych grup produktów turystycznych. Realizacja zadania wymaga wyznaczenia jednostki odpowiedzialnej za prowadzenie takich badań oraz opracowania ich metodologii.

Zadanie 3.3.2. Prowadzenie badań rynku turystycznego.

Zadanie dotyczy procesu prowadzenia badań konsumenckich, czyli uzyskiwania danych nt. profilu turystów, wykorzystania bazy noclegowej, wydatków ponoszonych przez turystów oraz postrzegania oferty i regionu.

Badania prowadzone na obszarze objętym projektem powinny obejmować m.in.:

- **badania poziomu zadowolenia z usług noclegowych i gastronomicznych,**
- **badania dotyczące potrzeb turystów z Niemiec (tzw. turystyka sentymentalna),**
- **badania dotyczące potrzeb agroturystów,**
- **badania dotyczące możliwości wykorzystania potencjału regionu do budowania oferty edukacyjnej dla placówek szkolnych,**

- **badania dotyczące poziomu zadowolenia z odbywających się imprez kulturalnych i rekreacyjnych,**
- **badania, których grupą docelową są mieszkańcy, dotyczące ich oczekiwań co do turystyki wewnątrzregionalnej.**

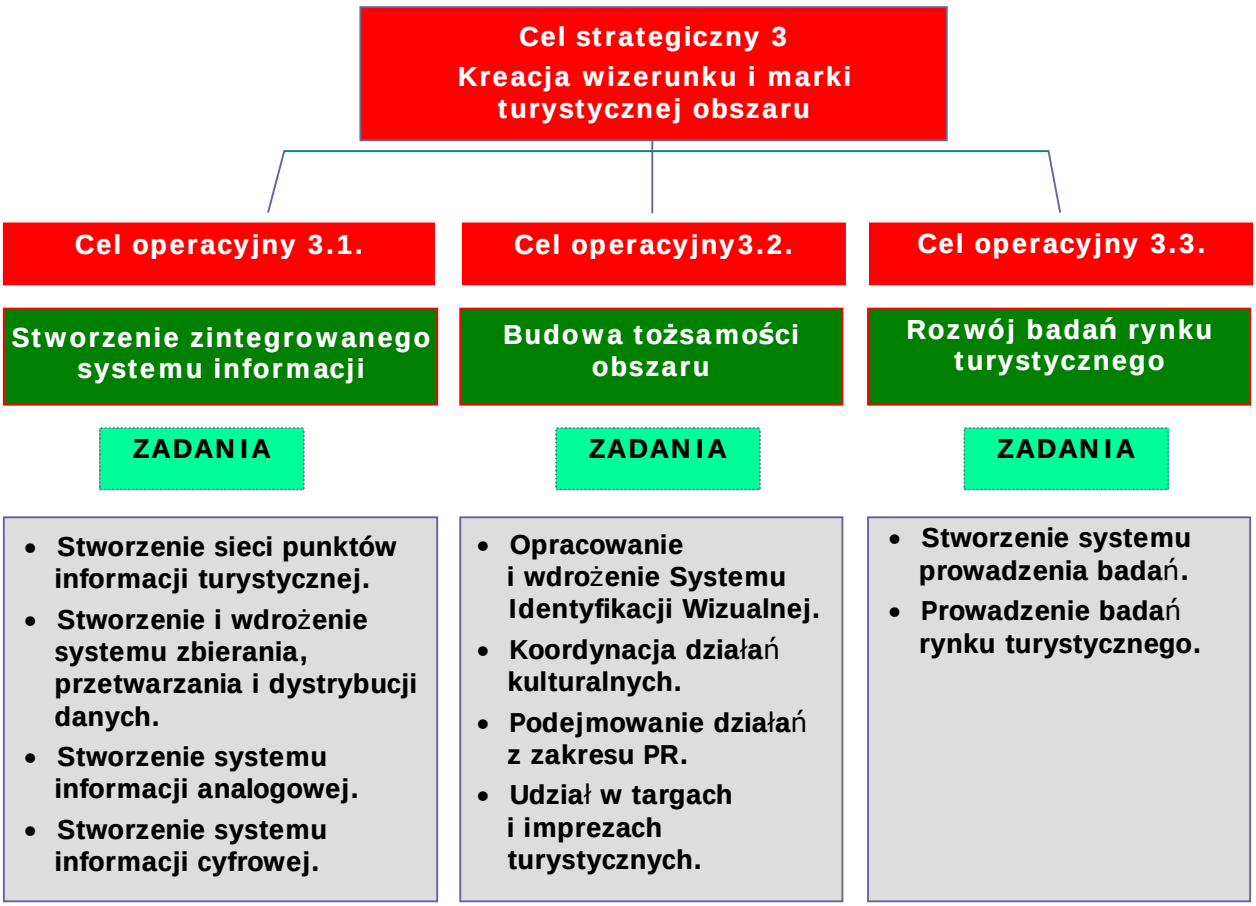

7.4.4. Obszar priorytetowy – PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA.

Znaczenie przestrzeni w kontekście rozwoju turystyki wynika z jej interdyscyplinarnego charakteru, a także z faktu, że cele turystyczne mogą być realizowane jedynie w konkretnym otoczeniu.

Zagadnienie związane z prawidłowym korzystaniem z przestrzeni w celach turystycznych zyskuje coraz bardziej na znaczeniu z powodu ciągłego kurczenia się tej przestrzeni. Jednocześnie jest ono związane z wytycznymi, szczególnie unijnymi, dotyczącymi zrównoważonego rozwoju, a więc takiego wykorzystywania środowiska naturalnego, aby nie doprowadzić do jego degradacji i zachować je dla przyszłych pokoleń. Turystyka jako dynamicznie rozwijająca się gałąź gospodarki jest kluczowym narzędziem rozwoju regionalnego. Może w znacznym stopniu przyczynić się do osiągnięcia takich celów jak utrzymanie wysokiego i stabilnego poziomu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, postępu

społecznego mającego na uwadze potrzeby wszystkich oraz do skutecznej ochrony środowiska i rozważnego wykorzystania zasobów naturalnych. Jednak, aby mogło tak się dziać konieczne jest, aby wszyscy zainteresowani dbali o podstawy, od których zależy turystyka.

Granice bazy zasobów naturalnych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych, określające zrównoważony rozwój gospodarczy sektora, nie sprostałyby ciągłej ekspansji turystyki europejskiej. Dzięki specjalnym strategiom można jednak dostosować aktywność turystyczną w taki sposób, aby odpowiadała ona wymogom zrównoważonego rozwoju, nowym wyzwaniom i zapotrzebowaniom związanym ze zmieniającymi się tendencjami.

Ale właściwe zagospodarowanie przestrzeni to nie tylko ograniczenia, to również szereg możliwości optymalizujących rozwój turystyki. Pozostaje to w korelacji z właściwym podejściem do trzech filarów zrównoważonego rozwoju. Turystka zrównoważona to turystyka, która jest rentowna pod względem gospodarczym i społecznym, nie szkodząc przy tym środowisku i lokalnej kulturze. Oznacza sukces gospodarczy i finansowy, troskę o środowisko, jego ochronę i rozwój oraz odpowiedzialne postępowanie względem społeczeństwa i wartości kulturalnych. Te trzy elementy są współzależne[30].

W tym kontekście najłatwiej zrozumieć olbrzymie znaczenie przestrzeni, w której "dokonuje się" turystyka. Ma to szczególne odniesienie do obszarów wiejskich. Warto w tym miejscu również przytoczyć "Wstępny projekt opinii Sekcji ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji w sprawie polityki turystycznej w rozszerzonej Unii Europejskiej", który podkreśla, że "turystyka jest oparta na zachowaniu środowiska, zarówno na wsiach, jak i w miastach"[31]. Przeprowadzone sesje warsztatowe wskazały, że na obszarze objętym projektem pozostaje, w tym zakresie, jeszcze wiele zadań do wykonania.

Stan obecny i prognozowany analizowanego regionu, w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, pokazuje poniższe zestawienie.

OP PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA	
Stan obecny	**Stan prognozowany – spodziewane efekty**
§ Mała ilość zagospodarowanych szlaków turystycznych, w tym zwłaszcza szlaków tematycznych oraz kombinowanych, umożliwiających wykorzystywanie różnych środków transportu. § Brak szlaków turystycznych stanowiących produkty same w sobie.	§ Wzrost ilości szlaków turystycznych tj. tematycznych, ścieżek dydaktycznych, tras rowerowych, szlaków wodnych. § Lepsze zagospodarowanie szlaków w elementy małej infrastruktury. § Rozwój usług turystycznych i paraturystycznych wokół szlaków. § Zagospodarowanie obszarów cennych

[30] Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Gospodarczego i Społecznego oraz Komitetu Regionów w sprawie "Podstawowych kierunków dotyczących zrównoważonego rozwoju turystyki Europejskiej", Bruksela, 25 listopad 2003 r.

[31] "Wstępny projekt opinii Sekcji ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji w sprawie polityki turystycznej w rozszerzonej Unii Europejskiej", Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Bruksela listopad 2004 r.

§ **Słaba dostępność komunikacyjna walorów i atrakcji turystycznych.** § **Słabe zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo.** § **Niedostateczna ilość ogólnodostępnych parkingów.** § **Słabe zagospodarowanie placów wiejskich.** § **Niewystarczająca ilość obiektów sportowych i rekreacyjnych.** § **Słabo wyposażone i mała ilość domów kultury i świetlic wiejskich.** § **Infrastruktura wykonana z niebezpiecznych dla zdrowia materiałów (wodociągi, dachy).** § **Niedostatecznie rozbudowana infrastruktura techniczna.** § **Nierównomierna i niewystarczająca baza noclegowa i gastronomiczna.**	**przyrodniczo (elementy małej infrastruktury, sale dydaktyczne etc.)** § **Lepsza dostępność komunikacyjna obszaru (nawierzchnie, drogi, różne środki transportu, parkingi).** § **Zagospodarowanie wsi – place wiejskie, dobrze wyposażone świetlice i domy kultury, izby pamięci.** § **Wyeliminowanie materiałów niekorzystnych dla środowiska i zdrowia człowieka.** § **Wzrost ilości obiektów sportowych i rekreacyjnych, dostępnych również dla turystów (wdrażanie innowacyjnych i oryginalnych rozwiązań).** § **Zagospodarowanie zbiornika wodnego w Polanowice-Brzózki.** § **Rozwój, równomiernie rozmieszczonej bazy noclegowej i gastronomicznej.**

Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni przyjaznej zrównoważonemu rozwojowi

Wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych występujących na obszarze gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie dla ich rozwoju poprzez turystykę jest uwarunkowane racjonalnym wykorzystywaniem przestrzeni. Nieumiejętne gospodarowanie zasobami naturalnymi i nieodpowiednie wykorzystanie walorów przestrzeni może doprowadzić do zmarnowania znaczących atutów turystycznych obszaru, które przy właściwym gospodarowaniu, zgodnym z założeniami Agendy 21 mogą stać się bazą do powstania nowych lub rozwinięcia dotychczasowych produktów turystycznych, a tym samym podstawą generowania nowych miejsc pracy. Waga zagadnienia wzrasta, jeżeli weźmie się pod uwagę ilość obszarów cennych przyrodniczo na terenie objętym projektem. Warto zaprogramować i realizować takie działania, które pozwolą na zachowanie w niezmienionej formie m.in. Stobrawskiego Parku Krajobrazowego, Obszaru Chronionego Krajobrazu "Lasy Stobrawsko-Turawskie", rezerwatów przyrody leśnych i florystycznych, użytków ekologicznych oraz licznych pomników przyrody.

Zagadnienie to ma to szczególne znaczenie w kontekście przyjęcia produktu turystycznego za wiodący wśród obszarów strategicznych. Produkt, bowiem musi funkcjonować w konkretnej przestrzeni i od niej, w dużej mierze, jest uzależniona jego specyfika, możliwości sprzedaży i, tym samym, sukces rynkowy.

Kwestia przestrzeni w kontekście wykorzystania posiadanych przez obszar objęty projektem zasobów dotyczy zarówno szeroko rozumianej ich dostępności, jak i ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego, monitorowania wpływu ruchu turystycznego na ich stan oraz racjonalnego zagospodarowania otoczenia m.in. poprzez realizację inwestycji.

Cele operacyjny 4.1.
Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru i atrakcji turystycznych.

Kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na obszarze gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie ma dostępność zarówno obszaru, jak i atrakcji.

Transport jest czynnikiem kluczowym w procesie gospodarczej i społecznej integracji Europy. Wraz z powiększeniem Unii Europejskiej zwiększy się mobilność siły roboczej, wynikająca z większej wymiany społecznej, a tym samym zwiększy się znaczenie dostępności komunikacyjnej, postrzeganej wielowątkowo.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że o ile samo położenie obszaru (na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych) jest jego mocną stroną, o tyle poprawy wymaga stan dróg oraz skomunikowanie obszaru z niektórymi dużymi aglomeracjami miejskimi, z których generuje się ruch turystyczny oraz z portami lotniczymi.

Osobną kwestią jest łatwy dostęp do atrakcji oraz takie ich wewnętrzne skomunikowanie, aby samo przemieszczanie się między nimi stanowiło atrakcję samą w sobie.

Zadanie 4.1.1. Poprawa jakości nawierzchni i gęstości dróg.

Zadanie to dotyczy w szczególności tych dróg, które prowadzą do unikalnych atrakcji turystycznych obszaru. W tym celu należy określić priorytety, uwzględniające obecny stan nawierzchni oraz istniejące walory przyrodnicze i kulturowe. Punktem wyjścia dla określenia hierarchii są dokumenty strategiczne: powiatu kluczborskiego (PRL), gminy Wołczyn (PRL), miasta i gminy Byczyna (PRL), gminy Lasowice Wielkie (PRL).

Każdy z nich bowiem precyzuje listę najważniejszych inwestycji w infrastrukturę drogową, również w kontekście poprawy dostępu do atrakcji turystycznych.

Zadanie 4.1.2. Zwiększenie ilości połączeń w komunikacji kolejowej i autobusowej.

Zadanie dotyczy podjęcia działań, mających na celu ułatwienia w komunikacji PKP i PKS, tak, aby można było wygodnie dojechać do poszczególnych gmin objętych projektem, szczególnie z większych aglomeracji miejskich, a także portów lotniczych m.in. Kamień Śląski, Opole, Katowice. Jest to niezwykle istotne w kontekście ekspansji tanich linii lotniczych oraz prognoz przewidujących utrzymanie się tego trendu, co wynika z faktu, że trwający rozwój ma wyraźny i niekwestionowany wymiar regionalny, ułatwia połączenia międzyregionalne, sprzyja mobilności obywateli. Społeczne i gospodarcze znaczenie transportu lotniczego będzie rosło wraz z rozszerzeniem Unii. Usługi lotnicze działające na bazie lotnisk regionalnych oraz usługi oferowane przez tanich przewoźników umożliwią regionom szybszy i łatwiejszy dostęp do głównych ośrodków Unii Europejskiej i reszty świata. Stąd niezwykle istotne jest dobre skomunikowanie lotnisk z regionem i jego atrakcjami,

umożliwiając tym samym sprzedaż regionalnych i lokalnych produktów turystycznych. Rozwój lotnisk regionalnych i usług lotniczych, włącznie z tymi, które oferują tani przewoźnicy, musi stanowić część rozwoju systemu transportu łączonego, służącego ekonomicznym, społecznym i związanym z ochroną środowiska celom, w ramach regionalnej spójności terytorialnej.

W związku z powyższym niezwykle istotne będą działania mające na celu wzrost częstotliwości połączeń, możliwość dogodnego dopasowywania i łączenia połączeń.

Należy również wspierać rozwój komunikacji prywatnej, która skomunikuje wewnętrznie obszar objęty projektem.

Zadanie 4.1.3. Powstanie zintegrowanego systemu transportu.

Dotyczy to wprowadzenia systemu przemieszczania się turystów pomiędzy poszczególnymi atrakcjami i produktami turystycznymi. Jak wspomniano podróż ta powinna być atrakcją, samą w sobie. W tym celu można wykorzystać wozy drabiniaste, bryczki, dorożki, konie, rowery, a zimą sanie. Przy takim rozwiązaniu można namówić turystów do pozostawienia swoich samochodów i korzystania z innych, przyjaznych środowisku form transportu.

Warto byłoby również wprowadzić jedną formę płatności za tego typu usługi np. kluczborską kartę turystyczną. Można to również połączyć z innymi atrakcjami np. zwiedzanie gospodarstw agro- i ekologicznych, uczestnictwo w warsztatach, zakup produktów ekologicznych etc.

Może to być również składowa część pakietów jednodniowych, weekendowych, które obejmować będą różnego rodzaju atrakcje i usługi, takie jak: nocleg, wyżywienie, zwiedzanie, aktywne spędzanie czasu, pobyt w gospodarstwach agroturystycznych i ekologicznych, zakup pamiątek, imprezy.

Cel operacyjny 4.2.
Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.

Zrównoważony rozwój turystyki na obszarze gmin objętych projektem dotyczy kilku ważnych aspektów, takich jak konkurencyjne przedsiębiorstwa turystyczne, możliwość uczestnictwa w turystyce wszystkich obywateli, dobre szanse zatrudnienia i korzyści z działalności dla społeczności lokalnych. Wymaga to zachowania integracji kulturowej oraz włączenia kwestii ochrony środowiska i ochrony zasobów dziedzictwa kultury w programy rozwoju turystyki.

Konkurencyjna turystyka gmin obszaru objętego projektem musi uwzględniać chłonność obszarów naturalnych i kulturowych. Powinna również chronić walory przyrodnicze oraz kulturowe. Unikalne zasoby znajdujące się na obszarze objętym projektem, bioróżnorodność oraz kultura materialna (zabytkowe kościoły, pałace i dwory) i niematerialna (obyczajowość, obrzędy, kulinaria), wymagają podjęcia szeregu działań na rzecz ich rozsądnego wykorzystania, wspierania i podnoszenia wartości.

Jednocześnie występujące zagrożenia dotyczące: zniszczeń, pożarów, braku świadomości ekologicznej, degradacji ekosystemów, niewystarczająca infrastruktura techniczna oraz zanieczyszczenia środowiska wynikające z wykorzystywania w przeszłości niebezpiecznych materiałów do budowy wodociągów oraz pokryć dachowych wymuszają podjęcie szeregu działań, mogących tym zagrożeniom przeciwdziałać. Tym bardziej, że cała lokalna społeczność w odpowiedzi na pytanie o najważniejsze atuty i walory turystyczne wskazuje na ciekawe ukształtowanie powierzchni, ciszę, spokój, czyste środowisko, unikalne ekosystemy oraz różnorodność kulturową, będącą następstwem uwarunkowań historycznych. Jej ślady obserwować można zarówno w postaci zabytkowych obiektów, jak i wśród mieszkańców.

Zadanie 4.2.1. Rozbudowa infrastruktury technicznej m.in. wodociągów i kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków.

Działanie jest związane z eliminacją zagrożeń degradacji środowiska naturalnego na skutek niedostatecznego zwodociągowania i skanalizowania gmin położonych na obszarze objętym projektem, a także braku ekologicznych oczyszczalni.

Tego typu inwestycje należy podjąć na terenie: gminy Kluczbork, gminy Byczyna, gminy Wołczyn oraz gminy Lasowice Wielkie.

Zadanie 4.2.2. Rozwiązanie problemu azbestu.

Zadanie dotyczy przede wszystkim: zastąpienia azbestu w wodociągach innym materiałem (np. pvc), zmiany azbestowych pokryć dachowych oraz wprowadzenia ekologicznej utylizacji odpadów azbestowych.

Zadanie to pozostaje w korelacji z przyjętym w 2002 r. "Programem usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na terytorium Polski", którego celem jest oczyszczenie kraju z azbestu oraz spowodowanie sukcesywnej likwidacji oddziaływania azbestu na środowisko i doprowadzenie do spełnienia wymogów ochrony środowiska oraz stworzenie warunków do wdrożenia przepisów oraz norm prawnych postępowania z wyrobami zawierającymi azbest stosowanych w Unii Europejskiej do 2032 roku.

Jednocześnie na właścicieli obiektów zawierających azbest nałożono konieczność jego utylizacji. W tym celu należy sporządzić inwentaryzację zasobów azbestu na terenie, a następnie powierzyć zadanie utylizacji wyspecjalizowanej firmie posiadającej odpowiednie uprawnienia, co jest bardzo kosztowne. Warto, więc postarać się o środki zewnętrzne na ten cel.

Zadanie 4.2.3. Promowanie nieuciążliwych dla środowiska gałęzi gospodarki.

Wskazanie turystyki opartej o wyjątkowe walory przyrodnicze, czyste środowisko oraz tradycje ekologiczne jako jednego z kluczowych obszarów rozwojowych wymusza prowadzenie pewnej polityki wyrażającej się w preferowaniu form przemysłu, nieuciążliwych dla środowiska, działalności usługowej oraz handlu.

Zadanie 4.2.4. Zabezpieczenie obiektów o znacznej wartości kulturowej.

Dotyczy przede wszystkim obiektów sakralnych (szczególnie w drewnianych kościółków), ale również pałaców i dworków oraz zabytkowych układów urbanistycznych. Zabezpieczenie to polegać powinno na: zainstalowaniu systemów antywłamaniowych, antypożarowych, odgromników.

Zadanie 4.2.5. Propagowanie przemieszczania się turystów alternatywnymi środkami transportu.

Zadanie to pozostaje w korelacji z zadaniem 4.1.3 i ma zadanie promowanie poruszania się po obszarze objętym projektem innymi niż samochód środkami transportu, w połączeniu z wprowadzeniem alternatywnych form zwiedzania. Zadanie to będzie realizowane m.in. poprzez: organizowanie imprez, konkursów rodzinnych i indywidualnych, promocje cenowe etc.

Zadanie 4.2.6. Wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych służących ochronie środowiska.

Wzrost zapotrzebowania na energię, spowodowany szybkim rozwojem gospodarczym, ograniczona ilość zasobów kopalnych, a także nadmierne zanieczyszczenie środowiska, spowodowały w ostatnich latach, duże zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii. Obecnie podstawowym źródłem energii odnawialnej wykorzystywanym w kraju jest biomasa oraz energia wodna, natomiast energia geotermalna, wiatru, promieniowania słonecznego, ma mniejsze. Energia ta powstawać może dzięki: wykorzystaniu drewna i odpadów drewna głównie przez ludność wiejską, uruchomieniu lokalnych ciepłowni na słomę oraz na odpady drzewne, wykorzystanie odpadów z przeróbki drzewnej, uruchomieniu ciepłowni geotermalnych, uruchomieniu kilku elektrowni wiatrowych oraz licznych małych elektrowni wodnych, uruchomieniu ciepłowni i elektrowni zasilanych biogazem z wysypisk odpadów komunalnych oraz z oczyszczalni ścieków. Największe znaczenie jednakże w polskich warunkach ma wykorzystanie biomasy, jako odnawialnego źródła energii. Działanie jest zgodne ze Strategią Rozwoju Energetyki Odnawialnej, opracowaną przez Ministerstwo Środowiska.

Zadanie 4.2.7. Edukacja ekologiczna.

Dotyczy podejmowania przedsięwzięć ukierunkowanych na podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności lokalnych poprzez:

- **działania edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży – np. warsztaty ekologiczne w szkole i w terenie, warsztaty edukacji regionalnej, warsztaty tematyczne, zielone szkoły, wyprawy na łono przyrody, organizowanie konkursów oraz imprez dydaktyczno-rekreacyjnych, organizowanie gier i zabaw terenowych, wspieranie działań proekologicznych organizowanych na terenie szkół,**
- **działania edukacyjne dla nauczycieli – szkolenia, seminaria, konferencje,**

- **działania przeznaczone dla wszystkich zainteresowanych – warsztaty, imprezy propagujące troskę o środowisko naturalne, konkursy, wystawy, szkolenia w zakresie zakładania gospodarstw ekologicznych,**
- **nawiązanie współpracy z podmiotami działającymi na rzecz ekologii i zrównoważonego rozwoju,**
- **współpraca społeczności lokalnych, przede wszystkim wykorzystanie doświadczenia gospodarstw ekologicznych.**

Cel operacyjny 4.3.
Rozwój sieci szlaków turystycznych.

Zadanie 4.3.1. Opracowywanie koncepcji, wytyczanie i znakowanie nowych szlaków turystycznych.

Obszar objęty projektem posiada duży potencjał do tworzenia szlaków turystycznych, które służą udostępnianiu turystom atrakcyjnych turystycznie terenów. Proces tworzenia szlaków na Ziemi Kluczborskiej został już zapoczątkowany, część szlaków jest już oznakowanych, część funkcjonuje natomiast jedynie na mapie, w terenie, bowiem brakuje oznakowania. W kontekście rozwoju turystyki aktywnej, krajoznawczej, kulturowej i agroturystyki w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie powstawanie szlaków turystycznych ma bardzo duże znaczenie. Dotyczy to w szczególności:

- **szlaków tematycznych – m.in. Szlaku Wiejskich Klimatów, Szlaku Drewnianych Kościółków, Szlaku Ginących Umiejętności, Szlaku "Wielkich" Przyjaciół, szlaku "Z Biegiem Stobrawy", Szlaku Śląskiego Jadła, Szlaku Krajoznawczych Osobliwości, etc.[32] - wykorzystujących zidentyfikowane atuty, ułatwiające tematyczne wędrówki po okolicy,**
- **ścieżek dydaktycznych, przyrodniczych, ekologicznych – wykorzystujących bioróżnorodność obszaru, jego tradycje ekologiczne,**
- **ścieżek turystycznych – przeznaczonych dla dzieci i młodzieży, rozwijających wiedzę o turystycznych walorach obszaru objętego projektem oraz wyposażenie uczniów w zestaw umiejętności w tej dziedzinie; ścieżki powinny kształtować aktywną postawę wobec zasobów środowiska, tradycji, historii i gospodarki,**
- **ścieżek zdrowia – ogólnodostępnych zielonych tras ćwiczebnych (biegowych, sprawnościowych, testowych, obciążeniowych), stanowiących urozmaicenie dla turystów preferujących czynny wypoczynek,**
- **ścieżek rowerowych – przeznaczonych dla amatorów turystyki rowerowej (mogą to być ścieżki tematyczne lub dydaktyczne), poprowadzonych poza drogami o dużym natężeniu ruchu kołowego,**

[32] **Podane nazwy mają charakter propozycji, a niektóre z nich już obecnie funkcjonują.**

posiadających odpowiednią nawierzchnię, idealnie wytyczonych wg zasady "rybiego kręgosłupa i ości"[33],

- **szlaków kombinowanych (konnych, pieszych, rowerowych, wodnych), których wartością dodaną jest możliwości kilkukrotnej zmiany środków transportu.**

Zadanie 4.3.2. Zagospodarowywanie szlaków – wyposażanie w elementy małej infrastruktury.

W zależności od rodzaju szlaku konieczne są następujące inwestycje:

- **miejsca odpoczynkowe, postojowe,**
- **sanitariaty,**
- **mała gastronomia,**
- **parkingi, przechowalnie, stojaki na rowery,**
- **punkty widokowe,**
- **skrzynki na uwagi dotyczące stanu zagospodarowania szlaków,**
- **wypożyczalnie rowerów,**
- **zestawy pierwszej pomocy,**
- **rowerowe minikompleksy turystyczne w punktach węzłowych.**

Zadanie 4.3.3. Stymulowanie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych, zogniskowanych wokół szlaków.

Opracowanie, wytyczenie, oznakowanie i zagospodarowanie szlaków turystycznych jest dobrym punktem wyjścia do kreacji produktów turystycznych, które integrują walory naturalne i przyrodnicze gmin objętych projektem, korzystają z dostępnej infrastruktury i atrakcji, aktywizują rozwój usług turystycznych i okołoturystycznych, spełniają funkcję promocyjną, edukacyjną, przyczyniają się do kreacji wizerunku turystycznego.

W związku z powyższym bardzo istotnym zadaniem jest aktywizowanie współpracy społeczności lokalnych poprzez inicjowanie

---

[33] Zasada "rybiego kręgosłupa i ości", zakłada, iż rowerzysta powinien mieć opcję wyboru trasy, a w jej krytycznych punktach - ułatwiony przejazd. Między punktami A i B rowerzysta jest prowadzony po możliwie łatwej, bezpiecznej i szybkiej trasie, która niekoniecznie musi oferować zapierające dech w piersiach widoki. W zamian za to, w punktach krytycznych, takich jak wyjazdy z miast czy odcinki wzdłuż dróg kołowych, rowerzysta nie musi jechać między samochodami. Cała trasa jest w pełni przejezdna dla wszystkich potencjalnych użytkowników i dobrze skomunikowana z infrastrukturą. Od takiej trasy (tzw. kręgosłupa), w punktach węzłowych odchodzą pętle (tzw. ości), czyli oznakowane trasy regionalne i lokalne, o zróżnicowanym stopniu trudności, prowadzące do wszystkich ciekawych miejsc i atrakcji w okolicy. W punktach węzłowych możliwy jest nocleg, wypoczynek, naprawa roweru etc. Dzięki temu turysta ma stale wybór i może przejechać trasę, w zależności od zainteresowań w jeden, dwa dni, albo jeździć po niej przez tydzień lub nawet dłużej. Na podstawie stosowanych zasad projektowych EuroVelo, opisanych przez koordynatora krajowej sieci "Miasto dla rowerów" Polskiego Klubu Ekologicznego.

wspólnych przedsięwzięć, konkursy pomysłów, warsztaty kreacji produktów turystycznych, cykliczne spotkania, wspólne podróże studyjne, zachęty finansowe, dystrybucję materiałów, wspólną organizację imprez, doradztwo w zakresie przygotowywania projektów oraz pozyskiwania środków finansowych na realizację wspólnych przedsięwzięć.

Zadanie 4.3.4. Utrzymywanie odpowiedniego stanu szlaków turystycznych.

Doświadczenia polskie wskazują, że utrzymanie odpowiedniego stanu zagospodarowania szlaków jest znacznie trudniejsze i niekiedy kosztowniejsze niż samo oznakowanie. Dotyczy to dbałości o stan nawierzchni, stan znaków, stan tablic informacyjnych, stan małej infrastruktury na szlakach etc.

Konieczne jest, zatem prowadzenie stałego monitoringu szlaków. W tym celu można m.in. wykorzystać funkcjonujący w wielu krajach pomysł umieszczenia na szlakach specjalnych skrzynek, do których turyści wrzucają swoje uwagi na temat zagospodarowania szlaków oraz ewentualnych zniszczeń.

Cel operacyjny 4.4.
Rozwój infrastruktury zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, racjonalne korzystanie z walorów oraz racjonalne wykorzystanie przestrzeni turystycznej.

Jak wcześniej podkreślano, turystyka w gminie Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie musi być turystyką zrównoważoną, która, jak wspomniano, uwzględnia rozwój w trzech obszarach: ekonomicznym, społeczno-kulturowym oraz ekologicznym. Jednym z elementów tego rozwoju jest właściwe zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo, tak, aby mogły być realizowane funkcje turystyczne. Racjonalne wykorzystanie przestrzeni turystycznej wymusza także równomierny rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej zgodnie z konkretnymi potrzebami i istniejącymi ograniczeniami. Wynika to z faktu, że turystyka jest zjawiskiem globalnym kształtowanym lokalnie.

Znaczenie powyższego celu dla omawianego obszaru wynika również z faktu, że to produkt, który opiera się na jakości środowiska naturalnego, sposobie wykorzystywania walorów oraz zarządzania przestrzenią, jest najważniejszym czynnikiem rozwoju turystyki w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie.

Zadanie 4.4.1. Zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo w elementy małej infrastruktury.

Na styku zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo oraz ich udostępnianiem w celach turystycznych często dochodzi do konfliktu interesów. Degradacji środowiska zapobiec może ich wyposażenie w infrastrukturę (np. kładki, pomosty, miejsca obserwacyjne, ścieżki dydaktyczne, przyrodnicze), która umożliwi bezkolizyjne podziwianie uroków przyrody. Jest to tym bardziej pożądane i możliwe, że w gminach

Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie nie ma obszarów o najbardziej restrykcyjnych formach ochrony przyrody.

Zadanie 4.4.2. Budowa infrastruktury dydaktyczno-rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży.

Dzieci i młodzież są jednym z ważnych segmentów odbiorców oferty gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie. Segment ten jest obsługiwany obecnie i posiada on znaczny potencjał rozwojowy w kontekście posiadanych walorów i atrakcji turystycznych.

Obsługa tego segmentu wymaga budowy specyficznej infrastruktury dydaktycznej i rekreacyjnej, która pozwoli na realizację ciekawych programów, łącząc zabawę i rozrywkę. Należą do nich klasy dydaktyczne, parki tematyczne, place zabaw, centra edukacji ekologicznej (edukacyjno-ekologiczno-szkoleniowe), specjalne ścieżki dydaktyczne, ścieżki turystyczne umożliwiające prowadzenie zajęć w terenie.

Zadanie 4.4.3. Rozwój infrastruktury noclegowej.

Infrastruktura noclegowa jest elementem zagospodarowania, którego istnienie jest warunkiem koniecznym rozwoju turystyki na danym obszarze. Z uwagi na różne potrzeby i oczekiwania segmentów rynku, baza noclegowa powinna być zróżnicowana, zarówno pod względem ilości oferowanych miejsc, jak i wyposażenia oraz architektury wnętrz.

Stworzenie i funkcjonowanie odpowiedniej bazy noclegowej na obszarze objętym projektem wymaga podjęcia wielu działań, które wymienione zostały poniżej:

- **budowa nowych obiektów noclegowych wysokiej klasy (2, 3 gwiazdki), o minimalnej ilości miejsc wynoszącej 50 (hotele / pensjonaty),**
- **rozwój bazy agroturystycznej – powstanie nowych gospodarstw agroturystycznych oraz zwiększenie ilości miejsc noclegowych w gospodarstwach już istniejących,**
- **tworzenie miejsc noclegowych w gospodarstwach ekologicznych,**
- **doposażenie obiektów noclegowych, zwłaszcza gospodarstw agroturystycznych (telewizory, radia, pralki, dostęp do Internetu, rowery, sprzęt sportowy),**
- **adaptowanie obiektów szkolnych na sezonowe obiekty dla turystów grupowych,**
- **wprowadzanie udogodnień dla niepełnosprawnych,**
- **stylizacja gospodarstw agroturystycznych (gospodarstwa specjalistyczne / hobbystyczne),**
- **stworzenie kilku w pełni wyposażonych pól namiotowych,**
- **budowa kilku EKOpustelni,**
- **równomierne rozmieszczenie bazy noclegowej na całym obszarze objętym projektem.**

Zadanie 4.4.4. Rozwój infrastruktury gastronomicznej.

Baza gastronomiczna jest drugim, po bazie noclegowej, niezbędnym elementem zagospodarowania turystycznego obszaru. Zadania mające na celu poprawę sytuacji w tym aspekcie obejmują przede wszystkim:

- **tworzenie nowych obiektów gastronomicznych, zwłaszcza karczem regionalnych serwujących tradycyjne dania kuchni śląskiej,**
- **tworzenie sezonowych punktów małej gastronomii przy atrakcjach turystycznych oraz na szlakach,**
- **stylizacja niektórych obiektów gastronomicznych (karczma "Krajoznawca", restauracje myśliwskie, gospody wiejskie),**
- **równomierne rozmieszczenie bazy gastronomicznej.**

Zadanie 4.4.5. Rozbudowa obiektów sportowych i rekreacyjnych, dostępnych również dla turystów.

Rozbudowa tego typu bazy paraturystycznej jest konieczna z punktu widzenia możliwości uprawiania różnych form turystyki i efektywnego wykorzystania walorów, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Działanie w ramach tego zadania obejmują:

- **budowę retencyjnego zbiornika rekreacyjnego,**
- **zagospodarowanie stawów rybnych i innych miejsc połowu ryb w elementy małej infrastruktury,**
- **rozbudowę i modernizację istniejących obiektów sportowo-rekreacyjnych (boisk, placów zabaw, sal gimnastycznych, basenów etc.),**
- **budowę infrastruktury szlaku wodnego "Z Biegiem Stobrawy ",**
- **wydzielenie i uporządkowanie terenów rekreacyjnych na terenach parków (m.in. tworzenie torów przeszkód dla rowerzystów oraz pochylni dla deskorolek w gminie Byczyna).**

Zadanie 4.4.6. Rozbudowa ogólnodostępnych parkingów o dobrej nawierzchni.

Jest to warunek konieczny rozwoju turystyki na omawianym obszarze, szczególnie w kontekście funkcjonujących i projektowanych produktów turystycznych np. turystyki kulturowej, krajoznawczej, agro- i ekoturystyki, hobbystów, turystyki edukacyjno-rekreacyjnej dzieci i młodzieży. Są one również ważne w kontekście dbałości o czystość środowiska naturalnego oraz promowania zdrowego trybu życia i zachęcania turystów do pozostawiania samochodów i przemieszczania się innymi środkami transportu.

Parkingi powinny powstać szczególnie w pobliżu atrakcji turystycznych i przy wjazdach do miast.

Zadanie 4.4.7. Zagospodarowanie placów wiejskich.

Każda wieś na obszarze objętym projektem posiada jakieś centralne miejsce, plac, który może spełniać różne funkcje. W tym celu powinny się tam znaleźć miejsce na grill, ognisko, plac zabaw dla dzieci. Zagospodarowany w ten sposób plac spełniać będzie różne funkcje zarówno dla turystów, jak i mieszkańców: będzie miejscem zabaw, imprez, wypoczynku etc.

Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni przyjaznej zrównoważonemu rozwojowi turystyki

Cel operacyjny 4.1.

Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru i atrakcji turystycznych

Z A D A N I A

- **Poprawa jakości nawierzchni i gęstości dróg**
- **Zwiększenie ilości połączeń w komunikacji kolejowej i autobusowej.**
- **Powstanie zintegrowanego systemu transportu.**

Cel operacyjny 4.2.

Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego

Z A D A N I A

- **Rozbudowa infrastruktury technicznej m.in. wodociągów i kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków**
- **Rozwiązanie problemu azbestu**
- **Promowanie nieuciążliwych dla środowiska gałęzi gospodarki**
- **Zabezpieczenie obiektów o znacznej wartości kulturowej**
- **Propagowanie przemieszczania się turystów alternatywnymi środkami transportu**
- **Wprowadzenie rozwiązań innowacyjnych służących ochronie środowiska**
- **Edukacja ekologiczna**

Cel operacyjny 4.3.

Rozwój sieci szlaków turystycznych

Z A D A N I A

- **Opracowywanie koncepcji, wytyczanie i znakowanie nowych szlaków turystycznych**
- **Zagospodarowywanie szlaków – wyposażenie w elementy małej infrastruktury**
- **Stymulowanie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych zogniskowanych wokół szlaków**
- **Utrzymywanie odpowiedniego stanu szlaków turystycznych**

Cel operacyjny 4.4

Rozwój infrastruktury zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, racjonalne korzystanie z walorów oraz racjonalne wykorzystanie przestrzeni turystycznej

Z A D A N I A

- **Zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo w elementy małej infrastruktury**
- **Budowa infrastruktury dydaktyczno-rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży**
- **Rozwój infrastruktury noclegowej**
- **Rozwój infrastruktury gastronomicznej**
- **Rozbudowa obiektów sportowych i rekreacyjnych dostępnych również dla turystów**
- **Rozbudowa ogólnodostępnych parkingów o dobrej nawierzchni**
- **Zagospodarowanie placów wiejskich**

7.4.5. Obszar priorytetowy – INSTYTUCJE.

Rozwój turystyki na Ziemi Kluczborskiej nie jest możliwy bez otoczenia instytucjonalnego, w którym ona funkcjonuje. Im bardziej dynamiczny i efektywny rozwój turystyki zakłada się, tym bardziej należy się skoncentrować na działaniach wspierających wszystkich partnerów, dla których turystyka lokalna jest wartością i którym na tym rozwoju zależy. Silne instytucje publiczne, branża turystyczna (podmioty prywatne), sektor społeczny oraz wypracowane mechanizmy współpracy (partnerstwo trójsektorowe) są podstawą efektywnego wdrażania przez profesjonalne kadry unikalnych produktów turystycznych, funkcjonujących w konkretnej, dobrze zarządzanej przestrzeni turystycznej oraz skutecznego ich marketingu i promocji.

Tak wypracowane systemowe podejście gwarantuje sukces rynkowy, sprzedaż produktów oraz stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego przez turystykę.

Z doświadczeń krajów, w których skutki społeczno-gospodarcze rozwoju rynku turystycznego były największe, wynika, iż podstawą wzrostu jest sprawnie funkcjonujący system instytucji państwowych na szczeblu centralnym, możliwości prawne samorządów szczebla regionalnego i lokalnego pozwalające na tworzenie produktów turystycznych oraz jasny i stabilny system prawny tworzący podstawy do działalności podmiotów gospodarczych.

Znaczenie wsparcia instytucjonalnego ma ścisły związek ze szczególnym miejscem turystyki w polityce strukturalnej i w rozwoju gospodarczym. W istotny sposób wybiega ona swym zasięgiem poza jeden sektor, oddziałując na całą gospodarkę. Błędne postrzeganie turystyki jako wąskiego sektora przyczynia się do marginalizacji jej roli politycznej, społecznej i gospodarczej. Konieczne jest podniesienie rangi i zwrócenie uwagi na fakt, iż turystyka obejmuje swoim zasięgiem różne przedsiębiorstwa, niezależnie od ich przynależności sektorowej, oraz że nastawiona jest na wspieranie innowacji, eksportu, ochrony środowiska czy rozwoju regionalnego. Z uwagi na interdyscyplinarny charakter sektora różne resorty i instytucje mają wpływ na jego rozwój. Przyczynia się to bardzo często do rozproszenia działań, funduszy, realizacji różnych kierunków rozwoju, jak również do konkurencji między sektorami o wpływy, wysokość środków oraz znaczenia poszczególnych obszarów czy też sekcji.

Gospodarka turystyczna to również wiele grup interesariuszy, złożone procesy i relacje, jakie między nimi zachodzą. Podstawowe problemy, jakie warunkują rozwój rynku turystycznego, koncentrują się wokół kondycji, struktury i funkcjonowania poszczególnych grup oraz relacji między nimi.

Poniższa tabela obrazuje stan obecny w zakresie omawianego obszaru oraz spodziewane efekty realizacji działań:

OP INSTYTUCJE	
Stan obecny	**Stan prognozowany – spodziewane efekty**
§ Działalność Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej. § Uwzględnienie rozwoju turystyki jako jednego z priorytetów rozwoju powiatu oraz poszczególnych gmin – zapisy w strategiach rozwoju oraz Planach Rozwoju Lokalnego. § Niewystarczająca współpraca i komunikacja na linii branża turystyczna (sektor prywatny) – wiodące instytucje publiczne. § Niewystarczająca współpraca i koordynacja działań pomiędzy poszczególnymi gminami (w zakresie promocji, informacji turystycznej, oznakowania atrakcji, tworzenia kalendarza imprez). § Brak doświadczeń oraz przykładów efektywnych wdrożeń w zakresie PPP. § Niewystarczające wsparcie branży w działaniach dot. rozwoju turystyki. § Niewielkie znaczenie innowacji w turystyce regionu. § Niskie wykorzystanie środków finansowych z funduszy UE na realizację projektów turystycznych, niski poziom wiedzy o dostępnych środkach wśród potencjalnych beneficjentów.	§ Wysoka efektywność działań instytucji i organizacji publicznych oraz PPP. § Wdrożone zarówno unijne normy jakościowe, jak i wewnętrzny system jakości w turystyce. § Nowe, atrakcyjne obszary inwestycji turystycznych. § Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej w turystykę (preferencyjne warunki inwestycyjne). § Rozwój i wsparcie KOLOT-u (kadry, środki, narzędzia). § Wzmocnienie zasobów oraz kompetencji instytucji publicznych w zakresie regionalnego zarządzania turystyką. § Jasny system procedur wspierania organizacji pozarządowych oraz firm sektora prywatnego. § Realizacja modelowa projektów typu PPP. § Poprawa komunikacji wewnętrznej. § Przygotowanie koncepcji, planów, systemu ulg dla "nowych obszarów turystycznych". § Powstanie systemowego rozwiązania "Urząd Przyjazny Inwestorowi". § Wsparcie w zakresie opracowania oraz składania wniosków o dofinansowanie z funduszy UE.

Cel strategiczny 5
Wzmocnienie instytucji i podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki oraz aktywizowanie ich współpracy

W przypadku Ziemi Kluczborskiej omawiany obszar priorytetowy ma szczególne znaczenie. Wynika to z kilku przesłanek:

- **Samorządy lokalne są zdeterminowane, aby prowadzić politykę proturystyczną.**
- **Istnieje bardzo silny sektor społeczny w postaci organizacji pozarządowych, które są aktywnymi "graczami" na lokalnym rynku. Ich działalność, nawet jeżeli nie dotyczy bezpośrednio turystyki, posiada na nią wpływ pośredni, wynikający z jej interdyscyplinarności i międzysektorowych powiązań.**
- **Istotną rolę spełniają również instytucje kultury oraz placówki edukacyjne, których działalność również ewoluuje w kierunku wdrażania produktów turystycznych.**

- **Podmioty turystyczne, operujące na Ziemi Kluczborskiej nie są wprawdzie liczne, ale o ich wartości stanowi jakość. Wykazują one dużą kreatywność w budowaniu ciekawej oferty turystycznej.**
- **Szczególnym rysem obszaru są gospodarstwa agroturystyczne, ekoturystyczne i ekologiczne oraz inne związane z turystyką wiejską, które realizują szereg bardzo ciekawych i innowacyjnych projektów oraz wykazują dużą otwartość na nowe pomysły.**

Powyższe przesłanki pozwalają sformułować wniosek, że partnerów na rynku lokalnym jest wielu i w związku z tym realizowane są różne przedsięwzięcia. Tym bardziej konieczne jest takie zaprogramowanie działań, które z jednej strony wspierać będzie wszystkie podmioty w celu zwiększenia efektywności podejmowanych inicjatyw, a z drugiej będzie służyć wypracowaniu systemu współpracy na rzecz rozwoju gospodarki turystycznej.

Cele operacyjny 5.1.
Wsparcie władz samorządowych.

Interdyscyplinarny charakter turystyki oraz jej różnorodne powiązania, oprócz wymienionych już kilkakrotnie powyżej, skutkują również bardzo dużym znaczeniem władz samorządowych, które wytyczają kierunki rozwoju, stwarzają warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, promują region i jego atrakcje oraz wspierają działalności organizacji pozarządowych etc.

Władze lokalne (samorządy gminne i powiatowe) oraz powoływane przez nie podmioty tworzą podstawy instytucjonalne funkcjonowania lokalnych rynków turystycznych, realizują strategiczne dla turystyki inwestycje, zarządzają atrakcjami turystycznymi oraz mają często decydujący wpływ na tworzenie produktów turystycznych.

Duże znaczenie działalności samorządów dla rozwoju turystyki wynika bezpośrednio z kompetencji samorządów gminnych i powiatowych (Ustawa o samorządzie gminnym i Ustawa o samorządzie powiatowym) i wpisuje się w elementy rozwoju regionalnego m.in. rozwój gospodarczy, społeczny, kulturalny, przestrzenny, prawno-polityczny.

Zadanie 5.1.1. Wzmocnienie kadr samorządowych.

Jednym z kluczowych elementów wsparcia samorządów lokalnych jest wzmocnienie kadr przede wszystkim poprzez szkolenia, uczestnictwo w seminariach, konferencjach, warsztatach. Do obszarów tematycznych należą m.in.:

- **Polityka Unii Europejskiej w kontekście: turystyki, ochrony środowiska, zrównoważonego rozwoju, planowania przestrzennego, transportu, rozwoju regionalnego, edukacji, nowych technologii, finansów, podatków, kultury etc.**
- **Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację inwestycji proturystycznych (m.in. UE).**
- **Obsługa procesów inwestycyjnych i inwestorów.**
- **Marketing i promocja regionów oraz produktów lokalnych.**

- **Kreowanie produktów turystycznych.**
- **Szkolenia językowe – niemiecki i angielski.**

Zadanie 5.1.2. Wspieranie realizacji wspólnych przedsięwzięć.

Realizacja wspólnych przedsięwzięć ma kluczowe znaczenie podczas kreowania i wdrażania produktów turystycznych, organizacji imprez, podejmowania innych działań promocyjnych.

Dla działającej w dziedzinie turystyki gminy, niedużej i pozbawionej partnerów, każda negatywna zmiana rynku usług wypoczynkowych może być zagrożeniem efektywności programu i stanowić wahadło koniunktury w gospodarce turystycznej. Ale już dla kilku gmin współtworzących zintegrowany produkt turystyczny zmiany lub wahania rynku turystycznego nie mają zasadniczego znaczenia. Jakość i rozmaitość programów zintegrowanego produktu, szeroki wachlarz usług, adresowanych do różnych grup klientów (segmentów rynku), wzajemne uzupełnianie się i współpraca gwarantują stabilność rozwoju turystyki.

Jedna gmina może dostarczyć atrakcji jedynie na kilka dni, wspólnymi siłami turystę można zatrzymać się dłużej. Pojedyncze atrakcje z terenu jednej gminy posiadają znacznie mniejszą siłę przyciągania niż pełny program tematyczny. Klient spędzi więcej czasu, gdy zaprezentuje mu się np. pomniki przyrody, warsztaty rękodzielników ludowych czy tradycyjne obrzędy. Ma tutaj zastosowanie stara maksyma "w jedności siła".

Równie istotne są względy finansowe (wspólne inicjatywy są mniej kosztotwórcze) oraz trendy Unii Europejskiej, której wiele programów jest tak skonstruowanych, aby aktywizować partnerstwo na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym.

Samorządy posiadają możliwości wspierania realizacji wspólnych projektów poprzez m.in.:

- **instrumenty finansowe,**
- **identyfikację programów wsparcia UE dla inicjatyw partnerskich,**
- **promocję – organizacja spotkań, seminariów, konferencji.**

Zadanie 5.1.3. Utrzymywanie i rozwijanie międzynarodowych kontaktów z miastami partnerskimi oraz powiatem partnerskim.

Obszar objęty projektem prowadzi ożywioną współpracę partnerską głównie z Niemcami i Ukrainą. Kontakty te są bardzo ważne dla rozwoju turystyki, a w szczególności dla wymiany informacji i doświadczeń oraz promocji obszaru objętego projektem.

Celem tego zadania jest dalsza intensyfikacja kontaktów międzynarodowych oraz ich ukierunkowanie na realizację inicjatyw proturystycznych np. organizacja imprez, promocja krzyżowa, wymiany kulturalne, transfer know-how.

Cel operacyjny 5.2.
Wsparcie organizacji pozarządowych.

Struktury organizacji pozarządowych powinny wpływać na jakość usług turystycznych, rozwój przedsiębiorstw, podejmowanie wspólnych inicjatyw promocyjnych, lobbistycznych, a nawet gospodarczych.

Działania realizowane w ramach tego celu operacyjnego są kompatybilne z działaniami podejmowanymi w ramach obszaru Zasoby Ludzkie i mają na celu m.in.:

- **wzmocnienie współpracy pomiędzy poszczególnymi poziomami administracji samorządowej oraz instytucjami a partnerami branżowymi,**
- **podniesienie zdolności organizacji do tworzenia atrakcyjnych propozycji dla przedsiębiorców i zdolności do współpracy z samorządami i administracją rządową,**
- **wypracowanie zasad współpracy pomiędzy organizacjami oraz współdziałania organizacji przy rozwiązywaniu problemów czy też ochronie interesów całego sektora.**

W tym zakresie na szczególne wsparcie zasługuje Kluczborsko-Oleska Lokalna Organizacja Turystyczna, której cele dotyczą m.in. rozwoju turystyki, integracji działań społeczności lokalnej, tworzenia produktów turystycznych wokół lokalnych atrakcji oraz promocji obszaru.

Zadanie 5.2.1. Doradztwo i konsulting.

Jednym z głównych problemów wskazywanych przez organizacje pozarządowe jest słaba dostępność do informacji. W licznych organizacjach występuje niewystarczający poziom wiedzy, dotyczący funkcjonowania na wspólnym rynku europejskim, pozyskiwania funduszy strukturalnych itp. Jednocześnie organizacje pozarządowe dysponują w większości ograniczonym zasobem finansowym i nie mogą sfinansować samodzielnie profesjonalnych usług konsultingowych. Nie zawsze uczestnictwo w szkoleniach może zastąpić dostęp do nich.

Celem zadania jest zwiększenie dostępu organizacji do usług doradczych, które ułatwią pozyskiwanie źródeł finansowania oraz ułatwią funkcjonowanie w warunkach rynkowych. Dotyczy to przede wszystkim doradztwa w zakresie przekształcenia pomysłu w projekt, identyfikacji dostępnych programów, opracowania wniosków, wdrożenia projektu oraz rozliczenia go. To samo dotyczy aspektów prawnych funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Zadanie 5.2.2. Realizacja wspólnych działań.

Na omawianym obszarze organizacji pozarządowych funkcjonuje bardzo wiele i, jak wskazano powyżej, działalność wielu z nich wpływa na rozwój lokalnej gospodarki turystycznej. Podejmują one różne działania, które najczęściej nie są ze sobą zsynchronizowane. Podjęcie współpracy w zakresie m.in. promocji, organizacji imprez, organizacji szkoleń, organizowania warsztatów kreacji produktów turystycznych ograniczy

koszty, zwiększy atrakcyjność realizowanych pomysłów poprzez ich różnorodność (większy wachlarz możliwości).

Cel operacyjny 5.3.
Wsparcie branży turystycznej.

Przedsiębiorstwa turystyczne to w zdecydowanej mierze MŚP lub mikroprzedsiębiorstwa. Wpływa to na słabość organizacyjną tych podmiotów i powoduje stosunkowo słabą aktywność społeczno-gospodarczą dużej części tych podmiotów. Jest to związane często z brakiem odpowiedniego przygotowania merytorycznego, kadrowego oraz niskim poziomem obsługi.

W toku realizacji projektu branża turystyczna Ziemi Kluczborskiej kilkakrotnie podkreślała potrzebę wsparcia prowadzonej działalności.

Zadanie 5.3.1. Doradztwo i konsulting.

Jednym z elementów tego zadania jest powstanie lokalnego systemu doradztwa dla przedsiębiorstw turystycznych. Zakłada zastosowanie systemu funkcjonującego dla małych i średnich przedsiębiorstw w odniesieniu do sektora turystycznego. Punktem wyjścia tego działania jest interdyscyplinarność turystyki i specyfika inwestycji turystycznych. Podstawowym elementem systemu jest powstanie punktu/ów doradczego/ych. Punkt/y doradczy/e powinien/ny obejmować tematykę: finansową (pozyskiwanie środków, montaże finansowe, oferty bankowe, fundusze etc.), prawną (zakładanie działalności, normy prawne i sanitarne), podatkową, trendy dotyczące rozwoju turystyki etc.

Zadanie 5.3.2. Realizacja wspólnych przedsięwzięć.

Zadanie ma na celu wsparcie przedsiębiorców turystycznych w realizacji wspólnych przedsięwzięć, szczególnie tzw. "miękkich" – promocja, organizacja imprez, szkolenia, warsztaty kreatywności.

Zadanie 5.3.3. Poprawa dostępu do informacji.

Jedynie w starostwie powiatowym funkcjonuje dobrze zorganizowane Powiatowe Centrum Informacji Europejskiej i Gospodarczej, które udziela informacji, udostępnia publikacje, organizuje szkolenia i konferencje oraz prowadzi współpracę ze szkolnymi klubami europejskimi, organizacjami pozarządowymi, szkołami, firmami, lokalnymi mediami, z jednostkami samorządu lokalnego oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie powiatu na rzecz zrównoważonego rozwoju i efektywnego wykorzystania funduszy Unii Europejskiej oraz innych dostępnych form wsparcia, organizuje szkolenia, konferencje i seminaria tematyczne, realizuje własne inicjatyw na rzecz rozwoju gospodarczego powiatu, dystrybuuje informację gospodarczą bezpośrednio lub za pośrednictwem innych jednostek mających siedzibę na terenie powiatu wśród potencjalnych odbiorców informacji (m.in. małych i średnich przedsiębiorstw).

Poprawa dostępu do kluczowych informacji obejmuje:

- **informację on–line, (źródła finansowania, prawo, podatki, trendy, informacje z województwa opolskiego),**
- **interaktywne forum dyskusyjne,**
- **wysyłkę newsletterów według opracowanej bazy danych,**
- **publikację broszur, ulotek, materiałów.**

Cel operacyjny 5.4.
Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego.

Głównym problemem obszaru objętego projektem jest brak inwestycji realizowanych w partnerstwie publiczno-prywatnym, co zresztą jest specyfiką ogólnokrajową między innymi w wyniku długotrwałego braku ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym. A PPP jest najlepszą dla turystyki, jako interdyscyplinarnej gałęzi gospodarki, formą realizowania inwestycji.

Wszędzie tam gdzie współdziała kapitał publiczny z prywatnym inwestycje są realizowane szybciej i efektywniej pod względem ekonomicznym oraz projekty są bardziej innowacyjne, gdyż wymusza to konkurencja rynkowa. PPP przynosi także korzyści polegające na redukcji wydatków inwestycyjnych gminy oraz stymulowaniu lokalnych inwestorów do angażowania się w nowe obszary aktywności gospodarczej (stwarzanie przez gminę takich możliwości).

Prywatni partnerzy zyskują w ten sposób nowe szanse na rynku, w ich interesie jest bowiem osiąganie zysku, natomiast samorząd realizuje zadania własne, możliwie tanio i na wymaganym poziomie jakości. Istotą PPP jest, więc budowanie pola współpracy sektora prywatnego – zarówno biznesu, jak i organizacji non-profit – z sektorem publicznym.

Zadanie 5.4.1. Tworzenie warunków przychylnych inwestycjom turystycznym.

Zadanie dotyczy wprowadzania i utrzymywania systemu zachęt inwestycyjnych w postaci:

- **preferencyjnych stawek podatkowych,**
- **angażowania się samorządów w inwestycje związane np. z uzbrojeniem terenu lub poprawą jego dostępności komunikacyjnej,**
- **bieżącego informowania inwestorów i przedsiębiorców o harmonogramie planowanych działań, zwłaszcza w dziedzinie infrastruktury (aktualizacja strony internetowej, publikacja ofert inwestycyjnych, uczestnictwo w targach np. INVESTCITY w Poznaniu),**
- **tworzenia punktów informacyjnych dla przedsiębiorców turystycznych (mogą być łączone z innymi punktami informacyjnymi).**

Zadanie 5.4.2. Przystępowanie urzędów do programu "przyjazny urząd".

Program "przyjazny urząd" ma szczególne znaczenie nie tylko w odniesieniu do jakości obsługi mieszkańców. Ma to również bardzo duże znaczenie dla tworzenie atmosfery przyjaznej inwestorom poprzez profesjonalną i miłą obsługę, umożliwiającą szybkie załatwienie niezbędnych formalności oraz zasięgnięcie niezbędnych informacji.

Głównym celem programu jest m. in.: promowanie działań zorientowanych na poprawę jakości obsługi klienta urzędu i rozwiązań organizacyjnych wdrażanych w urzędach; usprawnienie systemu wymiany informacji między administracją a obywatelami i zapewnienie powszechnej informacji o usługach świadczonych w urzędach; wspieranie zmian w organizacji pracy urzędów, procedur i narzędzi pod kątem doskonalenia jakości obsługi obywateli; kształtowanie postaw i promowanie zachowań służących zaspokajaniu potrzeb obywatela zgodnie z literą prawa, uczciwie, na wysokim poziomie kompetencji zawodowej, interpersonalnej i etycznej.

Zadanie 5.4.3. Budowa platformy współpracy pomiędzy wiodącymi instytucjami zainteresowanymi rozwojem turystyki na obszarze objętym projektem.

Działanie to ma na celu wzmocnienie współpracy pomiędzy poszczególnymi poziomami administracji samorządowej i rządowej oraz instytucjami a partnerami branżowymi. Dotyczy to przede wszystkim:

- **wypracowania modelowych zadaniowych zasad współpracy pomiędzy wszystkimi interesariuszami rynku turystycznego w relacjach zarówno pionowych, jak i poziomych,**
- **ustalenia cyklicznych spotkań związanych z monitorowaniem rozwoju produktów turystycznych oraz nowymi pomysłami w nawiązaniu do sytuacji rynkowej (jest to również związane z monitoringiem i ewaluacją stanu wdrażania Strategii),**
- **wypracowania systemu dystrybucji informacji pomiędzy wszystkimi partnerami.**

Zadanie 5.4.4. Stwarzanie odpowiednich warunków dla efektywnego rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego.

Jednym z elementów powinno być stworzenie procedur prawnych umożliwiających tworzenie partnerstwa publiczno-prywatnego przez samorząd, partnerów społecznych i gospodarczych, m.in. poprzez:

- **modelowe umowy,**
- **specjalne usługi i porady prawne oraz biura tłumaczeń,**
- **system doradców lokalnych,**
- **system badania wiarygodności partnerów,**
- **baza danych zawierająca przykłady krajowe i zagraniczne zrealizowanych projektów w partnerstwie publiczno-prywatnym w zakresie turystyki.**

Cel operacyjny 5.5.
Wsparcie instytucji edukacyjnych.

Kluczowym elementem rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem jest edukacja turystyczna, która z jednej strony dotyczy wsparcia instytucji edukacyjnych działających na rzecz wychowywania młodego pokolenia, a z drugiej realizowania kompleksowego programu wychowania dla turystyki.

Do istotnych elementów tego wsparcia należą następujące obszary:

- **Rozwój współpracy międzynarodowej.**
- **Wspólna organizacja imprez.**
- **Podejmowanie współpracy z branżą.**

Zadanie 5.5.1. Wsparcie kadr pedagogicznych.

Objęte nim będą wszystkie szkoły funkcjonujące na obszarze projektu. Mają one uzyskać pełny i powszechny dostęp do wiedzy, najnowszych europejskich doświadczeń w zakresie edukacji turystycznej, ekologicznej dzięki:

- **uczestnictwu w szkoleniach, konferencjach, seminariach naukowych, warsztatach,**
- **wyjazdom studyjnym i wymianom zagranicznym,**
- **dostępowi do badań oraz raportów naukowych,**
- **dostępowi do najnowszych technologii (pracownie komputerowe i dostęp do Internetu).**

Zadanie 5.5.2. Wychowanie dla turystyki.

Zmienia się, związany przede wszystkim ze zwiększeniem czasu wolnego, model turystyki i wypoczynku. Badania wskazują, że preferowana będzie: turystyka indywidualna, kwalifikowana oraz hobbystyczna. Dostrzegane będą walory zdrowotne, walory wychowawcze (m.in. budujące związek emocjonalny z regionem i ojczyzną). Turystyka będzie bardziej zorientowana na skarby przyrody i kultury.

Punktem wyjścia dla realizacji tego działania jest traktowanie turystyki jako wartości. Dotyczy ono:

- **wspierania rozwijania się społecznej, niekomercyjnej turystyki jako szkoły samodzielności oraz twórczego myślenia i działania,**
- **wspierania działań promujących i rozwijających turystykę jako ważną wartością społeczną,**
- **kształtowanie mądrego konsumenta usług turystycznych, a później samokreatora własnych wędrówek i współtwórcy sukcesów turystycznych.**

Na wychowanie dla turystyki musi się składać ciąg logicznych, mądrze zaplanowanych i przeprowadzanych działań, które spowodują, że rozpoczynając prace od przygotowania do turystyki młodego człowieka jako początkującego konsumenta, stopniowo dochodzić będziemy do konsumenta wybrednego, chcąc z czasem z tej grupy pozyskać kreatorów, animatorów turystyki w regionie.

Ukierunkowanie na edukację prowadzoną w terenie (np. ścieżki dydaktyczne, turystyczne) pozwala na bezpośrednie przełożenie na działanie przekazywanych treści, tworzy się sytuacja sprzyjająca aktywizacji twórczych postaw wobec najbliższej okolicy. Ukierunkowane poznawanie walorów pozwoli je docenić i należycie wykorzystać w przyszłości. Efektem podjęcia tego typu działań jest wzrost świadomości społecznej, ekologicznej i gospodarczo-turystycznej przyszłych absolwentów, co może zaowocować podjęciem kształcenia w tym kierunku lub też działalności gospodarczej związanej z turystyką.

Działania te dotyczą:

- **organizacji imprez promujących turystykę i krajoznawstwo (konkursy, rajdy, konferencje, seminaria, festyny etc.),**
- **organizacji wyjazdów dla dzieci i młodzieży (zielone szkoły, białe szkoły),**
- **organizowania zajęć pozalekcyjnych (fakultatywnych) promujących aktywność turystyczną,**
- **atrakcyjnego i innowacyjnego prowadzenia zajęć szkolnych z zakresu geografii, biologii i innych pokrewnych przedmiotów,**
- **aktywizowania zdrowego współzawodnictwa między uczniami,**
- **współdziałanie nauczycieli na rzecz tworzenia w świadomości uczniów systemu wiedzy, umiejętności i postaw – wykorzystywanie ścieżek dydaktycznych.**

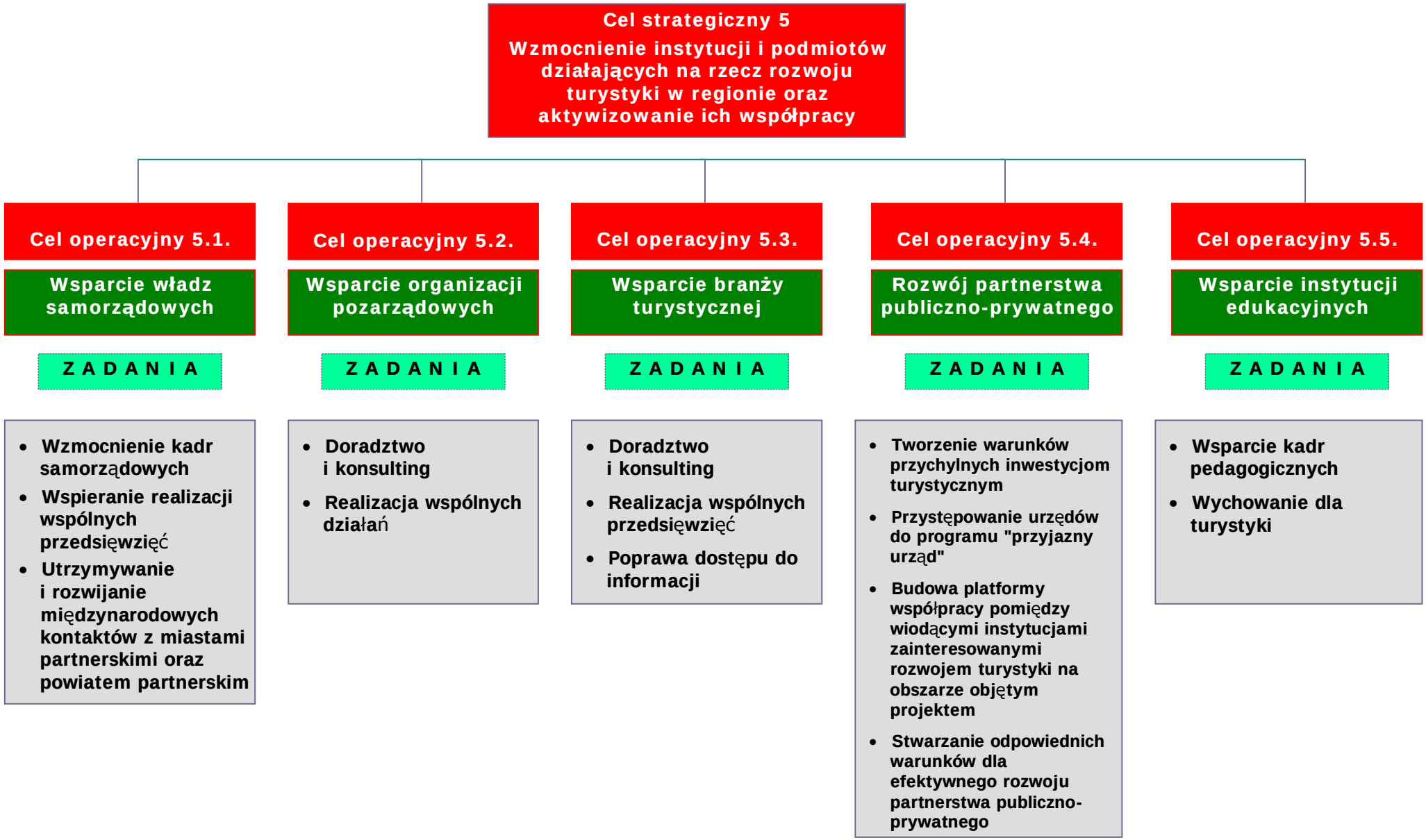
Cel strategiczny 5
Wzmocnienie instytucji i podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki w regionie oraz aktywizowanie ich współpracy
Cel operacyjny 5.1.
Wsparcie władz samorządowych
Z A D A N I A
• Wzmocnienie kadr samorządowych
• Wspieranie realizacji wspólnych przedsięwzięć
• Utrzymywanie i rozwijanie międzynarodowych kontaktów z miastami partnerskimi oraz powiatem partnerskim
Cel operacyjny 5.2.
Wsparcie organizacji pozarządowych
Z A D A N I A
• Doradztwo i konsulting
• Realizacja wspólnych działań
Cel operacyjny 5.3.
Wsparcie branży turystycznej
Z A D A N I A
• Doradztwo i konsulting
• Realizacja wspólnych przedsięwzięć
• Poprawa dostępu do informacji
Cel operacyjny 5.4.
Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego
Z A D A N I A
• Tworzenie warunków przychylnych inwestycjom turystycznym
• Przystępowanie urzędów do programu "przyjazny urząd"
• Budowa platformy współpracy pomiędzy wiodącymi instytucjami zainteresowanymi rozwojem turystyki na obszarze objętym projektem
• Stwarzanie odpowiednich warunków dla efektywnego rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego
Cel operacyjny 5.5.
Wsparcie instytucji edukacyjnych
Z A D A N I A
• Wsparcie kadr pedagogicznych
• Wychowanie dla turystyki

7.5. Zintegrowane programy działań.

Zintegrowane programy działań wskazują, co i w jaki sposób należy realizować, aby osiągnąć zakładane cele strategiczne i zrealizować temat wiodący "Sektorowej Strategii...". Pokazują jednocześnie zintegrowanie obszarów priorytetowych i przenikanie się poszczególnych zadań.

Jak widać na poniższym diagramie, programy zostały podzielone na dwa rodzaje: obszarowe i produktowe. Pierwsze dotyczą kluczowych obszarów Strategii. Drugie natomiast dotyczą bezpośrednio koncepcji produktów turystycznych.

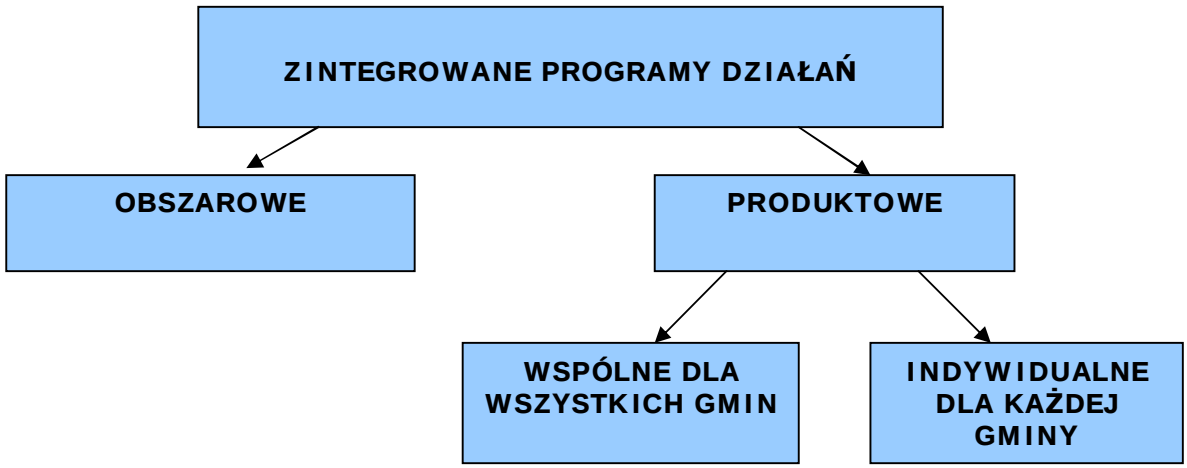

W poniższej tabeli zestawiono wszystkie zintegrowane programy działań.

GM. KLUCZBORK	GM. BYCZYNA	GM. WOŁCZYN	GM. LASOWICE WIELKIE
OBSZAROWE ZINTEGROWANE PROGRAMY DZIAŁAŃ			
Markowe Produkty Turystyczne Ziemi Kluczborskiej			
Profesjonalne Kadry			
Silny Wizerunek			
Silne Instytucje			
Zrównoważony Rozwój Przestrzeni Turystycznej			
PRODUKTOWE ZINTEGROWANE PROGRAMY DZIAŁAŃ - WSPÓLNE			
Śladami "Wielkiej" Architektury			
W Nurtach Kultury i Tradycji			

Akademia Śląskiego Jadła
EKOlegium
W Gronie "Wielkich" Przyjaciół
Meandry Wodnej Przygody

PRODUKTOWE ZINTEGROWANE PROGRAMY DZIAŁAŃ - GMINNE			
Tajniki Pszczelej kultury	**W Rycerskim Kręgu**	**Źródlane Klimaty**	**LASowickie Knieje**

PROGRAM "MARKOWE PRODUKTU TURYSTYCZNE ZIEMI KLUCZBORSKIEJ"

Program koncentruje się na rozwoju silnych, markowych produktów turystycznych. Jest kluczowy z punktu widzenia budowy i wdrażania konkurencyjnych produktów. Jego realizacja ma się przyczynić do efektywnego wykorzystania potencjału regionu dla przygotowania, zgodnie z zaproponowaną w "Sektorowej Strategii" koncepcją, ciekawej oferty produktowej skierowanej do wybranych segmentów rynku, czyli agro- i ekoturystów, dzieci i młodzieży, miłośników turystyki kulturowej i krajoznawczej, hobbystów, turystów aktywnych, zdrowotnych i weekendowych. Program będzie integrował zadania przewidziane do realizacji w ramach obszaru priorytetowego Produkt.

PROGRAM "PROFESJONALNE KADRY"

Program koncentruje się na czynniku ludzkim, którego wpływ na jakość usług i produktów turystycznych jest nie do przecenienia. Zakłada integrowanie działań szkoleniowych i warsztatowych mających na celu podnoszenie szeroko rozumianych kwalifikacji osób zaangażowanych w sposób pośredni i bezpośredni w tworzenie i wdrażanie produktów turystycznych oraz obsługę klienta. Przygotowany program szkoleniowy będzie obejmował z jednej strony zagadnienia związane z przygotowaniem koncepcji i oferty, a z drugiej z jej wdrażaniem oraz kontaktami z turystami. Odbiorcami działań zintegrowanych w tym programie będą: branża turystyczna (kadra menedżerska, kadry operacyjne), organizacje pozarządowe i samorządy oraz inne podmioty zaangażowane w działania sektora turystycznego (np. instytucje szkoleniowe, które będą między innymi szkoliły trenerów - tzw. programy "train the trainers").

PROGRAM "SILNY WIZERUNEK"

Program koncentruje się wokół działań związanych ze stworzeniem zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej. Najważniejsze

jego elementy dotyczą powołania do życia systemu IT (zarówno powstanie centrum i punktów IT, jak i systemu zbierania danych), opracowania i wdrożenia Systemu Identyfikacji Wizualnej (wykreowanie logo, oznakowanie regionu w terenie, stosowanie logo zgodnie z wytycznymi Katalogu Identyfikacji Wizualnej na wybranych nośnikach) oraz szeregu innych działań przyczyniających się do kształtowania odpowiedniego wizerunku regionu na mapie turystycznej Polski (wydawanie materiałów promocyjnych, udział w targach i imprezach handlowych, organizowanie podróży studyjnych po regionie, nawiązanie kontaktów i współpraca z mediami, organizowanie imprez wizerunkowych etc.).

Program zbuduje szerokie porozumienie oraz partnerstwo regionalne w zakresie marketingu turystycznego. Jego liderami powinni zostać Kluczborsko-Oleska Lokalna Organizacja Turystyczna oraz Lokalna Grupa Działania. Program wpłynie również na lepszą jakość procesów komunikowania marketingowego obszaru w zakresie turystyki oraz uzyskanie znaczącego efektu synergii.

PROGRAM "SILNE INSTYTUCJE"

Program koncentruje się na budowie i wsparciu instytucji zaangażowanych w rozwój turystyki. Jego kluczowym celem jest stworzenie silnej, efektywnej Lokalnej Grupy Działania jako podmiotu odpowiedzialnego za wdrożenie niniejszej Strategii. W związku z powyższym członkowie LGD staną się najważniejszą grupą docelową dla organizowanych szkoleń, warsztatów i doradztwa w zakresie wdrażania dokumentów strategicznych, planowania harmonogramu działań, znajdowania dodatkowych źródeł finansowania oraz wykorzystania partnerstwa publiczno-prywatnego do realizacji projektów turystycznych.

Z uwagi na partnerstwo międzysektorowe stworzone w ramach LGD, wsparciem objęte zostaną zarówno władze samorządowe, jak i branża turystyczna oraz organizacje pozarządowe.

Najważniejszym wskaźnikiem programu będzie efektywność wdrażania "Sektorowej Strategii...".

PROGRAM "ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ PRZESTRZENI TURYSTYCZNEJ"

Program koncentruje się na pielęgnowaniu przestrzeni turystycznej Ziemi Kluczborskiej, w której będzie się rozwijała turystyka. Jego podstawowym celem jest tworzenie infrastruktury, która umożliwi efektywne wykorzystanie walorów turystycznych regionu i prawidłowe funkcjonowanie produktów turystycznych, przy jednoczesnym zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju – czyli w harmonii ze środowiskiem naturalnym oraz społecznością lokalną. Program ma zapewnić optymalne wykorzystywanie przestrzeni.

Program integruje wszelkie działania związane z rozwojem infrastruktury turystycznej i paraturystycznej, w tym: bazy noclegowej i gastronomicznej, szlaków turystycznych, obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz rozwojem infrastruktury technicznej i drogowej.

Nazwa	**Śladami "Wielkiej" Architektury**
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, kulturowi, krajoznawcy, aktywni, hobbyści (miłośnicy historii sztuki, znawcy architektury)** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**

Idea/koncepcja funkcjonowania:

Idea programu bazuje na unikalnych walorach sakralnych Ziemi Kluczborskiej, która poszczycić się może aż 22 zabytkowymi kościołami drewnianymi o dużej wartości konserwatorskiej, niektóre z nich, bowiem pochodzą nawet z XIV w. Zakłada przekształcenie obecnie funkcjonującego jedynie na mapach szlaku, w oryginalny produkt turystyczny, który obejmuje nie tylko oznakowaną trasę, ale również szereg usług towarzyszących typu: gastronomia, wypożyczalnie rowerów, serwis, sprzedaż pamiątek regionalnych, przewodnictwo. Zakłada się również, iż szlak drewnianych kościółków będzie punktem wyjścia i pretekstem do poznania historii obszaru objętego projektem oraz zaprzyjaźnienia się z jego mieszkańcami. Spełniać będzie, więc również rolę promocyjną.

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:

Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje
Wdrożenie produktu o nazwie Szlak Drewnianych Kościółków	**Kształcenie przewodników lokalnych**	**Opracowanie piktogramu szlaku w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu oraz jego konsekwentne stosowanie w materiałach promocyjnych i informacyjnych**	**Oznakowanie całego szlaku tablicami kierunkowymi oraz postawienie tablic informacyjnych przy każdym obiekcie oraz map i tablic zbiorczych**	**Dobra współpraca z księżmi sprawującymi opiekę nad kościołami**
Kreacja produktów uzupełniających: **- własnoręczne wytwarzanie i kupowanie pamiątek lokalnych (np. o motywach religijnych – rzeźby, malarstwo, grafika),** **- profesjonalne zwiedzanie,**	**Współpraca z placówkami edukacji w zakresie praktyk – obsługa przewodnicka obiektów zabytkowych**	**Publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych**	**Utrzymywanie dróg dojazdowych do obiektów w dobrym stanie**	**Wsparcie społeczności lokalnych w zakresie sprzedaży produktów i usług uzupełniających poprzez szkolenia, organizację spotkań, warsztatów, study tourów**

- gastronomia.				
Przygotowanie pakietów (krótko- i długoterminowych), na bazie kościółków drewnianych i ich sprzedaż przez biura podróży	**Realizacja szkoleń specjalistycznych dla branży turystycznej i gestorów usług okołoturystycznych, zwiększających poziom wiedzy społeczeństwa na temat historii poszczególnych obiektów**	**Opracowanie wyczerpującej informacji na strony internetowe, olinkowanie stron gminnych**	**Zabezpieczenie obiektów w systemy antypożarowe, antywłamaniowe oraz odgromniki**	**Aktywizacja współpracy pomiędzy biurami podróży oraz innymi interesariuszami rynku turystycznego (szczególnie gospodarstwami agro- i ekoturystycznymi) – warsztaty kreacji produktów i oferty**
Przygotowanie specjalnej oferty dla dzieci i młodzieży		**Promocja w mediach, organizacja press tourów, nawiązanie kontaktu z prasą branżową i dla hobbystów (np. historyczną)**	**Zagospodarowanie szlaku w elementy małej infrastruktury**	
		Organizacja seminariów i konferencji poświęconych istniejącym w gminach obiektom sakralnym	**Wprowadzenie możliwości przemieszczania się między obiektami różnymi rodzajami transportu (możliwość pozostawienia np. rowerów w kilku wybranych miejscach); docelowo zintegrowany system transportu**	
		Organizacja plenerów malarskich i rzeźbiarskich oraz organizowanie wystaw poplenerowych	**Monitorowanie stanu szlaku**	
Przykładowe projekty: **1. Opracowanie piktogramu szlaku w ramach Katalogu Identyfikacji Wizualnej regionu.** **2. Szlak Drewnianych Kościółków – oznakowanie wszystkich obiektów tablicami informacyjnymi, postawienie tablic zbiorczych oraz tablic kierunkowych.** **3. Opracowanie strategii promocji szlaku oraz wdrożenie niektórych jej elementów: instrumenty promocji, komunikat promocyjny, kanały dystrybucji oferty; publikacja materiałów, opracowanie strony internetowej.**				

Nazwa	**W Nurtach Kultury i Tradycji**
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, kulturowi, krajoznawcy, hobbyści (etnografowie)** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Idea programu zasadza się na różnorodności kulturowej obszaru, która niewątpliwie stanowi o jego oryginalności i atrakcyjności. Celem program jest upowszechnienie mało znanej wiedzy na temat historii obszaru, obserwowanych na przestrzeni wieków tradycji oraz przybliżenie jego różnorodności kulturowej. Jednocześnie program spełniać będzie rolę dydaktyczną, promując idee tolerancji oraz pokojowego współistnienia.**	

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:				
Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje**
Wdrożenie produktu o nazwie Szlak Ginących Umiejętności	**Szkolenie przewodników lokalnych – pod kątem znajomości historii i tradycji obszaru**	**Organizacja imprez kulturalnych o znaczeniu ponadlokalnym, np. Festiwal Kultur**	**Rozbudowa bazy noclegowej i gastronomicznej, przeznaczonej dla różnych turystów (pola namiotowe i kempingowe, hotele i pensjonaty oraz gospodarstwa agroturystyczne przeznaczone dla turystów z Niemiec)**	**Aktywizacja i wsparcie współpracy międzynarodowej – m.in. z miastami i gminami partnerskimi**
"Po pierwsze Tolerancja" – program przeznaczony dla dzieci i młodzieży dotyczący wzajemnego szacunku i tolerancji	**Szkolenia językowe dla gestorów bazy noclegowej i gastronomicznej oraz gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych**	**Publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych poświęconych tradycjom i kulturze obszaru, w języku polskim i niemieckim, dystrybucja materiałów również w Niemczech**	**Wdrożenie Systemu Identyfikacji Wizualnej obszaru – oznakowanie atrakcji turystycznych**	**Wsparcie realizacji wspólnych przedsięwzięć międzynarodowych m.in. wydarzeń kulturalnych – pozyskiwanie środków, doradztwo**
Wdrożenie programu "Tradycja Dawniej i Dziś" - program kultywowania i ożywiania tradycji,	**Szkolenia dla gestorów bazy noclegowej i gastronomicznej oraz gospodarstw**	**Intensywna i efektywna promocja odbywających się obecnie imprez kulturalnych**	**Zabezpieczenie obiektów cennych kulturowo**	**Aktywizacja współpracy z organizacjami pozarządowymi kultywującymi tradycje**

obyczajów, obrzędów – organizacja imprez, pogadanki, spotkania, seminaria, poszukiwanie informacji, publikacje	**agroturystycznych i ekologicznych w zakresie podnoszenia standardu usług**			
Wdrożenie programu "Powrót do Korzeni ..."	**Monitorowanie efektywności szkoleń**	**Organizacja podróży studyjnych dla dziennikarzy prasy turystycznej**	**Powstanie sieci sklepików z pamiątkami, publikacjami, fotografiami**	**Organizacja międzynawowych spotkań, seminariów, konferencji dotyczących turystyki kulturowej i pomysłów na jej innowacyjność**
Wdrożenie programu "Powrót do Korzeni ... Dziadka" – przeznaczonego dla młodszego pokolenia niemieckiego, mający na celu zaprezentowanie walorów Ziemi Kluczborskiej – zwiedzanie, zabawa, spotkania z rówieśnikami		**Badania marketingowe – badania preferencji turystów**	**Rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej i sportowej** **Poprawa estetyki obszaru**	
Przykładowe projekty: **1. "Szlak Ginących Umiejętności" – projekt dotyczący oznakowania gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych oraz innych miejsc, promocja rzadkich umiejętności (rękodzieła i rzemiosła), publikacja materiałów promocyjnych.** **2. "Po Pierwsze Tolerancja" – projekt edukacyjny, polegający na organizacji cyklu spotkań oraz szeregu imprez przybliżających różne kultury.** **3. "Tradycja Dawniej i Dziś" – projekt promocji tradycyjnych obyczajów i obrzędów (poszukiwanie informacji, publikacja materiałów oraz organizacja imprez).**				

Nazwa	**Akademia Śląskiego Jadła**
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści kulturowi, aktywni, agroturystyka i turystyka wiejska, turystyka krajoznawcza** **Kryterium długości pobytu: turyści tranzytowi, turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**

<table>
<tr><td colspan="5">Idea/koncepcja funkcjonowania:
Idea funkcjonowania opiera się o sztukę kulinarną obszaru i polega na promocji jej wyróżników. Zakłada się wykorzystanie tradycyjnych przepisów, a przede wszystkim zdrowych (ekologicznych) produktów, którymi dysponują gospodarstwa ekologiczne. Akademia Śląskiego Jadła będzie pełnić dwojaką funkcję: rolę wspomagającą w ramach realizacji innych programów i poszczególnych produktów, a także będzie produktem turystycznym samym w sobie, dzięki infrastrukturze obiektów (stylizacja regionalna), wystrojowi wnętrz, zastawie stołowej, menu, organizowanym imprezom. Szczególny nacisk położyć należy na wypromowanie odróżniających się przepisów regionalnych.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:</td></tr>
<tr><td>Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt</td><td>Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie</td><td>Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing</td><td>Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna</td><td>Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje</td></tr>
<tr><td>Wyselekcjonowanie (lub wykreowanie) kilku sztandarowych potraw obszaru m.in. na bazie miodu, dziczyzny – wybór tematów wiodących, wprowadzenie kilku potraw na stałe do menu</td><td>Kształcenie kadr operacyjnych pracujących w gastronomii (kucharze, kelnerzy, barmani) – poprawa standardu obsługi</td><td>Promocja kuchni obszaru: materiały promocyjne (publikacja folderów poświęconych kulinarnym walorom obszaru m.in. promocja kuchni myśliwskiej), książka kucharska, Internet, media</td><td>Rozwój bazy gastronomicznej obszaru, w odpowiedniej stylizacji (karczmy, gospody etc.)</td><td>Wspieranie współpracy pomiędzy poszczególnymi gospodarstwami</td></tr>
<tr><td>Integrowanie oferty gastronomicznej, agroturystycznej oraz lokalnej wytwórczości</td><td>Organizacja szkoleń specjalistycznych dla właścicieli gospodarstw agro- i ekoturystycznych</td><td>Organizacja warsztatów kulinarnych, przede wszystkim w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych</td><td>Rozwój transportu, ułatwiającego przemieszczanie się między obiektami gastronomicznymi</td><td>Współpraca między gospodarstwami a sektorem publicznym</td></tr>
<tr><td>Opracowanie produktów turystycznych, opartych o tradycje kulinarne np. obyczaje świąteczne</td><td>Badanie potrzeb szkoleniowych w branży</td><td>Organizacja cyklicznej imprezy, odbywającej się jeden raz w roku, promującej śląską kuchnię, połączonej z konkursem kulinarnym dla hoteli, restauracji oraz gospodarstw agro- i ekoturystycznych (osobne kategorie)</td><td>Wytyczenie i oznakowanie Szlaku Śląskiego Jadła</td><td>Objęcie oferty gastronomicznej specjalną kartą turystyczną</td></tr>
</table>

Opracowanie Szlaku Śląskiego Jadła, promującego gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne, specjalne programy dla dzieci i młodzieży	**Badanie efektywności programów szkoleniowych**	**Organizacja imprez kulinarnych typu festiwale jadła, połączonych z konkursami tematycznymi, np. w oparciu o tradycje pszczelarskie i miód – miodowe weekendy, szczególnie w okresie sezonu turystycznego. Ponadto imprezy typu np. Mistrzostwa Świata w Jedzeniu Żurku, Klusek Śląskich**	**Zagospodarowanie Szlaku Śląskiego Jadła w niezbędne elementy małej infrastruktury**	
Opracowanie pakietów pobytowych, bazujących na kulinarnych walorach obszaru		**Komunikat marketingowy - Światowe Centrum Żuru Śląskiego (w obiekcie gastronomicznym)**		
Wdrożenie produktu o nazwie Karczma Krajoznawca				
Przykładowe projekty: **1. Szlak Śląskiego Jadła – opracowanie przebiegu, koncepcji funkcjonowania szlaku, oferty produktowej, promocja projektu, szkolenia, kreacja oferty kulinarnej.** **2. Promocja kultury kulinarnej obszaru – publikacja materiałów promocyjnych, organizacja imprez i konkursów.** **3. Festiwal Śląskiego Jadła – organizacja dużej imprezy o zasięgu ponadlokalnym, podczas której wystawiać się będą hotele, restauracje, gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne oraz rywalizować będą w konkursie o palmę pierwszeństwa.**				

Nazwa	**EKOlegium**
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, aktywni, agroturystyka, ekoturystyka, turystyka wiejska, hobbyści (ekolodzy)** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Idea projektu zasadza się na wykorzystaniu tradycji ekologicznych oraz zaangażowaniu właścicieli gospodarstw w krzewienie idei ekologii oraz**	

działalność edukacyjną. EKOlegium to Centrum Edukacji i Kultury Ekologicznej, działające na rzecz promowania ekologii oraz spełniające rolę edukacyjną, ale także podejmujące szereg innych inicjatyw. EKOlegium działać będzie przy wykorzystaniu potencjału ludzkiego obszaru, szczególnie skumulowanego w gospodarstwach ekologicznych. Jego misją będzie zwiększanie stopnia świadomości ekologicznej zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i dorosłych.

EKOlegium będzie stanowić forum aktywizujące działania samorządów i społeczności lokalnych oraz organizacji pozarządowych w dziedzinie zrównoważonego rozwoju. Będzie podejmowało działania z zakresu poprawy warunków ekologicznych na obszarze objętym projektem (prowadzenie polityki proekologicznej), rozwoju ekologicznej działalności gospodarczej (turystyka, ekologiczne rolnictwo). Produkt opierał się będzie na cyklu imprez i spotkań, a w przyszłości na stałym komitecie i współpracy miast i gmin obszaru oraz innych samorządów w Polsce i Unii Europejskiej. W obszarze działań znajdzie się zarówno sfera ekonomiczna, realizacja wspólnych projektów ekologicznych oraz działalność edukacyjna i konferencyjna, a także programy popularyzatorskie i imprezy masowe. Do podstawowych uczestników należy zaliczyć mieszkańców, władze samorządowe, organizacje oraz wybrane grupy turystów.

Program ten może być wdrażany na bazie projektu EKOTUR (realizowanego przez gminę Kluczbork w ramach PHARE), który zakłada powstanie w Bąkowie centrum szkoleniowo-konferencyjnego dla agro- i ekogospodarstw.

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:

Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje
Opracowanie pakietów pobytowych dla dzieci i młodzieży: **- warsztaty ekologiczne (w szkole, w terenie, w gospodarstwach),** **- warsztaty edukacji ekologicznej,** **- warsztaty specjalne (np. rękodzieła, rzemiosła, tematyczne, związane z produkcją żywności),** **- oferta dla zielonych szkół**	**Kształcenie nauczycieli w zakresie nowoczesnych metod edukacji ekologicznej**	**Organizacja imprez promujących zdrowy tryb życia oraz szacunek dla środowiska naturalnego np. sprzątanie Ziemi Kluczborskiej**	**Tworzenie ścieżek zdrowia, ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych, ścieżek i tras rowerowych**	**Wsparcie gospodarstw ekologicznych poprzez doradztwo w zakresie pozyskiwania funduszy**
Opracowywanie pakietów dla dorosłych (warsztaty, pobyty wypoczynkowe	**Specjalistyczne szkolenia dla gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych**	**Publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych**	**Monitoring stanu ścieżek**	**Aktywizacja współpracy między gospodarstwami – warsztaty kreatywności**

Opracowanie produktowej oferty Centrum (wycieczki, edukacja, wypoczynek)		**Organizacja konkursów plastycznych, muzycznych, literackich, fotograficznych, wiedzy dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych**	**Ochrona krajobrazu przyrodniczego i kulturowego poprzez pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację konkretnych projektów**	**Wsparcie i promocja przedsiębiorców przyjaznych środowisku**
Powstanie EKOparku – parku tematycznego wraz z odpowiednią infrastrukturą do prowadzenia zajęć edukacyjnych i zabaw (różne gatunki roślin; wyposażone sale dydaktyczne; ule; fotografie zwierząt; ścieżka zdrowia etc.)		**Wykreowanie Ziemi Kluczborskiej na polskiego prekursora ekologii**	**Budowa infrastruktury dydaktycznej dla dzieci i młodzieży, położonej w miejscach atrakcyjnych krajobrazowo, umożliwiających prowadzenie zajęć na wolnym powietrzu oraz w pomieszczeniach (leśne klasy, sale dydaktyczne w pobliżu ścieżek)**	**Powołanie pogotowia przyrodniczego złożonego z wolontariuszy, studentów, uczniów, organizacji pozarządowych**
		Organizacja biblioteki ekologicznej	**Rozwój terenów zieleni i rekreacji**	
		Organizacja wystaw o tematyce ekologicznej	**Powstanie sieci małych odosobnionych domków – EKOpustelni, gwarantujących wypoczynek w ciszy i spokoju, możliwość usłyszenia "własnych myśli"**	
		Promocja oferty w prasie i mediach rolniczych oraz zorientowanych na ekologię, nawiązanie kontaktu z TVP (programy rolnicze np. Agrolinia)		
		Udział w targach i imprezach rolniczych		

Przykładowe projekty:

1. **Proekologiczna polityka transportowa – dotyczy ograniczania zanieczyszczenia środowiska pochodzącego z samochodów.**
2. **Kampania na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki – dotyczy kompleksowych i zintegrowanych działań w zakresie**

wspierania i promowania gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych.

3. **"Ekologiczna Ziemia Kluczborska" – dotyczy zrównoważonego rozwoju gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie w kontekście ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym (przestrzennym).**

Nazwa	**W Gronie "Wielkich" Przyjaciół**
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, kulturowi, krajoznawcy** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**

Idea/koncepcja funkcjonowania:
Koncepcja funkcjonowania zasadza się na wykorzystaniu potencjału obszaru i jego historycznego nasycenia znanymi postaciami. Polega na upowszechnieniu wiedzy, że ziemia kluczborska sprzyja rozwijaniu talentów. Dobitnie świadczą o tym: Jan Dzierżon, Jan z Kluczborka, Adam Gdacjusz, Gustaw Freytag etc. Warto również pamiętać o 20 śląskich noblistach. Godna wykorzystania jest również postać Fimona Cohna - bogatego obywatela żydowskiego, który ufundował stypendium biednej młodzieży, niezależnie od ich poglądów, religii, czy obywatelstwa. Można go traktować jako prekursora nowoczesnej filantropii, a także nauczyciela tolerancji.

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:

Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje
Wdrożenie produktu o nazwie Szlakiem "Wielkich" Przyjaciół	**Szkolenia specjalistyczne dla nauczycieli oraz instruktorów, prowadzących zajęcia i warsztaty**	**Zapoczątkowanie i prowadzenie księgi znanych postaci pochodzących z Ziemi Kluczborskiej wraz z ich osiągnięciami**	**Wytyczenie i oznakowanie szlaku**	**Wsparcie organizacji pozarządowych oraz gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych w zakresie współpracy z partnerami zagranicznymi, uczestnictwa w targach, konferencjach oraz innych imprezach promocyjnych**
Wdrożenie produktu o nazwie Śląska Kuźnia Talentów	**Szkolenia dla przewodników lokalnych, z naciskiem na wiedzę dotyczącą znanych postaci (również śląskich noblistów)**	**Organizacja imprezy pod hasłem "W Gronie "Wielkich" Przyjaciół"**	**Zagospodarowanie szlaku – mała infrastruktura**	**Wsparcie partnerstwa w regionie na rzecz kreacji nowych pomysłów na produkty turystyczne – warsztaty kreatywności**

		Organizacja konkursów wiedzy na temat znanych synów Ziemi Kluczborskiej	**Powstanie karczmy nawiązującej do postaci znanych postaci (np. fotografie, kopie dzieł literackich, stylizacja wnętrza)**	**Współpraca między różnymi placówkami edukacyjnymi**
		Promocja informacji w mediach (np. kontakt z TVP – program Dolina Kreatywna), nawiązanie kontaktów z prasą specjalistyczną	**Zagospodarowanie miejsca przeznaczonego na kuźnię talentów**	
		Publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych		
		Organizacja Ogólnopolskich Spotkań Wybitnych Osobowości		
		Organizacja plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych etc.		
		Współpraca ze szkołami podstawowymi i średnimi – bezpośrednia dystrybucja oferty		
Przykładowe projekty: **1. Śląska Kuźnia Talentów – program, którego celem jest odkrywanie nowych zdolności oraz promocja twórców.** **2. Szlakiem "Wielkich" Przyjaciół – oznakowanie i zagospodarowanie szlaku.**				

Nazwa	**Meandry Wodnej Przygody**			
Obszar geograficzny	**Gminy: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn, Lasowice**			
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: krajoznawcy, aktywni** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**			
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Model funkcjonowania zakłada oznaczenie szlaku wodnego na Stobrawie, zaczynającego się w Kraskowie, następnie przebiegającego przez Czaple Stare, Markotów, Wąsice i na wysokości Zawiści może łączyć się z podobnym szlakiem w powiecie namysłowskim. Oprócz oznakowania szlaku konieczne będzie zagospodarowanie w elementy niezbędnej infrastruktury, do której zaliczyć należy: stanice kajakowe, wypożyczalnie sprzętu wodnego, zagospodarowanie nadbrzeży, pola namiotowe, mała gastronomia. Na bazie wytyczonego i oznaczonego szlaku oraz niezbędnej infrastruktury funkcjonować będzie produkt turystyczny, obejmujący organizowanie spływów kajakowych, obozów szkoleniowych i treningowych, wycieczek rekreacyjnych i tematycznych, wodnych spacerów po Stobrawie, w których podstawowym celem jest realizacja kajakowej pasji, ale oferta jest uzupełniona o inne usługi: noclegowe, gastronomiczne, imprezy.**				
Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:				
Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje**
Opracowanie pakietów produktowych skierowanych do konkretnych segmentów odbiorców, m.in. dzieci i młodzieży, dorosłych, turystów indywidualnych i zbiorowych, miłośników turystyki wodnej	**Szkolenia specjalistyczne w zakresie przygotowania kadry uprawnionej do prowadzenia kursów i obozów kajakowych**	**Publikacja materiałów promocyjnych i informacyjnych o produkcie**	**Rozbudowa infrastruktury – stanice kajakowe, zagospodarowanie nadbrzeży, pola namiotowe, gastronomia**	**Rozwijanie kontaktów międzynarodowych w zakresie czerpania wzorców oraz nawiązywania współpracy**
	Szkolenia animatorów turystyki	**Dystrybucja oferty do szkół oraz organizacji ukierunkowanych na rozwój turystyki aktywnej**	**Wytyczenie i oznakowanie szlaku wodnego "Z Biegiem Stobrawy"**	**Wsparcie społeczności lokalnej w zakresie kreacji i wdrażania nowych produktów turystycznych, bazujących na szlaku – warsztaty, szkolenia, seminaria, szkolenia**
		Udział w targach	**Rozbudowa infrastruktury**	**Wsparcie współpracy LGD z**

		poświęconych szczególnie turystyce aktywnej m.in. Targi Turystyczne Promo-tour SKOK ADRENALINY – Wrocław, Targi Sportów Wodnych i Rekreacji Wiatr i Woda – Warszawa, Targi Aktywnego Wypoczynku TActiW- Łódź, Międzynarodowe Targi Turystyki, Sprzętu Turystycznego, Żeglarskiego i Sportowego GLOB – Katowice, Gdańskie Targi Turystyczne GTT – Gdańsk, Wiosenna Giełda Turystyczna – Poznań, Międzynarodowe Targi Przygody i Imprez ADRENALINA – Warszawa	**sportowej i rekreacyjnej w pobliżu rzeki**	**LGD z powiatu namysłowskiego w zakresie połączenia szlaków**
			Stałe monitorowanie stanu czystości rzeki	
Przykładowe projekty: **1. Wytyczenie i oznakowanie Stobrawskiego Szlaku Kajakowego "Z Biegiem Stobrawy".** **2. Zintegrowany program promocji Stobrawskiego Szlaku Kajakowego "Z Biegiem Stobrawy".**				

Nazwa	**Tajniki Pszczelej KULtury**
Obszar geograficzny	**Gmina: Kluczbork**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, kulturowi, krajoznawcy, hobbyści (znawcy pszczół)** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Idea programu zakłada wykorzystanie kluczborskich tradycji pszczelarskich do promocji obszaru oraz budowy oryginalnych produktów turystycznych. Symbolem gminy ma być pszczoła i produkty jej pracy. Warto to wykorzystać, ponieważ pszczoła budzi pozytywne skojarzenia,**	

z uwagi na swoją pracowitość, stopień organizacji społecznej oraz życiodajne dary. Należy pamiętać, że pszczoła towarzyszyła człowiekowi praktycznie od zawsze. Miód w polskiej tradycji był symbolem powodzenia, dostatku i szczęścia. Ten kulinarny rarytas, produkowany przez pszczoły z nektaru kwiatowego lub spadzi, znany był na ziemiach polskich od pradawnych czasów. Miód był dodawany do ciasta, z którego robiono kołacze weselne, a uroczystość zaślubin nie mogła się obyć bez miodowego trunku. Jeszcze w XVI w. wśród prezentów ofiarowanych młodym parom mieszkającym na wsi był garniec miodu. Wykorzystanie tradycji pszczelarskich Kluczborka może dotyczyć: lecznicze i kosmetycznych właściwości produktów pszczelich, wyrobów ozdobnych (np. świece z wosku), waloru edukacyjnego związanego z organizacją pszczelego społeczeństwa.				
Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:				
Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje**
Powstanie Ośrodka Apiterapii, łączącego funkcje lecznicze i kosmetyczne, bazując na produktach pszczelich (miód, kit, wosk, mleczko pszczele)	**Szkolenia specjalistyczne kadr potrzebnych do obsługi turystów korzystających z wykreowanych produktów**	**Publikacja materiałów promocyjnych – tematycznych**	**Rozbudowa infrastruktury Ośrodka**	**Wsparcie działalności Pasieki – doradztwo w zakresie opracowywania wniosków i pozyskiwania środków, szkolenia**
Rozwój i intensyfikacja działalności Pasieki Zarodowej w Maciejowie – opracowanie spakietowanej oferty produktowej (działalność edukacyjna, konferencyjna, organizacja imprez, pobytów, lekcji dydaktycznych etc.)	**Szkolenia zawodowe kadr hotelarskich i gastronomicznych**	**Organizacja imprez poświęconych pszczelarstwu, intensywna promocja imprezy poświęconej ks. Dzierżonowi**	**Rozbudowa infrastruktury noclegowej i edukacyjnej Pasieki**	
Powstanie tematycznego parku pszczelarskiego (mini pasieka, ścieżka dydaktyczna, punkty sprzedaży, gospoda, plac zabaw dla dzieci)	**Szkolenia gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych**	**Organizacja konkursów, seminariów popularno-naukowych poświęconych życiu pszczół oraz pszczelarstwu, innowacyjnym rozwiązaniom**	**Wprowadzenie elementów krajobrazu nawiązujących do pszczelarstwa**	

Opracowanie oferty produktowej muzeum im. ks. Dzierżona w Kluczborku		**Sformułowanie komunikatu marketingowego prezentującego walory pszczelarskie Ziemi Kluczborskiej np. na bazie wysyłki pocztowej matek pszczelich**	**Otwarcie sieci sklepików oferujących produkty pszczele m.in. pieczywo miodowe i miód pitny, jako symbole Ziemi Kluczborskiej**	
		Współpraca z prasą skierowaną do pszczelarzy	**Powstanie parku tematycznego (w połączeniu z projektem Ośrodka Edukacji Ekologicznej, Pszczelarskiej i Historycznej)**	
		Badania marketingowe – monitorowanie potrzeb konsumentów		
		Oznakowanie atrakcji turystycznych związanych z pszczelarstwem		
		Powszechna dystrybucja pamiątek lokalnych, bazujących na pszczelarstwie i produktach pszczelich		
		Organizacja tematycznych plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych oraz wystaw poplenerowych		

Przykładowe projekty:

1. **Opracowanie koncepcji promocji kluczborskiego pszczelarstwa – komunikat marketingowy, narzędzia promocji kanały dystrybucji.**
2. **Ośrodek Apiterapii i Farma Piękności – nowoczesne Centrum Zdrowia i Urody.**
3. **Tematyczny Park Pszczelarski – dydaktyczny park tematyczny, podzielony na strefy umożliwiający naukę i zabawę, wzorowany na najlepszych wzorcach zagranicznych.**

Nazwa	**W Rycerskim Kręgu**
Obszar geograficzny	**Gmina: Byczyna**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, kulturowi, krajoznawcy, hobbyści** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**

Idea/koncepcja funkcjonowania:
Ideą projektu jest wykorzystanie bogatej historii Byczyny, która stała się pretekstem do zbudowania grodu średniowiecznego wzorowanego na Biskupinie. Zachowany układ urbanistyczny, historyczna, wygrana bitwa predestynują gminę do utworzenia Międzynarodowego Centrum Rycerstwa, które będzie spełniać rolę edukacyjną, promocyjną oraz turystyczną. Międzynarodowe Centrum Rycerstwa prowadzić będzie zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży, organizować imprezy, widowiska historyczne, inscenizacje. Jego wyróżnikiem będzie zapoczątkowanie kolekcji proporców i chorągwi rycerskich (eksponaty oryginalne lub repliki) z całego świata.

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:

Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna	Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje
Opracowanie koncepcji funkcjonowania produktu - działalność edukacyjna – lekcje historii, warsztaty szkolenia, zabawy, lekcje posługiwania się bronią, **-działalność wystawiennicza i kolekcjonerska,** **- organizacja imprez (opracowanie scenariuszy imprez tematycznych),** **- incentives – zajęcia integracyjne**	**Szkolenia tematyczne dla organizacji pozarządowych**	**Promocja idei rycerstwa**	**Budowa średniowiecznego grodu (w trakcie realizacji)**	**Wsparcie drużyny rycerskiej z Byczyny w zakresie nawiązywania kontaktów zagranicznych, wyjazdów studyjnych, uczestnictwa w imprezach krajowych i międzynarodowych**
Rozwój funkcji turystycznych gminy – kreacja i wdrażanie produktów turystycznych	**Szkolenia zawodowe dla kadr hotelarskich i gastronomicznych**	**Organizacja imprez, widowisk, inscenizacji bitwy pod Byczyną**	**Rewitalizacja centrum Byczyny, zagospodarowanie wieży na cele turystyczne (plan rewitalizacji miasta)**	**Wsparcie współpracy z bractwami rycerskimi z Polski i Europy**

	Szkolenia specjalistyczne dla właścicieli gospodarstw	**Publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych**	**Rozbudowa bazy noclegowej i gastronomicznej gminy**	
	Szkolenia dla właścicieli obiektów zabytkowych (dworów, pałaców), w których realizowane są usługi turystyczne	**Organizacja press tourów dla dziennikarzy turystycznych oraz z prasy hobbystycznej**		
		Badania marketingowe – badanie preferencji turystów odwiedzających Byczynę		
		Odtworzenie w Byczynie klimatu średniowiecznego grodu		
		Organizacja plenerów malarskich, rzeźbiarskich, fotograficznych, organizacja wystaw poplenerowych		
Przykładowe projekty: **1. "Byczyna – najszczęśliwsze miasto", "Szczęśliwe średniowiecze"– projekt odtworzenia średniowiecznego klimatu i stylizacji architektury (w korelacji z planem rewitalizacji miasta).** **2. Program poprawy usług turystycznych i okołoturystycznych w kontekście rozwoju turystyki w Byczynie na bazie tradycji rycerskich oraz historii i zabytkowego układu miasta.**				

Nazwa	**Źródlane Klimaty**
Obszar geograficzny	**Gmina: Wołczyn**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turystyka zdrowotna** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Idea projektu zakłada wykorzystanie wód termalnych w Wołczynie posiadających atest Ministra Ochrony Środowiska w celach balneologicznych. Dotyczy to powstania nowoczesnego ośrodka, który łączyć będzie funkcje zdrowotne oraz kosmetyczne. Jakość tych wód jest porównywana do ciechocińskich, mogą być używane do kąpieli i inhalacji. Jednocześnie ośrodek oferować będzie zabiegi odnowy biologicznej, wykorzystując nowoczesne metody terapii, kuracje odchudzające, programy regeneracji zdrowia. Uzupełnieniem oferty będą terapie pozwalające na odzyskanie**	

spokoju wewnętrznego oraz pakiety wykorzystujące unikalne walory okolicy (zwiedzanie, uczestnictwo w imprezach).				
Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:				
Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje**
Opracowanie produktu zdrowotnego miasta i gminy Wołczyn, w oparciu o wyróżniki – integracja walorów, pakietowanie oferty	**Kształcenie kadr obsługujących ruch turystyczny, na potrzeby ośrodka:** **kadry lecznicze, informacja turystyczna, kadry samorządowe, kadry w obiektach noclegowych i gastronomicznych, przewodnicy**	**Promocja walorów zdrowotnych Wołczyna oraz jego wód termalnych: materiały promocyjne, reklama w mediach**	**Budowa odpowiedniej infrastruktury ośrodka (zaplecze noclegowe, gastronomiczne, sprzęt medyczny, gabinety kosmetyczne, basen, infrastruktura lecznicza oraz typu wellness)**	**Rozwój platformy wymiany doświadczeń – konferencje międzynarodowe, szkolenia, seminaria, podróże studyjne**
Opracowanie produktów wellness sprofilowanych pod konkretne segmenty odbiorców (mieszkańcy aglomeracji – Warszawa, Wrocław, Opole, Częstochowa, Kraków, Katowice) oraz turystów zagranicznych, integracja walorów, pakietowanie oferty		**Rozwój informacji turystycznej, strony internetowe**	**Poprawa estetyki Wołczyna w kontekście przestrzennym i architektonicznym, organizowanie konkursów dla mieszkańców – najładniejszy ogród, balkon etc.**	**Wsparcie gospodarstw i stymulowanie powstawania gospodarstw ekologicznych – doradztwo, szkolenia**
Wdrożenie produktu o nazwie Rytmy Zdrowia		**Promocja projektu inwestycyjnego – poszukiwanie inwestora**	**Zagospodarowanie całej gminy w odpowiednią infrastrukturę – ścieżki zdrowia, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe i rekreacyjne**	

		Nawiązanie kontaktu z prasą piszącą o uzdrowiskach – promocja walorów zdrowotnych Wołczyna	**Rozbudowa infrastruktury technicznej – dbałość o stan środowiska naturalnego**	
		Nadanie Wołczynowi atmosfery zbliżonej do uzdrowiska – koncerty, imprezy, ciekawe wydarzenia kulturalne	**Rozbudowa bazy noclegowej i gastronomicznej na terenie gminy**	
Przykładowe projekty: **1. Rytmy Zdrowia i Urody – ośrodek typu wellness – świadczący usługi na najwyższym światowym poziomie.** **2. Program promocji inwestycji związanej z powstaniem Centrum.**				

Nazwa	**LASowickie Knieje**
Obszar geograficzny	**Gmina: Lasowice Wielkie**
Grupy docelowe	**Kryterium motywacji: turyści edukacyjni, krajoznawcy, agroturystyka, turystyka wiejska, aktywni, hobbyści (myśliwi)** **Kryterium długości pobytu: turyści weekendowi, turyści długoterminowi** **Kryterium składu i ilości grupy: dzieci i młodzież, rodziny z dziećmi; turyści indywidualni i grupowi**
Idea/koncepcja funkcjonowania: **Model funkcjonowania zakłada wykorzystanie potencjału leśnego oraz związanych z tym darów lasu. Dotyczy to wykorzystania wszystkich zbawiennych dla człowieka właściwości przestrzeni leśnych. Lasy są elementem wyróżniającym krajobraz gminny, co znajduje również odzwierciedlenie w jej nazwie. Las daje duże możliwości kreowania oferty spędzania czasu wolnego związanej z aktywnością, czerpaniem z właściwości leczniczych drzew, zbieraniem runa leśnego oraz łowiectwem. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na to, aby wszelka działalność podejmowana przez człowieka na obszarach leśnych (w tym również turystyczna) była prowadzona w poszanowaniu prawa ochrony przyrody, zgodnie z polityką zrównoważonego rozwoju.**	

Powiązania międzyobszarowe/integralność koncepcji:				
Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Produkt	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Zasoby Ludzkie**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Promocja i Marketing**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego - Przestrzeń Turystyczna**	**Działania realizowane w ramach obszaru priorytetowego – Instytucje**
Opracowanie pakietów dla myśliwych m.in. hołdujących starym polskim tradycjom	**Kształcenie kadr operacyjnych w hotelarstwie i gastronomii**	**Organizacja polowań, w których będą brać udział sławni ludzie np. aktorzy, muzycy**	**Rozbudowa bazy noclegowej i gastronomicznej, utrzymanej w myśliwskim klimacie**	**Wsparcie gospodarstw oraz stymulowanie podejmowania działalności agroturystycznej**

łowieckim np. polowania wigilijne, polowania noworoczne				
Wykreowanie specjalnych produktów dla osób towarzyszących myśliwym (nie zainteresowanych myślistwem), przy wykorzystaniu potencjału całego obszaru	**Kształcenie kadr agroturystycznych**	**Nawiązanie kontaktu i promocja w prasie specjalistycznej przeznaczonych dla myśliwych**	**Rozwój sieci szlaków rowerowych**	**Stymulowanie współpracy partnerskiej między sektorem publicznym, prywatnym oraz społecznym w zakresie realizacji wspólnych inicjatyw**
Powstawanie sprofilowanych gospodarstw np. przeznaczonych dla grzybiarzy, jagodziarzy	**Szkolenia dla osób zamierzających rozpocząć działalność agroturystyczną**	**Organizowanie imprez np. spotkania myśliwych, Hubertus**	**Rozwój infrastruktury niezbędnej dla myśliwych**	**Wsparcie współpracy międzynarodowej z krajowymi i zagranicznymi organizacjami łowieckimi**
Las – produktem turystycznym gminy: - stylizacja obiektów noclegowych i gastronomicznych (informacja o leczniczych właściwościach drzew i runa leśnego), - przekonanie właścicieli sklepów i apteki – do wyeksponowania darów lasu oraz parafarmaceutyków na bazie drzew (osobne witryny)		**Promowanie tradycji myśliwskich**	**Rozwój ścieżek zdrowia, szlaków pieszych**	
		Organizacja Festiwalu Kultury Myśliwskiej	**Budowa pieszej ścieżki o różnych rodzajach podłoża (trawa, piasek, żwir, błoto)**	

		Organizacja wystaw Psów Myśliwskich	**Powstanie sieci gospodarstw agroturystycznych, specjalistycznych, przeznaczonych dla myśliwych, z odpowiednim wyposażeniem**	
		Promocja oferty gminy na stronach internetowych		
Przykładowe projekty: **1. Festiwal Kultury Myśliwskiej – organizacja imprezy promocyjnej, obejmującej: konkursy sygnałów myśliwskich, wystawę łowiecką, pokaz mody myśliwskiej, prezentację dań myśliwskich.**				

7.6. Wdrożenie "Sektorowej Strategii...".

"Sektorowa Strategia..." stanowi jeden z istotnych warunków rozwoju obszarów wiejskich w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Sam dokument nie jest jednak gwarancją sukcesu, a jedynie jego pierwszym, kluczowym etapem. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu realizacji.

7.6.1. Obszary istotne dla wdrożenia SSRT.

Rozpoczynając proces wdrażania "Sektorowej Strategii..." należy odpowiedzieć sobie na pytanie, jakie obszary są istotne z punktu widzenia możliwości funkcjonowania dokumentu w życiu społeczno-gospodarczym gmin obszaru objętego projektem. Analiza sytuacji wskazuje, iż są to:

- **Czynnik ludzki – osoby odpowiedzialne za realizację Strategii.**
- **Zasady – reguły, z którymi zgodna jest Strategia oraz reguły, którymi należy się kierować podczas procesu wdrażania.**
- **Harmonogram – rozłożenie w czasie poszczególnych etapów realizacji Strategii.**
- **Źródła finansowania.**

CZYNNIK LUDZKI

Wybrane podmioty realizujące Strategię:

- **Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "LEADER".**
- **Kluczborsko-Oleska Lokalna Organizacja Turystyczna.**
- **Samorządy terytorialne**

Podmiotami (beneficjentami) działań mogą być:

- **Instytucje edukacyjne, szkoły.**
- **Organizacje i stowarzyszenia pozarządowe, w tym reprezentujące środowiska biznesu.**
- **Podmioty prywatne.**
- **Lokalna Organizacja Turystyczna.**
- **Podmioty sektora turystycznego.**
- **Mieszkańcy gmin obszaru objętego projektem.**
- **Firmy i instytucje przeciwdziałające bezrobociu.**
- **Społeczno-zawodowe organizacje rolników i samorząd rolny.**
- **Inne.**

ZASADY

Czynnikiem warunkującym skuteczne wdrożenie Strategii jest spełnienie kilku podstawowych założeń, tj.:

- **Osiągnięcie strategicznej zbieżności celów Strategii.**
- **Stosowanie istotnych zasad wdrażania Strategii.**

Dla powodzenia wdrożenia Strategii należy przyjąć tzw. zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych instytucji samorządowych, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorstw, w tym potencjalnych beneficjentów Strategii oraz innych osób ważnych dla jej wdrożenia.

Do istotnych zasad wdrażania Strategii należy ponadto zaliczyć:

- **zasadę elastycznych zmian – według zmieniających się warunków otoczenia,**
- **zasadę ciągłości i otwarcia procesu planowania,**
- **zasadę dopasowania zadań i celów Strategii do priorytetów funduszy strukturalnych, w tym w szczególności dostosowanie formy dokumentów do szablonów właściwych standardom Unii Europejskiej,**
- **zasadę konkurencyjności - należy uwzględnić i prognozować wpływ planowanych działań w relacji do otoczenia konkurencyjnego regionu.**

Działania wskazane w Strategii będą finansowane do roku 2008 z programu LEADER+, zasady którego uwzględniają 100% finansowanie poszczególnych działań, co nie oznacza, że inne działania w ramach Strategii nie mogą być również dofinansowane z innych źródeł, krajowych i zagranicznych, w późniejszych latach, do roku 2013.

Działania wskazane w Strategii, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej, muszą uwzględniać zasady związane z realizacją polityki spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej określające sposób jej realizacji. Są to zasady:

- **dodatkowości – stanowi, iż fundusze europejskie mają być uzupełnieniem środków krajowych przeznaczonych na realizację danego projektu,**
- **koncentracji – nakłada obowiązek określenia priorytetów rozwoju oraz koncentracji środków finansowych na wybranych celach i obszarach geograficznych,**
- **programowania – nakłada obowiązek przygotowania wieloletnich programów rozwoju i innych dokumentów planistycznych na szczeblu krajowym i regionalnym, a także w ujęciu sektorowym,**
- **partnerstwa – oznacza konieczność współpracy między odpowiednimi władzami i instytucjami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi, uczestniczącymi w przygotowywaniu i realizacji działań w ramach funduszy strukturalnych, a także nakłada obowiązek współpracy między tymi władzami a Komisją Europejską.**

7.6.2. Ramowa koncepcja wdrażania SSRT.

"Sektorowa Strategia..." chociaż jest spójna koncepcyjnie i tworzy jednolity wizerunek produktu turystycznego, to jednak pod względem realizacji rozbija się na wiele drobnych elementów, co wynika z kilku czynników: zakresu kompetencyjnego zaangażowanych podmiotów (np. obowiązków wynikających z Ustawy o samorządzie gminnym czy innych aktów prawnych – co powoduje, że określone zadania powinna realizować

gmina, a nie inny podmiot), wielości i szczegółowości zadań wymagających uwzględnienia specyfiki lokalnej czy wreszcie możliwości finansowych. Dodatkowym wyzwaniem jest zakres czasowy, jaki obejmuje Strategia: lata 2006 do 2013 uwzględniają, bowiem końcówkę okresu programowania 2004 – 2006 oraz cały kolejny okres programowania.

W związku z powyższym realizacja Strategii rozpocznie się w okresie obowiązywania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 i przy wykorzystaniu określonych w nim funduszy strukturalnych. Pozostałe zaś działania będą wdrażane sukcesywnie po 2006 roku, czyli już w ramach Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007-2013.

Proces wdrażania oraz ewaluacji Strategii zakłada wytyczenie dwóch podstawowych etapów, czyli pośrednich horyzontów czasowych uwzględniających różne źródła finansowania – Program LEADER+ oraz inne.

Główne założenia do procesu wdrażania i monitorowania Strategii:

- **Przestrzeganie podstawowych zasad polityki Unii Europejskiej, wytycznych AGENDY 21, Strategii Lizbońskiej oraz założeń obecnego Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006 (oraz projektowanych Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007-2013). Implementowanie założeń Strategii oraz programów wykonawczych na poziom działań tworzonego projektu tzw. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa opolskiego na lata 2007-2013**
- **Koordynacja planów operacyjnych regionu z programami na poziomie krajowym (np. nowo powstające PO) oraz programów operacyjnych innych regionów Polski, w tym głównie sąsiednich województw.**
- **Określenie pożądanych efektów w sześciu podstawowych płaszczyznach:**
- **Produkt – zakres i struktura asortymentu, jakość i atrakcyjność produktów, konkurencyjność rynkowa, dopasowanie do potrzeb rynku, przyciągnięcie turystów, stymulacja inwestycji, istotna rola produktów markowych.**
- **Zasoby ludzkie – kompetencje, jakość, potencjał, zgodność z potrzebami rynku.**
- **Marketing i promocja – wizerunek turystyczny, dostępność i jakość informacji, dotarcie do rynków oraz segmentów docelowych, skuteczność promocji produktów oraz Regionu jako atrakcyjnej destynacji.**
- **Przestrzeń turystyczna – jakość kształtowanej przestrzeni turystycznej oraz zgodność z zasadami Strategii Lizbońskiej, eliminacja sztucznych granic administracyjnych w turystyce, rozwiązania proekologiczne w infrastrukturze, jakość bazy noclegowej, oferta i jakość bazy gastronomicznej, infrastruktura**

specjalistyczna na poziomie europejskim, wysoka estetyka, atrakcyjny design nowych rozwiązań.

- **Instytucje – wzmocnienie kadrowe głównych instytucji, zdolność operacyjna, efekty działań, większe zatrudnienie, dobra współpraca podmiotów społecznych z sektorem prywatnych, dobra komunikacja marketingowa podmiotów, współpraca i koordynacja prac, skuteczne zespoły, współpraca międzyregionalna.**
- **Spójność – sprawna komunikacja i marketing wewnętrzny, informacja oraz promocja krzyżowa, promowanie wspólnych wyróżników.**

Metody wdrażania strategii.

Wdrożenie Sektorowej strategii rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie odbywać się powinno przy wykorzystaniu metody zarządzania projektami.

<u>Etap 1</u>

Ustanowienie Komitetu Sterującego.
Zadaniem Komitetu Sterującego jest:

- **wyznaczanie kierowników projektów,**
- **zatwierdzanie zasobów koniecznych do realizacji projektów,**
- **zatwierdzanie harmonogramów działania,**
- **przygotowanie i wdrożenie procedury opracowania projektów,**
- **opracowanie i wdrożenie procedury monitorowania realizacji projektów,**
- **ogólny nadzór nad realizacją wszystkich projektów,**
- **wprowadzanie korekt do realizowanych projektów.**

Członkami Komitetu Sterującego powinny zostać osoby reprezentujące władze samorządowe, Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej Leader, Kluczborsko-Oleska Lokalna Organizacja Turystyczna oraz inni.
W tej sytuacji rekomendowanym rozwiązaniem byłoby powierzenie zorganizowania Komitetu Sterującego Zarządowi Stowarzyszenia.

<u>Etap 2</u>

Wyznaczenie Koordynatorów Lokalnych (KL), których zadaniem będzie koordynacja działalności kierowników poszczególnych projektów.
Do szczegółowych działań KL należałaby:

- **koordynacja projektów,**
- **czuwanie nad terminową realizacją projektów,**
- **wspieranie kierowników projektów,**
- **pomoc w pozyskiwaniu zasobów koniecznych do realizacji projektu.**

Etap 3

Wyznaczenie osób będących kierownikami poszczególnych projektów oraz członków Grup Projektowych.
Ich zadaniem byłoby:

- **opracowanie budżetu i harmonogramu projektu,**
- **dobór zasobów koniecznych do realizacji projektu,**
- **nadzorowanie realizacji projektu,**
- **okresowe, zgodne z przyjętą procedurą, składanie raportów o stanie realizacji.**

Etap 4

Opis projektów zgodnie z metodą zarządzania projektami – wykorzystanie oprogramowania Microsoft Project.
Opis projektu zawierać będzie:

1. **Zdefiniowanie i opis projektu**
   - **cele i zakres projektu,**
   - **oczekiwania i wymagania,**
   - **struktura projektu,**
   - **identyfikacja zasobów.**
2. **Opracowanie planu projektu**
   - **przypisanie odpowiedzialności,**
   - **kolejność zadań,**
   - **harmonogram projektu,**
   - **harmonogram realizacji - wykres Gantta, PERT,**
   - **plan wykorzystania zasobów,**
   - **arkusz wyszczególniający zasoby konieczne do realizacji projektu,**
   - **wykorzystanie, obciążenie zasobów,**
   - **koszt wykorzystania zasobów,**
   - **ścieżka krytyczna,**
   - **ocena ryzyka i weryfikacja planu.**

Etap 5

Wdrożenie projektu:

- **rozpoczęcie projektu,**
- **monitorowanie przebiegu projektu,**
- **modyfikacja projektu.**

Z uwagi na fakt, że obszar objęty projektem składa się z czterech jednostek samorządowych (pod warunkiem, iż gmina Byczyna, należąc do obszaru objetego projektem, wyrazi zgodę na realizację projektów na swoim terenie) szczególnie ważnym zadaniem staje się zapewnienie odpowiedniej koordynacji działań oraz właściwego przepływu informacji.

Poniżej zaprezentowano schemat organów uczestniczących w procesie wdrażania strategii opisany w poprzednich czterech etapach wdrażania Strategii.

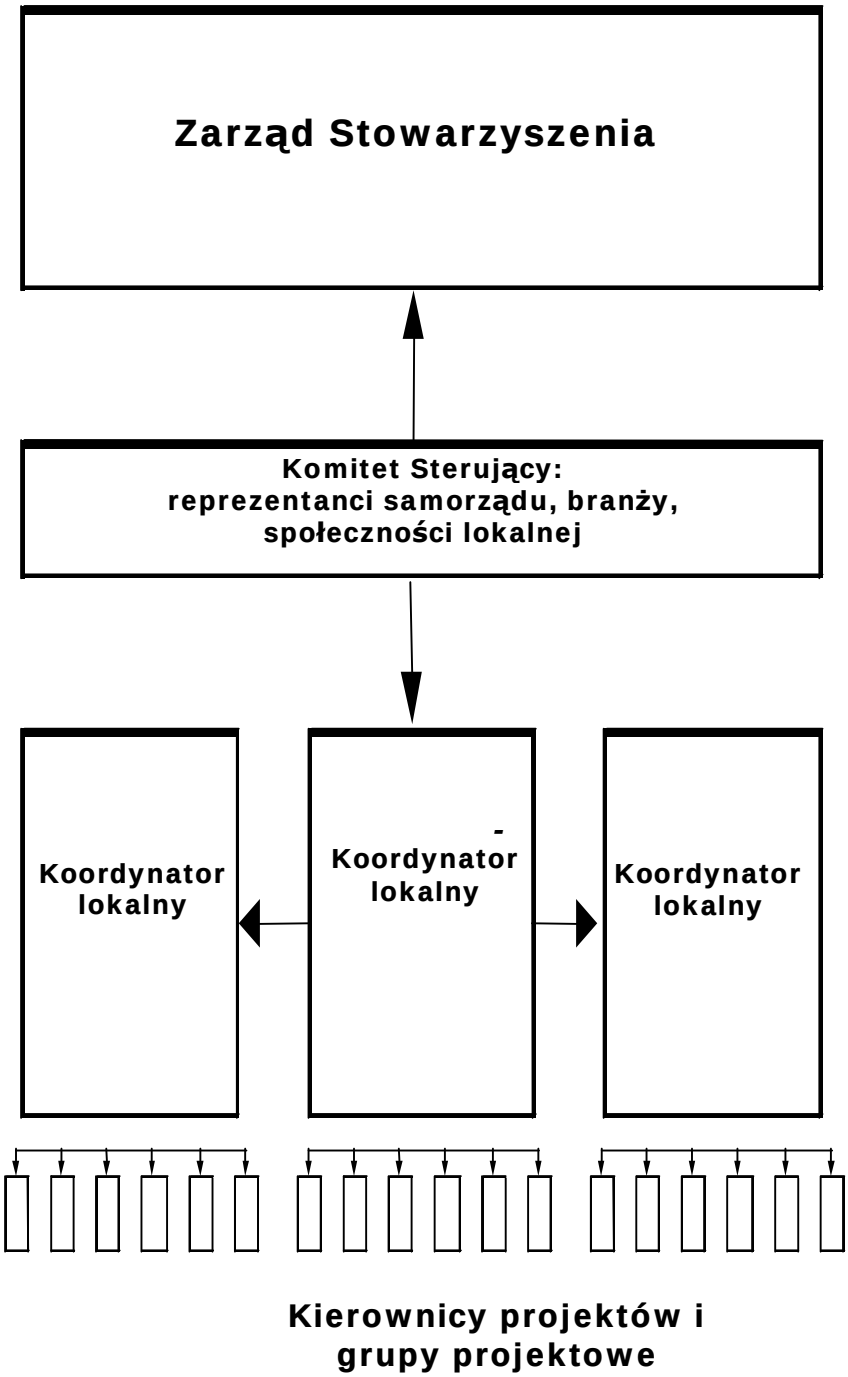
Zarząd Stowarzyszenia
Komitet Sterujący:
reprezentanci samorządu, branży,
społeczności lokalnej
Koordynator lokalny
-
Koordynator lokalny
Koordynator lokalny
Kierownicy projektów i
grupy projektowe

Organizacja monitoringu.

W strukturze zarządzania i monitorowania procesu realizacji Strategii zostały rozdzielone trzy funkcje:

- **ogólnego nadzoru i sterowania,**
- **bieżącego monitorowania realizacji,**
- **koordynacji.**

Ogólny nadzór proponowano, żeby był pełniony przez Zarząd Stowarzyszenia. Śledzenie przebiegu realizacji strategii i przygotowywanie opinii na ten temat należy do Komitetu Sterującego (opinie i ocena na podstawie informacji dostarczanych przez Koordynatorów Lokalnych). Natomiast koordynacja realizacji strategii jest prowadzona przez Koordynatorów Lokalnych poprzez czuwanie nad projektami realizowanymi w poszczególnych gminach.

W trakcie procesu wdrażania strategii Komitetowi Sterującemu powinny zostać powierzone następujące funkcje:

1) **Organu analizującego i na tej podstawie opiniującego wyniki procesu wdrażania strategii. W ten sposób realizowana będzie funkcja tzw. monitoringu ogólnego, sprowadzająca się do poszukiwania odpowiedzi na trzy kluczowe pytania:**
   - **W jakim stopniu osiągane są określone cele?**
   - **W jakim stopniu osiągane są rezultaty zaplanowane w ramach poszczególnych zintegrowanych programów działania?**
   - **Co stoi na przeszkodzie osiągania zaplanowanych rezultatów w ramach określonych celów?**
2) **Adresata szczególnych pytań i problemów pojawiających się w trakcie procesu wdrażania Strategii**
3) **Platformy dyskusji na temat efektów poszczególnych programów operacyjnych realizowanych w ramach Strategii.**
4) **Ciała opracowującego nowe Zintegrowane Programy Działania lub modyfikującego programy już realizowane.**

W celu zapewnienia ciągłości procesu monitorowania Zarząd Stowarzyszenia powinien pod koniec każdego kwartału zwołać i zorganizować spotkanie Komitetu Sterującego. Przed tym spotkaniem członkowie Komitetu Sterującego otrzymają od Koordynatora Lokalnego raport kwartalny z realizacji strategii rozwoju oraz będą mieli prawo żądania dodatkowych informacji potrzebnych do oceny realizacji. Raport kwartalny przygotowywany przez Koordynatora zawierać powinien jako

aneksy sprawozdania dostarczone przez konkretnych kierowników poszczególnych projektów. Raport i sprawozdania dyskutowane będą na spotkaniu Komitetu Sterującego i w efekcie takiego posiedzenia Komitet przygotowuje opinię kierowaną do Zarządu Stowarzyszenia.

Koordynator Lokalny

Koordynator Lokalny odpowiedzialny będzie za całość zagadnień związanych z koordynacją funkcjonowania systemu zarządzania i monitoringu oraz uruchamiania i realizacji poszczególnych programów operacyjnych, a w ich ramach zadań. Koordynatorem będzie osoba uzgodniona między partnerami należącymi do obszaru. Koordynator będzie odpowiedzialny za:

1) **Planowanie realizacji poszczególnych projektów we współpracy z kierownikami tych projektów.**
2) **Merytoryczne przygotowanie fazy ich uruchamiania (propozycje o charakterze merytorycznym będą następnie akceptowane / weryfikowane przez Kierowników Projektów / Grupy Projektowe powoływane dla nadzoru nad procesem realizacji poszczególnych projektów).**

Kierownicy Projektów

Zasadniczo ich funkcje sprowadzać się będą do koordynacji procesu planowania i realizacji strategii na szczeblu poszczególnych gmin oraz wspomagania w zakresie wykonawstwa zadań przypisanych Koordynatorowi Lokalnemu. Funkcje Koordynatorów Lokalnych mogłyby pełnić osoby kierujące wydziałami zajmującymi się sprawami rozwoju gospodarczego.

Grupy Projektowe

W skład Grup Projektowych wchodzić będą przedstawiciele poszczególnych jednostek samorządowych obszaru realizujących programy operacyjne przewidziane w strategii (współuczestniczących w realizacji) - przedstawiciele ci będą delegowani przez organy wykonawcze jednostek samorządowych. W skład Grup wchodzić będą także przedstawiciele innych instytucji biorących udział w realizacji strategii (np. reprezentanci organizacji przedsiębiorców, jednostek szkolnictwa, organizacji pozarządowych).

Grupy Projektowe tworzone będą odrębnie dla każdego Zintegrowanego Programu Działania (wspólnego czy indywidualnego).

Podstawowymi funkcjami/zadaniami Grup będą:

1) **Przygotowanie uruchomienia programów operacyjnych (w oparciu o / z wykorzystaniem propozycji opracowanych przez Koordynatora Lokalnego)**

2) **Wyznaczenie jednostki (osoby, organizacji) odpowiedzialnej za zarządzanie bieżące programem.**
3) **Określenie szczegółowego harmonogramu realizacji programu wraz z wyznaczeniem jego tzw. punktów milowych.**
4) **Ustalenie szczegółowego sposobu monitorowania przebiegu realizacji programu (monitoring bieżący będzie realizowany przez Komitet Sterujący).**

W kompetencji Grup Projektowych leżeć będzie także aktualizowanie programów już realizowanych oraz definiowanie nowych programów operacyjnych i zadań. W przypadku programów nowych Grupy będą przedstawiać je Komitetowi Sterującemu i Zarządowi Stowarzyszenia, celem uwzględniania w ramach procesu weryfikacji i uzupełniania strategii.

Zaawansowany system monitoringu oraz ewaluacji Strategii oparty na kilku płaszczyznach, w tym m.in.:

- **Wskaźniki strategii – określenie wskaźników realizacji strategii, w tym poszczególnych obszarów priorytetowych.**
- **Monitoring wewnętrzny prowadzony przez podmioty wdrażające elementy strategii (np. Stowarzyszenie Leader)**
- **Monitoring na poziomie operacyjnym, w tym Programów i pojedynczych projektów – zastosowanie metodyki zarządzania projektem, we współpracy z wybranym ekspertem zewnętrznym lub partnerem społecznym programu.**
- **Monitoring cykliczny z przebiegu i efektów prac bieżących (przez powołane organy) – przez Komitet Sterujący oraz Zespół Programowy.**
- **Oficjalne raporty z analiz okresowych (audyty strategii) – w tym dwa raporty w trakcie realizacji (analiza ex middle) oraz po zakończenie cyklu poszczególnych projektów – analiza ex post, w tym raport (ocena) z oddziaływania strategii oraz wdrażanych przez nią działań.**
- **Raport z oddziaływania strategii oraz wdrożonych przez nią działań.**

7.6.3. Harmonogram wdrożenia.

Poniżej wskazano na główne, rekomendowane obszary koncentracji działań w poszczególnych okresach wdrażania Strategii.

	2006	***2007-2008***	***2007-2013***
<u>Etap O</u>			
- utworzenie Lokalnej Grupy Działania **- powołanie Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Kluczborskiej Leader** **- opracowanie Sektorowej strategii rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w gminach Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie** **- przyjęcie i uchwalenie Strategii**			
Realizacja zadań finansowanych ze środków Programu LEADER+: ***<u>ETAP I</u>***			
- rozszerzenie Stowarzyszenia o nowych członków **- wzmocnienie podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie Strategii, w tym Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej Leader oraz KOLOT** **- utworzenie Komitetu Sterującego** **- szkolenia, w tym dot. zarządzania projektem, marketingu turystycznego** **- przedsięwzięcia o charakterze informacyjnym (w tym promocja i informacja o projekcie)** **- przeprowadzenie analiz i ekspertyz**			

- działanie na rzecz promocji regionu, w tym imprezy kulturalne **- współpraca i wymiana doświadczeń między LGD**			
Realizacja zadań finansowanych z innych źródeł: ***<u>ETAP II</u>***			
- badania oraz analiza rynku **- działania informacyjno-promocyjne** **- szkolenia, w tym kadr obsługi ruchu turystycznego** **- realizacja wykonania zakładanych celów i priorytetów Strategii** **- wdrożenia produktów turystycznych oraz Zintegrowanych Programów Działania** **- montaż finansowy projektów**			
Realizacja oraz wdrożenie projektów i zadań obszarowych z funduszy strukturalnych zaplanowanych na lata 2004-2006			
Analiza ex post Strategii do roku 2006 i korekta działań Strategii na lata 2007-2013			
Realizacja oraz wdrożenie projektów i zadań obszarowych z funduszy strukturalnych i programów pomocowych zaplanowanych na lata 2007-2013			
Analiza ex-post Strategii na lata 2007-2013			***rok 2013***
Bieżący monitoring procesu wrażania Strategii			

7.6.4. Identyfikacja głównych źródeł finansowania SSRT na okres programowania 2007-2013.

Z uwagi na fakt, iż realizacja Strategii rozpocznie się w okresie obowiązywania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006, a następne działania będą wdrażane sukcesywnie po 2006 roku, czyli już w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013, należy zwrócić uwagę na źródła finansowania zarówno jednego, jak i drugiego okresu.

Okres programowania 2007-2013 i związane z nim źródła finansowania nie będą prostym ciągiem dalszym obecnie dostępnych programów i to nie tylko ze względu na zmianę priorytetów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013. Mamy do czynienia z reformą samych funduszy strukturalnych, które idąc w ślad za sugestiami Trzeciego Raportu Kohezyjnego stają się bardziej skonsolidowane i nieco prostsze w swej filozofii. Ostateczny kształt reformy nie jest jednak przesądzony, gdyż nie zapadła jeszcze decyzja, co do budżetu Unii Europejskiej na lata 2007 – 2013. Ponadto programy operacyjne, które mają być wówczas realizowane są jeszcze na etapie uzgodnień i konsultacji. Należy, zatem pamiętać o tym, że źródła finansowania odnoszące się do przyszłego okresu programowania mają charakter orientacyjny.

Z uwzględnieniem tego zastrzeżenia można wyróżnić następujące zasadnicze źródła finansowania dla "Sektorowej Strategii...": programy operacyjne obecnego okresu programowania oraz inne instrumenty finansowe Wspólnot Europejskich (programy horyzontalne, Inicjatywy Wspólnotowe, w tym LEADER+) na lata 2004 – 2006, Mechanizmy Finansowe Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) oraz Norweski Mechanizm Finansowy na lata 2004 – 2009, a także programy operacyjne oraz inne instrumenty na lata 2007 – 2013. Wszystkie one muszą zostać uzupełnione środkami własnymi. W wypadku większości projektów możliwym beneficjentem jest samorząd (gminny lub wojewódzki), możliwe jest jednak, szczególnie w przyszłym okresie programowania, wykorzystanie także w tym celu inicjatyw oddolnych. Dodatkowym elementem sprzyjającym takiemu podejściu będzie utworzenie funduszy grantowych dla organizacji pozarządowych przewidziane w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego EOG. Pod auspicjami Ministerstwa Polityki Społecznej rozwija się także przeznaczony dla organizacji pozarządowych Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO). Te wszystkie elementy powodują, że organizacje pozarządowe począwszy od roku 2007 będą mogły odegrać znacznie istotniejszą rolę w realizacji programu, stąd warto już teraz pomyśleć o zaangażowaniu odpowiednich jednostek w realizację Strategii.

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
PRODUKT	**Kreacja i rozwój markowych produktów turystycznych w oparciu o istniejący potencjał**	**Cel 1** **Stworzenie konkurencyjnej rynkowo oferty turystycznej**	**Zadanie 1** **Wdrożenie koncepcji wiodących produktów turystycznych.**	**2006-2013**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2004-2006, w tym ZPORR 2.3, ZPORR 3.4., SPO RoI 2.2., SPO RoI 2.4., SPO WKP 2.2.1., SPO WKP 2.3, SPO "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" 2.7.**
			Zadanie 2 **Wdrożenie koncepcji uzupełniających produktów turystycznych**		
		Cel 2 **Wsparcie tworzenia unikalnych produktów turystycznych**	**Zadanie 1** **Organizowanie warsztatów kreatywności**		
			Zadanie 2 **Budowa partnerstwa publiczno-prywatnego**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 3 **Kształtowanie polityki proproduktowej w dokumentach strategicznych**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
ZASOBY LUDZKIE	**Rozwój profesjonalnych kadr na potrzeby turystyki**	**Cel 1 Kształtowanie kadr operacyjnych dla obsługi ruchu turystycznego**	**Zadanie 1 Szkolenia zawodowe**	**działania stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2004-2006, w tym ZPORR 2.3., SPO WKP 2.1., SPO RZL 2.3 A, SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" 2.7., Leonardo da Vinci, Interreg III A, Interreg III C West** **Fundusze strukturalne i**
			Zadanie 2 Staże i praktyki zawodowe		
			Zadanie 3 Szkolenia specjalistyczne dla branży turystycznej oraz sektora usług okołoturystycznych		
		Cel 2 Rozwój kadr w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych, ekologicznych oraz innych formach turystyki wiejskiej	**Zadanie 1 Realizacja programów szkoleniowych**		
			Zadanie 2 Wyjazdy studyjne oraz wymiany zagraniczne		
		Cel 3 Kształtowanie kadr organizacji	**Zadanie 1 Realizacja programów szkoleniowych**		

[34] **Pod warunkiem realizacji przez NGO (2006-2009).**

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 2 **Organizacja podróży studyjnych oraz wymian zagranicznych**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		Cel 4 **Prowadzenie badań oraz sporządzanie i dystrybucja raportów z badań**	**Zadanie 1** **Badania rynku pracy**	**działania stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO „Kapitał ludzki”, PO „Konkurencyjna Gospodarka” środki krajowe – budżet państwa, w tym coroczne granty Ministerstwa Gospodarki, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, środki własne województwa opolskiego, powiatu i gmin**
			Zadanie 2 **Badania potrzeb szkoleniowych**		
			Zadanie 3 **Badania efektywności programów**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
MARKETING I PROMOCJA	**Kreacja wizerunku i marki turystycznej obszaru**	**Cel 1** **Stworzenie zintegrowanego systemu informacji**	**Zadanie 1** **Stworzenie sieci punktów informacji turystycznej**	**2007-2010**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013: Regionalny Program Operacyjny województwa opolskiego, w tym Priorytet „Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu”, Priorytet „Społeczeństwo informacyjne”, środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatu i gmin, współpraca z POT**

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 2 **Stworzenie i wdrożenie systemu zbierania, przetwarzania i dystrybucji danych**	**2006-2007**	**Środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, granty Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, MG**
			Zadanie 3 **Stworzenie systemu informacji analogowej**	**2007-2010**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007 -2013 z finansowym montażem krajowym: Program Operacyjny „Konkurencyjna Gospodarka”, Regionalny Program Operacyjny województwa opolskiego, w tym Priorytet „Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu”, Priorytet „Społeczeństwo informacyjne”**
			Zadanie 4 **Stworzenie systemu informacji cyfrowej**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		Cel 2 **Budowa tożsamości regionu**	**Zadanie 1** **Opracowanie i wdrożenie Systemu Identyfikacji Wizualnej**	2006-2007	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO "Konkurencyjna gospodarka" oraz Regionalny Program Operacyjny województwa opolskiego , środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatów, gmin**

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 2 **Koordynacja działań kulturalnych**	**działanie stałe**	**SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” 2.7.,** **Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO „Infrastruktura i środowisko”, FIO** **Środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatów, gmin, inne instytucje kulturalno-artystyczne w województwie, coroczne granty MKiDN i MG, środki w ramach programów EOG, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Fundusze Małych**

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 3 **Podejmowanie działań z zakresu PR**	**działania stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2004-2006, w tym SPO "Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw", SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” 2.7. Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO "Konkurencyjna gospodarka", środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatów, gmin, współpraca z POT**
			Zadanie 4 **Udział w targach i imprezach turystycznych**	**działanie stałe**	

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		Cel 3 **Rozwój badań rynku turystycznego**	**Zadanie 1** **Stworzenie systemu prowadzenia badań**	**2007-2008**	**Regionalny Program Operacyjny woj. opolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Priorytetu 1 „Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu”, Priorytet 5 „Infrastruktura społeczna”, Programy Operacyjne na lata 2007-2013, ze szczególnym uwzględnieniem PO "Konkurencyjna gospodarka"**
			Zadanie 2 **Prowadzenie badań rynku turystycznego**	działanie stałe	
PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA	**Kształtowanie przestrzeni przyjaznej zrównoważonemu rozwojowi turystyki**	**Cel 1** **Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru i atrakcji turystycznych.**	**Zadanie 1** **Poprawa jakości nawierzchni i gęstości dróg.**	**2007-2010**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007 -2013 z finansowym montażem krajowym:**
			Zadanie 2 **Zwiększenie ilości połączeń w komunikacji kolejowej i autobusowej**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 3 **Powstanie zintegrowanego systemu transportu**		**Programy Operacyjne, w tym PO „Infrastruktura i środowisko”, Regionalny Program Operacyjny, w tym za szczególnym uwzględnieniem Priorytetu 3 „Infrastruktura transportowa” , publiczne środki wspólnotowe, Środki własne województwa opolskiego: budżety jednostek samorządów terytorialnych (powiaty, gminy), firmy prywatne oraz sponsorzy (środki prywatnych przewoźników – PKP przewozy regionalne, PKS, inni przewoźnicy)**
		Cel 2 **Ochrona środowiska naturalnego i**	**Zadanie 1** **Rozbudowa infrastruktury technicznej m.in. wodociągów i kanalizacji oraz oczyszczalni ścieków**	**2007-2010**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata**

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		krajobrazu kulturowego.	**Zadanie 2** **Rozwiązanie problemu azbestu**		**2007 -2013 z finansowym montażem krajowym: Programy Operacyjne, w tym PO „Infrastruktura i środowisko”, Regionalny Program Operacyjny, ze szczególnym uwzględnieniem „Infrastruktura ochrony środowiska”, Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski, środki NFOŚiGW oraz WFOŚiGW, środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, środki budżetowe powiatów i gmin województwa opolskiego**
			Zadanie 3 **Promowanie nieuciążliwych dla środowiska gałęzi gospodarki**	**działanie stałe**	
			Zadanie 4 **Zabezpieczenie obiektów o znacznej wartości kulturowej**	**2007-2009**	
			Zadanie 5 **Propagowanie przemieszczania się turystów alternatywnymi środkami transportu**	**działanie stałe**	
			Zadanie 6 **Wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych służących ochronie środowiska**	**działanie stałe**	
			Zadanie 7 **Edukacja ekologiczna**	**działanie stałe**	

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		Cel 3 Rozwój sieci szlaków turystycznych	**Zadanie 1 Opracowywanie koncepcji, wytyczanie i znakowanie nowych szlaków turystycznych**	**2006-2008**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe 2007-2013, głownie PO "Konkurencyjna gospodarka" oraz Regionalny Program Operacyjny, Środki własne (województwa opolskiego, powiatów i gmin), lasy, parki, MG – coroczne granty, WFOŚiGW, NFOŚIGW**
			Zadanie 2 Zagospodarowywanie szlaków – wyposażanie w elementy małej infrastruktury	**2006-2009**	
			Zadanie 3 Stymulowanie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych, zogniskowanych wokół szlaków	**działanie stałe**	
			Zadanie 4 Utrzymywanie odpowiedniego stanu szlaków turystycznych	**działanie stałe**	
		Cel 4 Rozwój infrastruktury zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju -	**Zadanie 1 Zagospodarowanie obszarów cennych przyrodniczo w elementy małej infrastruktury**	**2007-2010**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2004-2006, w tym ZPORR 2.3, ZPORR 3.4., SPO Rol 2.2.,**
				2007-2010	

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		racjonalne korzystanie z walorów oraz racjonalne wykorzystanie przestrzeni turystycznej	**Zadanie 2** **Budowa infrastruktury dydaktyczno-rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży**		SPO RoI 2.4., SPO WKP 2.2.1., SPO WKP 2.3, Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007 -2013 z finansowym montażem krajowym: PO Rozwoju Obszarów Wiejskich, Regionalny Program Operacyjny woj. opolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Priorytetu 1 „Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu”, Priorytet 5 „Infrastruktura społeczna” Programy Operacyjne na lata 2007-2013, ze szczególnym uwzględnieniem PO "Konkurencyjna gospodarka", PO
			Zadanie 3 **Rozwój infrastruktury noclegowej**	2007-2013	
			Zadanie 4 **Rozwój infrastruktury gastronomicznej**	2007-2013	
			Zadanie 5 **Rozbudowa obiektów sportowych i rekreacyjnych, dostępnych również dla turystów.**	2007-2010	
			Zadanie 6 **Rozbudowa ogólnodostępnych, o dobrej nawierzchni parkingów**	2006-2008	

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 7 **Zagospodarowanie placów wiejskich**	**2006-2008**	**„Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, FIO, Fundusz grantów EOG, p.II, FIO środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, coroczne granty Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Gospodarki, środki własne powiatu i gmin, środki prywatne**
INSTYTUCJE	**Wzmocnienie instytucji i podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki oraz aktywizowanie ich współpracy.**	**Cel 1** **Wsparcie władz samorządowych**	**Zadanie 1** **Wzmocnienie kadr samorządowych**	**działania stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO „Konkurencyjna gospodarka”, PO „Kapitał ludzki”, Regionalny Program Operacyjny, w szczególności Priorytet 1**
			Zadanie 2 **Wspieranie realizacji wspólnych przedsięwzięć**		
			Zadanie 3 **Utrzymywanie i rozwijanie międzynarodowych kontaktów z miastami partnerskimi oraz powiatem partnerskim**		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
		Cel 2 Wsparcie organizacji pozarządowych	**Zadanie 1 Doradztwo i konsulting**	**działania stałe**	**„Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu", FIO, środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatów i gmin, POT – na podstawie działań zawartych w porozumieniach rocznych z Lokalną Organizacją Turystyczną**
			Zadanie 2 Realizacja wspólnych działań		
		Cel 3 Wsparcie branży turystycznej	**Zadanie 1 Doradztwo i konsulting**	**działania stałe**	
			Zadanie 2 Realizacja wspólnych przedsięwzięć		
			Zadanie 3 Poprawa dostępu do informacji		
		Cel 4 Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego	**Zadanie 1 Tworzenie warunków przychylnych inwestycjom turystycznym**	**działanie stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007-2013, w tym PO Kapitał ludzki,**
			Zadanie 2 Przystępowanie urzędów do programu "przyjazny urząd"		

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 3 **Budowa platformy współpracy pomiędzy wiodącymi instytucjami zainteresowanymi rozwojem turystyki na obszarze objętym projektem**		**środki krajowe – budżet państwa i administracji rządowej, budżet jednostek samorządu terytorialnego, w tym własne województwa opolskiego, powiatu, gmin**
			Zadanie 4 **Stwarzanie odpowiednich warunków dla efektywnego rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego**		
		Cel 5 **Wsparcie instytucji edukacyjnych**	**Zadanie 1** **Wsparcie kadr pedagogicznych**	**działania stałe**	**Fundusze strukturalne i programy pomocowe na lata 2007 -2013**

[35] ***Pod warunkiem realizacji przez NGO (2006-2009).***

OBSZAR PRIORYTETOWY	CEL STRATEGICZNY	CELE OPERACYJNE	ZADANIA	TERMIN REALIZACJI	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
			Zadanie 2 **Wychowanie dla turystyki**		

Krótka informacja o wybranych źródłach finansowania

Działanie 2.7. "Pilotażowy Program Leader +" w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006"

Program ma na celu pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w tworzenie oraz realizację lokalnych strategii rozwoju obszarów wiejskich.

"Pilotażowy Program Leader +" wdrażany będzie w ramach dwóch schematów. W ramach Schematu II LGD, posiadające odpowiednie doświadczenie i potencjał administracyjny, niezbędny dla zarządzania środkami publicznymi, wdrażać będą plany dotyczące realizacji strategii obejmujące promocję obszarów wiejskich i animowanie współpracy partnerów lokalnych.

Schemat II pozwoli na realizację kompleksowych projektów o charakterze wielosektorowym, uwzględniających w szczególności rozwój turystyki, ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno – kulturowych, popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych, a także działania szkoleniowe.

Zakres pomocy
Schemat II:
1) działalność operacyjna LGD;
2) promocja i informacja dotycząca założeń i sposobu realizacji strategii rozwoju obszarów wiejskich;
3) pomoc szkoleniowa i doradcza w zakresie przygotowywania i realizacji projektów dotyczących strategii rozwoju obszarów wiejskich;
4) przygotowywanie opracowań, analiz, dokumentacji związanej ze szczegółowym planowaniem inwestycji oraz kreowaniem nowych produktów, usług zgodnie z założeniami strategii rozwoju obszarów wiejskich;
5) organizacja imprez promujących region w szczególności jego produkty, usługi, kulturę i sztukę;
6) współpraca i wymiana doświadczeń na poziomie krajowym i międzynarodowym pomiędzy LGD w zakresie wdrażania strategii oraz organizacji pracy LGD.

Wysokość pomocy

Maksymalny poziom pomocy wynosi 100 % kosztów kwalifikowalnych. Maksymalna wysokość pomocy przy realizacji projektu w ramach II Schematu wynosi 750 tys. zł.

Kryteria dostępu do Schematu II
1) beneficjent (fundacja lub stowarzyszenie lub związek stowarzyszeń) spełnia kryteria LGD:

- **jego statutowym celem jest działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich,**

- **w składzie zarządu co najmniej 50% stanowią osoby wskazane przez partnerów społecznych i gospodarczych**

2) projekt realizowany jest na obszarze gmin wiejskich lub miejsko – wiejskich, dla których opracowana została ZSROW;
3) obszar, na którym realizowany jest projekt, liczy co najmniej 10 tys. i nie więcej niż 100 tys. mieszkańców, a gęstość zaludnienia nie przekracza 120 osób/km^2;
4) granice obszaru, na którym realizowany jest projekt, są zgodne z podziałem administracyjnym na poziomie gminy;
5) obszar realizacji projektu został określony z uwzględnieniem warunków naturalnych (geograficznych, przyrodniczych), ekonomicznych, kulturowych lub historycznych;
6) ZSROW odpowiada wymogom formalnym i jest zgodna z przyjętą przez gminę strategią rozwoju lub planem zagospodarowania przestrzennego;
7) dopuszcza się możliwość realizacji wyłącznie jednego projektu na tym samym obszarze;
8) obszar działania LGD odpowiada obszarowi realizacji projektu;
9) LGD realizująca projekt w ramach Schematu II nie może realizować innych projektów finansowanych ze środków funduszy strukturalnych;
10) projekt współfinansowany w ramach działania nie może być realizowany z udziałem innych środków publicznych przyznanych beneficjentowi w związku z realizacją tego projektu.

<u>Fundusz Inicjatyw Obywatelskich</u>

Fundusz Inicjatyw Obywatelskich jest rządowym programem wieloletnim, przyjętym w drodze uchwały Rady Ministrów i powierzonym do realizacji ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego (obecnie jest to Minister polityki społecznej).

FIO jest programem dotacyjnym adresowanym do organizacji nie nastawionych na zysk, który powstał w celu pobudzenia oraz wzmocnienia inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora organizacji pozarządowych. Jego funkcjonowanie ma charakter komplementarny w stosunku do już istniejących rozwiązań i praktyk w tym zakresie.

Podstawowym celem FIO jest finansowe wsparcie inicjatyw obywatelskich z udziałem organizacji pozarządowych, podejmowanych na rzecz:

- **wspierania działań inicjowanych przez organizacje pozarządowe w zakresie realizacji zadań publicznych, o których mowa w art. 4 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,**
- **wspierania rozwoju współpracy pomiędzy sektorem pozarządowym i publicznym,**
- **wspierania działań organizacji pozarządowych umożliwiających im korzystanie ze środków Unii Europejskiej,**
- **wspierania działań o charakterze interdyscyplinarnym w zakresie inicjatyw obywatelskich, wymagających, z obiektywnych powodów, zintegrowanej, w oparciu o kryterium sektorowo-branżowe lub**

terytorialne, określonej formuły aktywności organizacji pozarządowych,

- **promocji dobrych praktyk, modelowych rozwiązań w zakresie funkcjonowania zasady pomocniczości, standardów współpracy, kształtowania demokratycznego ładu społecznego.**

Cele FIO:

1. **wspieranie działań inicjowanych przez organizacje pozarządowe w zakresie realizacji zadań publicznych,**
2. **wspieranie rozwoju współpracy pomiędzy sektorem pozarządowym i publicznym,**
3. **wspieranie działań organizacji pozarządowych umożliwiających im korzystanie ze środków Unii Europejskiej,**
4. **wspieranie działań o charakterze interdyscyplinarnym w zakresie inicjatyw obywatelskich.**

Obszary wsparcia:
Finansowane będą projekty dotyczące obszarów:

- **zabezpieczenia społecznego,**
- **integracji i aktywizacji społecznej,**
- **praw i wolności człowieka i obywatela,**
- **nauki, kultury, edukacji i wychowania,**
- **bezpieczeństwa publicznego i obrony narodowej.**

Uwaga: finansowane będą wyłącznie projekty mieszczące się w ramach statutowej działalności nieodpłatnej lub odpłatnej.

Wymagany pieniężny wkład własny:

- **przy projektach składanych na Cel 1,2 i 4 wynosi 10% wartości projektu,**
- **przy projektach składanych na Cel 3 wynosi 75% wkładu własnego wymaganego przy danym projekcie finansowanym ze środków europejskich.**

Termin składania ofert jest ustalany corocznie. Są to krajowe środki publiczne.

Fundusz Grantów dla organizacji pozarządowych Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Priorytet II - Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój

Okres działania 2006 – 2009. Poziom dofinansowania wynosi 90 %, nie więcej niż 250.000 EUR. Uprawnione do ubiegania się o wsparcie są organizacje pozarządowe o celach statutowych pokrywających się z celami priorytetu. Granty przyznawać będzie nie wyłoniona jeszcze organizacja.

1. **Edukacja ekologiczna - przyjazne środowisku wzorce konsumpcji (informacja konsumencka, promocja rolnictwa ekologicznego, itp.), używanie przyjaznych środowisku środków transportu, wyciszanie ruchu drogowego w miastach, turystyka ekologiczna, rozwój**

przedsiębiorczości przyjaznej środowisku, zmiany klimatu, ochrona przyrody, ochrona źródeł energii, zapobieganie wytwarzaniu zanieczyszczeń, recykling, ułatwianie dialogu wielu interesariuszy na temat środowiska i zrównoważonego rozwoju, zdrowe style życia.

2. **Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego - tworzenie wsparcia publicznego dla ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, zarządzanie ziemią, promocja roli gospodarczej parków narodowych i obszarów chronionych, rozwiązywanie konfliktów, rozwój eko-turystyki.**
3. **Monitoring i rzecznictwo: projekty odnoszące się do zaangażowania organizacji pozarządowych i ułatwiania im wdrażania prawa środowiskowego, np. habitatów dzikiego ptactwa i dyrektyw unijnych dotyczących regulacji wodnych, projekty związane z polskimi i unijnymi celami środowiskowymi, zasadami i zobowiązaniami międzynarodowymi w tym z Konwencją o Bioróżnorodności, Agendą 21, Protokół z Kioto, Johanesbourskim Planem Działania, czy Konwencją z Arhus.**
4. **Współpraca z organizacjami pozarządowymi w krajach EOG: tworzenie sieci organizacji z wiedzą i doświadczeniem dotyczącym tego obszaru priorytetowego (wymiana najlepszych praktyk, rozwijanie kontaktów pomiędzy organizacjami pozarządowymi, wspólne seminaria, spotkania, partnerstwa, wydarzenia).**

Mechanizm Finansowy EOG/ Norweski Mechanizm Finansowy
Priorytet "Rozwój zasobów ludzkich poprzez m.in. promowanie wykształcenia i szkoleń, wzmacnianie w samorządzie i jego instytucjach potencjału z zakresu administracji lub służby publicznej, a także wzmacnianie wspierających go procesów demokratycznych"

Przyznana kwota na realizację priorytetu wynosi 34,83 mln EUR. Wsparcie na realizację projektów/programów związanych z rozwojem zasobów ludzkich, potencjalni beneficjanci mogą uzyskać zarówno z Mechanizmu Finansowego EOG, jak i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Oznacza to, że maksymalna wysokość dofinansowania może wynosić do 90% całkowitych kosztów projektu/programu w przypadku współfinansowania z publicznych środków krajowych oraz pod warunkiem złożenia wniosku o wsparcie do obydwu Mechanizmów. W przypadku ubiegania się o wsparcie z jednego Mechanizmu oraz współfinansowania projektu/programu z publicznych środków krajowych wysokość dofinansowania może wynieść do 85 %. W pozostałych przypadkach pułap wsparcia projektów/programów z Mechanizmów może maksymalnie wynieść do 60% całkowitych kosztów kwalifikowalnych. Zgodnie z zapisem w Memorandach o Porozumieniu celem priorytetu "Rozwój zasobów ludzkich..." jest wzmocnienie jednostek samorządu terytorialnego poprzez poszerzanie wiedzy i umiejętności przedstawicieli administracji publicznej na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Celem szczegółowym priorytetu jest natomiast wzmocnienie instytucjonalne społeczeństwa obywatelskiego poprzez wsparcie działalności sektora pozarządowego, ze

szczególnym uwzględnieniem realizacji zasady równego statusu kobiet i mężczyzn.

W ramach niniejszego priorytetu możliwe będzie sfinansowanie takich zadań jak:

- **promocja szkoleń zawodowych dla pracowników administracji szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego,**
- **opracowanie programów szkoleniowych w oparciu o zidentyfikowane zadania administracji samorządowej, w tym działania dotyczące równego traktowania kobiet i mężczyzn,**
- **sporządzenie standardów kompetencyjnych w zakresie integracji z UE,**
- **przeprowadzenie szkoleń dla pracowników administracji szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego, wspieranie doradztwa i informacji dla jednostek samorządu terytorialnego oraz sektora pozarządowego,**
- **opracowanie odpowiednich instrumentów edukacyjnych oraz promowanie partnerstw lokalnych,**
- **modernizacja usług administracji centralnej i samorządowej oraz poprawa wydajności i wdrażanie najlepszych praktyk poprzez wykorzystanie najnowszego oprogramowania i technologii informatycznych,**
- **wspieranie współpracy władz samorządowych z organizacjami pozarządowymi, w tym wspieranie programów z zakresu participatory governance (programy dotyczące wspólnego diagnozowania lokalnych problemów, konsultacji społecznych, wdrażania zasad open government, monitorowania władz lokalnych), wspieranie działań tworzących płaszczyznę stałej współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy podmiotami zajmującymi się świadczeniem podobnych usług społecznych lub działających w tej samej sferze (np. pomiędzy organizacjami pozarządowymi a samorządami).**

Priorytetowo będą traktowani następujący beneficjenci:

- **Jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego,**
- **Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,**
- **Podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina, powiat lub województwo,**
- **Organy administracji rządowej w województwie,**
- **Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, jednostki budżetowe samorządu terytorialnego,**
- **Organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia, fundacje.**

Instytucja Pośrednicząca:
Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

Departament Programów Rozwoju Instytucjonalnego
tel. (022) 455 52 15

Mechanizm Finansowy EOG/ Norweski Mechanizm Finansowy
Priorytet "Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast"

Celem przedsięwzięć realizowanych w ramach priorytetu jest:

- **zachowanie i odbudowa europejskiego dziedzictwa kulturowego wraz z jego otoczeniem**
- **oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych miastach Polski (w szczególności Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań).**

Środki przeznaczone na priorytet Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast to: 70 mln EUR - stanowi to 13,1 % alokacji dla Polski.

Beneficjentami są:

- **Ministerstwo Kultury,**
- **jednostki samorządu terytorialnego,**
- **związki i porozumienia jednostek samorządu terytorialnego,**
- **państwowe i samorządowe instytucje kultury i instytucje filmowe,**
- **państwowe szkoły i uczelnie artystyczne,**
- **państwowe szkoły wyższe,**
- **organizacje pozarządowe ze sfery kultury działające w interesie publicznym,**
- **kościoły i związki wyznaniowe,**
- **przedsiębiorstwa państwowe i zakłady budżetowe jednostek samorządu terytorialnego nie działające w celu osiągnięcia zysku,**
- **instytucje sektora prywatnego działające w interesie publicznym.**

W ramach priorytetu do realizacji możliwe są projekty z zakresu:

1. **rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej[1],**
2. **rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,**
3. **rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,**
4. **rewitalizacji obiektów poprzemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,**
5. **renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,**
6. **budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,**

7. **budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,**
8. **kompleksowych programów konserwacji zabytków ruchomych oraz konserwacji i digitalizacji zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów,**
9. **tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.**

Instytucja Pośrednicząca:
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Departament Strategii Kultury i Spraw Europejskich
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, Warszawa

Mechanizm Finansowy EOG/ Norweski Mechanizm Finansowy
Priorytet "Ochrona środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem wzmocnienia zdolności administracyjnych do wprowadzania w życie odpowiednich przepisów istotnych dla realizacji projektów inwestycyjnych"

Rodzaje kwalifikujących się projektów:
W ramach działania realizowane będą projekty służące wzmocnieniu instytucjonalnemu polegającemu na pomocy w osiąganiu wymaganych standardów pracy i zachowań przez agendy i urzędy odpowiedzialne za stan środowiska (doradztwo, szkolenia).

1. Usprawnienia wdrażania i egzekucji prawa z zakresu ochrony środowiska.
Opis przedsięwzięcia:
Większość projektów powinna dotyczyć:
- **pomocy formalno-prawnej przy tworzeniu nowych aktów prawnych i nowelizacji istniejących aktów w zakresie ochrony środowiska i gospodarki wodnej tak, aby polskie ustawodawstwo było w pełni zgodne z ustawodawstwem Unii Europejskiej (także w zakresie rozporządzeń wykonawczych),**
- **usprawnienia metod i form pracy oraz doposażenie inspekcji ochrony środowiska w nowoczesną aparaturę kontrolno-pomiarową w celu skutecznej kontroli przestrzegania prawa,**
- **rozwijania narzędzi do oceny stanu ekologicznego środowiska zwłaszcza wodnego na potrzeby tworzenia, wdrażania i kontroli przestrzegania prawa.**

2. Wspierania budowy zdolności instytucjonalnych administracji odpowiedzialnej za ochronę środowiska
Opis przedsięwzięcia:
Większość projektów powinna dotyczyć szkoleń pracowników administracji państwowej i samorządowej wszystkich szczebli w zakresie prawa ochrony

środowiska, w celu usprawnienia i poprawy jakości prowadzonych prac legislacyjnych.

3. Gromadzenia i upowszechniania informacji, np. o najlepszych dostępnych technikach (zgodnie z Dyrektywą 96/61/EC) i o "czystej produkcji"
Opis przedsięwzięcia:
Większość projektów powinna dotyczyć przygotowania raportów o najlepszych dostępnych technikach z różnych branż oraz o przykładach "czystej produkcji" zamieszczanych następnie na stronie internetowej i w biuletynie zamawiającego.

4. Rozwoju systemów zarządzania środowiskowego
Opis przedsięwzięcia:
Większość projektów powinna dotyczyć szkoleń w zakresie wymogów stawianych przedsiębiorstwom starającym się o uzyskanie zintegrowanego pozwolenia na emisje do środowiska.
Wnioskodawcami ubiegającymi się o dofinansowanie projektów ze środków Mechanizmów Finansowych mogą być wszystkie instytucje sektora publicznego i prywatnego oraz organizacje pozarządowe utworzone w prawny sposób w Polsce i działające w interesie publicznym.
W szczególności wnioskodawcami mogą być: organy administracji rządowej i samorządowej wszystkich szczebli, instytucje naukowe i badawcze, instytucje branżowe i środowiskowe, organizacje społeczne oraz podmioty partnerstwa publiczno-prywatnego.

Instytucja Pośrednicząca:
Ministerstwo Środowiska
Departament Instrumentów Ochrony Środowiska
ul. Wawelska 52/54
00-922 Warszawa

<u>Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013</u>

Wstępny projekt Programu Operacyjnego stanowi punkt wyjścia do dalszych prac i konsultacji, mających na celu uczynienie go bardziej spójnym, lepiej wychodzącym naprzeciw potrzebom różnych środowisk i społeczności lokalnych.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007 – 2013 skoncentrowano działania w ramach następujących Priorytetów:
Priorytet 1 – Wzmocnienie atrakcyjności gospodarczej regionu
Priorytet 2 –Społeczeństwo informacyjne
Priorytet 3 –Infrastruktura transportowa
Priorytet 4 –Infrastruktura ochrony środowiska
Priorytet 5- Infrastruktura społeczna
Priorytet 6 – Rewitalizacja

Priorytet 7 – Pomoc techniczna

Ze względu na zatwierdzoną przez Komisję Europejską zasadę monofunduszowości regionalnych programów operacyjnych, cele określone w RPO WO 2007-2013 realizowane będą poprzez priorytety współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – na podstawie Rozporządzenia Rady UE wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące EFRR, EFS i Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia w sprawie EFRR.

W związku z powyższym Regionalny Program Operacyjny, jako źródło finansowania odnoszące się do przyszłego okresu programowania, ma charakter orientacyjny.

7.6.5. Wskaźniki weryfikacji dla SSRT.

Poniżej zostały podane propozycje wskaźników dla weryfikacji stopnia realizacji "Sektorowej Strategii..."

Przyjęte założenia	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki oddziaływania
1. Kreacja i rozwój markowych produktów turystycznych w oparciu o istniejący potencjał			
1.1. Stworzenie i wsparcie rozwoju produktów turystycznych	Ilość wdrożonych nowych produktów turystycznych Liczba produktów sieciowych (zintegrowanych sieciowo)	Wzrost ilości pobytów turystycznych Wzrost wydatków turystów Liczba turystów, którzy skorzystali z nowych obiektów infrastruktury turystycznej Wzrost liczby turystów, którzy wykupili pobyt zdrowotny Liczba turystów, którzy przyjechali dzięki ofercie nowych produktów turystycznych	Poprawa jakości bazy turystycznej na obszarze objętym projektem Wzrost dochodów gmin na obszarze objętym projektem Wzrost inwestycji turystycznych i okołoturystycznych na obszarze objętym projektem Poprawa jakości oferty turystycznej na obszarze objętym projektem
2. Rozwój profesjonalnych kadr na potrzeby turystyki			

2.1. Kształtowanie kadr operacyjnych dla obsługi ruchu turystycznego	**Liczba osób zatrudnionych w sektorze usług turystycznych** **Procent absolwentów w ilości osób podejmujących pracę w branży turystycznej** **Średnia trwałość zatrudnienia w turystyce** **Liczba osób bezrobotnych, które znalazły zatrudnienie w turystyce** **Liczba podjętych samozatrudnień w turystyce** **Liczba przeszkolonej kadry menedżerskiej** **Ilość przeprowadzonych szkoleń w zakresie obsługi ruchu turystycznego** **Ilość wykładowców mających kwalifikacje do szkolenia w zakresie turystyki** **Ilość przeszkolonej kadry** **Ilość przeprowadzonych staży i praktyk zawodowych**	**Poziom zatrudnienia w turystyce w porównaniu do roku bazowego x** **Liczba miejsc pracy stworzonych bezpośrednio przy nowych produktach** **Wzrost liczby miejsc pracy stworzonych przez obiekty turystyczne** **Wzrost liczby specjalistów i menadżerów na potrzeby turystyki na obszarze objętym projektem**	**Poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego na obszarze objętym projektem** **Wzrost zatrudnienia w sferze turystycznej i okołoturystycznej** **Zmniejszenie bezrobocia** **Poprawa jakości życia mieszkańców**

2.2. Rozwój kadr w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych, ekologicznych oraz innych formach turystyki wiejskiej	**Liczba osób zatrudnionych w gospodarstwach agro- i ekoturystycznych, ekologicznych** **Ilość przeprowadzonych szkoleń** **Ilość wyjazdów studyjnych oraz wymian zagranicznych**	**Wzrost poziomu usług turystycznych na terenach wiejskich**	
2.3. **Kształtowanie kadr organizacji pozarządowych i kadr społecznych**	**Ilość zdanych egzaminów w zakresie pozyskiwania środków finansowych w zakresie wdrożenia produktów turystycznych** **Ilość zdanych egzaminów w zakresie kreacji produktów turystycznych oraz marketingu** **Ilość zdanych egzaminów w zakresie szkoleń językowych** **Ilość podróży studyjnych oraz wymian zagranicznych**	**Wzrost kompetencji zawodowych kadr na skutek szkoleń**	
2.4. **Prowadzenie badań oraz sporządzanie i dystrybucja raportów z badań**	**Liczba nowo zarejestrowanych bezrobotnych** **Liczba absolwentów szkół turystycznych poszukujących pracę** **Liczba zgłoszonych przez pracodawcę wolnych miejsc pracy w turystyce**	**Działający system badań zgodnych z wymogami UE**	
3. Kształtowanie przestrzeni przyjaznej zrównoważonemu rozwojowi turystyki			

3.1. **Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru i atrakcji turystycznych**	**Długość wybudowanych dróg lokalnych** **Długość nowych i zmodernizowanych dróg uwzględniających dojazdy do atrakcji turystycznych** **Liczba nowo uruchomionych tras i połączeń wakacyjno-turystycznych (także sezonowych np. kolejowych, autobusowych)**	**Wzrost liczby turystów** **Wzrost liczby pasażerów w liniach przewozów kolejowych (PKP), autobusowych (PKS, inni prywatni przewoźnicy)**	**Podniesienie konkurencyjności oferty turystycznej obszaru objętego projektem** **Poprawa jakości infrastruktury turystycznej i paraturystycznej obszaru objętego projektem** **Efektywne wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru objętego projektem**
3.2. Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.	**Długość wybudowanych wodociągów** **Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej** **Ilość obiektów turystycznych wyposażonych w oczyszczalnie ścieków** **Ilość obiektów turystycznych mających dostęp do wodociągów i kanalizacji** **Ilość zabezpieczonych obiektów kulturowych** **Liczba projektów innowacyjnych służących ochronie środowiska**	**Zmniejszenie stopnia zanieczyszczenia środowiska**	
3.3. **Rozwój sieci szlaków turystycznych**	**Liczba kilometrów profesjonalnie wytyczonych, oznakowanych i zagospodarowanych szlaków turystycznych**	**Wzrost ilości udostępnionych turystom atrakcji** **Wzrost zagospodarowania szlaków turystycznych**	
3.4. Rozwój infrastruktury zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju	**Liczba elementów małej infrastruktury na obszarach cennych przyrodniczo** **Liczba nowych obiektów noclegowych**	**Wzrost liczby obiektów noclegowych w stosunku do roku bazowego x**	

	i gastronomicznych **Ilość rozbudowanych obiektów sportowych i rekreacyjnych** **Ilość wybudowanych parkingów**	**Wzrost liczby obiektów gastronomicznych w stosunku do roku bazowego x**	
4. Kreacja wizerunku i marki turystycznej obszaru			
4.1. **Stworzenie zintegrowanego systemu informacji**	**Liczba nowych punktów informacji turystycznej**	**Liczba potencjalnych turystów, którzy uzyskali informacje o produktach turystycznych na obszarze objętym projektem**	**Poprawa ogólnego wizerunku obszaru objętego projektem**
4.2. Budowa tożsamości regionu	**Liczba imprez i wydarzeń przyciągających turystów oraz podnoszących atrakcyjność produktów i samego obszaru objętego projektem** **Liczba wydanych map specjalistycznych i produktowych** **Liczba zorganizowanych press i study tourów** **Liczba opracowań promocyjnych dot. całego Regionu, ze wspólną szatą graficzną i marką** **Liczba przeprowadzonych kampanii marketingowych (liczba filmów, spotów, kampanii banerowych, udziałów w targach**	**Wzrost ilości sprzedanych ofert produktów biurom podróży** **Wzrost poziomu rozpoznawalność marki obszaru**	

4.3. Rozwój badań rynku turystycznego	**Ilość wdrożonych i realizowanych systemów i programów badawczych** **Ilość badań z zakresu produktu turystycznego** **Udział środków na badania w zakresie rynku turystycznego**	**Działający system badań zgodny z wymogami UE**	
5. Wzmocnienie instytucji i podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki oraz aktywizowanie ich współpracy			

5.1. Wsparcie instytucji i organizacji działających na rzecz rozwoju turystyki na obszarze objętym projektem	**Liczba inicjatyw zrealizowanych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego** **Liczba firm doradczych działających na obszarze objętym projektem** **Liczba wspartych grantami oraz pomocą rzeczową i niematerialną organizacji pozarządowych** **Liczba nowo zarejestrowanych organizacji pozarządowych** **Liczba projektów wdrażanych przez organizacje pozarządowe w zakresie turystyki** **Kwota środków publicznych dostępnych na turystykę** **Liczba miejscowości, które otrzymały wsparcie przy opracowywaniu, rozwoju i wdrażaniu produktów lokalnych**	**Liczba organizacji pozarządowych skuteczniej działających, które poprawiły swoją efektywność dzięki otrzymanemu wsparciu** **Liczba organizacji pozarządowych, które zwiększyły swoją aktywność w zakresie statutowej działalności dzięki otrzymanemu wsparciu** **Wzrost jednostek działających w zakresie doskonalenia systemu wsparcia i doradztwa** **Liczba podmiotów branży które poprawiły zdolność kredytową** **Liczba firm, które dzięki wsparciu i pomocy wdrożyły skutecznie projekt, pozyskały środki z UE lub poprawiły swoją efektywność**	**Wypracowana procedura współpracy organów rządowych w zakresie turystyki** **Rozwinięty trzeci sektor działający w obszarze turystyki** **Zaangażowanie obywateli w rozwój turystyczny obszaru objętego projektem**

		Opracowanie odpowiednich dokumentów operacyjnych i planów zagospodarowania w ramach wdrożenia produktów turystycznych **Liczba miejscowości oferujących swój produkt turystyczny (lokalny i miejsca) w tym dzięki otrzymanemu wsparciu**	

7.7. Wpływ realizacji "Sektorowej Strategii..." na rozwój regionu.

Realizacja działań zapisanych w "Sektorowej Strategii..." zasadniczo wpłynie na sytuację społeczno-gospodarczą nie tylko obszaru objętego projektem, ale również całego województwa opolskiego. Turystyka jest, bowiem uważana na arenie międzynarodowej za jeden z bardziej istotnych czynników rozwoju regionalnego, postrzeganego jako wzrost gospodarczy, społeczny i kulturowy wspólnoty określonej terytorialnie.

Na rozwój regionalny danego obszaru należy patrzeć z wielu perspektyw, składa się na niego, bowiem kilka elementów:

- **rozwój gospodarczy, rozumiany przede wszystkim jako wzrost dochodu w oparciu głównie o sektor przedsiębiorstw,**
- **rozwój społeczny, przez który należy rozumieć przede wszystkim zmiany dopasowujące model społeczeństwa do następujących zmian o charakterze gospodarczym, przy jednoczesnym wykształceniu mechanizmów niwelujących lub redukujących niekorzystne zmiany w tym zakresie,**
- **rozwój kulturalny, oznaczający podtrzymywanie istniejących tradycji oraz tworzenie nowych wartości kulturowych,**
- **rozwój przestrzenny, dopasowujący układ przestrzenny do potrzeb zamieszkującej go społeczności oraz organizujący przestrzeń według potrzeb,**
- **rozwój prawno-polityczny, będący postępującą demokratyzacją społeczeństwa i włączaniem go w coraz większą ilość działań samorządowych.**

Interdyscyplinarny charakter turystyki i jej wielosektorowe powiązania powoduje, iż jej oddziaływanie widoczne jest we wszystkich wymienionych powyżej sferach.

"Sektorowa Strategia..." a realizacja dokumentów strategicznych na poziomie województwa, powiatu i gminy

Kompleksowy i zintegrowany charakter "Sektorowej Strategii..." oznacza specyficzne podejście do rozwiązywania problemów poprzez wielosektorowe i synergiczne działania w sferze rozwoju turystyki. Spójność dokumentu w odniesieniu do terytorium, jego zasobów, sytuacji społeczno-gospodarczej i tożsamości obszaru oznacza m.in. kompatybilność z istniejącymi dokumentami strategicznymi na poziomie województwa, powiatów i gmin. Kompatybilność ta wyraża się z jednej strony w tym, iż zapisy "Strategii..." są zgodne ze wspomnianymi dokumentami, a z drugiej przyczyniają się do osiągania celów i wdrażania działań w nich zapisanych.

I. Dokumenty wojewódzkie.

Na poziomie województwa obowiązującym dokumentem jest Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015 (w trakcie aktualizacji). W fazie konsultacji społecznych jest natomiast Strategia Zrównoważonego Rozwoju Turystyki w Województwie Opolskim na lata 2007-2013. Nie została ona jednak ujęta w niniejszym dokumencie z uwagi na fakt, iż na obecnym etapie nie jest znany jej ostateczny kształt.

<u>Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015</u>

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego identyfikuje wizję województwa jako "Otwarty na świat, wielokulturowy region przyjaznego zamieszkania i konkurencyjnej gospodarki, uczestniczący we współpracy międzynarodowej, z dobrze wykształconym i aktywnym społeczeństwem". Wyznacza dwa priorytety rozwoju: I. Wzmocnienie konkurencyjności województwa opolskiego oraz II. Wyrównywanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie opolskim oraz siedem celów strategicznych. Pomimo, iż żaden z celów strategicznych nie dotyczy w sposób bezpośredni rozwoju turystyki, zagadnienia z nią związane pojawią się parokrotnie.

"Sektorowa Strategia..." będzie miała zdecydowanie największy wpływ na realizację celu strategicznego 6: Wielofunkcyjne, różnorodne oraz atrakcyjne dla inwestycji i zamieszkania obszary wiejskie, w którym znalazły się takie cele operacyjne, jak: 6.1. Zachowanie i wykorzystanie zasobów kulturowych i przyrodniczych wsi oraz poprawa stanu środowiska, 6.2. Poprawa zagospodarowania obszarów wiejskich i kształtowanie warunków życia z udziałem społeczności lokalnych, 6.3. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich i rozwój infrastruktury technicznej, *6.4. Rozwój turystyki wiejskiej*, 6.5. Konkurencyjność i wzrost wielofunkcyjności gospodarstw rolnych, 6.6.

Rozwój przedsiębiorczości i poprawa efektywności ekonomicznej i produkcyjnej przetwórstwa rolno-spożywczego, 6.7. Poprawa edukacji oraz rozwój kapitału ludzkiego i społecznego wsi, 6.8. Powszechność odnowy wsi i podejścia typu LEADER oraz usprawnienie instrumentów sterowania rozwojem.

"Sektorowa Strategia..." przyczyniać się będzie również do zrealizowania pozostałych celów strategicznych i operacyjnych, a w szczególności:

- **CS 1 Innowacyjny region z dobrze wykształconymi i aktywnymi mieszkańcami; CO 1.1. Efektywna edukacja dla przygotowania społeczeństwa do wymogów rynku pracy.**
- **CS 2 Zapewnienie dogodnych warunków życia w regionie; CO 2.3. Aktywizacja zawodowa osób znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, CO 2.5. Rewitalizacja miast i miasteczek, *CO 2.9. Zachowanie, popularyzacja i wykorzystanie walorów przyrodniczych Opolszczyzny*.**
- **CS 3 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury regionu; CO 3.1. Podniesienie standardu infrastruktury komunikacyjnej, CO 3.8. Systemowa gospodarka odpadami i ściekami.**
- **CS 4 Aktywizacja gospodarcza regionu z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju; CO 4.1. Rozwój sektora MSP, CO 4.2. Rozwój sektora usług, CO 4.7. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu, *CO 4.8. Turystyka jako element rozwoju gospodarczego regionu.***
- **CS 7 Rozwój wielokulturowej tożsamości oraz międzynarodowej i krajowej współpracy regionalnej; *CO 7.1. Tworzenie warunków do rozwoju wielokulturowej tożsamości regionalnej*, CO 7.8. Rozwój współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.**

II. Dokumenty na poziomie powiatu.

Na poziomie powiatowym "Sektorowa Strategia..." jest kompatybilna z dwoma dokumentami: Strategią Rozwoju Powiatu Kluczborskiego oraz Planem Rozwoju Lokalnego Powiatu Kluczborskiego.

Strategia Rozwoju Powiatu Kluczborskiego na lata 2001-2015

W części diagnostycznej Strategii oraz w analizie S.W.O.T. podkreślone zostały walory turystyczne powiatu, dające podstawy do jego rozwoju. Fakt ten jednak nie przełożył się na fakt opracowania jednego obszaru tematycznego poświęconego sensu stricte turystyce.

Przesłaniem, jakie niesie ze sobą strategia powiatu jest "stworzenie warunków do godnego życia obywateli zamieszkujących ten obszar poprzez: stabilizację społeczną, rozwój gospodarczy, dbanie o czyste środowisko, budowę nowoczesnej infrastruktury technicznej jako podstawy rozwoju, podniesienie średniego poziomu wykształcenia oraz stworzenie sprawnego systemu opieki medycznej dla mieszkańców Ziemi Kluczborskiej". Do realizacji misji (Otwarcie na świat i wyzwania współczesności to misja Ziemi Kluczborskiej. Lepiej wykształceni wracajcie

do korzeni") wyznaczonych zostało kilka obszarów tematycznych, a w ich ramach cele rozwojowe.

1) Ludność i osadnictwo.

Wdrożenie "Sektorowej Strategii..." przyczyni się do realizacji następujących celów rozwojowych:

- **§ podnoszenie poziomu wykształcenia (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Zasoby Ludzkie),**
- **§ stałe podnoszenie wzrostu tożsamości regionalnej – integracja ludności rdzennej i osadniczej (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt, OP Zasoby Ludzkie i OP Promocja i Marketing),**
- **§ kształtowanie mentalności społeczeństwa i podnoszenie jego kwalifikacji na gruncie europejskim (dzięki działaniom podejmowanym w OP Zasoby Ludzkie).**

2) Środowisko i przyroda.

Wdrożenie "Sektorowej Strategii..." przyczyni się do realizacji następujących celów rozwojowych:

- **§ rozwój świadomości i kształcenie proekologiczne ludności (dzięki działaniom podejmowanym w OP Produkt i OP Zasoby Ludzkie),**
- **§ stała poprawa walorów ekologicznych regionu (dzięki działaniom podejmowanym w OP Produkt i OP Przestrzeń Turystyczna),**
- **§ promocja walorów ekologicznych regionu (dzięki działaniom podejmowanym w OP Promocja i Marketing),**
- **§ zagospodarowanie cieków i zbiorników wodnych oraz budowa nowych (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt i OP Przestrzeń Turystyczna),**
- **§ zagospodarowanie zasobów naturalnych regionu (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt i OP Przestrzeń Turystyczna),**
- **§ budowa oczyszczalni ścieków i zagospodarowanie odpadów oraz poprawa stanu w zakresie kanalizacji wsi (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Przestrzeń Turystyczna).**

3) Gospodarka i rynek pracy.

Wdrożenie "Sektorowej Strategii..." przyczyni się do realizacji celów rozwojowych związanych z tworzeniem klimatu i warunków dla potencjalnych inwestorów, wspieraniem sektora MSP w tworzeniu nowych miejsc pracy, systematycznym rozwojem usług dla ludności oraz włączaniem młodych ludzi w rozwój gospodarczy regionu. Służyć będą temu działania podejmowane w ramach OP Zasoby Ludzkie i OP Instytucje.

5) Infrastruktura społeczna.

Wdrożenie "Sektorowej Strategii..." przyczyni się do realizacji następujących celów rozwojowych:

- **modernizacja i budowa obiektów sportowo-rekreacyjnych (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt i OP Przestrzeń Turystyczna),**
- **rozwój kultury i zaspokajanie potrzeb duchowych społeczeństwa (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt i OP Promocja i Marketing),**
- **wspieranie działań integrujących współistnienie wielonarodowościowe (dzięki działaniom podejmowanym w ramach OP Produkt i OP Promocja i Marketing).**

Analiza Strategii Rozwoju Powiatu Kluczborskiego na lata 2001-2015 wyraźnie wskazuje, iż działania zapisane do realizacji w "Sektorowej Strategii..." przyczynią się do wdrożenia zapisów dokumentu powiatowego.

Program Rozwoju Lokalnego Powiatu Kluczborskiego

PRL konkretyzuje zadania, jakie mają być zrealizowane w latach 2004-2006, czyli de facto, zgodnie z zasadą n+2, do końca 2008 roku. Jednocześnie odwołuje się bezpośrednio do Strategii Rozwoju Powiatu Kluczborskiego, uznając jej przesłanie za kluczowe dla planowania rozwoju regionu.

Wdrożenie zapisów "Sektorowej Strategii..." bezpośrednio przyczyni się do realizacji kilku działań zidentyfikowanych w PRL. Dotyczą one:

- **Poprawy sytuacji na rynku pracy.**
  PRL zakłada m.in. podjęcie działań na rzecz dostosowania kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy oraz kreowanie miejsc pracy w innych usługach o charakterze specjalistycznym w zakresie obsługi ruchu turystycznego, co stanie się możliwe m.in. dzięki prowadzeniu badań rynku pracy i szkoleniom (rekomendowane w OP Zasoby Ludzkie). Stworzenie nowych miejsc pracy będzie również bezpośrednim rezultatem wzrostu atrakcyjności turystycznej powiatu i wzrostu liczby turystów, co pociągnie za sobą wzrost popytu na usługi turystyczne.
- **Poprawy stanu infrastruktury technicznej.**
  Działania zapisane w PRL dotyczą 3 sfer związanych bezpośrednio z "Sektorową Strategią...":
  1) **infrastruktura techniczna,**
  2) **poprawa stanu środowiska,**
  3) **turystyka na obszarach wiejskich w tym: poprawa dostępności usług turystycznych, rozbudowa i modernizacja bazy turystycznej, kształcenie kadr, stworzenie systemu informacji turystycznej i promocji, budowa sieci lokalnych tras rowerowcyh).**

  Jeżeli chodzi o punkt 1), zarówno w PRL, jak i w "Sektorowej Strategii..." (OP Przestrzeń Turystyczna) znajdują się zapisy dotyczące konieczności poprawy stanu dróg oraz uregulowania gospodarki wodnościekowej i odpadowej.
  Punkt 2) jest bezpośrednio związany ze zrównoważonym rozwojem turystyki i poszanowaniem dziedzictwa naturalnego, rozwojem eko- i agroturystyki oraz sieci szlaków turystycznych i ścieżek

dydaktycznych. Zadania te uściślone i dokładnie opisane są również w "Sektorowej Strategii...".
Punkt 3) jest, z punktu widzenia "Sektorowej Strategii...", punktem najważniejszym, dotyczy bowiem sensu stricte jej tematu wiodącego. SSRT w pełni go realizuje, poprzez działania podejmowane w 5 obszarach priorytetowych.

III. Dokumenty na poziomie gmin.

Na poziomie gmin dokumentami, do których realizacji przyczyni się "Sektorowa Strategia..." są strategie rozwoju gmin oraz plany rozwoju lokalnego.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Kluczbork na lata 2004-2019

Struktura Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Kluczbork przedstawia się następująco: wizja, pośrednie cele strategiczne i programy gospodarcze (plany działania).

Wizja rozwoju gminy została sformułowana jako: "Przyjazne środowisko i rozwój gospodarczy kluczem do lepszego życia mieszkańców Gminy Kluczbork". Jej osiągnięciu mają służyć 3 cele strategiczne dotyczące trzech sfer rozwoju gminy: gospodarczej, ekologiczno-przestrzennej i społecznej. Realizacji wspomnianych celów w sposób pośredni służyć będzie "Sektorowa Strategia..."

Cel gospodarczy A: Rozwój lokalnego potencjału gospodarczego poprzez stymulację istniejącego sektora przedsiębiorstw oraz lokalizację nowych inwestycji na terenie gminy w oparciu o istniejące szanse i atuty – wzrost lokalnego sektora gospodarczego będzie możliwy m.in. dzięki rozwojowi turystyki, która jest celem nadrzędnym "Sektorowej Strategii...".

Cel ekologiczno-przestrzenny B: Nowoczesna infrastruktura oraz ład przestrzenny kluczem do zrównoważonego rozwoju miasta i gminy – cel w całości jest poświęcony działaniom z zakresu rozbudowy infrastruktury technicznej i rewitalizacji, które ujmuje również w szerokim zakresie "Sektorowa Strategia...".

Cel społeczny C: Podnoszenie atrakcyjności miasta i gminy poprzez poprawę warunków środowiskowych dla życia i rekreacji mieszkańców oraz rozwój infrastruktury społecznej, edukacyjnej i turystycznej. Ten cel w największym stopniu będzie realizowany dzięki działaniom podejmowanych w ramach "Sektorowej Strategii...", dotyczy bowiem tworzenia odpowiednich warunków do rekreacji i wypoczynku.

Strategia priorytetyzuje zakładane programy gospodarcze. Wśród programów o znaczeniu pierwszorzędnym znalazł się jeden sensu stricte turystyczny – Promocja walorów turystycznych gminy. Jego realizacji w dużym stopniu sprzyjać będą działania podejmowane w ramach OP Promocja i Marketing "Sektorowej Strategii...". W programach o znaczeniu drugorzędnym znalazły się natomiast m.in. Rewitalizacja miasta

Kluczborka, Rewitalizacja parku miejskiego – zielone płuca miasta, Kompleks wypoczynkowo-sportowy w Kluczborku oraz Ścieżki rowerowe.

Program Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Kluczbork

PRL Miasta i Gminy Kluczbork bezpośrednio odwołuje się do Strategii Rozwoju Miasta i Gminy, opisanej powyżej. Precyzuje również dokładnie planowane inwestycje w świetle ZPORR. Wśród wymienionych w nim planów działania na lata 2004-2013 znajdują się zadania, do których realizacji przyczyni się wdrożenie zapisów "Sektorowej Strategii...". Należą do nich:

- **inwestycje związane z poprawą stanu zwodociągowania i skanalizowania miasta i gminy,**
- **inwestycje związane z poprawą jakości dróg gminnych,**
- **tworzenie ścieżek rowerowych,**
- **stworzenie kompleksu wypoczynkowo-sportowego w Kluczborku przy ul. Sportowej,**
- **rewitalizacja miasta Kluczbork,**
- **rewitalizacja parku miejskiego,**
- **promocja walorów turystycznych gminy,**
- **budowa zbiornika na rzece Stobrawie na Ligocie Górnej,**
- **zagospodarowanie centrum wsi Kujakowice Górne,**
- **realizacja projektu modernizacji i poprawy estetyki oraz funkcjonalności boisk szkolnych, przedszkolnych placów zabaw, posesji szkolnych, w tym nasadzenie zieleni.**

Strategia Rozwoju Gminy Byczyna do 2010 roku

Strategia formułuje następującą misję gminy Byczyna: "Kształtowanie rozwoju Byczyny jako gminy chroniącej walory i zasoby historyczno-ekologiczne, dbającej o wzrost poziomu życia mieszkańców, tworzącej korzystne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, wspierającej rozwój rolnictwa, turystyki i sportu, realizującej wspólne przedsięwzięcia z sąsiadami, otwartej na wyzwania XXI wieku. Identyfikuje 5 celów strategicznych:

1) **Poprawa warunków życia i bezpieczeństwa publicznego mieszkańców.**
2) **Ochrona wartości historycznych i przyrodniczych oraz podnoszenie turystycznej atrakcyjności gminy.**
3) **Wspieranie i stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości.**
4) **Likwidacja niedoborów, modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzeni gminy.**
5) **Realizacja ustaleń strategii rozwoju Ziemi Kluczborskiej.**

Wdrożenie zapisów "Sektorowej Strategii..." wpłynie w znaczący sposób na realizację celu 2 i 4, a pośrednio przyczyni się do rozwoju gminy Byczyna zgodnie z kierunkami wyznaczonymi przez strategię rozwoju gminy.

Z uwagi na duże znaczenie celu 2 dla rozwoju turystyki, a więc również wpływu "Sektorowej Strategii..." na jego realizację, poniżej podano cele szczegółowe:

- **edukacja ekologiczna,**
- **ochrona dóbr kultury materialnej, w tym rewitalizacja śródmiejskiego miasta,**
- **ochrona walorów i zasobów środowiska przyrodniczego,**
- **poprawa stanu czystości środowiska przyrodniczego i ograniczenie uciążliwości hałasu,**
- **ochrona krajobrazu naturalnego,**
- **poprawa czystości i estetyki gminy,**
- **tworzenie i stymulowanie rozwoju infrastruktury turystycznej (baza hotelowo-gastronomiczna),**
- **promocja walorów i zasobów historyczno-przyrodniczych gminy.**

Równie ważne są cele szczegółowe w ramach celu 5: Opracowanie i wdrożenie programu promocji Ziemi Kluczborskiej oraz powołanie gazety, jak również Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarki lokalnej, w tym turystyki.

Jak widać, powyższa lista jest zgodna z działaniami zapisanymi do realizacji w "Sektorowej Strategii...".

Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Byczyna

We wstępie do PRL zaznacza się, iż obszar realizacji planu obejmie dziedziny składające się na polepszenie infrastruktury technicznej i turystycznej gminy wraz z rewitalizacją zabytkowej części miasta. Wśród zadań, jakie PRL identyfikuje, znajdują się takie, których realizacji sprzyjać będzie wdrażanie "Sektorowej Strategii...". Należą do nich:

1) **Poprawa stanu środowiska kulturowego, w tym:**
   - **rewitalizacja miasta Byczyna,**
   - **Lokalny Produkt Turystyczny Byczyny (rekonstrukcja terenów wypoczynkowo-turystycznych w Dobiercicach, Proślicach i Paruszowicach).**
2) **Zmiany w sposobie użytkowania terenu, w tym:**
   - **budowa ścieżek rowerowych i modernizacja istniejących ciągów pieszych,**
   - **uporządkowanie terenów zielonych, stworzenie terenów rekreacyjnych, m.in. poprzez realizację projektu "reller-land – tory przeszkód dla rowerów górskich, "half-pipe" – dla deskorelek,**
   - **budowa miejskiego placu zabaw.**

Strategia Rozwoju Gminy Wołczyn

Strategia Rozwoju Gminy Wołczyn definiuje 5 kryteriów rozwoju gminy, których spełnienie uwarunkowane jest m.in. wdrażaniem zapisów "Sektorowej Strategii...". Należą do nich:

- **Gmina wykształconego społeczeństwa.**
- **Gmina otwarta na świat i sąsiadów.**
- **Gmina zrównoważonego rozwoju.**
- **Gmina nowoczesnej gospodarki.**

- **Gmina efektywnego rolnictwa i nowoczesnej wsi.**

Wśród zadań wyznaczonych do realizacji w latach 2001-2015 pojawiają się natomiast: rozwój turystyki i agroturystyki, modernizacja szatni przy basenie oraz szereg zadań z zakresu budowy i modernizacji infrastruktury technicznej oraz realizacja projektu zbiornika retencyjnego – wielofunkcyjnego.

Kierunki Rozwoju Gminy Lasowice Wielkie

Gmina nie posiada własnej strategii rozwoju. Program działań ujęty został w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lasowice Wielkie.

Ustalone cele rozwoju gminy zostaną osiągnięte m.in. dzięki wdrażaniu działań w ramach "Sektorowej Strategii...". Do zadań, na które bezpośredni wpływ będzie miała niniejsza Strategia, należą:

1) **wśród społecznych celów rozwoju:**
   - **odtworzenie działalność klubów i świetlic wiejskich,**
   - **rozwój funkcji pozarolniczych,**
   - **podjęcie działań rewaloryzacyjnych na obiektach zabytkowych zagrożonych dekapitalizacją,**
2) **wśród gospodarczych celów rozwoju:**
   - **tworzenie alternatywnych miejsc pracy w sektorze obsługi rolnictwa, usług, rzemiosła i agroturystyki,**
   - **podnoszenie kwalifikacji rolników,**
   - **promocja walorów krajobrazowo-przyrodniczych gminy,**
   - **rozwój bazy służącej obsłudze myślistwa i innych form turystyki kwalifikowanej, np. jeździectwa, caravaningu, wędkarstwa,**
   - **wyznaczenie i zrealizowanie ścieżek rowerowych w powiązaniu z projektowanym w sąsiednich gminach: Murów i Łubniany Europejskim Centrum Turystycznym,**
3) **wśród ekologicznych celów rozwoju:**
   - **zachowanie naturalnego zróżnicowania występujących na obszarze gminy ekosystemów leśnych, łąkowych, przywodnych, agroceznoz,**
   - **utrzymywanie zgodności użytkowania terenu z naturalnymi cechami i walorami przestrzeni,**
   - **utrzymywanie i kształtowanie przestrzennego systemu obszarów naturalnych powiązań przyrodniczych.**

Analiza powyższych dokumentów strategicznych w odniesieniu do "Sektorowej Strategii..." wyraźnie wskazuje, iż będzie ona miała zdecydowany wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy nie tylko obszaru objętego projektem, ale i całego województwa. Spójność ze strategiami rozwoju i planami rozwoju lokalnego jest dowodem na to, iż wdrożenie działań zapisanych w Strategii przyczyni się w dużym stopniu do realizacji celów opisanych powyżej dokumentów.

Pomimo sektorowego charakteru, niniejsza Strategia dzięki interdyscyplinarnemu podejściu do zagadnienia rozwoju turystyki, wpływać będzie na wszystkie elementy rozwoju regionalnego. Jej

oddziaływanie będzie widoczne zarówno w sferze gospodarczej (wzrost dochodów mieszkańców, władz i przedsiębiorców, poprawa sytuacji na rynku pracy, stymulowanie przedsiębiorczości, rozbudowa sektora usług), w sferze społecznej (podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców, wzrost poczucia tożsamości regionalnej, integracja społeczności lokalnej), jak i w sferze układu przestrzennego (zrównoważony rozwój, poprawa stanu infrastruktury technicznej, ochrona zasobów i walorów turystycznych).

"Sektorowa Strategia..." już na etapie tworzenia ma jeszcze jeden bardzo ważny wymiar, związany z budowaniem wielosektorowego partnerstwa, które jest czynnikiem warunkującym efektywny i funkcjonalny rozwój regionalny.

7.8. Powiązane "Sektorowej Strategii..." z NPR 2004-2006.

Narodowy Plan Rozwoju jest kompleksowym dokumentem określającym strategię społeczno-gospodarczą Polski w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej. Przedstawia sytuację społeczno-gospodarczą Polski i jej regionów, formułuje cele i zawiera opis strategii, zmierzającej do osiągnięcia spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej z krajami i regionami Wspólnoty, szacuje spodziewane efekty planowanych interwencji i wpływ na przebieg procesów rozwojowych, wskazuje kierunki i wielkość planowanego zaangażowania środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz określa sposób koordynacji i wdrażania pomocy strukturalnej w okresie realizacji NPR.

Celem strategicznym NPR jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki, opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Cel ten jest osiągany poprzez pięć celów cząstkowych.

- **Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB.**
- **Zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia.**
- **Włączanie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej.**
- **Intensyfikacja procesu zwiększania w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej, rozwój technologii, społeczeństwa informacyjnego.**
- **Wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych.**

Powiązanie działań niniejszej Strategii z wyżej wymienionymi celami wynika bezpośrednio ze specyfiki turystyki i jej roli w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju i regionów.

Niewątpliwie turystyka może się stać istotnym narzędziem rozwoju regionalnego. Jako interdyscyplinarna i jedna z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki turystyka posiada duże znaczenie ekonomiczne i społeczno-gospodarcze. Za najlepszy wskaźnik znaczenia turystyki w gospodarce uznano udział działalności gospodarczej powiązanej bezpośrednio, bądź pośrednio, z turystyką w tworzeniu PKB.

Jednocześnie turystyka została uznana za jeden z nielicznych obszarów, w którym wzrost wpływów przekłada się bezpośrednio na tworzenie realnych miejsc pracy. Turystyka jest sektorem usługowym, który ze względu na swój interdyscyplinarny charakter generuje miejsca pracy, nie tylko w sektorze końcowej konsumpcji turystycznej, ale także w sektorze produkcyjnym. Bezpośrednio wpływa, zatem na produkcję sprzętu sportowo-turystycznego, produkcję autokarów, budowę obiektów turystycznych, produkcję odzieży i obuwia sportowego etc. Pośrednio zaś oddziałuje na produkcję i przetwórstwo żywności, sprzedaż paliw, produkcję samochodów osobowych etc. Jest jedną z nielicznych dziedzin (obszarów), w której wzrost wpływów może się przełożyć na tworzenie realnych miejsc pracy.

W związku z powyższym na świecie i w Europie turystyka została uznana za sektor o dużym potencjale w zakresie tworzenia miejsc pracy dzięki niskiej bazie technologicznej i dominacji małych przedsiębiorstw. Specyfika turystyki umożliwia stosunkowo łatwe przygotowanie nowych kadr na bazie bezrobotnych, długotrwale pozostających poza rynkiem pracy oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dotyczy to w szczególności społeczności lokalnych na obszarach wiejskich.

Ekonomiczne znaczenie turystyki odzwierciedla się w następujących wartościach:

- **udział wartości dodanej w produkcji globalnej w działalnościach związanych z turystyką wynosi średnio 52% i jest wyższy, niż w pozostałych działalnościach, gdzie wynosi 42% (przez działalności związane z turystyką rozumiemy: handel i naprawy, hotele i restauracje, transport, gospodarkę magazynową i łączność oraz pozostałą działalność usługową komunalną, społeczną i indywidualną),**
- **produkcja globalna przypadająca na jednego zatrudnionego w działalnościach związanych z turystyką jest większa o 17% niż w pozostałych działalnościach,**
- **wartość dodana na jednego zatrudnionego w działalnościach związanych z turystyką jest większa o 42% niż w pozostałych działalnościach,**
- **koszt pracy (wynagrodzenie i inne koszty związane z zatrudnieniem) przypadający na jednego zatrudnionego jest niższy o 10% w działalnościach związanych z turystyką niż w pozostałych działalnościach.**

Obok ekonomicznego, turystyka posiada również ogromne znaczenie społeczne. Turystyka jest naturalnym instrumentem równowagi regionalnej, bo produkty turystyczne są tworzone w regionach, wśród

których wiele należy do mniej rozwiniętych, biedniejszych i peryferyjnych. Na regiony rozkładają się również dochody płynące z turystyki. Znaczenie turystyki jako generatora regionalnych wpływów i zatrudnienia stanie się tym bardziej widoczne, im bardziej będą się kurczyć możliwości zatrudnienia w rolnictwie. Zjawisko spadku efektywności produkcji rolnej w rezultacie wprowadzenia zasad gospodarki wolnorynkowej spowodowało konieczność poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów, szczególnie w gospodarstwach małych, które przestały być samowystarczalne.

Turystyka wywołuje również istoty efekt "wartości dodanej" w zakresie pobudzania i podnoszenia morale społeczności w regionach (również biedniejszych i peryferyjnych), zagrożonych wyludnieniem. Turystyka pobudza także społeczną aktywność, prowadzi do lepszej identyfikacji z regionem i przeciwdziała marginalizacji społecznej.

Powyższe opinie prowadzą do wniosku, że niniejsza Strategia, która dotyczy wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych gmin Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie dla rozwoju obszarów wiejskich poprzez turystykę realizuje następujące cele NPR:

CELE NPR	KOMENTARZ
Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB.	**<u>Rozwój przedsiębiorczości</u>** **Jednym z najwyraźniejszych efektów rozwoju turystyki w danym regionie jest rozwój przedsiębiorczości. Turystyka jest, bowiem uważana za dziedzinę, która dynamizuje gospodarczo region wpływając poważnie na podniesienie jego konkurencyjności. Średni udział turystyki w gospodarce narodowej to około 2,5%, ale nie oddaje to w pełni jej potencjału, ponieważ uwzględnia tylko tzw. firmy bezpośrednio działające w turystyce. Natomiast nie są brane pod uwagę w tym wyliczeniu wszystkie firmy działające bądź na pograniczu turystyki, bądź też korzystające bezpośrednio z napływu turystów – głównie z branży usługowej oraz z handlu. Turystyka jest jedną z tych gałęzi gospodarki, która wywołuje efekt domina – rozwijające się firmy tej branży wpływają też pozytywnie na rozwój pozostałych gałęzi lokalnej gospodarki.** **<u>SSRT</u>** **Zakładany w niniejszej Strategii rozwój unikalnych produktów turystycznych, które jak wspomniano są kompozycją dóbr i usług, służących zaspokojeniu potrzeb turysty, będzie skutkował rozwojem przedsiębiorczości lokalnej, bezpośrednio i pośrednio związanej z obsługą ruchu turystycznego.**
	<u>Wzrost obrotów handlu i usług</u> **Napływ turystów siłą rzeczy generuje wzrost obrotów firm zajmujących się handlem i usługami na danym terenie. Im więcej przybywa turystów tym bardziej odczuwalna jest ta tendencja, która z oczywistych powodów korzystnie wpływa na rozwój regionalny przyspieszając proces rozwoju lokalnych firm i stwarzając nowe dodatkowe miejsca pracy dzięki rosnącemu popytowi.** **<u>SSRT</u>** **Rozwój atrakcyjnych i oryginalnych produktów turystycznych Ziemi Kluczborskiej ma być magnesem przyciągającym na ten obszar turystów. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez profesjonalny marketing oraz innowacyjne narzędzia promocyjne. Wdrożeniu i sprzedaży produktów mają służyć również rozwiązania przestrzenne, a także wsparcie wszystkich instytucji zaangażowanych w rozwój turystyki.**

CELE NPR	KOMENTARZ
	<u>Utrwalenie wizerunku regionu jako atrakcyjnej lokalizacji gospodarczej</u> **Pośrednim efektem turystycznego rozwoju regionu jest skojarzenie regionu jako dobrej lokalizacji do prowadzenia działalności gospodarczej. Pełne wykorzystanie turystycznego potencjału regionu wiąże się z przygotowaniem wizerunku regionu (jego marki turystycznej) tworzącej spójny, czytelny i łatwo kojarzący się przekaz adresowany do czytelnie wybranej grupy odbiorców oraz przeprowadzeniem odpowiedniej kampanii promocyjnej. Oczywiście takie przekazy zasadniczo adresowane są do turystów, jednak przyciągają również przedsiębiorców, którzy mogą widzieć dla siebie możliwość rozwoju pod promowaną marką turystyczną. Ponadto przybywający turyści to często również osoby prowadzące własne firmy, które utrwaliwszy dzięki udanemu wypoczynkowi pozytywne skojarzenia z regionem, mogą być też zainteresowani zainwestowaniem w tej okolicy.** **<u>SSRT</u>** **Strategia jest punktem wyjścia do opracowania szeregu projektów inwestycyjnych, które mogą być realizowane przez inwestorów prywatnych lub w partnerstwie publiczno-prywatnym. Są to projekty turystyczne lub paraturystyczne. Niezależnie od tego, wzrost ruchu turystycznego na obszarze objętym projektem może spowodować wzrost liczby inwestycji pozaturystycznych.**
	<u>Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców</u> **Rozwój turystyki na danym terenie pociąga za sobą wzrost aktywności zawodowej obywateli. Sprzyja to często restrukturyzacji przestarzałej struktury zatrudnienia często obarczonej ukrytym bądź jawnym bezrobociem. Punktem wyjścia musi się jednak stać zaaprobowanie spójnego modelu turystycznego rozwoju. Dopiero na bazie takiej osi rozwojowej, jaką jest koncepcja produktu turystycznego i zachodzących tu działań, dochodzi do zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców – wykorzystują oni szanse, jakie się przed nimi pojawiają.** **<u>SSRT</u>** **Opracowana Strategia uwzględnia specyfikę Ziemi Kluczborskiej oraz opinie, pomysły i propozycje mieszkańców. W związku z powyższym przyczyni się ona do wzrostu ich aktywności, stworzy szansę na realizację poszczególnych działań. Szczególnie, że bardzo wiele zadań ujętych w Strategii dotyczy społeczności lokalnej, a jej rola w ich wdrażaniu jest pierwszoplanowa.**

CELE NPR	KOMENTARZ
	<u>Rozwój współpracy międzynarodowej oraz międzyregionalnej</u> **Turystyka z jednej strony czerpie ze współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej – bowiem właśnie dzięki nim pojawiać się mogą, na skutek działań promocyjnych oraz marketingowych, nowe grupy turystów, z drugiej natomiast sama stymuluje powstawanie oraz rozwój takich kontaktów. To z kolei sprzyja przyciągnięciu kapitału – im więcej kontaktów tym większe prawdopodobieństwo, że region zostanie dostrzeżony przez potencjalnych inwestorów i w efekcie przyciągnie kolejnych inwestorów.** **<u>SSRT</u>** **Niniejsza Strategia duży nacisk kładzie na rozwój współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Większość z zaplanowanych zadań będzie realizowana w partnerstwie. Jest to tym bardziej istotne, że turystyka nie zna podziałów administracyjnych, a kryterium turystycznych wyborów jest rzeczywista atrakcyjność obszaru.**
Zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia.	**<u>Spadek bezrobocia</u>** **Naturalną konsekwencją rozwoju gospodarczego oraz wzmożonej aktywności zawodowej mieszkańców jest spadek bezrobocia. Turystyka ma to do siebie, że wymaga znacznych nakładów pracy – usługi muszą być realizowane przez ludzi, których tylko w bardzo niewielkim stopniu da się zastąpić maszynami, jak to ma miejsce w innych gałęziach gospodarki. Tu wciąż najważniejsi są ludzie, których musi być dość sporo do obsługi ruchu turystycznego.** **<u>SSRT</u>** **Zaproponowane w niniejszej Strategii produkty turystyczne muszą być wdrażane i sprzedawane przez ludzi. Większość z nich zostało skonstruowanych w sposób wymuszający duże zaangażowanie zasobów ludzkich na wszystkich poziomach wdrażania.**

CELE NPR	KOMENTARZ
	Podniesienie poziomu wykształcenia **Kolejną tendencją, którą wymuszą prawa rynku dzięki rozwojowi turystyki na danym terenie jest konieczność podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez ludzi zaangażowanych w turystykę. Początkowo mogą być to drobne, ale jednak znaczące działania, takie jak nauka języków obcych, czy np. nauka gotowania. Istniejąca konkurencja pomiędzy różnymi firmami na rynku, jak i pomiędzy różnymi regionami wymusi podnoszenie kwalifikacji przez wszystkich bezpośrednio zainteresowanych. Jest to na pewno korzystna tendencja, która poza wszystkim innym podnosi pozycję konkurencyjną regionu oraz jest zgodna z koncepcją nauki przez cale życie.** **SSRT** **Zgodnie z zasadami konkurencji walka o klienta wymusi większą dbałość o jakość świadczonych usług. Tam, gdzie jakość będzie niska, klient (turysta) się nie pojawi. Wpłynie to siłą rzeczy na jakość innych usług, choć oddziaływanie to może nie mieć charakteru natychmiastowego i może być rozłożone w czasie. Również realizacja Strategii omawianego obszaru wymusza stałe kształcenie kadr obsługujących ruch turystyczny, stąd duży nacisk położono na podnoszenie kwalifikacji.**
Intensyfikacja procesu zwiększania w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej, rozwój technologii, społeczeństwa informacyjnego.	**SSRT a wysoka wartość dodana** **Niniejsza Strategia jest strategią rozwoju turystyki, a więc dotyczy gałęzi gospodarki, którą charakteryzuje wyższa niż przeciętnie wartość dodana. Niewątpliwie jej celem jest rozwój turystyki i zwiększenie jej roli w społeczno-gospodarczym rozwoju obszaru objętego projektem. Temu celowi służą obszary priorytetowe, wśród których kluczowe znaczenie przypisano produktowi. Rolą pozostałych jest jego promocja i sprzedaż, przestrzenne umiejscowienie oraz efektywne wdrażanie.** **SSRT a rozwój technologii** **W zakresie marketingu i promocji Strategia proponuje szereg innowacyjnych rozwiązań dotyczących tworzenia systemu informacji turystycznej, analogowego i cyfrowego, systemu zbierania, przetwarzania i dystrybucji danych. Jednocześnie Strategia zakłada zwiększenie stopnia skomputeryzowania obszarów wiejskich oraz stopnia dostępności Internetu. To samo dotyczy wykorzystania nowoczesnych technologii w budowie infrastruktury oraz zarządzaniu przestrzenią turystyczną.** **SSRT a rozwój społeczeństwa informacyjnego** **Społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo, w którym towarem jest informacja traktowana jako szczególne dobro niematerialne, równoważne lub cenniejsze nawet od dóbr materialnych. Dotyczy to rozwoju usług związanych z 3P (przesyłanie, przetwarzanie, przechowywanie informacji). Społeczeństwo informacyjne odnosi się do technicznych narzędzi komunikacji, magazynowania i przekształcania informacji.** **Zakładane w Strategii działania dotyczące powstania systemu informacji turystycznej, który ma polegać**

CELE NPR	KOMENTARZ
	na zbieraniu, przetwarzaniu, magazynowaniu oraz dystrybucji informacji odnoszą się w sposób bezpośredni do społeczeństwa informacyjnego.
Wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych.	**<u>Rozwój społeczeństwa obywatelskiego</u>** **Rozwijanie się turystyki zrównoważonej wiąże się z większym udziałem społeczeństwa w procesach demokratycznych zachodzących w regionie. Mieszkańcy angażują się często samorzutnie w działania mające na celu rozwój turystyczny oraz szerzej – rozwój społeczny i gospodarczy.** **<u>SSRT</u>** **Realizacja Strategii wymusi współpracę publiczno-prywatną oraz angażowanie się w różne przedsięwzięcia. Strategia będzie również spełniać rolę promocyjną, uświadamiając społeczeństwu korzyści płynące z rozwoju turystyki.**
	<u>Wymiana idei i poglądów</u> **Przyjazd do regionu dużej liczby osób spoza niego, z innych terenów Polski, a być może i z zagranicy, wpływa twórczo na ożywienie wymiany poglądów i idei, które mogą być różne od tych, które do tej pory były uznawane. Taka wymiana poglądów może się okazać bardzo twórcza i sprzyjać kulturalnemu ożywieniu regionu. Także dla przyjezdnych miejscowe wartości i tradycje mogą się okazać ciekawe i bardzo inspirujące.** **<u>SSRT</u>** **Jednym z celów Strategii jest spowodowanie zwiększenia ruchu turystycznego na omawianym obszarze. Strategia proponuje ofertę przeznaczoną dla różnych segmentów odbiorców. Ich różnorodność spowoduje możliwość wymiany opinii i doświadczeń. Tę rolę mogą spełniać również organizowane imprezy, które są bardzo istotnym elementem produktu turystycznego.**

Reasumując:

Turystyka jest międzysektorową gałęzią gospodarki. Wzajemne powiązania i relacje z innymi dziedzinami gospodarczymi powodują, że rozwój turystyki przenosi pozytywne impulsy na inne sektory – w szczególności na usługi, a także, choć w mniejszym stopniu, na produkcję przemysłową wybranych dóbr.

Turystyka stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki, a jej znaczenie ekonomiczne i społeczno-gospodarcze wyraża się zarówno w liczbach (wkład w PKB, liczba miejsc pracy), jak i, w równie istotnych, wartościach niepoliczalnych związanych m.in. z rozwojem regionalnym, aktywizacją i podnoszeniem morale społeczności lokalnych, przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu, wychowaniem dzieci i młodzieży dla rozwoju kraju.

Jej interdyscyplinarność oraz powiązania międzyobszarowe powodują, że oddziaływania turystyki wykraczają daleko poza jej podstawowe funkcje. W tym kontekście można zwrócić uwagę na oddziaływania turystyki na:

- **zdrowie:**

Funkcjonowanie turystyki w sferze ochrony zdrowia jest widoczne zwłaszcza wtedy, kiedy patrzy się na jej rolę w zmniejszaniu negatywnych skutków współczesnej cywilizacji, odbijających się na stanie zdrowia człowieka. Konsekwencje środowiskowe towarzyszące współczesnej cywilizacji tworzą układ czynników agresywnych, wywołujących zagrożenie warunków zdrowotnych życia. Wyzwala to w człowieku, pragnącym utrzymać dobre zdrowie, potrzebę uprawiania turystyki.
Właśnie w dążeniu do poprawy zdrowia poprzez redukcję stanu napięcia, w którym żyje współczesny człowiek, widoczna jest zdrowotna funkcja turystyki.

- **kulturę:**

Związki turystyki z kulturą pozwalają na sformułowanie ogólnego wniosku, że zjawiska te znajdują się w związku dialektycznym. Kultura inspiruje rozwój turystyki, turystyka zaś wzbogaca, chroni i popularyzuje dobra kulturalne. K. Przecławski wyraża pogląd, iż turystyka może być traktowana jako funkcja kultury, element kultury, przekaz kulturowy, spotkanie kultur i czynnik przemian kulturowych. Według W. Gaworeckiego elementy szeroko rozumianej kultury są obecne prawie we wszystkich rodzajach współczesnej turystyki. Kultura zajmuje współcześnie coraz znaczniejszą pozycję na liście motywacji podróży turystycznych, jest istotnym elementem programów turystycznych. Gaworecki postrzega kulturę w roli generatora turystyki i stymulatora inwestowania i reinwestowania w turystykę. Optymalizacja wzajemnych stosunków turystyki i kultury może prowadzić do rozwoju duchowego współczesnego człowieka.

- **wychowanie:**

Poznawanie świata przez turystykę jest głównym elementem jej funkcji wychowawczej. Wychowawczy walor turystyki należy szczególnie

odnieść do jej dwóch rodzajów – turystyki krajoznawczej i kwalifikowanej. W turystyce krajoznawczej człowiek odkrywa nowe wartości moralne i intelektualne, może też obudzić w sobie nowe zainteresowania intelektualne i kulturalne. Turystyka kwalifikowana, wymaga wysiłku, pewnego stopnia odporności fizycznej i psychicznej, umiejętności współdziałania z innymi. Te rygory uprawiania turystyki mają duże znaczenie w procesie wychowania turystów, zwłaszcza młodych.

Szczególnie turystyka młodzieżowa może być interesującym źródłem wiedzy i instrumentem wychowania. Źródeł możliwości wychowawczych turystyki można upatrywać w budzeniu przez nią takich cech, jak aktywność, wspólnota przeżyć, więzy koleżeństwa, gospodarność, odwaga. Kształtują one postawy i osobowości społeczne najbardziej pożądane. Funkcja wychowawcza turystyki, może wspierać rozwój biologiczny, społeczny i kulturalny człowieka.

§ sport:

Związek turystyki ze sportem jest ścisły i wielopłaszczyznowy. Jest to związek bezpośredni i dwustronny, a rozwój turystyki i sportu ma charakter komplementarny. Sport rozsądnie uprawiany, podobnie jak turystyka jest dobrym środkiem kształtowania społecznie wartościowych cech charakteru. Zbieżność funkcji turystyki i sportu oraz wzajemne zależności są widoczne szczególnie na płaszczyźnie ekonomicznej, zdrowia i wielkich imprez sportowych. Przykładów współzależności turystyki i sportu dostarcza szeroko pojmowana gospodarka turystyczna.

Zarówno sport, jak i turystyka służą celom społecznie wartościowym, wychowawczym, są, więc środkiem wielostronnego, humanistycznego wychowania człowieka. Znajomość wzajemnych uwarunkowań rozwoju turystyki i sportu może być źródłem wielorakich korzyści społecznych, kulturalnych i ekonomicznych.

W niniejszej Strategii można znaleźć wszystkie wymienione powyżej oddziaływania turystyki na różne obszary życia społeczno-gospodarczego i kulturalnego.

8. Promocja i informowanie o projekcie i SSRT.

Bardzo istotnym elementem projektu będzie informowanie zarówno o jego idei, jak i efektach realizacji w poszczególnych etapach.

Pierwszym zadaniem w tym względzie będzie upowszechnienie faktu powstania "Sektorowej Strategii Rozwoju Turystyki na Obszarach Wiejskich w Gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie".

Adresatem tych działań będzie społeczność gmin biorących udział w projekcie, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk wiejskich, lokalnych liderów, władz samorządowych, ludzi działających w branży turystycznej, organizacji społecznych i lokalnego biznesu.

Do przekazania odpowiedniej informacji posłużą spotkania zorganizowane na obszarze objętym projektem, jak również promocja tego projektu w lokalnych mediach (prasa, radio, strony internetowe: Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, gmin, powiatu, poszczególnych miejscowości, organizacji społecznych, promocja podczas lokalnych imprez poświęconych rolnictwu i obszarów wiejskich).

Kolejnym zadaniem będzie rozpowszechnianie informacji o powstaniu Lokalnej Grupy Działania pn. "LEADER", co zostanie zrealizowane także za pomocą lokalnych mediów (prasa, radio, telewizja kablowa, strony internetowe: Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej, gmin, powiatu, poszczególnych miejscowości itp.). Działanie to będzie skierowane przede wszystkim do lokalnych liderów ze środowisk wiejskich, samorządów lokalnych, organizacji społecznych, firm działających w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie. Ułatwi to również proces rozszerzenia składu Stowarzyszenia o nowych członków.

Promocji i szerzeniu informacji o projekcie służyć będzie również, uruchomiona w ramach realizacji I Schematu Programu LEADER+, podstrona internetowa na stronie Kluczborsko-Oleskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej. Można na niej znaleźć informacje dotyczące idei projektu, wykonanych podczas opracowania Strategii pracach, istotnych wydarzeniach związanych z tworzeniem Strategii, informacje na temat Programu Leader+, możliwościach i zasadach udzielania pomocy etc.

Głównym założeniem podstrony jest jej interaktywność (możliwość zadawania pytań za pomocą poczty elektronicznej, forum dyskusyjne itp.), tak, aby pracujący przy realizacji projektów w ramach Strategii mogli wziąć pod uwagę głosy mieszkańców powiatu kluczborskiego oraz zainteresować współpracą w ramach realizacji założeń Strategii.

Wszystkie działania będą miały ponadto na celu przekazanie wiedzy na temat Programu. Ich zadaniem będzie uświadomienie społeczności gmin Ziemi Kluczborskiej o roli i wkładzie Unii Europejskiej w realizację projektu.

Działania informacyjne będą realizowane zgodnie wytycznymi zawartymi w Rozporządzeniu Komisji Europejskiej 1159/2000 z dnia 30 maja 2000 r. o informacji i środkach reklamy stosowanych przez państwa członkowskie. Podczas realizacji zadań zawartych w Strategii ich

promocja będzie się odbywała poprzez: ustawienie tablic w rejonie projektu informujących o wielkości udziału środków z Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR) opatrzonych logo Unii Europejskiej, informowanie społeczeństwa o współfinansowaniu, stały patronat medialny nad inwestycją objęty przez prasę lokalną, informacje o finansowaniu projektu skierowane do zainteresowanych organizacji pozarządowych oraz samorządu gospodarczego (m.in. komunikaty w radio, informacje prasowe, wydawanie ulotek i broszur informacyjnych).

Stosowane formy promocji projektu

Zastosowany zostanie szeroki wachlarz narzędzi promocyjnych, m.in.:

- **Targi**
- **Public Relations**
- **Promocja Bezpośrednia**
- **Nowe Technologie (strony internetowe)**

Wszystkie działania promocyjne będą dostosowane do specyfiki określonych grup docelowych, głównych odbiorców (są to przede wszystkim przedstawiciele trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego, tworzących partnerstwo międzysektorowe).

Targi o zasięgu lokalnym i regionalnym, międzynarodowym

Są jedną z najważniejszych form promocji, umożliwiają, bowiem bezpośredni kontakt z odbiorcą. Udział Stowarzyszenia na targach może odbywać się w ramach stoiska regionalnego, gdzie dystrybuowane będą materiały promocyjne takie jak: ulotki, broszury i foldery, które dostarczają podstawowych informacji o realizowanym przedsięwzięciu w ramach programu LEADER+. W trakcie targów członkowie LGD będą mieli okazję spotkać zarówno turystów zainteresowanych wypoczynkiem na Ziemi Kluczborskiej, jak i przedstawicieli branży oraz innych lokalnych grup działania. Spotkania te umożliwią wymianę doświadczeń, poznanie oczekiwań i problemów oraz nawiązanie kontaktów z potencjalnymi nowymi członkami Stowarzyszenia.

Public Relation

Jest to jedna z najbardziej efektywnych i nie wymagających dużych nakładów finansowych form promocji. PR odgrywa ogromną rolę w budowaniu pozytywnego odbioru działań przez odbiorców.

Public Relation stosowany przy promocji i informowaniu o projekcie obejmuje:

Nośnik Promocyjny	Opis
Konferencje Prasowe	**Organizowane będą w celu informowania i zapoznania dziennikarzy z działalnością Stowarzyszenia, omówienia kierunków rozwoju organizacji i prezentacji zrealizowanych projektów / przedsięwzięć. Konferencje prasowe służyć będą pozyskaniu sympatii i umożliwią dotarcie z informacją do szerokiego grona odbiorców (poprzez**

	artykuły i noty prasowe pojawiające się w gazetach).
Konferencje/Spotkania	**Stowarzyszenie będzie brało czynny udział we wszelkiego typu spotkaniach poruszających zagadnienia dotyczące turystyki, jak również innych mających powiązania z rozwojem obszarów wiejskich.** **Stowarzyszenie samo może organizować takie konferencje, podczas których będą miały miejsce dyskusje i liczne zapytania ze strony gości, wywiady w prasie, telewizji oraz radiu, które wpłyną na przybliżenie szerokiemu audytorium zadań realizowanych w ramach Strategii, zagadnień i problemów rynku turystycznego w ramach rozwoju obszaru objętego projektem.**
Artykuły Prasowe	**Traktowane jako najbardziej przyjazna forma promocji i informacji o projekcie, o realizowanych działaniach oraz efektach ich realizacji. Mogą być również wykorzystywane w celu informowania o planowanych spotkaniach, konferencjach, szkoleniach. Ścisła współpraca z wybranymi czasopismami może zaowocować dużą ilością bezpłatnych artykułów dotyczących działalności Stowarzyszenia.**
Prezentacje	**Prezentacje stanowią ważny element komunikacji marketingowej służącej zarówno zainteresowaniu grupy docelowej ofertą współpracy (pozyskiwaniu nowych członków Stowarzyszenia), przeprowadzenia szkoleń i warsztatów, jak i omówieniu wykonanych poszczególnych działań w ramach projektu.** **Prezentacje odbywają się głównie w trakcie szkoleń, konferencji oraz w trakcie innych spotkań, skierowane są do określonych grup docelowych.**
Spotkania	**Oficjalne spotkania z przedstawicielami samorządów lokalnych, spotkania na wsiach – zebrania wiejskie, z przedstawicielami sektora gospodarczego oraz społecznością lokalną służyć będą przede wszystkim dostarczeniu szczegółowych informacji dotyczących działalności Stowarzyszenia oraz realizacji Strategii.** **Ponadto wewnątrz Stowarzyszenia organizowane będą częste spotkania Zarządu z członkami w celu ustalenia kierunków działań w ramach realizacji projektu. Poprawia to koordynację i w efekcie "spójność" promocji na zewnątrz organizacji.**
Wywiady (Radio, TV, Prasa)	**Ta forma PR jest z reguły efektem innych działań np.: prezentacji, konferencji, spotkań itd.** **Jest to forma, która oprócz informowania otoczenia o działalności organizacji, podnosi jej prestiż i wzmacnia wizerunek na zewnątrz. Poza znanymi stacjami telewizyjnymi i radiowymi, którym udzielane są wywiady (np.: Program I Telewizji, programy regionalne) również lokalne stacje radiowe często chcą w tym uczestniczyć.**

Promocja Bezpośrednia

W ramach promocji bezpośredniej zorganizowana zostanie wysyłka folderów i ulotek do osób zainteresowanych przystąpieniem do Stowarzyszenia, promocja poprzez e-mail oraz wcześniej wymienione bezpośrednie spotkania i prezentacje.

Bardzo duży wkład w tę formę promocji będą mieli członkowie Zarządu Stowarzyszenia, którzy będą czynnie uczestniczyć w spotkaniach

bezpośrednich z grupami docelowymi (społecznością, branżą, samorządami), co znacznie ułatwi pozyskiwanie nowych partnerów.

Bezpośrednia promocja pozwala na dość precyzyjne określenie skuteczności i efektywności działań promocyjnych i dlatego jest bardzo często i chętnie stosowana przez różne organizacje.

Nowe Technologie (strony internetowe)

W ramach I Schematu powstała podstrona internetowa, na której zawarte są najistotniejsze informacje o projekcie LEADER+ oraz o założeniu Stowarzyszenia Rozwoju Ziemi Kluczborskiej "Leader".

Oprócz tego Lokalna Grupa Działania stworzy własną stronę internetową, gdzie będzie zamieszczona informacja o Stowarzyszeniu, o jego działaniach, jak również o planowanych przedsięwzięciach oraz realizowanych projektach.

Strony internetowe pozwalają na uzyskanie informacji o organizacji w każdej części kraju i świata, czyniąc tę formę komunikacji efektywną i w zasadzie niezbędną do prawidłowego rozwoju każdej organizacji.

W przyszłości, w celu dostosowania podstrony do zmieniających się wymagań społeczności lokalnej oraz wymagań rynkowych, strona będzie utrzymywana jako interaktywna i pozwalająca na uzyskanie wszelkich żądanych informacji oraz "połączona" ze stronami internetowymi wybranych partnerów oraz innych lokalnych grup działania oraz organizacji działających w obszarze turystyki i ukierunkowanych na rozwój obszarów wiejskich.

Oprócz wyżej wymienionych form promocji planowane są następujące konkretne działania:

- imprezy gminne (majówka z Tradycją) oraz lipcowa impreza LGD (spotkanie z Tradycją) połączona z jarmarkiem produktów tradycyjnych,

- wkładka do gminnych biuletynów informacyjnych oraz do współpracującej gazety w ramach patronatu,

- opracowanie własnego logo LGD,

- kalendarze, terminarze, książka kucharska,

- konkursy (np. na logo LGD),

- kursy i podróże studyjne.

9. Podsumowanie.

"Sektorowa Strategia Rozwoju Turystyki na Obszarach Wiejskich w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie" powstała przy wykorzystaniu podejścia oddolnego, opartego na międzysektorowym partnerstwie. W proces jej tworzenia zaangażowana była cała społeczność lokalna obszaru objętego projektem.

Strategia koncentruje się wokół zagadnienia wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych dla rozwoju obszarów wiejskich poprzez turystykę. Jest zintegrowana w odniesieniu do terytorium, jego zasobów, sytuacji społeczno-gospodarczej i tożsamości obszaru, przede wszystkim dzięki przeprowadzeniu dogłębnej analizy diagnozy stanu obecnego i stałego zaangażowania przedstawicieli regionu w proces jej tworzenia.

Wdrożenie Strategii oparte będzie na wspólnych działaniach podejmowanych w pięciu obszarach priorytetowych przez władze samorządowe, organizacje pozarządowe, branżę turystyczną i wszystkich zainteresowanych przedstawicieli społeczności lokalnej.

Strategia zakłada:

- **Powstanie nowych produktów turystycznych i rozwój usług turystycznych i okołoturystycznych, przy wykorzystaniu potencjału regionu,**
- **Nową koncepcję wykorzystania zasobów obszaru objętego projektem pozwalającą na zaangażowanie całego potencjału regionu (jego walorów oraz potencjału tkwiącego w ludziach),**
- **Innowacyjne podejście do rozwoju turystyki polegające na zintegrowaniu działań w pięciu obszarach priorytetowych: produkt, zasoby ludzkie, promocja i marketing, przestrzeń turystyczna i instytucje oraz wykorzystaniu ujęcia produktowego. Ujęcie produktowe ma kapitalne znaczenie, ponieważ na współczesnych rynkach turystycznych dominującą rolę pełnią kompozycje produktowe zespalające różne elementy i składniki oferty (atrakcje, infrastruktura, dostępność komunikacyjna, informacja, usługi etc.). Równie istotny jest usługowy charakter turystyki i związane z tym znaczenie profesjonalnych i wykwalifikowanych kadr, a więc wszystkich osób, mających kontakt z turystą-klientem. Dla pomyślnego rozwoju turystyki wyjątkową wagę mają również marketing, wpływający na zwiększenie liczby turystów krajowych i zagranicznych oraz przestrzeń turystyczna, której właściwe kształtowanie jest kluczowym elementem rozwoju turystyki w regionie w aspekcie zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska oraz dostępności komunikacyjnej. Głęboka analiza gospodarki turystycznej wskazała również, iż jej harmonijny rozwój nie jest możliwy bez współpracy i zintegrowanego współdziałania silnych (organizacyjnie, merytorycznie i finansowo) podmiotów publicznych i prywatnych, które są bezpośrednio zainteresowane sukcesem turystycznym kraju.**

- **Tworzenie międzysektorowego partnerstwa poprzez rozwój działalności powołanej do życia Lokalnej Grupy Działania "Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Kluczborskiej LEADER",**
- **Budowę platformy współpracy z innymi Lokalnymi Grupami Działania celem realizacji projektów o zasięgu ponadregionalnym.**

Realizacja Strategii obejmować będzie dwa okresy budżetowe: rok 2006 (zgodnie z zasadą "n+2" realizacja zadań do roku 2008) oraz 2007-2013. Zadania, które przyczynią się do realizacji obranego tematu wiodącego i celów strategicznych, będą finansowane zarówno z programu Leader+, jak i z innych źródeł. Fakt ten jest wynikiem globalnego podejścia do zagadnień rozwoju turystyki oraz wykorzystania innowacyjnej koncepcji produktu turystycznego, rozumianego jako wyróżniająca się oryginalną filozofią funkcjonowania kompozycja różnych atrakcji i walorów, odpowiadająca na wiązkę potrzeb konkretnych segmentów rynku.

Wdrożenie działań zapisanych w Strategii przyczyni się bezpośrednio do realizacji wielu założeń i projektów zidentyfikowanych w dokumentach strategicznych regionu (powiatowych i gminnych).

Spis tabel, wykresów i rysunków

TABELE

Tabela nr 1. Charakterystyka liczbowa ludności analizowanego obszaru.

Tabela nr 2. Migracje na analizowanym obszarze.

Tabela nr 3. Przyrost naturalny na analizowanym obszarze.

Tabela nr 4. Dynamika zmian w liczbie ludności na analizowanym obszarze.

Tabela nr 5. Kobiety i mężczyźni na analizowanym obszarze.

Tabela nr 6. Struktura wieku mieszkańców analizowanego obszaru.

Tabela nr 7. Struktura pracujących na analizowanym obszarze w 2004 roku.

Tabela nr 8. Struktura pracujących na analizowanym obszarze w 2004 roku według sektorów.

Tabela nr 9. Liczba bezrobotnych na analizowanym obszarze na koniec 2004 roku.

Tabela nr 10. Liczba gospodarstw rolnych na analizowanym obszarze.

Tabela nr 11. Liczba podmiotów gospodarczych na analizowanym obszarze.

Tabela nr 12. Placówki opieki zdrowotnej i apteki na analizowanym obszarze.

Tabela nr 13. Placówki bezpieczeństwa publicznego na analizowanym obszarze.

Tabela nr 14. Placówki szkolno-wychowawcze na analizowanym obszarze.

Tabela nr 15. Struktura edukacji i wychowania przedszkolnego na analizowanym obszarze.

Tabela nr 16. Struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego na analizowanym obszarze.

Tabela nr 17. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminach: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie.

Tabela nr 18. Wykaz banków, biur podróży, urzędów pocztowych i stacji paliw na analizowanym obszarze.

Tabela nr 19. Hotele funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 20. Pensjonaty funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 21. Gospodarstwa agroturystyczne funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 22. Inne obiekty noclegowe funkcjonujące na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 23. Zestawienie ilościowe bazy noclegowej funkcjonującej na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 24. Obiekty gastronomiczne funkcjonujące na obszarze objętym projektem.
Tabela nr 25. Zestawienie bazy gastronomicznej na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 26. Logo turystyczne/herb powiatu i gmin.

Tabela nr 27. Wybrane imprezy odbywające się na obszarze objętym projektem.

WYKRESY

Wykres nr 1. Mieszkańcy analizowanego obszaru w podziale na gminy.

Wykres nr 2. Procentowy udział liczby gospodarstw rolnych w poszczególnych gminach.

Wykres nr 3. Baza noclegowa pod względem kategorii obiektów.

Wykres nr 4. Terytorialne rozmieszczenie bazy noclegowej.

Wykres nr 5. Zestawienie dotyczące bazy noclegowej (wg kategorii obiektów w poszczególnych gminach).

Wykres nr 6. Zestawienie bazy noclegowej pod względem ilości oferowanych miejsc.

Wykres nr 7. Terytorialne rozmieszczenie bazy gastronomicznej.

Wykres nr 8. Rozłożenie bazy gastronomicznej pod względem kategorii.

Wykres nr 9. Zestawienie dotyczące bazy gastronomicznej.

RYSUNKI

Rys. 1. Mapa powiatu kluczborskiego z podziałem na gminy.

Rys. 2. Wody powierzchniowe w granicach gmin: Kluczbork, Byczyna, Wołczyn i Lasowice Wielkie (1-granica powiatu kluczborskiego, 2-cieki wodne, 3-zbiorniki wodne).

Rys. 3. Tereny leśne i obszary chronione powiatu kluczborskiego
1 – granica powiatu; 2 – cieki wodne; 3 – większe zbiorniki wodne; 4 – granica parku Krajobrazowego Bory Stobrawskie; 5 – większe kompleksy leśne; 6 – rezerwaty przyrody: leśne: a – Komorzno, b – Krzywiczyny, c – Bażany, florystyczne: d – Smolnik, e – Kamieniec; 7 – miejscowości.